

cervantes

525

cervantes
don quijote

★★

«Printr-un miraculos efect de adaptare, viața și aventurile nenorocosului nostru cavaler continuă să intereseze una după alta generațiile, și nu numai pe cele spaniole, fiindcă e poate cartea cea mai mult tradusă din lume. Sînt încă vii grația, vraja, iubirea de poporul pe care îl reflectă și de unde a răsărit cu ușurința cu care se iscă din vîna de apă izvorul.

Această carte va însemna mereu, pentru orice cititor, triumful rațiunii asupra forței, al justiției asupra in Justiției, al dreptului asupra a tot ce-i arbitrar, și, deși s-ar părea că don Quijote iese biruit, fiindcă scriitorul rîde de el, în cugetul nostru cavalerul cel înfrînt triumfă. N-are nici o importanță că totul pare travestit în nebunie, fiindcă sub masca ei se afirmă un adevăr lipsit de orice ambiguitate: viața poporului spaniol, care are nevoie de cavaleri rătăcitori și de dreptate în toate clipele istoriei sale.

Aceasta este cartea cea mai plină de bunătate de pe pămînt, învățătura cea fără de fiere, gramatica din care s-a născut idiomul spaniol, pe care-l vorbesc astăzi douăzeci de națiuni cu infinitele sale variante. Da, acest soldat fără avere este părintele romanului spaniol; acest strîngător de biruri, care a sfîrșit în temniță pentru datorii, ne-a lăsat un cod de onoare; acest îndrăgostit fără noroc ne-a dăruit-o pe Dulcinea din Toboso.»

MARÍA TERESA LEÓN

cervantes

editura pentru literatură

Vol. I - IV, lei 20

Coperta *Anca Vasilescu*

miguel de cervantes saavedra

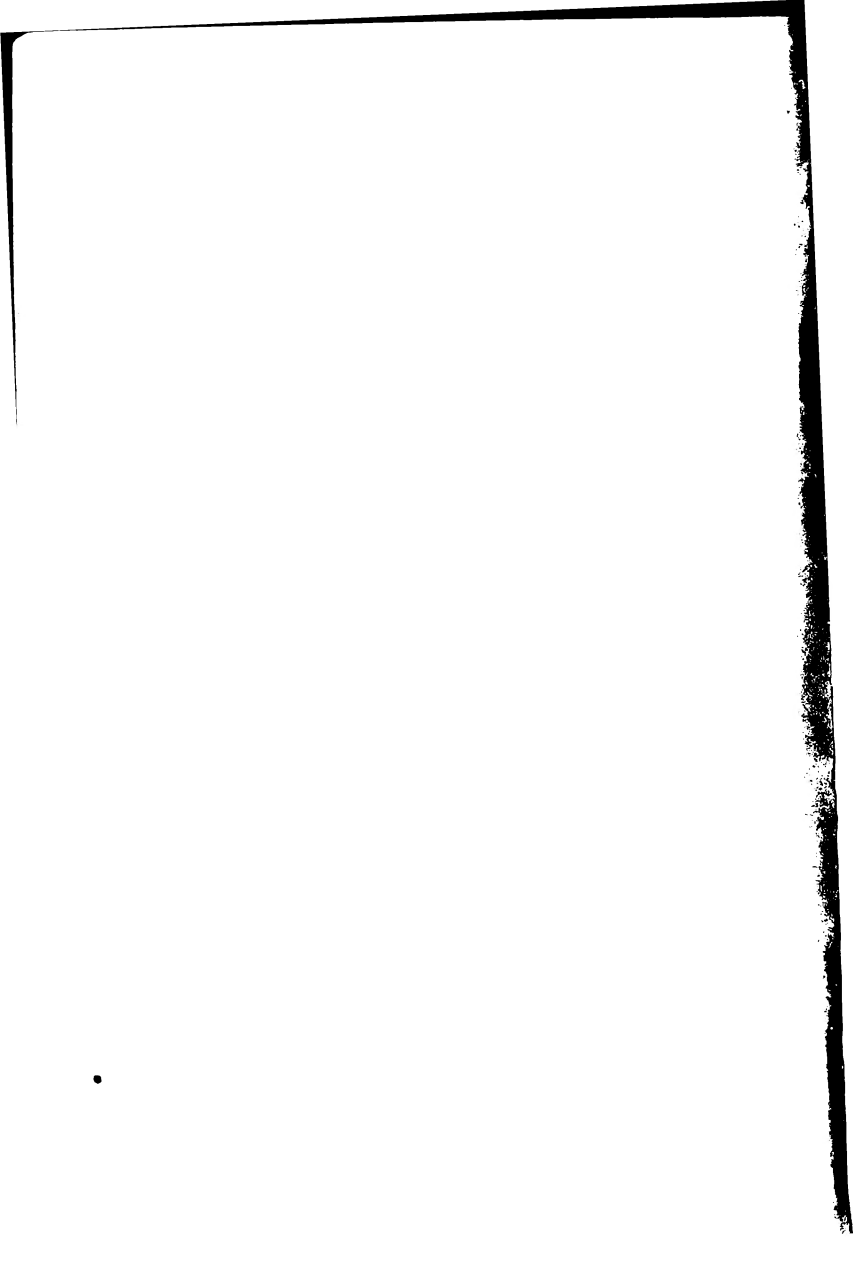
**iscusitul hidalgo
don quijote de la mancha**

★★

**ÎN ROMÂNEȘTE DE
ION FRUNZETTI**

1969

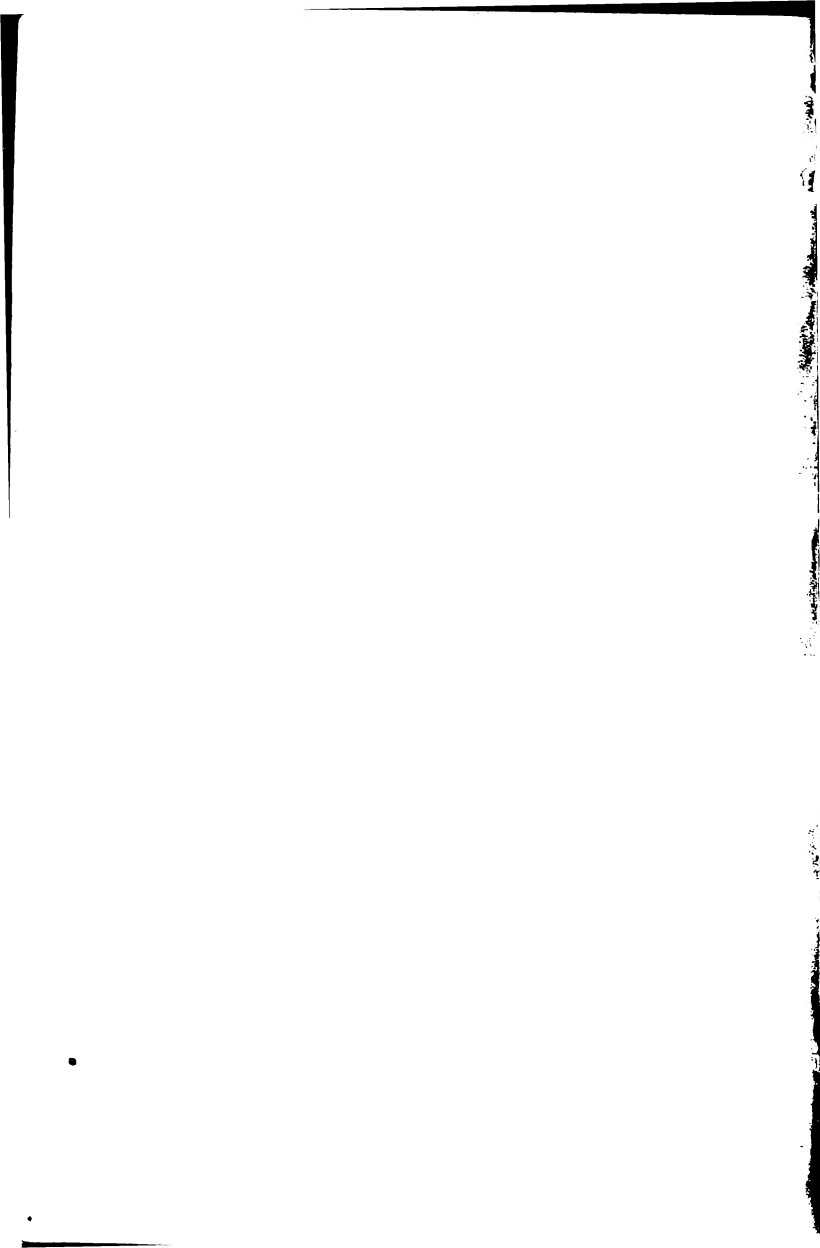
EDITURA PENTRU LITERATURĂ

PARTEA ÎNTÎI

Traducere de
ION FRUNZETTI

CAPITOLELE XXVIII—LII

CAPITOLUL XXVIII

Care povestește despre noua și plăcuta aventură a preotului și bărbierului în Sierra Morena

Preafericite și norocoase au fost timpurile în care s-a arătat lumii viteazul cavaler don Quijote de La Mancha, pentru că datorită hotărîrii lui, care pînă într-atîta i-a făcut cinste, și anume, de a voi să reînvie și să redea lumii pierduta, pe atunci, și ca și moarta tagmă a cavaleriei rătăcitoare, ne bucurăm acum, în epoca noastră lipsită de prilejuri de voieșie desfătătoare, nu numai de dulceața prea adevăratei sale istorii, ci și de poveștile și episoadele ce cuprinde, și acestea, luate unul cite unul, nu sînt mai puțin plăcute, măiestrite și adevărate decît însăși istoria lui ; care, urmîndu-și firul, tors, răsucit și pieptănat, povestește că, de îndată ce preotul începu să se pregătească a-l mîngîia pe Cardenio, îl împiedică o voce ajunsă în auzul lui, care, în accente sfișietoare, spunea cam așa :

— Ah, Dumnezeu! De-ar fi să găsesc aici locul care să-mi poată sluji de mormînt neștiut pentru greaua povară a trupului, pe care încă mi-l port prin lume, atît de împotriva voinței mele ! Așa va fi dacă singurătatea pe care mi-o făgăduiesc munții aceștia nu e mincinoasă. Oh, nefericita de mine, cu cît măi plăcută tovărășie vor

ține gîndurilor mele aceste stînci și tufișuri, care-mi vor da prilej să împărtășesc cerului nefericirea mea prin plînsete, așa cum nici un om muritor nu dă răgaz, pentru că nu se află pe lume nici unul de la care să poți aștepta sfat cînd șovăi, alinare cînd te jelui, sau leac atunci cînd te doare !

Toate aceste cuvinte le auziră și le prinseră din zbor preotul și cei care erau cu el, și pentru că li se păru, cum și era, că fuseseră rostite de undeva din apropiere, se ridicară să-l caute pe cel ce le spusese, și nu merseră nici douăzeci de pași, cînd, de după un colț de stîncă, văzură, așezat lîngă trunchiul unui frasin, un băiat îmbrăcat țărănește, căruia, cum stătea cu capul în piept, din pricină că-și răcorea picioarele în pîrîiașul ce curgea pe acolo, nu-i putură vedea numaidecît și fața ; și se apropiară atît de tăcuți, încît nici nu-i simți băiatul, ce nu lua aminte la altceva decît la scăldatul picioarelor sale, care, de albe ce erau, păreau două bucăți de cleștar, nu alta, născute printre celelalte pietre din albia rîulețului. Îi lăsă înmărmuriți albimea și frumusețea picioarelor, pîrîndu-li-se că nu erau făcute să calce grunji de pămînt, nici să bătătorească brazdele pe lîngă plug și boi, așa cum veșmîntul stăpînului lor arăta că ar face-o. Și dîndu-și seama că nu fuseseră simțiți de el, preotul, care mergea în frunte, le făcu semn celorlalți doi să se lipească de niște stane de piatră ce se aflau pe acolo, ascunzîndu-se, și așa și făcură cu toții, uitîndu-se cu băgare de seamă la tot ce făcea tînrarul, care purta un sumănaș cenușiu, încheiat în față, strîns tare pe corp cu o fișie albă de pinză. Mai purta, de asemenea, niște obiele și niște ițari de dimie sură, și pe cap o căciulă brumărie ; ițarii și-i suflecaseră pînă la jumătatea piciorului, care, nu mai încăpea nici o

îndoială, părea de alabastru. Sfirși cu spălatul frumoaselor lui picioare și dădu apoi să și le șteargă cu o basma, pe care o scoase de sub căciulă ; dar vrînd să și-o scoată, ridică de-a binelea capul, și cei care stăteau să-l privească avură prilejul să vadă un chip de o neasemuită frumusețe, care-l făcu pe Cardenio să-i spună preotului la ureche :

— Ființa asta, cu toate că nu este Luscinda, nu e ființă omenească, ci înger din ceruri !

Tinărul își scoase căciula și, scuturînd din cap, începură să i se desfacă și să i se resfire pe umeri niște plete pe care pînă și razele soarelui i le-ar fi putut pizmui. Din asta se lămuriră ei că cel care părea țaran era o femeie, și încă una din cele mai frumoase și mai gingașe pe care le văzuseră vreodată pînă atunci ochii celor doi, ba chiar și ai lui Cardenio, de n-ar fi fost s-o fi privit și s-o fi știut el bine pe Luscinda, fiindcă mai pe urmă spuse că doar frumusețea Luscindei putea sta alături de a acesteia. Pletele lungi și bălaie nu numai că-i acopereau umerii, dar o ascundeau sub ele aproape cu totul, revărsîndu-i-se jur împrejur, că de n-ar fi fost picioarele, nu i s-ar mai fi văzut nici o parte a corpului, atît de stufos și de lung păr avea. Drept pieptene, spre a și le da deoparte, îi slujiră niște mîini care, dacă picioarele scăldate în apă li se păruseră bucăți de cleștar, mîinile, în părul ei, se asemuiau cu niște fișii de zăpadă întărită, și toate acestea sporeau și mai tare uluirea celor trei care o priveau, dimpreună cu dorința lor de a afla cine era. Pentru asta hotărîră să se arate, iar la mișcarea pe care o făcură, dînd să se ridice în picioare, frumoasa fată înălță fruntea și, îndepărtîndu-și de pe ochi cu amîndouă mîinile șuvițele de păr, se uită spre partea de unde venea zgomotul ; dar abia dădu cu ochii de ei, că se și ridică în pi-

cioare și, fără să mai zăbovească să se încalțe ori să-și strângă părul, înhăță cît putu mai repede o boccea ca de haine, pe care o avea lingă dînsa, și vru s-o ia la fugă, tulburată și înspăimîntată ; dar n-apucă să facă cinci-șase pași, că, nemaiputînd îndura sub tălpile ei gingașe asprimea pietrelor, căzu la pămînt. Ceea ce văzînd cei trei, dădură fuga la ea, și preotul fu cel dintîi care-i vorbi :

— Opriți-vă, señora, ȳricine ați fi, căci cei pe care-i vedeți aici n-au alt gînd decît acela de a vă sluji, și n-aveți de ce fugi cu atîta nestăpînită grabă, fiindcă nici picioarele nu vă vor îngădui-o și nici noi nu vom consimți la asta.

La toate acestea ea nu răspundea nimic, zăpăcită și încurcată.

Se apropiară așadar de dînsa, și luînd-o preotul de mînă, spuse mai departe :

— Ceea ce portul domniei-tale caută să ascundă ochilor noștri, señora, ne descoperă pletele domniei-tale, semne de netăgăduit că nu ușoare trebuie să fi fost pricinile care te-au silit să-ți ascunzi frumusețea sub straie atît de puțin vrednice de ea, împingîndu-te să cauți singurătatea unor locuri ca acestea, în care a fost un noroc că ne-am întîlnit, dacă nu spre a-ți lecuî durerile, cel puțin spre a te ajutara cu un sfat, căci nu se află pe lume rău care să te istovească pînă într-atîta, nici să ajungă a atinge hotarele nenorocirii, cîtă vreme nu pune capăt vieții, încît, îndurîndu-l, să ai cuvînt a nu asculta măcar de sfaturile date cu gînd bun. Așa că, señora ori señor, ce vei fi voînd dumneata să fii, alungă frica ce ți-a pricinuit ivirea noastră și povestește-ne ce soartă, rea sau bună, te-a adus aici, pentru că în noi toți laolaltă și-n fiecare în parte nu vei găsi

decît ajutor şi compătimire pentru nefericirile domniei-tale !

În vreme ce preotul rostea cuvinte de acestea, tînăra străvestită rămăsese ca împietrită de un farmec, uitîndu-se la toţi fără să mişte buzele, nici să scoată vreo vorbă, chiar ca un flăcău de la ţară care dă deodată cu ochii de lucruri rare şi nemaivăzute în viaţa lui. Dar cum preotul se apucă să-i mai înşire şi altele, îndemnînd-o la acelaşi lucru, ea rupse tăcerea şi, scoţînd un oftat din rărunchi, spuse :

— De vreme ce pustietatea munţilor acestora n-a folosit ca să mă ascundă, iar pletele mele, desfăcute, nu mai îngăduie limbii să rostească neadevăruri, ar fi zadarnic să mă mai prefac şi acuma şi să spun lucruri, pe care, de-ar fi să mi le ia cineva drept bune, ar face-o mai mult din curtenie decît din vreo altă pricină. O dată, hotărît lucrul acesta, vă spun, domnilor, că vă sînt recunoscătoare de ceea ce v-aţi oferit să faceţi pentru mine, lucru ce mă leagă să vă mulţumesc pentru totul, răspunzîndu-vă la tot ce m-aţi întreat, cu toate că teamă mi-e să nu vă necăjească ceea ce am de gînd să vă spun cu privire la nenorocirile mele, stîrnindu-vă tot atîta milă cîtă mîhnire, pentru că nu veţi putea găsi leac spre a mi le alina, nici sfat spre a mă face să le rabd. Totuşi, pentru ca să nu vă îndoiiţi de cinstea mea, gîndind cine ştie ce, de vreme ce aţi văzut că sînt femeie, ba încă tînără, şi m-aţi găsit singură şi în port de bărbat, lucruri care toate la un loc şi unul cîte unul ar putea şubrezi încrederea oricui în cinstea mea, am de gînd să vă spun ceea ce mi-ar plăcea mai curînd să trec sub tăcere dacă aş putea.

Toate acestea le spuse fără să răsufle, de la un capăt la altul, cea care părea o femeie atît de fru-

moasă, cu un glas atît de dulce și cu o vorbire atît de aleasă și de curgătoare, încît de înțelepciunea ei nu se minunară mai puțin decît îi minunase frumusețea. Și asigurînd-o ei din nou că le e voia s-o slujească, după ce adăugară noi rugămînți ca să împlinească ceea ce le făgăduise, ea nu se mai lăsă mult rugată și, încălțîndu-se și strîngîndu-și părul cu toată cuviința, se așeză pe o piatră, și de îndată ce șezură și cei trei roată împrejurui, înghițindu-și cu greu plînsul care-i aducea lacrimi în ochi, începu cu voce domoală și limpede să-și povestească viața, așa cum urmează :

— În Andaluzia asta unde sîntem acum este un oraș de la care-și ia numele un duce, nume al unuia dintre cei ce se numesc granzi de Spania¹. Ducele acesta are doi feciori : cel mai mare, moștenitor al stării tatălui său, pe cît se pare, și al bunelor lui moravuri, iar cel mic, moștenitorul nu știu căror altor obiceiuri, dacă nu al celor trădătoare în care s-a ilustrat Vellido, și al caracterului viclean al lui Galalón². Acestui senior îi sînt vasali părinții mei, de neam umil, dar așa de bogați, încît, dacă bunurile cu care i-a înzestrat natura ar fi deopotrivă cu cele ce alcătuiesc averea lor, nici ei n-ar mai avea ce-și dori altceva, și nici eu

¹ Rodríguez Marín a stabilit autenticitatea absolută a episodului acestuia, petrecut prin anii 1581—1582, dînd și numele reale ale personajelor : Cardenio este un anume Cárdenas din Córdoba, Fernando este don Pedro Girón, fiul al doilea al primului duce de Osuna, Dorotea, o oarecare María de Torres. Numai că, în realitate, Pedro nu s-a căsătorit cu María de Torres, ci a murit celibatar, în 1583, la Napoli, unde tatăl său fusese numit vicerege. Cervantes, care a început să străbată Andaluzia în lung și în lat în 1587, trebuie să fi auzit această istorie cu prilejul peregrinărilor sale.

² Bellido și Ganelón din epopeea lui Ariosto, *Orlando furioso*, citați și mai sus.

nu m-aş putea teme să mă mai văd vreodată azvîrlită deznădejii în care mă aflu, pentru că nefericirea mea s-ar putea să-şi aibă obîrşia în faptul că n-au avut norocul să se nască nobili ; adevărat este că nu-s nici ei chiar așa din prostime, încît să aibă de ce se rușina cu starea lor, dar nici nu-s atît de sus-puși încît să-mi iasă mie din cap ce mi-a intrat, anume că din obîrşia lor umilă mi se trage nenorocul. Ce mai vorbă lungă, sînt plugari, oameni de rînd, fără amestecul nici unei rase cu nume rău sunător, și, cum se spune pe la noi, creștini neaoși, de viță veche muntenească get-beget ; dar atît de bogați, că avutul și viața pe care o duc le va putea aduce, treptat-treptat, titlul de hidalgo, ba chiar de cavaleri. Cu toate acestea, cea mai mare a lor avere și cel mai înalt titlu de noblețe la care țineau era că aveau o fată ca mine ; așa că, pentru că n-au alta, nici pe altcineva care să-i moștenească, ca și pentru că, părinți fiind, țineau la mine, eu creșteam ca una din cele mai răsfățate fiice dintre cîte au fost vreodată răsfățate de părinți. Eram oglinda în care se priveau, toia-gul bătrîneților lor și ținta către care năzuiau toate dorințele vieții lor, măsurate cu voia cerurilor, din poruncile cărora, fiind oameni atît de cu frica lui Dumnezeu, părinții mei n-ar fi ieșit nici în ruptul capului. Și într-același chip în care le eram eu stăpînă a inimilor, eram și stăpîna avutului lor ; prin mine erau tocmiți și dați afară slujitorii ; socoteala și cîștigul grînelor semănate și secerate treceau prin mîna mea ; oloinițele — teascurile de untdelemn —, zăcătorile de vin, multele turme de vite mari și mici, stupii de albine din prisacă, în sfîrșit, tot ceea ce un țăran atît de bogat ca tatăl meu ar putea avea și are, era pe mîna mea, eu

fiind și stăpîna, și logofătul, și asta cu atîta zel din partea mea și cu atîta dragă inimă din partea lor, cum nici n-aș fi în stare să vă spun. Răgazurile zilei, ce-mi mai rămînea din ea după ce dădeam porunci vechililor, argaților și muncitorilor cu ziua, mi le petreceam în lucruri tot atît de îngăduite, pe cît de trebuincioase fetelor mari, cum sînt lucrul de mînă cu acul și ghergheful, sau roata de tors. Și dacă vreodată lăsam treburile acestea ca să-mi mai desfăt și mintea, alegeam desfătarea cititului vreunei cărți evlavioase, sau pe a cîntatului la harpă, pentru că știam, și nu din auzite, că mare har are muzica atunci cînd e vorba de a odihni sufletele obosite și de a alina chinurile cugetului. Asta-mi era, cum spun, viața pe care o duceam în casa părinților mei, viață pe care dacă am povestit-o cu atîta amănunțime n-a fost ca să mă fălesc, nici ca să scot cuiva ochii cu bogăția mea, ci ca să vă puteți da seama cît de puțină mi-a fost vina prăbușirii din starea fericită în care mă aflu în nefericirea unde zac astăzi. Adevărul este că îmi petreceam viața într-atîtea îndeletniciri și atît de ferită de ochii lumii, încît parcă aș fi fost închisă într-o mănăstire, fără să fiu văzută, pe cîte știam, de alții decît de-ai slujitorilor casei, căci în zilele cînd mă duceam la liturghie plecam cu noaptea în cap, atît de păzită de mama și de slujnice și cu atîtea vâluri pe față, încît de-abia dacă puteam vedea cu ochii mai mult pămînt decît era nevoie ca să știu unde-mi calcă piciorul; și, cu toate acestea, ochii dragostei sau cei ai trîndăviei mai bine zis, pe care nu-i întrece nici văzul linxului, pătrunseră pînă la mine, mînați de rîvna de a-mi fi pe plac a lui don Fernando, căci acesta este numele fecio-

rului celui mai mic al ducelui de care v-am vorbit.

Nu apucă să rostească bine numele lui don Fernando cea care povestea, că lui Cardenio i se și schimbă culoarea feței și-l trecură toate nădușelile, dînd semne de atît de mare tulburare, încît preotul și bărbierul, uitîndu-se la dînsul, începură să se teamă că-i veniseră iarăși nebunelile de care auziseră spunîndu-se că-l năpădesc din vreme în vreme. Dar Cardenio nu făcu altceva decît să rămînă împietrit, îmbrobonat tot de sudoare și să se uite țintă la țărăncuță, căutînd să priceapă cine era ea ; iar aceasta, fără să ia în seamă ce se petrecea cu Cardenio, își urma povestea spunînd :

— Și n-apucase să mă vadă bine, că și rămase (așa cum a mărturisit-o el însuși mai tîrziu) mai îndrăgostit decît se poate închipui, ceea ce-mi și dădu să înțeleg prin fel de fel de semne. Dar pentru a ajunge mai curînd la sfîrșitul poveștii fără de sfîrșit a nenorocirilor mele, voi trece sub tăcere zelul lui don Fernando de a-mi face cunoscute dorințele sale : mitui toată servitorimea casei ; împărți favoruri și trimise și plocoane părinților mei ; ziua, pe ulița unde locuiam, toți o duceau numai într-o sărbătoare, iar noapțile nu mai dormea nimeni de atîtea serenade ; nesfîrșit era valul de bilețele care îmi ajungeau în mîini, fără să știu cum, pline de cuvinte dragăstoase și de făgăduiala de a mă sluji, că n-aveau atîtea litere cîte jurăminte și făgăduințe cuprindeau. Toate acestea nu numai că nu mă împlînzeau, dar chiar îmi împietreau sufletul, de parcă mi-ar fi fost el vrăjmăș de moarte și ar fi făcut tocmai în scop contrariu tot ce-l vedeam făcînd spre a mă supune voinței lui ; și asta nu pentru că eu n-aș fi văzut cu ochi buni curtea pe care mi-o făcea don

Fernando, și nici pentru că aş fi socotit dragostea cu care mă copleșea ca o jignire pentru mine, căci parcă tot îmi da un fel de tainică mulțumire să mă văd atît de iubită și de prețuită de un cavalier de viță așa de înaltă, și nu mă supăra cum mă urca în slăvi în scrisorile lui ; fiindcă, în privința asta, pare-mi-se, oricît de urîte am fi, nouă, femeilor, ne face totdeauna plăcere să ne auzim numite frumuseți. Dar la toate astea se împotriveau cinstea mea și sfaturile pe care părinții nu conteneau să mi le dea, pentru că știau și ei dorințele foarte fățișe ale lui don Fernando, de vreme ce el nu se sinchisea dacă avea să i le afle toată lumea. Îmi spuneau părinții mei că numai în seama virtuții și cumințeniei mele își lăsau onoarea și numele lor bun, atrăgîndu-mi luarea-aminte asupra nepotrivirii de stări dintre mine și don Fernando, fiindcă de aici se putea trage încheierea că gîndurile cu care-mi dădea tîrcoale (oricît ar fi spus el altceva) ținteau mai mult spre împlinirea poftelor lui decît spre folosul meu ; și-mi mai spuneau că, de-aș vrea să pun în vreun fel piedici nedreptei lui rîvne, ca să se dezberă de a mai căuta să și-o îplinească, ei cu dragă inimă s-ar învoi să mă mărite cu cine mi-ar plăcea mie mai mult, fie dintre cei mai răsăriți flăcăi din satul nostru, fie cu unul de prin împrejurimi, căci bogăția lor și numele meu bun îmi dădeau dreptul să nădăjduiesc orice. Bizuindu-mă pe făgăduințele lor teamenice și văzînd cită dreptate aveau în tot ce-mi spuneau, tăria hotărîrii de a-mi apăra fecioria soarea, dimpreună cu dorința de a nu mă da bătută și de a nu-i spune vreodată lui don Fernando un singur cuvînt care să-i dea, chiar pe departe, a înțelege că poate nădăjdui să-și facă placul cu mine. Cumințenia asta a mea, pe care el trebuie

s-o fi luat drept dispreț față de dînsul, a fost de bună seamă pricina că i s-au aprins și mai tare poftele de plăcere, căci acesta este numele pe care țin să-l dau imboldului ce-l mîna spre mine, care, de-ar fi fost îndemn cinstit, cum ar fi trebuit să fie, n-ați fi ajuns domniile-voastre să o aflați acum, căci mi-ar fi lipsit prilejul de a v-o spune. În cele din urmă, don Fernando află că pe părinții mei îi bătea gîndul să mă rostuiască, ca să-i ia lui orice nădejde de a mă mai avea vreodată, sau, măcar, ca să mai am pe cineva care să mă păzească, și vestea sau bănuiala asta i-a dat lui ghes să facă ceea ce aveți să auziți acum ; și anume, într-o noapte, pe cînd eu eram la mine în odaie, întovărășită doar de o fată care mă slujea, și cu ușile bine zăvorîte, de teamă ca nu cumva să-mi pun cînstea în primejdie din lipsă de prevedere, dintr-o dată, fără să pricep nici să-mi închipui cum, printre atîtea piedici și măsuri luate cu grijă și-n singurătatea și tăcerea sihăstriei mele, mă pomenii cu el dinainte-mi ; iar vederea lui mă tulbură într-așa măsură, că o luă pe-a ochilor mei și-mi pieri graiul. Așa că nu mai fui în stare să strig și nici nu cred că el m-ar fi lăsat să scot vreun țipăt, pentru că, nici una, nici două, se lipi de mine și, luîndu-mă în brațe (fiindcă eu, așa cum spuneam, nu mai aveam puteri să mă apăr de tulburată ce eram), începu să-mi spună asemenea cuvinte, că nici acum nu-mi dau seama cum de se poate minciuna să aibă atîta putere, încît să știe a le ticlui așa de iscusit, ca să pară adevărul adevărat. Trădătorul își întărea cu lacrimi cuvintele și cu suspine planurile. Eu, sărăcuța de mine, care n-aveam cum fi pregătită pentru asemenea întîmplări, de vreme ce trăisem numai între ai mei, începui să-mi dau seama că iau, nu știu cum,

drept adevărate toate minciunile astea, dar nu pînă într-atîta încît să mă înduplece la altceva mai puțin cîstit decît la milă pentru lacrimile și suspinele lui ; și așa, de îndată ce-mi trecu spaima dinții și-mi mai venii întrucîtva în simțiri, prinsei inimă mai mult decît mi-aș fi închipuit că pot prinde și-i spusei : „Dacă așa cum mă aflu, se-nîor, în brațele tale, m-aș afla între labelle unui leu sălbatic, de care să știu că m-aș putea scăpa doar făcînd sau spunînd vreun lucru care să se întoarcă întru paguba cîstei mele, la fel de puțin l-aș face sau l-aș spune pe cît de greu cu puțință este să înceteze a mai fi fost ceea ce ține pe tărîmul lucrurilor întîmplate. Așa că dacă tu-mi ții trupul încercuit cu brațele, eu sufletul mi-l țin legat strîns cu gîndurile mele bune, care sînt cu totul altfel decît ale tale, cum ai să poți vedea dacă vrei cumva să ți le duci la capăt cu de-a sila. Sînt vasala ta, dar nu ți-s sclavă, iar noblețea sîngelui tău n-are și nici nu trebuie să aibă puterea de a necinsti și călca în picioare umila mea obîrșie, și află că eu, fată de la țară și plugăriță, socot că prețuiesc tot atît cît tine, ce-mi ești stăpîn, și mai ești și cavaler. Cu mine n-o vei putea scoate la capăt făcîndu-mi silnicie, după cum nu mă înduplecă bogățiile tale și nici pot să mă înșele vorbele ce-mi spui, ori să mă înduioșeze lacrimile și suspinele. De-aș vedea vreuna din toate cîte le-am înșirat în ființa celui pe care părinții mi l-ar da de soț, voința mea ar fi una cu a lui, și din cuvînt nu i-aș mai ieși ; așa că de-ar fi să nu-mi știrbesc întru nimic cîstea, ți-aș dărui de bunăvoie, cu toate că n-aș face-o cu plăcere, stăpîne, ceea ce cauți tu să-mi iei acum prin silnicie. Toate acestea ți le-am spus fiindcă nici prin gînd să-i treacă a dobîndi ceva de la mine cuiva care

n-ar fi să-mi fie soț legiuit.“ „Dacă doar de-atîta-ți este, preafrumoasă Dorotea (că acesta este numele nefericitei care vă vorbește), zise cavalerul lipsit de cuvînt, îți dau pe loc mîna mea și îți jur să fiu al tău, luînd drept martori cerurile, că-rora nimic nu le este ascuns, și icoana Sfintei Fecioare din fața noastră.“

Auzind Cardenio că numele ei era Dorotea, tresări din nou ca scuturat de friguri și se întări în părerea lui dintru început, dar nevrînd să întreprună povestirea, ca să poată vedea cum se va sfîrși ceea ce el parcă prevedea, nu spuse decît :

— Vra să zică, Dorotea îți este numele, seîhora ? Am mai auzit eu de una cu același nume și care parcă ți-e geamănă de nenorocire. Spune mai departe, că vine timpul să-ți povestesc și eu lucruri care să te înfricoșeze tot pe atîta cît să-ți sfișie inima.

Cu luare-aminte ascultă Dorotea vorbele lui Cardenio, pe care-l văzu în așa de ciudate și umile veșminte, și-l rugă, dacă știa cu adevărat ceva despre povestea ei, să i-o spună pe loc ; fiindcă, de-i mai lăsase soarta ei tristă ceva întreg, era curajul de-a îndura orice năpastă i-ar mai fi căzut pe cap, fiind sigură că, pe cît i se părea, nici una n-ar mai fi avut cum spori, măcar cu o fărîmă, nenorocirea ei de-atunci.

— De-ar fi să fie adevărat ceea ce-mi închipui, n-aș mai pierde vremea, stăpînă, răspunse Cardenio, și ți-aș spune-o numaidecît ; dar cum pînă acum nu mi se pare c-a trecut prilejul, pentru domnia ta n-are încă rost s-o afli.

— Fie și așa, răspunse Dorotea. Și aflați mai departe că, luînd don Fernando o icoană care se afla în încăpere, o făcu martoră a căsătoriei noastre. Cu vorbe care loveau chiar la țintă și cu jură-

mintе cutremurătoare îmi dădu cuvîntul că-mi va fi soț, cu toate că, pînă să nu apuce el a mi le spune, eu îi atrăsesem luarea-aminte să bage bine de seamă ceea ce făcea și să țină socoteală de cîtă inimă rea avea să-i facă tatălui său faptul c-avea să-l vadă căsătorit cu o țarancă dintre vasalele lui ; și-l mai sfătuii să nu-l orbească frumusețea mea, atîta cîtă era, căci nu era îndeajuns spre a-și putea afla într-însa dezvinovățire pentru atare ră-tăcirii ; iar de voia să-mi facă un bine, în numele dragostei pe care spunea că mi-o poartă, să mă lase cu soarta mea, pe potri va rangului meu umil, fiindcă nîciodată căsnicii atît de nepotrivite n-aduc bucurie trainică, și nu ține pînă la capăt plăcerea cu care încep. Toate aceste vorbe pe care vi le-am spus acum i le spusei, dimpreună cu altele multe de care nu-mi mai aduc aminte, dar n-au slujit la nimic și nici nu l-au împiedicat să-și ducă planul la capăt, întocmai așa cum cel ce n-are de gînd să plătească nîciodată nu se uită la cusururile măr-fii și pierde din vedere să se mai toc-mească. În vremea asta eu vorbeam cu mine în-sămi, spunîndu-mi, pe scurt, cam ceea ce urmează : „La urma urmei, n-aș fi eu cea dintîi femeie care să se fi înălțat, pe calea măritişului, de la o stare umilă la una înaltă, și nici n-o fi fiind don Fernando cel dintîi om pe care frumusețea, sau mai curînd dragostea oarbă (că asta trebuie să fi fost) să-l facă să-și ia o nevastă nepotrivită cu rangul lui înalt ! Că doar n-o să schimb eu lumea și obiceiurile lumii, așa că mai bine aş pune mîna pe norocul și cinstea pe care mi-o aduce soarta, chiar de-ar fi să nu țină dragostea lui mai mult decît pînă și-o împlini dorința, căci pe urmă în fața lui Dumnezeu îi voi fi soție. Iar de-aș vrea să mă descotorosesc acum de el, acoperindu-l de dispreț,

îl văd în stare să se folosească de putere, uitînd ce se cuvine și ce nu, așa că aş ieși de aici și cu necinstea, și fără de nici o dezvinovățire pentru vina pe care mi-ar putea-o găsi cel ce n-ar ști cît de fără vină am ajuns a fi vinovată ; căci prin ce vorbe mi-aș putea încredința eu părinții și pe ceilalți că mi-a intrat în iatac cavalerul acesta fără voia mea ?“... Toate aceste întrebări și răspunsuri le sucii și le răsucii într-o clipă în minte, nemaipunînd la socoteală că începură să-mi dea asalt (și să mă împingă la ceea ce fără să-mi treacă măcar prin minte, a însemnat pierzania mea) jurămintele lui don Fernando, martorii pe care și-i lua, lacrimile care-i șiroiau și, în sfîrșit, farmecul și frumusețea lui, care, întovărășite de atîtea dovezi de dragoste adevărată, ar fi putut înfrînge oricare altă inimă, cît de cuminte și de reținută, cum era și a mea. Îmi chemai slujitoarea, ca să țină tovărășie pe pămînt martorilor din cer ; iar don Fernando își luă de la capăt jurămintele, întărindu-și-le din nou, și mai adăugînd sfinților pe care și-i luase drept martori la început, alții noi ; ba mai aruncă asupra lui și mii de afurisenii, care să-i cadă de-atunci încolo pe cap, de cumva n-avea să îndeplinească ceea ce făgăduia, apoi prinse a-și umezi din nou ochii și a-și spori oftaturile, strîngîndu-mă și mai tare în brațele sale, care nu mă slăbiseră o clipă din strînsoare, și prin toate astea, ca și prin plecarea din iatac a fetei, eu încetai de a mai fi ca ea, iar el începu să fie trădător și sperjur. Ziua care urma nefericirii mele era pe drum, dar nu venea la fel de grabnic după cum cred eu că dorea don Fernando ; pentru că, de îndată ce s-a împlinit ceea ce-ți cere pofta, toată plăcerea pe care o mai poți aștepta este să te depărtezi de locul unde ți-ai

ostoit-o. Spun asta pentru că don Fernando se arată grăbit să plece de la mine și, prin iscusința slujitoarei mele, căci chiar ea era cea care-l adusesese acolo, pînă a nu se lumina bine de ziuă, se și văzu scos în uliță. Și cînd fu să-și ia rămas bun de la mine, îmi spuse (e drept că nu cu tot atîta rîvnă și tărie ca atunci cînd venise) să fiu sigură de credința ce-mi purta, ca și de tăria și adevărul jurămintelor sale ; iar pentru a-și întări și mai vîrtos cuvintele, își scoase din deget un inel bogat și mi-l trecu mie pe deget. Pînă în cele din urmă el plecă, și eu rămăsei, nu știu dacă veselă sau tristă ; tot ce pot spune este că am rămas pe gînduri, tulburată și aproape străină mie însămi după noutatea celor întîmplate, și n-am mai avut inima, ori am uitat, să-mi cert slujnica pentru trădarea săvîrșită atunci cînd îl închisese pe don Fernando în iatac, căci încă nu-mi dam bine seama dacă ceea ce mi se întîmplase era spre binele sau spre răul meu. Îi spuseseam la plecare lui don Fernando că tot prin mijlocirea fetei aceleia mai putea veni să mă vadă și în alte nopți, de vreme ce eram acum a lui, pînă ce faptul avea să fie crăinicit obștii, cînd o va crede el de cuviință. Dar el nu veni nici o noapte mai mult decît următoarea, și nici eu nu-l mai putui vedea, nici pe stradă, nici la biserică, mai bine de o lună ; fiindcă zadarnic mă ostenii să-l rog, cu toate că aflai că nu plecase din oraș și că-și petrecea mai toate zilele la vînătoare, lucru care-l desfătase întotdeauna peste măsură. Zilele și ceasurile acelea știu că pentru mine au fost cum nu se poate mai neprielnice și mai prevestitoare de rele, și mai știu că începui, de-a lungul lor, să intru la bănuieli și să pun la îndoială credința lui don Fernando ; la fel de bine știu cîte i-au auzit atunci slujnicei

mele urechile, și cîte vorbe grele i-am spus, cer-tînd-o de cutezanța ei, așa cum n-o făcusem îna-nte ; mai știu că am fost silită să-mi înghit la-crimile și să nu mă arăt cu fața răvășită, ca să nu dau prilej să mă întrebe părinții ce lucru mă nemulțumea și să mă silească a umbla cu minciuni. Dar toate astea avură un capăt, venind și clipa cînd dădui deoparte cuminenția și vorbele cuvin-cioase luară sfîrșit, clipa cînd dădui de marginea răbdării și gîndurile mele ascunse ieșiră la iveală. Asta se întîmplă atunci cînd, numai la cîteva zile după aceea, se lăți prin sat zvonul că, într-un oraș din apropiere, don Fernando se însurase cu o fată peste măsură de frumoasă și din părinți de neam mare, cu toate că nu atît de bogată încît să se poată aștepta, doar datorită zestrei, la o căsătorie așa de nobilă. Ziceau că se numea Luscindea și povesteau o grămadă de lucruri petrecute cu prilejul căsăto-riei, de mai mare mirarea.

Cînd auzi Cardenio numele Luscindei, nu făcu altceva decît să strîngă din umeri, mușcîndu-și buzele și încruntînd sprîncenele, apoi dădu dru-mul numaidecît izvorului de lacrimi al ochilor ; dar nu fu motiv acesta să-și lase Dorotea povestea neisprăvită, așa că zise :

— Îmi ajunse la urechi vestea aceasta jalnică, și în loc să-mi înghețe inima auzind-o, atîta furie și turbare mi-o aprinseră, încît nu lipsi mult ca să ies pe străzi, unde să strig în gura mare și să dau pe față trădarea și ticăloșia pe care o suferisem. Dar în cele din urmă mi se mai domoli furia, la gîndul că-mi voi pune la cale chiar în noaptea aceea fuga, ceea ce și făcui ; m-am îmbrăcat în veșmintele acestea, date de unul din cei care în casele de țărani se numesc argați, și acesta era unul din slujitorii părintelui meu, căruia îi dădui

pe față năpasta ce-mi căzuse pe cap și-l rugai să mă întovărășească pînă în orașul unde auzisem că mi se afla dușmanul. Iar el, după ce căută mai întii să mă dojenească pentru încăpăținarea mea și să mă abată de la hotărîrea ce luasem, văzînd că nu mă dau bătută nici în ruptul capului, se arăta gata să mă întovărășească, după cum zicea el, și pînă la capătul lumii. Legai pe dată într-o fișie de pînză o rochie, cîteva giuvaeruri și ceva bani, pentru toată întîmplarea, și, fără să mai dau de știre slujnicei care mă trădase, plecai de acasă în tăcerea nopții, dimpreună cu argatul și cu gîndurile mele multe, luînd drumul orașului pe jos, ca purtată în zbor de dorința de-a mă vedea o dată ajunsă acolo, dacă nu pentru a împiedica ceea ce socoteam că se și săvîrșise, cel puțin ca să-i cer lui don Fernando să-mi spună cu ce inimă o făcuse. În două zile și jumătate ajunsei unde doream și, intrînd în oraș, întrebai încotro vine casa părinților Luscindei, iar cel dintîi om căruia îi făcui întrebare îmi răspunse mai multe decît mi-ar fi fost cheful să aflu. Îmi spuse și unde era casa, și tot ce se petrecuse cu prilejul măritișului fetei, lucruri atît de cunoscute în oraș, încît se strîngeau oamenii roată ca să-și spună unul altuia ce mai aflaseră. Îmi spuse că în noaptea cînd don Fernando se însurase cu Luscinda, de îndată ce ea își dăduse consimțămîntul să-i fie soție, căzuse într-un lung leșin, și că atunci cînd mirele se apropiase ca să-i dezbumbe rochia la piept ca să poată respira mai bine, îi găsisese în sîn o hîrtie, scrisă chiar de mîna Luscindei, în care declara că nu putea fi soția lui don Fernando pentru că era soția unui anume Cardenio, care, pe cîte îmi spunea omul, era un cavaler de foarte bun neam, din acel oraș; iar dacă-și dăduse ea consimțămîntul la

nunta cu don Fernando, o făcuse doar ca să nu se arate nesupusă față de părinți. Într-un cuvânt, asemenea lucruri îmi spuse că erau cuprinse în scrisoare, încît din ele puteai trage încheierea cum că Luscinda își făcuse planul să se omoare de îndată ce se va fi văzut căsătorită și-și dădea în scris îndreptățirile pentru faptul că-și lua viața, lucru pe care, zice-se, îl întări un pumnal găsit nu știu în ce parte a veșmintelor sale. Văzînd don Fernando toate acestea și părăindu-i-se că Luscinda își bătuse joc de el, disprețuindu-l și tirîndu-i numele în noroi, nu mai așteptă să-și vină în simțiri din leșin și, sărînd la ea chiar cu pumnalul găsit asupra-i, vru s-o străpungă, și ar fi făcut-o de nu l-ar fi împiedicat părinții ei și cei ce se aflau de față. Ba mai mult încă : spuse că don Fernando plecase numai decît și că Luscinda nu-și revenise din leșin pînă a doua zi, cînd le povestise părinților ei cum ajunsese să fie soața adevărată a celui Cardenio de care am pomenit. Aflai și mai mult : că acest Cardenio, după cîte se spunea, fusese de față la nuntă și că, văzînd-o căsătorită, ceea ce el n-ar fi crezut niciodată, plecase din oraș deznădăjduit, după ce lăsase o scrisoare unde arăta jignirea pe care i-o adusese Luscinda și chipul în care își lua lumea în cap, plecînd acolo unde să nu mai aibă de-a face cu oamenii. Toate acestea erau îndeobște știute și răsștiute de tot orașul, și toată lumea nu vorbea decît despre ele, ba chiar se întetîră birfelile cînd se află că și Luscinda părăsise casa părinților ei, și chiar cetatea, căci fata n-o putură găsi cît e orașul de mare, ceea ce îi scosese din minți pe părinții care nu știau ce să mai facă să și-o găsească. Tot ce aflasem îmi mai dădu oarecare speranță și mă crezui norocită, dacă, negăsindu-l pe don Fernando, cel pu-

În nu-l aflasem însurat, părîndu-mi-se din pricina asta că încă nu mi se zăvorîse cu totul poarta îndreptării soartei mele și pricepînd de aici că s-ar putea întîmpla să fi împiedicat dinadins cerul această a doua căsătorie, ca să-l aducă pe el în starea de a-și da seama ceea ce datora celei dinții, amintindu-și că era creștin și că avea mai multe datorii față de sufletul său decît față de tot ce pot spune și crede oamenii. Lucrurile acestea le tot suceam și le răsuceam în închipuire, și încercam să mă mîngîi singură, fără a izbuți să-mi aflu mîngîiere, dîndu-mi nădejdi peste măsură de îndrăznețe, ca să-mi pot duce mai departe viața pe care am ajuns acum s-o urăsc. Aflîndu-mă, deci, acolo, în oraș, fără să știu ce să mă fac, fiindcă nu-l găseam pe don Fernando, îmi ajunseră la urechi strigările unui crainic, care făgăduiau cîștiguri nemaivăzute cui ar fi fost să mă găsească, dînd și semnele vîrstei și hainelor pe care le purtam, căci auzii că se spunea c-aș fi plecat din casa părinților mei, răpită de argatul care mă întovărășise, lucru care mă lovi în adîncul sufletului, văzînd eu cît de mult scăzuse încrederea oamenilor în mine, fiindcă nu le ajungea să mi-o fi pierdut fugind de acasă, ci mai trebuiau să și adauge cu cine fugisem, și anume cu un om din prostime, cu totul nevrednic să mă gîndesc la el. Nici nu auzii bine ce striga crainicul, că și plecai din oraș, cu tot cu servitorul, care și începuse a da semne că se clatină în credința pe care îmi făgăduise să mi-o păstreze; și în noaptea aceea intrarăm în desișul pădurii, de frică să nu fim găsiți. Dar, cum zice o vorbă, un rău atrage pe altul și sfîrșitul unei nenorociri este de obicei începutul alteia și mai mari; și așa mi s-a întîmplat și mie, pentru că sluga mea de încredere, pînă atuncea băiat bun

și de nădejde, de îndată ce mă văzu singură în pustietatea asta, dîndu-i ghes mai curînd ticăloșia lui decît frumusețea mea, își puse în gînd să se folosească de prilejul pe care, după părerea lui, i-l ofereau sihlele acestea, și fără pic de rușine, nici de respect pentru mine, avînd cu atît mai puțină frică de Dumnezeu, îmi făcu propuneri de dragoste, și văzînd că eu îi răspundeam doar prin cuvinte de meritată ocară la nerușinarea vorbelor ce-mi spunea, lăsă deoparte rugămințile cu care încercase mai întîi să mă înduplece și încercă să mă ia cu de-a sila. Dar cerurile, unde se află dreptatea, și care prea arareori, dacă nu chiar niciodată, uită să privească cu bunăvoință spre cei cu cugetul curat, fură prielnice gîndurilor mele bune în așa chip, încît, cu prea slabele mele puteri și fără prea mare caznă, dădui cu el de-a azvîrlita pe un povîrniș, unde-l lășai, nu mai știu dacă mort sau viu ; și pe loc, cu mai multă sprinteneală decît mi-o îngăduiau spaima și oboseala, mă afundai în inima munților, fără alt gînd sau alt plan decît acela de-a mă ascunde acolo, fugind de tata și de cei care, puși de dînsul, mă căutau. Sint nu știu cîte luni de cînd am luat calea codrului cu dorința aceasta, găsind un baci care m-a tocmit să-i fiu slugă, într-un loc ce se află în măruntaiele munților acestora ; și lui i-am slujit de argat tot timpul acesta, căutînd să stau mereu în cîmp, sub cerul liber, ca să-mi pot acoperi cosițele, care acum, cînd nici nu-mi dădea măcar prin gînd, m-au dat de gol. Dar toată iscusința și tot zelul meu s-au dovedit a nu fi, și n-au fost într-adevăr, de nici un folos, căci stăpînul meu ajunse să-și dea seama că nu eram bărbat și-i încolțiră și lui aceleași gînduri murdare ca și argatului de care scăpasem ; și cum nu întotdeauna soarta, o

dată cu necazurile, îți aduce la îndemână și leacul lor, nu aflai prin partea locului povârniș, nici prăpastie unde să-mi trimit stăpînul ca să-și mai uite focul, cum găsisem pentru slugă, așa că socotii mai cu cale să-l părăsesc și să m-ascund din nou prin văgăunile acestea decît să-mi măsoar cu el puterile trupului, ori pe ale minții, încercînd să-l potolesc cu vorbă bună. Și cum spuneam, mă hotărîi să-mi caut din nou ascunziș și loc unde, nestînjănită de nimeni, să pot ruga cu lacrimi și suspine cerurile să se milostivească de nenorocirea mea și să mă ajute, dîndu-mi puteri să ies din ea, ori să-mi pun capăt zilelor prin pustietățile acestea, fără să-i mai rămînă nici numele nefericitei care atît de fără vină a dat atîta cuvînt să se vorbească despre ea și să se șușotească bîrfeli peste bîrfeli în satul ei și prin ținuturile din împrejurimi.

CAPITOLUL XXIX

Care povestește despre hazliul tertip ce-l găsiră, dimpreună cu rînduiala cuvenită, pentru a-l scoate pe îndrăgostitul nostru cavalier din aspra pocăință cu care îi plăcuse să se canonească

— Asta este, domnilor, povestea adevărată a tragediei mele ! Judecați și vedeți acum și dumneavoastră dacă suspinele pe care le-ați auzit, cuvintele pe care le-ați ascultat și lacrimile ce-mi țîșneau din ochi n-aveau destule pricini să izbucnească încă și mai din belșug. Și văzînd despre ce soi de nenorocire e vorba, vă veți da seama că nu poate ajuta la nimic să căutați a mă mîngîia,

căci e cu neputință de lecuit. Tot ce vă rog este (lucru pe care ușor puteți, și trebuie să-l faceți) să mă sfătuiți unde să-mi duc viața fără să mi-o sfârșească spaima și groaza ce mă cuprinde la gândul că m-ar putea găsi cei ce mă caută ; fiindcă oricât aș ști că marea dragoste pe care mi-o poartă părinții e cheazășia bunei primiri ce mi-ar face, atîta rușine mă cuprinde numai la gândul de-a mă arăta dinaintea ochilor părințești altfel decît gîndeau ei, că mai la îndemînă îmi este să mă surghiunesc pentru totdeauna și să le pier din ochi decît să-i privesc în față, știind că ei văd pe chipul meu lipsa cinstei pe care trebuie să fi socotit că le făgăduisem să mi-o păstrez.

Tăcu după ce spuse asta, și obrazul i se îmbujoră, arătînd limpede durerea și rușinea din sufletul ei. Cei ce-o ascultasera simțiră, într-ale lor, tot atîta compătimire cîtă mirare de nefericirea ei ; și cu toate că mare dorință ar fi avut preotul să caute a o mîngîia dîndu-i sfaturi, i-o luă înainte Cardenio, care zise :

— Într-un cuvînt, seņora, nu vei fi fiind cumva domnia-ta frumoasa Dorotea, fiica, singură la părinți, a lui Clenardo, bogătașul ?

Rămase uluită Dorotea cînd auzi pomenit numele tatălui ei și cînd văzu ce om de nimica părea cel care-l rostise, pentru că s-a spus mai sus în ce hal era îmbrăcat Cardenio ; așa că îi zise :

— Dar cine ești dumneata de știi atît de bine numele tatălui meu ? Pentru că eu pînă acum, dacă-mi aduc bine aminte, în tot ce-am povestit despre nenorocirea mea nu i-am rostit de fel numele.

— Sînt, răspunse Cardenio, nenorocosul acela căruia, cum ai spus-o prea bine dumneata însăși, seņora Luscinda a spus că-i era soție. Sînt nefe-

ricitul Cardenio, și tot perfidia aceluia ce te-a adus pe dumneata în starea în care ești m-a făcut și pe mine să arăt așa cum mă vedeți, rupt, gol, lipsit de orice alinare din partea oamenilor, și, ceea ce e mai rău decît toate, lipsit de judecată, pentru că n-o mai am decît uneori, cînd cerul se înduplecă să mi-o dăruiască pentru scurtă vreme. Eu, Dorotea, sînt cel care am fost martor la ticăloșiile lui don Fernando și cel care a auzit *acel da* prin care Luscinda încuviința să-i fie lui nevastă. Eu sînt cel care n-a avut destulă tărie ca să aștepte pînă ce avea să-și revină ea din leșin, nici să vadă ce reieșea din scrisoarea care-i fusese găsită în sîn, pentru că nu l-a răbdat inima să îndure atîtea nenorociri laolaltă; așa că, pierzînd răbdarea, am părăsit casa aceea, mai lăsînd și o scrisoare gazdei mele, pe care-o rugai să i-o dea Luscindei în mînă, și am fugit în pustietățile acestea, cu gîndul să-mi sfîrșesc aici viața, pe care de atunci am urît-o ca pe vrăjmașa mea de moarte. Dar n-a vrut soarta să mi-o ia, mulțumindu-se să-mi ia mințile, poate spre a mă păstra pentru norocul ce l-am avut găsindu-te; dar dacă e adevărat, cum socotesc că este, ceea ce ai povestit, s-ar putea întîmpla să ne fi pus deoparte cerul, la amîndoi, un sfîrșit mai bun nenorocirilor decît ne-am putea noi închipui. Căci, de vreme ce Luscinda nu se poate căsători cu don Fernando, fiind a mea, așa cum a spus-o ea deschis, nici don Fernando cu ea, fiind al domniei-tale, putem nădăjdui să ne dea îndărăt cerul ceea ce este al nostru, dacă totuși se află neatins, neînstrăinat și neștirbit. Și cum avem mîngîierea aceasta, născută nu din speranțe ce nu se pot îndeplini și nici întemeiată pe închipuiri năstrușnice, te rog în genunchi, señora, să iei altă hotărîre, primind-o în cugetul

domniei-tale cinstit, așa cum am și eu de gînd s-o primesc într-al meu, și să te aștepti la o soartă mai bună ; pentru că, ți-o jur pe cinstea mea de cavalier și de creștin, că nu te voi părăsi pînă nu te voi vedea în brațele lui don Fernando ; iar de-ar fi să nu-l pot face, prin cele ce-î voi spune, să recunoască ceea ce-ți datorează, mă voi folosi atunci de dreptul pe care mi-l dă rangul meu de cavalier și-l voi sfida, provocîndu-l la duel pentru nedreptatea pe care ți-o face, fără să mă mai gîndesc la jignirile ce mi-a adus, ci lăsînd cerului grija să mă răzbune, pentru a mă îngriji aici pe pămînt doar de răzbunarea jignirii domniei-tale.

Ceea ce spusese Cardenio puse vîrf uluirii bietei Dorotea, care, neștiind cum să-i mulțumească pentru nemăsurata lui dorință de a o sluji, vru să-i îmbrățișeze picioarele și să i le sărute ; dar nu i-o îngădui Cardenio, iar preotul răspunse în numele amîndurora, încuviințînd spusele, dovedite înțelepte ale lui Cardenio, și-i rugă mai ales, sfătuindu-i și convingîndu-i, să meargă cu el în satul lui, unde și-ar putea face rost de lucrurile ce le lipseau și unde ar avea răgazul să chibzuiască cum să-l caute pe don Fernando, sau cum s-o ducă pe Dorotea părinților ei, sau, în sfîrșit, cum să facă ceea ce avea să li se pară mai cu cale de făcut. Cardenio și Dorotea îi mulțumiră și primiră bucuros binefacerile lui. Barbierul, care ascultase cu gura căscată totul, fără să sufle un cuvînt, ținu și el să le spună o vorbă bună și se oferî, cu nu mai puțină bunăvoință decît preotul, să facă orice ar găsi ei că le-ar putea sluji în vreun fel ; pîvesti de asemenea, pe scurt, pricina care-i adusese pe ei acolo, dimpreună cu ciudățenia nebuniei lui don Quijote, și spuse că-l așteptau acum pe scutierul lui, care era plecat să-l caute. Cardenio își aduse

aminte ca prin vis de încăierarea pe care o avusese cu don Quijote și o povesti celorlalți, fără să le poată spune care fusese pricina gîlcevei.

În vremea asta se auziră strigăte și-și deteră seama că cel care le scotea era Sancho Panza, care, negăsindu-i la locul unde-i lăsase, începuse a hăuli după ei. Îi ieșiră întru întîmpinare și, întrebîndu-l de don Quijote, el le spuse cum îl aflate, despuiat, numai în cămașă, slab, galben și mort de foame, oftînd într-una de dorul stăpinei sale Dulcinea, și cum, cu toate că el îi spusese ce-i porunceă iubita, anume să plece de-acolo și să vină numaidecît la Toboso, unde ea îl aștepta, don Quijote răspunsese că era hotărît să nu se arate dinaintea frumuseții ei pînă ce nu va fi săvîrșit isprăvi care să-l facă vrednic de a o merita. Mai spuse Sancho că, dacă avea s-o țină așa într-una, era primejdie mare să nu mai ajungă niciodată împărat, cum se legase să ajungă, și nici măcar arhiepiscop, cu toate că acesta era cel mai mic rang la care putea rîvni, așa încît să vadă ei ce era de făcut ca să-l scoată de-acolo. Licențiatul îi răspunse să n-aibă nici o grijă, că-l vor scoate ei de-acolo, cu sau fără voia lui. După aceea le povesti, lui Cardenio și Doroteii, ceea ce puseseră ei la cale ca să-l lecuiască pe don Quijote, ori cel puțin să-l aducă îndărăt la casa lui. La aceasta, Dorotea zise că ar face ea, cu dragă inimă, pe domnița neajutorată, mai curînd decît bărbierul, mai ales că avea la dînsa haine cu care să-și joace rolul cît se poate de firesc, așa că să-i lase ei sarcina de-a întrupa personajul de care aveau nevoie ca să-și ducă planul la îndeplinire, pentru că ea citise multe cărți de cavalerie și cunoștea bine stilul în care obișnuiau domnițele nemîngîiate să ceară hatîruri cavalerilor rătăcitori.

— Păi nici nu dorim altceva, zise preotul, decît să pornești numaidecît la lucru, fiindcă ne surîde, fără îndoială, norocul dacă atît de fără veste, vouă, domnii mei, a început să vi se deschidă poarta mîntuirii, iar nouă ne pică tocmai lucrul de care aveam mai mare nevoie.

Dorotea scoase numaidecît din legăturica ei o rochie de brocart scump și-o pelerină verde de postav, cît se poate de arătoasă, iar dintr-o lăcriță, un șirag de mărgăritare și alte giuvaeruri, cu care se împodobi într-o clipă, încît părea o doamnă bogată și de neam mare. Le spuse că-și luase toate acestea și încă și altele, de-acasă, pentru cine știe ce întîmplare, dar că pînă atuncea nu i se ivise prilejul să aibă nevoie de ele. Rămaseră cu toții încîntați cum nu se mai poate de grația, de ținuta și de frumusețea ei uluitoare și căzură de acord că don Fernando nu avea gust de fel de vreme ce disprețuia o frumusețe ca asta ; dar cel care se minună mai tare fu Sancho Panza, căruia i se păru (cum și era de fapt) că de cînd trăia nu văzuse făptură atît de mîndră, și-l întrebă cu toată graba pe preot cine era doamna aceea atît de frumoasă și ce căuta în văgăunile munților.

— Această prea frumoasă doamnă, răspunse preotul, este, frate Sancho, nici mai mult, nici mai puțin decît moștenitoarea în linie dreaptă bărbătească a marelui regat Micomicón, care vine să-l caute pe stăpînul tău și să-i ceară un hatîr, acela de a o răzbuna de jignirea ori de răul pe care un uriaș viclean i l-a făcut ; și, atrasă de faima de vrednic cavaler a stăpînului tău, de care s-a dus vestea pe toată fața pămîntului cunoscută pînă azi, a venit această prințesă din Guineea să-l caute.

— Fericită căutare și fericită întâlnire, strigă Sancho Panza auzind acestea, mai cu seamă dacă are stăpînul meu norocul să-i spele ocara și să-i îndrepte răul omorîndu-l pe uriașul acela, de care spui, lua-l-ar dracii de fecior de tîrfă ! Că zău, numai să dea ochii cu el, și i-a și venit de hac, afară doar dacă nu cumva o fi și el tot nălucă, fiindcă împotriva nălucilor stăpînul meu n-are nici o putere. Un lucru doar vreau să te rog pe domnia-ta, între altele, domnule părinte, și anume, ca să nu-i mai vină cumva chef stăpînului meu să se facă arhiepiscop, lucru de care mă tem grozav, să-l sfătuiești domnia-ta să se însoare numaidecît cu prințesa asta, că așa nu mai poate fi uns arhiepiscop și va pune mai ușor mîna pe tronul împărătesc, iar eu îmi voi vedea visul cu ochii. Fiindcă m-am tot gîndit și răzgîndit la asta, și mi-am dat cu socoteala că nu mă încălzește cu nimic de s-o face el arhiepiscop, căci cu mine biserica n-are ce face, de vreme ce-s om însurat ; iar să mai bat acuma drumurile ca să dobîndesc dezlegare și să pot totuși pune mîna pe veniturile unei parohii, avînd, așa cum am, muiere și copii, e cale prea lungă ! Așa că, domnule părinte, tot clenciul este să se însoare stăpînul meu, repede și degrabă, cu domnița asta, că pînă acuma n-o știu pe măria-sa și n-am de unde-i spune pe nume.

— O cheamă, răspunse preotul, prințesa Micomicona, căci, de vreme ce regatul ei se numește Micomicón, e limpede că ea așa trebuie să se numească.

— Mai încape vorbă ? răspunse Sancho. Că eu am văzut o grămadă de oameni care și-au dat nume și poreclă după locul unde s-au născut, și și-au zis Pedro de Alcalá, ori Juan de Ūbeda, ori Diego de Valladolid ; și tot așa or fi stînd lucrurile

și pe-acolo, prin Guineea, că reginele și-or fi luînd numele regatelor lor!

— Așa trebuie să fie, zise preotul. Iar în privința căsătoriei stăpînului tău, am să fac tot ce mi-o sta în putere.

Cu asta Sancho rămase mulțumit cum nu se mai poate, iar preotul, la fel de mirat de naivitatea lui, văzînd cît de adînc îi fuseseră săpate în închipuire aiurelile stăpînului său, de vreme ce nu se îndoia o clipă că acesta avea să ajungă, pînă în cele din urmă, împărat.

În vremea asta, Dorotea se urcase pe catîrul preotului, iar bărbierul își potrivise pe obraz barba făcută din coada de bou, așa că-i spuseră lui Sancho să-i călăuzească acolo unde era don Quijote, căruia să bage el bine de seamă să nu-i spună cumva că-i cunoștea, nici pe licențiat, nici pe bărbier, pentru că în a nu-i cunoaște sta tot clenciul ajungerii stăpînului său la tronul împărătesc. Dar nici preotul, nici Cardenio, nu voiră să-i întovărășească, cel din urmă ca să nu-și aducă aminte don Quijote că se încăierase cu el, iar preotul, pentru că socotea că nu era nevoie, deocamdată, de prezența lui; așa că o luară ei înainte, Sancho în cap și ceilalți urmîndu-l pe jos, fără să se prea grăbească. Preotul nu uită să-i spună Doroteii ceea ce avea de făcut. Dar ea le spuse să n-aibă nici o grijă, că vor fi îndeplinite toate punct cu punct, așa cum o cereau și zugrăveau cărțile de cavalerie.

Făcuseră trei sferturi de leghe cînd dădură de don Quijote, în mijlocul unei pustietăți semănate cu stînci cît vedeai cu ochii, îmbrăcat pe de-a-ntregul, cu toate că fără arme. Și așa, cum îl văzu Dorotea și află de la Sancho că acela era don Quijote, își struni pe dată catîrul, urmată de bărbierul cel

bărbos. Și ajungînd lîngă el, scutierul sări de pe catîr și dădu fuga s-o ia în brațe pe Dorotea, care, descălecînd cu multă vioiciune, se aruncă, nici una, nici două, în genunchi dinaintea lui don Quijote și, cu toate că el făcea tot ce putea ca s-o ridice, ea, fără să se clikească de jos, începu să-i vorbească, pe nerăsuflăte, cam în felul următor :

— Nu mă ridic de-aici, o, vrednice și viteze cavalier, pînă cînd bunătatea și curtenia domniei-tale nu-mi vor hărăzi darul care se va întoarce întru cinstea și prețuirea celui ce-l face și-n folosul celei mai nemîngîiate și mai jignite domnițe din cîte sînt sub soare ! Dacă e adevărat că vrednicia puternicului domniei-tale braț e deopotrivă cu faima nemuritoare ce te-mpresoară, legat ești să-ți pleci urechea înspre nenorocoasa care, de pe meleaguri atît de îndepărtate, vine, atrasă de renumele domniei-tale, căutîndu-te pentru a-și găsi leac nefericirilor !

— Nu-ți voi răspunde un cuvînt, încîntătoare domniță, răspunse don Quijote, și nici nu voi asculta mai mult la cîte-mi spui pînă ce nu te ridici de la pămînt !

— Nu mă voi ridica, seînor, răspunse înlăcrimată domniță, dacă nu-mi este hărăzit mai întîi, de către curtenia domniei-tale, darul pe care-l cer !

— Ți-l hărăzesc și făgăduiesc, răspunse don Quijote, atîta vreme cît împlinirea lui nu păgubește avutului ori cinstei regelui meu, patriei mele și aceleia care are cheia inimii și a libertății mele.

— Nu va fi spre paguba avutului ori cinstei celor de care spui, stăpîne bun al meu, răspunse îndurerată domniță.

Și, pe cînd ea își urma vorbele, Sancho Panza veni la urechea stăpînului său și-i spuse încet :

— Stăpîne, n-ai grijă, poți să-i făgăduiești măria-ta cu inima ușoară darul pe care-l cere, că nu-i cine știe ce lucru mare : e vorba să-i omori un coșcogeamite uriaș, acolo, iar asta care-ți cere darul este preaiînalta prințesă Micomicona, regina regatului Micomicón din Etiopia.

— N-are decît să fie cine-o fi, răspunse don Quijote, căci eu voi face tot ceea ce mă simt dator să fac, și ceea ce îmi dictează conștiința, conform cu ceea ce am jurat ! Și, întorcîndu-se către domniță, rosti : Ridică-te, frumusețe fără de pereche, căci îți conced darul pe care vei voi să mi-l ceri.

— Darul pe care-l cer este, zise domnița, să vină numaidecît mărinimoasa domniei-tale persoană cu mine acolo unde o voi călăuzi eu și să am cuvîntul domniei-tale că nu te vei mai amesteca în nici o altă aventură, nici nu te vei îndupleca la altă cerere pînă ce nu-mi vei dărui deplină răzbunare asupra unui trădător, care, împotriva oricărui drept, divin ori uman, mi-a uzurpat domnia.

— Încă o dată îți spun că îți făgăduiesc întocmai, răspunse don Quijote. Așa că poți, domniță, de azi înainte alunga aleantul care te răpune, și prinde puteri noi, înprospătîndu-ți nădejtile, căci, cu ajutorul lui Dumnezeu și al brațului meu voinic, te vei vedea curînd reîntoarsă la domnie și-ți vei recăpăta tronul vechiului și marelui tău stat, în ciuda și-n pofida mișeilor ce-ar vrea să-ți stea împotrivă ! Și-acuma la treabă, căci, vorba ceea, cine se scoală de dimineață departe ajunge !

Domnița neajutorată se repezi cu rîvnă să-i sărute mîinile ; dar don Quijote, care era în toate curtenitor și cavalier desăvîrșit, nu consimți nici în ruptul capului, ci cu de-a sila o ridică și o îmbrățișă, cu multă cuviință și curtenie. Apoi îl trimise

pe Sancho să strângă chingile lui Rocinante și să-l ajute numaidecît și pe el să se armeze. Sancho îi desprinsese armele, atîrnate într-un copac ca niște trofee, și, după ce potrivea chingile calului, își armă într-o clipă stăpînul, care, văzîndu-se armat, zise :

— Haidem, să mergem de-aici, cu Dumnezeuu înainte, ca să sprijinim această prințesă !

Bărbierul încă mai stătea în genunchi, făcînd tot ce putea ca să-și ascundă rîsul și să nu-i cadă barba, care, de i-ar fi căzut, praful s-ar fi ales din toate cîte le plănuiseră și nu s-ar mai fi putut duce nimica la capăt. Dar văzînd el că hatîrul cerut era gata făptuit și că don Quijote se pregătea, și cu ce zor încă, să plece pentru a-l aduce la îndeplinire, se ridică și o luă de cealaltă mină pe stăpîna sa, urcînd-o ei amîndoi pe catîr. Don Quijote încălecă numaidecît pe Rocinante, iar bărbierul se sui și el în spinarea catîrului său ; numai Sancho rămase pe jos, ceea ce îi împrăștiă o dată mai mult jalea pentru pierderea surului, care i-ar fi fost atunci de mare trebuință. Dar toate le răbda cu inima împăcată, părăindu-i-se că stăpînul său apucase pe drumul cel bun și că nu mai avea mult pînă s-ajungă împărat, pentru că nici nu-i trecea prin minte că s-ar fi putut să nu se-nsoare cu principesa aceea și să nu ajungă cel puțin regele Micomiconului. Cu un singur lucru nu se putea împăca : îl supăra gîndul că regatul acela era într-o țară de negri și că oamenii ce-aveau să-i fie dați drept vasali vor fi cu toții negri. La aceasta însă găsi numaidecît leac în închipuirea sa și-și zise : „Ce-mi pasă mie dac-or fi ori nu negri vasalii mei ? N-am decît să-i încarc pe toți în corăbii și să-i aduc în Spania, unde i-aș putea vinde și lua pe ei

bani gheață¹, iar cu banii aceștia mi-aș putea cumpăra vreun titlu de noblețe sau vreo slujbă², în care să-mi sfîrșesc fără multă osteneală zilele cîte mi-au mai rămas de trăit. N-ai decît să te duci la culcare dacă n-ai măcar atîta pricepere și îndemînare cît să-ntorci întru folosul tău lucrurile și să vinzi treizeci sau zecă mii de vasali cît ai zice pește ! Pre cîntea mea, mi ți-i fac eu să zboare, cu mic, cu mare, cum mi-o plăcea, și n-or fi ei atît de negri să nu-i pot preface în galbeni, sau în bani albi pentru zile negre ! Veniți la taica, nu vedeți că-s nătăfleş și stau cu deștu-n gură ?“

Tot gîndindu-se el la asta, umbla așa de cufundat în socoteli și așa de fericit, că-și uitase de necazul mersului pe jos.

Toate acestea le vedeau dintre niște tufe Cardenio și preotul și nu știau cum să facă să se alătore și ei grupului. Dar preotul, care era de felul lui mare mehenghi, născoci numaidecît ce-aveau de făcut ca să ajungă unde doreau, și, cu niște foarfece pe care le avea într-un toc de piele, îl lăsă cît ai bate din palme pe Cardenio fără barbă, apoi îl îmbracă cu o haină cafenie, pe care-o purta el, dîndu-i pe deasupra și o pelerină neagră, și el rămase în nădragi și laibăr ; iar Cardenio se schimbă așa de mult față de chipul cum arătase înainte, că nici el singur nu s-ar fi recunoscut, chiar de-ar fi fost să se uite în oglindă. După ce toate fură gata, deși, pînă să se schimbe ei, ceilalți, de mult se depărtaseră, nu le fu greu să ajungă la drumul mare înaintea acestora, pentru că hățișurile și trecătorile strîmte ale munților acelora nu îngăduiau celor ce

¹ Aluzie la comerțul de sclavi negri, care începuse în secolul al XVI-lea.

² Slujbele, ca și titlurile de noblețe, începuseră să se vîndă încă din vremea lui *Filip al II-lea* (1554—1598).

mergeau de-a călare să înainteze la fel de repede ca acei ce veneau pe jos. Într-adevăr, nu trecu mult și ieșiră la loc deschis, chiar pe unde trebuiau să scoabe și ceilalți din munți ; așa că, de îndată ce îl văzură venind pe don Quijote, dimpreună cu tovarășii lui, preotul prinse a-l privi cu multă stăruință, dînd semne că parcă l-ar cunoaște, și, după ce stătu o bună bucată de vreme privindu-l cu luare-aminte, dădu fuga la el cu brațele deschise, strigînd :

— Binevenit fie cel care este oglinda cavaleriei, vrednicul meu compatriot don Quijote de La Mancha, floare și spumă a nobleței, sprijinul și leacul nevoiașilor, chintesența cavalerilor rătăcitori !

Și spunînd asta, îl ținea pe don Quijote cu brațele pe după genunchiul stîng. Însăpămîntat de ceea ce vedea și auzea, de ceea ce spunea și făcea omul acela, don Quijote îl privi cu luare-aminte și, în cele din urmă, îl recunoscă și rămase parcă înfricoșat văzîndu-l, așa că făcu tot ce putu ca să descălece. Dar preotul nu-i îngădui, și din pricina asta don Quijote zise :

— Lasă-mă să descălec, domnule licențiat, că nu se poate să umblu eu călare, și o față atît de cuvioasă ca domnia-ta să umble pe jos !

— Nu voi consimți la asta nici în ruptul capului ! zise preotul. Măria-ta trebuie să rămîi pe cal, căci de pe cal ai săvîrșit cele mai mărețe isprăvi și aventuri ce s-au văzut în vremea noastră ; fiindcă mie, nevrednic slujitor al Domnului, mi-a-junge să încălec în crupa vreunuia din catîrii acestor domni, ce călătoresc împreună cu luminăția-ta, de nu le-o fi cu bănat... Ba chiar am să mă cred călărînd pe Pegas, nu alta, ori cel puțin pe zebra sau pe gazela pe care galopa maurul acela faimos, Muzaraque, care zace pînă în ziua de astăzi ferme-

cat, pe coasta Zulema, nu departe de Capul Compluto¹.

— Nici n-aş chiti eu atît de sus, domnule licenţiat, şi sînt încredinţat, răspunse don Quijote, că doamna prinţesă va binevoi să poruncească, de dragul meu, acestui scutier al ei să-ţi lase domniei-tale locul de pe şaua catîrului, fiindcă el poate călări foarte bine în crupă, dacă-l ţin pe catir balamalele.

— Îl ţin, pe cîte cred eu, răspunse prinţesa, şi mai ştiu că nu va fi nevoie să-i poruncesc nimic domnului scutier al meu, fiindcă el este atît de curtenitor şi atît de curtean, încît nu va îngădui ca o faţă bisericească să umble pe jos, cînd poate umbla călare.

— Fireşte, răspunse bărbierul.

Şi descălecînd de îndată, îl îmбие pe preot să ia loc în şa, ceea ce acesta şi făcu, fără să se lase prea mult rugat. Dar vrură păcatele ca, atunci cînd dădu bărbierul să se urce în crupa catîrului, care era de fapt închiriat, şi asta e de ajuns ca să se înţeleagă cîte parale făcea, dobitocul să ridice picioarele de dinapoi şi să tragă două copite în vînt, că de le-ar fi tras cumva în pieptul lui jupîn Nicolás ori în cap, ar fi dat el de dracu şi-ar fi lăsat baltă întoarcerea lui don Quijote ! Şi cu toate că nu-l ajunseră copitele, se sperie în așa hal bărbierul, încît căzu la pămînt, uitîndu-şi cu totul de

¹ Coasta Zulema (Châbel Sulemán, sau Muntele lui Solomon) nu e altceva decît un deal din apropierea oraşului universitar Alcalá de Henares, situat departe de orice ţarm, în plin podiş al Peninsulei Iberice, iar „Capul Compluto“ e o aluzie la „Compluto“ al lui Ptolemeu, căci pe înălţimile acestui deal se predau lecţiile de astronomie. Licenţiatul se foloseşte, în invenţiile sale, de amintirile studenţiei, sigur fiind că don Quijote, care nu trecuse prin universitate, nu-i va observa şiretlicul.

barbă, care-i căzu și ea la pământ. Și de îndată ce se văzu fără barbă, nu găsi altceva mai bun de făcut decît să-și acopere fața cu amîndouă mîinile și să se vaite că i-au zburat măselele. Don Quijote, văzînd caierul acela de barbă lipsit de falcă și fără picătură de sînge, ce zburase cît colo de pe obrazul scutierului căzut, zise :

— Doamne ferește ! Asta-i curată minune : i-a smuls barba și i-a zburat-o de pe obraz, de parcă i-ar fi tăiat-o anume.

Preotul, care-și văzu planul în primejdie de-a fi descoperit, dădu fuga să culeagă barba de pe jos, apoi se apropie de locul unde zăcea jupîn Nicolas, care tot se mai văicărea cu glas tare, și cît ai clipi din ochi, îngropîndu-i capul în pieptul sutanei sale, fi puse la loc barba, mormăindu-i deasupra creștetului niște vorbe despre care lămuri că erau dintr-un anume descîntec, bun pentru pus la loc bărbile smulse, cum avea să se vadă numaidecît. Și, într-adevăr, cînd coada de bou fu gata legată, se dădu la o parte, iar scutierul rămase la fel de bărbos și de teafăr ca și înainte, lucru de care don Quijote se minună peste măsură și-l rugă pe preot ca, de-o fi să aibă un pic de răgaz cîndva, să-l învețe și pe el descîntecul acela, fiindcă-și dădea seama că virtuțile lui trebuiau să se extindă și dincolo de pusul bărbilor la loc, căci era limpede că, acolo unde fusese smulsă o barbă, locul n-avea cum să rămînă altfel decît carne vie, nevindecată, și că, de vreme ce descîntecul lecuia toată rana, folosea la mult mai mult decît la pus bărbi.

— Ai dreptate, zise preotul, și-i făgădui să-l învețe descîntecul cu cel dintîi prilej.

Se înțelesesă ca, pînă una-alta, să se urce pe catîr preotul și să călărească toți trei cu schimbul pînă ce vor ajunge la han, care era ca la vreo două le-

ghe depărtare. Când se văzură pe cal trei din ei, adică don Quijote, prințesa și preotul, iar ceilalți, trei, Cardenio, bărbierul și Sancho Panza, pe jos, don Quijote îi spuse Doroteii :

— Alteța-voastră princiară călăuzească-ne pe unde i-o plăcea mai bine să ne poarte !

Și pînă să apuce ea a răspunde, licențiatul zise :

— Către ce împărăție vrea înălțimea-ta să ne îndrume ? Nu cumva, din întâmplare, către regatul Micomicón ? Căci n-are cum fi altfel, ori nu mă pricep eu de fel la regate.

Ea, care intrase cum nu se putea mai bine în rol, pricepu că trebuie să răspundă da, așa că zise :

— Întocmai, domnule, către acel regat mi-e drumul.

— Dacă-i așa, zise preotul, trebuie să trecem chiar prin satul meu, și de-aici înălțimea-ta o poți lua înspre partea Cartaginei, unde te-ai putea imbarca într-un ceas bun pe o corabie, și dacă ai vînt prielnic și mare liniștită și fără de furtuni, nu-ți trebuie nici măcar nouă ani încheiați pînă să ajungi a da cu ochii de marele golf Meona, vreau să zic de Méotides¹, care este cu ceva mai puțin decît o sută de zile mai aproape de noi decît regatul înălțimii-tale.

— Domnia-ta te înșeli, señior, zise ea, căci nu-s nici doi ani de cînd am plecat de-acolo, și ca să vă spun drept, deși n-am avut o zi senină tot drumul, am ajuns să văd ceea ce doream atîta, adică pe

¹ Numele de Méotides a fost socotit de Clemencin drept o alterare a lui Meotis, golf al Mării Negre, în care se varsă vechiul Tánais (Donul). Reminiscența, precizează Rodríguez Marín, vine însă dintr-un pasaj al lucrării mai sus-pomenite, *La Angélica*, a lui Luís Barahona de Soto, care spune în Cîntul VII : „Aceasta este Marea Pontului și vezi unde se pierde marea lagună numită Méotide, în care intră Tánaisul...”

señor don Quijote de La Mancha, ale cărui noi isprăvi mi-au ajuns la ureche de îndată ce-am pus piciorul pe pământul Spaniei, și asta m-a împins să-l caut, ca să mă dau pe mîna lui atît de curtenitoare și să-mî încredințez cauza dreaptă vitejiei neînvinsului său braț.

— Destul, încetați cu laudele, zise atunci don Quijote, căci eu sînt dușmanul oricărui soi de lingușiri; și, cu toate că nu e lingușire în cazul de față, urechile mele caste se simt jignite de asemenea convorbiri; ceea ce-ți pot eu spune, stăpînă, de-oi fi ori de n-oi fi viteaz, este că vitejia, mult-putînă cîtă o am, va fi folosită în slujba altetei-tale pînă la moartea mea; așa că, lăsînd toate acestea pentru cînd le-o veni vremea, îl rog acum pe domnul licențiat să-mi spună ce vînt l-aduce pe meleagurile acestea, atît de singur și de fără servitori, și-așa de ușurel îmbrăcat, că mă înspăimînt numai văzîndu-l.

— Îți voi răspunde la aceasta foarte pe scurt, îl lămuri preotul. Află, luminăția-ta, señor don Quijote, că eu și jupîn Nicolás, prietenul și bărbierul nostru, ne duceam la Sevilla ca să ridicăm de-acolo niște bani pe care o rudă de-a mea, ce de ani de zile este plecată în Indii, mi-i trimisese, și nu-i vorba de-o sumă de nimic, fiindcă trec de șaizeci de mii de pesos, bani buni, aur adevărat, ceea ce face ca suma să se urce la încă o dată pe atîta. Și trecînd noi ieri prin locurile astea, numai ce ne ies în cale patru tîlhari de drumul mare și ne iau tot, pînă și bărbile, căci într-adevăr ni le smulseră, încît bărbierul n-avu încotro și trebui să-și pună una falsă, și chiar și tinerelului acestuia, pe care-l vezi aici — zise arătînd spre Cardenio — i-a pus-o falsă, cu toate că nu mai avusese niciodată barbă. Și ceea ce-i mai nostim este că umblă zvonul din

om în om pe toate meleagurile astea că cei care ne-au jefuit sînt dintre ocașii despre care se zice c-au fost sloboziți, chiar cam pe-aicea, de un ins atît de cutezător, încît, trecînd peste comisar și peste paznici, le-a dat la toți drumul. Nu mai încapă nici o îndoială că trebuie să fi fost vreun sărit din minți, ori poate unul la fel de tîlhar ca și ei, om fără de suflet și fără muștrare de cuget de vreme ce i-a venit chef să dea drumul lupului între oi, vulpii între galițe și muștei în miere. A vrut să tragă stăpînirea pe sfoară și să se ridice împotriva regelui, stăpînul lui firesc, de vreme ce s-a ridicat împotriva poruncilor sale drepte. A vrut, zic, să lase galerele ciunge și oloage, să pună toată „Sfînta Frăție“ pe jărat, că tot zăcea ea de-atîția ani pe cămașă¹. Vru, în sfîrșit, să facă o faptă care să-i piardă sufletul, fără ca trupul său să aibă ceva de cîștigat !

Le povestise doar Sancho, preotului și bărbierului, pătania cu ocașii, aventură pe care stăpînul său o dusesese cu atîta glorie la capăt, și din pricina asta turna acum preotul oloi peste foc, povestind-o, ca să vadă ce-o să facă și ce-o să zică don Quijote, care doar cît schimba fețe-fețe la fiecare cuvînt și nu îndrăznea să mărturisească că el fusese cel ce slobozise pramatiile acelea de oameni.

— Aștia au fost, așadar, mai zise preotul, cei ce ne jefuiră, ierte-l Dumnezeu cu mare mila lui pe cel ce nu i-a lăsat să-și ispășească osînda meritată!

¹ În original „...que habia muchos anos que reposaba“ : ironia termenului *reposar* folosit de Cervantes aici vine din faptul că „Sfînta Frăție“, departe de a zăcea, așa cum se afirmă, era extrem de activă în persecutarea populației rurale.

CAPITOLUL XXX

Care povestește despre înțelepciunea frumoasei Dorotea și altele multe dătătoare de mari desfătări și de plăcută zăbavă

Nu-și sfîrșise bine preotul vorba, că Sancho și sări cu gura :

— Păi, pre legea mea, domnule părinte, cel ce-a făcut isprava asta n-a fost altul decît stăpînul meu, cu toate că nu s-ar putea spune c-a făcut-o fiindcă nu l-am dăscălit eu înainte și nu l-am probozit să bage bine de seamă ce face, că era păcat strigător la cer să-i slobozească, de vreme ce pe toți îi duceau în lanțuri de tîlhari ce erau.

— Netotule, zise atuncea don Quijote, cavalerilor rătăcitori puțin le pasă, și nici n-au timp să stea să cerceteze dacă obijduiții, cei în lanțuri și cei umiliți, cu care li se încrucișează drumul, umblă în așa hal ori sînt strimtorați pînă într-atîtă cît erau aceia, din vina lor sau de pe urma meritelor proprii. Tot ce-i privește pe ei este să le dea ajutor ca unor nevoiași ce se află, plecîndu-și ochii la chinurile, și nu la ticăloșia lor. Mie mi-a tăiat drumul un șirag de mătânii, o salbă de oameni, sumbri și nefericiți, și m-am purtat cu ei așa cum îmi cere tagma mea, de-ar fi fost să vină și potop pe urmă-mi ! Și dacă are cineva ceva de zis, în afară de cuvîșia-sa domnul părinte, preacinstitul nostru licențiat, îi spun în față că habar n-are de cavalerie și că minte ca un fecior de tîrfă și-un soi rău ce se află, și-l voi face eu să priceapă asta cu spada mea, unde sînt toate scrise mai pe larg !¹

¹ Amenințarea joacă pe dublul înțeles al formulei : pe de o parte, este o aluzie la diplomele de noblete, prin

Spuse toate astea înțepenindu-se în scări și trăgîndu-și viziera coifului pe față, căci lighenașul de bărbier, pe care-l credea casca lui Mambrino, îl purta atîrnat la oblînc, pînă ce avea să fie lecuit de schingiuirile suferite de la ocnași. Dorotea, care era înțeleaptă și plină de duh și care știa în ce hal de sminteală ajunsese don Quijote și pricepuse că toți își băteau joc de el, afară doar de Sancho Panza, nu voi să se lase mai prejos și, văzîndu-l atît de mînios, îi zise :

— Señor cavalier, amintește-ți, înălțimea-ta, hatîrul pe care mi l-ai făgăduit, care nu-ți îngăduie să te vîri în nici o altă aventură, oricît îndemnți-ar da inima. Potolește-ți, măria-ta, furia, căci dacă domnul licențiat ar fi știut că ocnașii au fost sloboziți de brațul acesta neînvins, mai curînd și-ar fi tras trei pumni peste gură ori și-ar fi mușcat de trei ori limba decît să fi rostit vreo vorbă care să se-ntoarcă întru paguba măriei-tale.

— Mă jur că-i așa ! zise preotul. Mai bine mi-aș fi smuls o jumătate de mustață.¹

— Señora, voi tăcea, zise don Quijote, și-mi voi pune frînă dreptei minii, pe care mi-o și simt răscolindu-mi pieptul. Pașnic și tihnit voi merge de-aici înainte pînă-n ziua cînd voi aduce la îndeplinire tot ce v-am făgăduit. Însă, drept răsplată pentru rîvna mea, vă rog să-mi spuneți, dacă nu vă este cu bănat, care vi-i aleanul și cîți, cine și care anume sînt inșii asupra căroră am a

prezentarea căroră, în cazuri litigioase, se puteau justifica pretențiile la anume drepturi și privilegii ; pe de altă parte, formula indică lipsa oricărei toleranțe și recurgerea la forță.

¹ Pe vremea lui Cervantes, preoții catolici nu umblau, de obicei, rași, ca astăzi, ci purtau adeseori mustați mari, și sub buza de jos, muscă ; uneori chiar favoriți.

vă răzbuna, dindu-vă deplina satisfacție ce vi se datorează.

— Cu dragă inimă, răspunse Dorotea, dacă într-adevăr nu e plictisitor pentru măria-ta să ascultți tot timpul oameni care se plîng de nenorocirile lor.

— Nu mă va plictisi, señora, spuse don Quijote.

Atunci Dorotea începu să povestească :

— Dacă-i așa, fiți cu luare-aminte.

Nici nu apucase ea să rostească vorbele acestea, cînd Cardenio și bărbierul se și apropiară de dînsa, dornici să vadă cum are să-și născocească povestea înțeleapta Dorotea, și tot așa făcu și Sancho, care era la fel de păcălit în privința ei ca și stăpinul lui. Iar ea, după ce-și găsi locul în șa, tușind de cîteva ori și mai făcînd tot ce se face în asemenea prilejuri, începu, cu multă grație, să povestească cam în chipul următor :

— Mai întîii aflați, domniile-voastre, că pe mine mă cheamă... dar se opri, căci uitase ce nume-i pusese preotul.

Dar el îi veni într-ajutor, căci pricepuse unde era buba, așa că zise :

— Nu-i de mirare, doamna mea, să fii tulburată și să te încurci povestindu-ți nenorocirile, pentru că așa-s nenorocirile : de multe ori iau și mințile celor pe care-i lovesc, în așa chip că nu mai sînt în stare să-și aducă aminte nici cum îi cheamă, așa cum s-a întîmplat și cu înălțimea-ta, care ai uitat că te numești principesa Micomicona, legiuită moștenitoare a marelui regat Micomición. Și, cu precizarea aceasta, alteța-ta poți să-ți aduci lesne aminte tot ceea ce voiai să povestești.

— Adevărat este, răspunse fata, și de-aici înainte cred că nu va mai fi nevoie să mă mai ajute cineva, căci voi ieși și singură la capăt cu pove-

tea mea atît de adevărată. Povestea mea este că regele, tatăl meu, care se numea Tinacrio cel Înțelept, era foarte învățat în ceea ce se cheamă arta magiei, și află prin meșteșugul lui că maică-mea, care se numea regina Jaramilla, avea să moară înaintea lui, iar el n-avea s-o mai ducă mult pe lumea asta, ci avea să treacă în cealaltă, lăsîndu-mă orfană și de tată și de mamă. Dar, după cîte spunea el, nu-l supăra atîta lucrul acesta, cît îl tulbura faptul de a ști, și mai mult decît sigur, că un uriaș peste măsură de uriaș, stăpîn al unei mari insule care aproape se învecinează cu regatul nostru, monstru numit Pandafilando Balaoacheșul (despre care știe toată lumea că, cu toate că are ochii la locul lor și nu puși de-a-ndoaselea, se uită întotdeauna pieziș, de parc-ar fi zbanghiu, și asta numai de viclean ce e și doar ca să-i vîre în sperieți și să-i îngrozească pe cei la care se uită), și, cum ziceam, îl supăra faptul de a ști că acest uriaș, văzîndu-mă pe mine orîană, avea să lovească regatul meu cu oaste puternică și-avea să mi-l ia pe de-a-ntregul, fără să-mi lase măcar un cătun unde să mă retrag, dar că-mi putea fi cruțată toată această nenorocire și ruină de m-aș fi învoit să mă mărit cu dînsul. Numai că, pe cît își da cu socoteala tatăl meu, mie nici prin gînd n-avea să-mi treacă a mă învoi la o căsătorie atît de nepotrivită. Și spuse adevărul adevărat tatăl meu, pentru că nici prin gînd nu mi-a trecut vreodată să mă căsătoresc cu uriașul acela, și nici cu oricare altul, oricît de nemăsurat de mare și de puternic ar fi. Îmi mai spuse tatăl meu că, de îndată ce va închide el ochii și eu voi vedea că Pandafilando începe să-mi încalce regatul, să nu mai pierd vremea luînd măsuri de apărare, căci ar însemna să mă distrug, ci să-l las în voia lui, dîndu-i țara pe mină, dacă voiam să-i scutesc de

moarte și de distrugere deplină pe bunii și credincioșii mei vasali, căci n-avea să-mi fie cu putință a mă apăra de forța diavolească a uriașului, ci, fără să stau să mai aștept, să iau de îndată, împreună cu câțiva dintr-ai mei, drumul către Spania, unde voi afla leac nenorocirilor mele găsindu-l pe un cavaler rătăcitor căruia i se va duce vestea peste mări și țări în vremea aceea și care avea să se cheme, dacă-mi aduc aminte, don Azote¹ sau don Jigote².

— Don Quijote o fi spus, domniță, zise la auzul acestor vorbe Sancho Panza, sau, cu alt nume, Cavalerul Tristei Figuri.

— Ai dreptate, zise Dorotea. Dar nu spuse numai atita tatăl meu. Mai spuse că trebuia să fie înalt de stat și uscățiv la față, și că pe partea dreaptă, sub umărul stîng sau cam pe-acolo³, trebuia să aibă o aluniță galbenă cu cîteva fire de păr, așa cum e șoricul.

Auzind asta, don Quijote se întoarse către scutierul său :

— Vino-ncoa, Sancho fiule, și ajută-mă să mă dezbrac, căci vreau să văd dacă eu sînt cavalerul de care a prorocit regele mag.

— De ce vrei să te dezbraci, măria-ta ? întrebă Dorotea.

— Ca să văd dacă am alunița asta de care vorbea tatăl altetei-voastre, răspunse don Quijote.

— Ce să te mai dezbraci, zise Sancho, că știu eu bine că măria-ta ai o aluniță cu semnele astea pe la mijlocul șirii spinării, semn că ești om tare.

¹ Azote înseamnă, în spaniolă, bici.

² Jigote înseamnă, în spaniolă, tocătură.

³ Prin cuvintele acestea Dorotea caută să scape de precizările ce ar fi putut fi dezmințite la o verificare cu realitatea.

— Asta-i de ajuns, zise Dorotea. Pentru că atunci cînd e vorba de prieteni, nu te mai uiți la atîta lucru, așa că, fie că-i pe un umăr, fie că-i pe șira spinării, totuna e. Ajunge că este aluniță, și n-are decît să fie unde-o fi, că tot din carnea aceea e. Și nu mai încape îndoială că bietul tatăl meu a nimerit-o întru toate, așa cum am nimerit-o și eu, dîndu-mă pe mîna seniorului don Quijote, că el este cel prorocit de tata, de vreme ce semnele destăinuie în ceea ce privește chipul se adaugă la cele spuse despre faima pe care acest cavaler și-a făcut-o nu numai în Spania, ci chiar în întreaga La Mancha. Căci nici nu debarcasem bine la Osuna, că mi-au și ajuns la urechi nenumărate isprăvi de-ale sale, încît pe loc mi-a spus inima că el era cel pe care veneam să-l caut.

— Dar cum ai debarcat înălțimea-ta la Osuna, señora, întrebă don Quijote, cînd Osuna nu-i port la mare ?

Dar pînă să apuce Dorotea să răspundă, sări preotul cu gura și zise :

— Señora principesă o fi vrut să spună că, îndată după debarcarea ei la Málaga, primul loc unde-a auzit vești despre luminăția-ta a fost Osuna.

— Asta am vrut să spun, întări Dorotea.

— Atunci sîntem de acord, zise preotul. Așa că zi mai departe, majestate !

— Nu mai am ce spune, răspunse Dorotea, decît că, în sfîrșit, soarta mea a vrut să fie bună cu mine făcîndu-mă să-l aflu pe señor don Quijote, încît am și început a mă socoti și a mă ține drept regină și stăpînă unică a întregului meu regat, de vreme ce el, în marea sa curtenie și mărinimie, mi-a făgăduit să-mi facă hatîrul și să vină cu mine oriunde aş voi să-l duc, și nu-l voi duce în altă parte decît acolo unde-l voi putea pune față în față cu Panda-

filando Baŭaoacheşul, ca să-l omoare şi să-mi dea înapoi ceea ce mi-a fost uzurpat împotriva oricărei dreptăţi. Fiindcă toate acestea vor trebui să se întâmple întocmai, de vreme ce aşa a prorocit Tina-crio cel Înţelept, bunul meu părinte, care a mai lăsat, de asemenea, cu limbă de moarte şi scris în slove haldeice ori greceşti, pe care eu nu le ştiu citi, că dacă acest cavalăr din prorocirea lui, după ce va fi tăiat capul uriaşului, ar voi să se însoare cu mine, eu să mă dăruiesc lui numaidecît şi fără nici o vorbă, drept soţie legiuită, şi să-l fac stăpîn peste regatul şi peste fiinţa mea !

— Ei, Sancho prietene, ce zici de asta ? rosti don Quijote cînd ajunsese Dorotea aicea. N-auzi ce se petrece ? Nu ți-am spus ea ? Uite c-avem şi regat unde să domnim, şi regină cu care să ne căsătorim.

— Jur că-i aşa, zise Şancho, şi să-l ia dracu pe puiul ăla de lele care nu s-o însura cu ea după ce i-o tăia beregata coconaşului *Pandalifantu* ! Pas de mai zi că nu-i binefăcută regina, dare-ar Domnu să semene cu ea toţi puricii din patul meu la noapte !

Şi spunînd asta, plesni de două ori din degete în văzduh, ca la joc, dînd semne de mare mulţumire. Apoi luă catîrul Doroteii de friu şi, silindu-l să se oprească, se aruncă în genunchi dinaintea ei, rugînd-o pe toţi dumnezeii să-i dea mîinile să i le sărute, în semn că o primea drept stăpînă şi regină a sa.

Cine dintre cei de faţă ar fi putut să nu ridă văzînd sminteala stăpînului şi naivitatea slugii ?

Dorotea îi dădu, într-adevăr, mîinile să i le sărute şi-i făgădui să-l facă mare dregător în regatul ei atunci cînd o vrea cerul să se milostivească s-o lase să şi-l recapete şi să se bucure de el. Sancho

ii mulțumi în cuvinte care-i făcură pe toți să pufnească din nou în ris.

— Aceasta este, domnilor, istoria mea, urmă Dorothea. Ce-mi rămîne să vă mai spun este că, din toți pe cîți i-am luat în suită dintre oamenii regatului meu, nu mi-a mai rămas decît acest vrednic scutier bărbos, pentru că toți s-au înecat în timpul unei furtuni nemaiînchipuite ce s-a iscat cînd eram chiar în fața portului, iar el și cu mine am ajuns la țarm ca prin minune, pe două scînduri ; căci așa sînt toate, în tot cursul vieții mele, numai minuni și taine, cum veți fi băgat de seamă și dumneavoastră. Iar dacă am sărit peste cal în vreun lucru sau n-am fost destul de sigură pe ce spuneam, dați vina pe ceea ce zicea și domnul licențiat cînd mi-am început povestirea, și anume că necontenitele chinuri și canoneala peste puterile omului pot face pe cei ce le îndură să-și piardă memoria.

— Pe mine nu mă vor face s-o pierd, înaltă și vrednică doamnă, zise don Quijote, oricîte ar fi să am de întîmpinat slujindu-vă și oricît de mari și de nemaivăzute vor fi. Așa că vă întăresc din nou făgăduiala făcută și jur să merg cu înălțimea-voastră pînă la capătul lumii, numai să dau piept cu mîndrul vrăjmaș, pe care am de gînd, cu ajutorul lui Dumnezeu și-al brațului meu, să-l scurtez c-un cap, oricît ar fi el de trufaș, cu tăișul acestei... nu mai pot spune „acestei bune spade“, datorită lui Ginés de Pasamonte, care mi-a luat-o pe a mea.¹ Rosti cuvintele acestea din urmă printre dinți, apoi, tare, urmă : Și după ce-i voi fi tăiat capul și vă voi

¹ Altă inadvertență a textului : în capitolele anterioare nu reiese de nicăieri că Pasamonte i-ar fi furat lui don Quijote spada și nici că don Quijote și-ar fi procurat între timp alta, mai puțin faimoasă. Cervantes se lasă sedus aici de dorința de a realiza un nou efect comic.

fi pus din nou în posesiunea pașnică a statului, rămîne la libera înălțimii-voastre voință să dispuneți de persoana proprie așa cum veți crede de cuviință, căci, atîta vreme cît mintea mea va fi bîntuită de amintirea care-mi robește voința și mă face să-mi pierd uzul rațiunii, pentru aceea care... nu spun mai departe, nu este'cu puțință să-mi închipui nici măcar prin vis o căsătorie, chiar de-ar fi să mă în-sor cu pasărea măiastră ¹.

Lui Sancho îi sunară atît de rău vorbele mai de pe urmă ale stăpînului său în privința refuzului de-a se căsători, încît, miniat foarte, ridică glasul și zise :

— Jur și zic zău lui Dumnezeu că înălțimea-ta nu ești în toate mințile, stăpîne don Quijote ! Fiindcă altfel se poate să stai măria-ta în cumpănă cînd e vorba de înșurătoare cu o prințesă atît de sus-pusă ca asta ? Crezi că are să-ți mai pice vreo-dată pară mălăiață în gura lui nătăfleață vreo plească așa ca asta, care ți-a picat acuma pe cap ? O fi cumva mai frumoasă domnița Dulcinea ? Aș, de unde, nici pe jumătate ! Ba aș fi gata să jur că nu-i ajunge nici la degetul cel mic ăsteia pe care-o vezi acum în fața ochilor. Oi mai apuca eu să pun mîna pe comitatul făgăduit cînd mi-oi vedea ceafa dacă luminăția-ta-mi tot umbli după cai verzi pe pereți ! Însoară-te, însoară-te numaidecît — ce dracu ! — și pune mîna pe regat, că ți-a picat de bogdaproste ! Și-o dată rege, fă-mă și pe mine, acolo, marchiz sau guvernator, și cît mai repede, măcar de-ar fi să se ducă dracului toate !

Don Quijote, cînd îl auzi pe Sancho hulind-o în așa hal pe stăpîna sa Dulcinea, nu-l mai putu răbda

¹ În original „...el ave Fénix“ : hiperbolă, vrînd să indice o femeie unică prin calitățile ei, cum unică este pe lume și pasărea Phoenix.

inima și, ridicînd lancea, fără să-i spună o vorbă și fără să-l întrebe de sănătate, îi arse două de-l lăsă lat la pămînt. Și de nu i-ar fi strigat Dorotea să se mulțumească cu atîta, nu mai încape îndoială că l-ar fi ușurat de zile !

— Credeai, îi strigă el după o bucată de vreme, țărănoi ticălos, c-are să-ți meargă într-una tot așa, să-mi tot strîngi mîna cu ușa, eu să te tot iert și tu să tot greșești ? Nu te-ai gîndit, blestematele și afurisitule, căci meriți, fără îndoială, să se arunce afurisenie asupra ta din toate amvoanele, fiindcă te-ai ridicat cu hulă împotriva neasemuitei Dulcinea ? ! Nu știai, nemernicule, om de nimic, gușatule, că de n-ar fi puterea pe care-o dă ea brațului meu, n-aș avea nici atîta cît să omor un pui de găină ? Spune-mi, mucalitule cu limbă de șarpe înveninat, cine crezi c-a cîștigat regatul acesta și cine crezi c-a tăiat capul uriașului acestuia, și cine te-a făcut pe tine marchiz (căci toate astea le socot ca și săvîrșite și le dau drept lucruri văzute și trecute pe sub ochii judecătorilor), cine crezi că le-a făcut pe toate astea, luîndu-mă pe mine drept unealtă a faptelor sale ? Ea e cea care luptă și învinge prin mine, și eu trăiesc și respir prin ea, și din ca îmi trag viața și ființa. Oh, fecior de curvă ce-mi ești, ce nerecunoscător te arăți, mișelule, dacă, după ce te-ai văzut înălțat din colbul drumului pînă la boierii și dregătorii, te-apuci să răspunzi la astă facere de bine vorbindu-l de rău pe cel ce te-a înălțat !

Sancho nu era chiar așa de lovit în cap încît să n-audă toate cîte i le spunea stăpînul său, așa că, ridicîndu-se nițel cam repezător de jos, dădu fuga să se ascundă după bidiviul Doroteii și-i zise de-a-colo stăpînului său :

— Spune-mi, stăpîne, dacă măria-ta ești bunhotărit să nu te însori cu astă înaltă prințesă, e limpede ca lumina zilei că regatul nu va fi al măriei tale, și, nefiind al măriei-tale, care mai pot fi atunci binefacerile ce-mi faci? Țasta-i lucrul de care mă plîng : însoară-te, măria-ta, o dată și bine, cu regina asta, că tot ne-a picat așa, din senin, și pe urmă n-ai decît să te-ntorci la domnița Dulcinea cît ți-o plăcea, că s-or mai fi văzut și pînă azi regi pe lume care să aibă Țiitoare ! Dinspre partea frumuseȚii, nu m-amestec, nu mă bag, să n-am păcat, dacă este s-o spun, ce mi-e Tanda, ce mi-e Manda, pentru că eu, și-așa, n-am văzut-o nicio dată pe domnița Dulcinea !

— Cum așa, n-ai văzut-o, trădătorule și sperjurule ? strigă don Quijote. Păi nu mi-ai venit tu acuma cîteva clipe cu un mesaj din partea ei ?

— Vreau să spun că n-am văzut-o așa, mai pe-n-delete, zise Sancho, ca să-mi pot da seama mai cu de-amănuntul de frumuseȚea și de trăsăturile ei, una cîte una ; dar așa, luată cu toptanul, nu mi se pare de lepădat.

— Pentru asta, te-am iertat, zise don Quijote, și iartă-mi și tu necazul pe care ți l-am făcut, căci știi bine că nu stă în puterea omului cel dintîi imbold !

— Am băgat de seamă, răspunse Sancho, și, tot așa, pofta de-a pălăvrăgi este la mine cel dintîi imbold, așa că nu mă pot măcar o dată opri să nu spun tot ce-mi vine la gură.

— Cu toate astea, zise don Quijote, bagă de seamă, Sancho, la ce vorbești, fiindcă ulciorul nu merge de multe ori la apă... atîta-Ți spun !

— Bine, bine, răspunse Sancho, este un Dumnezeu deasupra noastră, care toate le vede, și are să

știe el să judece cine face mai rău : eu vorbind ce nu se cade, sau măria-ta nefăcînd ce se cade !...

— Ajungă-ți acuma ! zise Dorotea. Du-te, Sancho, și sărută mîna stăpînului tău și cere-i iertare, iar de-aici înainte fii mai cu băgare de seamă cînd e vorba să lauzi, ca și atunci cînd e vorba să mustri, și n-o mai vorbi de rău pe domnița aceea Tobosa, pe care n-o cunosc, dar căreia cu dragă inimă i-aș fi slugă ; și ai încredere în Dumnezeu, că n-are să te lipsească el de-un stat unde să-ți duci viața ca un voievod.

Sancho puse capul în piept și se duse de-i ceru stăpînului său mîna ca să i-o sărute, ceea ce el îi acordă cu multă gravitate, iar după ce Sancho i-o sărută, el și-o înălță și-i dete binecuvîntarea, zicîndu-i să vină cu dînsul ceva mai deoparte, căci avea să-l întrebă o grămadă de lucruri și să se sfătuiască asupra multor treburi de seamă. Așa făcu Sancho, și se îndepărtară amîndoi, mergînd ceva mai înainte decît ceilalți, dar don Quijote îi spuse :

— De cînd ai venit, n-am avut nici prilej, nici răgaz să-ți pun mai cu de-amănuntul întrebări în legătură cu solia ta și cu răspunsul pe care mi l-ai adus. Acuma, că ne-a hărăzit norocul timp destul, și avem și unde, nu mă lăsa să aștept fericirea pe care mi-o poți da cu vești atît de bune !

— Întreabă-mă măria-ta tot ce-i dori, răspunse Sancho, că le-oi scoate pe toate din capul meu, la fel cum au intrat. Tot ce te rog însă, stăpine, este să nu mai fii de-aici înainte așa de răzbunător.

— De ce spui asta, Sancho ? întrebă don Quijote.

— O spun, răspunse Sancho, pentru că ciomăgeala de-adineauri a fost mai mult plată pentru cearta la care ne-a împins dracu pe-amîndoi în noaptea aceea de pomîna decît plată pentru ceea ce-am rostit împotriva doamnei mele Dulcinea, pe

care-o iubesc și-o venerez ca pe niște sfinte moaște, cu toate că n-are nimica de sfântă, ci numai pentru că e a măriei-tale.

— Să nu ne mai întoarcem la vorbe ca acestea, Sancho, te conjur, zise don Quijote, că mă umplu de întristare. Te-am iertat atuncea, și știi foarte bine cum se spune de obicei : altă greșeală, altă canoneală !

Cum vorbeau ei așa, văzură pe drum venind către dinșii un om călare pe un măgar, și când ajunse aproape li se păru că e un țigan. Dar Sancho Panza, care, cum vedea un măgar, îl minca din priviri, nu altceva, nici nu dote bine cu ochii de el, că-l și recunoscă pe Ginés de Pasamonte, și după mîneacă, adică după țigan, trase întreg sumanul, adică măgarul, cum și era, căci pe surul lui Sancho călărea Pasamonte, care, ca să nu fie recunoscut și să poată vinde măgarul la tîrg, se îmbrăcase ca țiganii, a căror limbă o știa tot așa cum vorbea multe altele, de parc-ar fi fost limba mamei lui. Îl văzu și-l cunoscă Sancho, și n-apucă să-l vadă și să-l cunoască de-a binelea, că și începu să răcnească la el cît îl ținea gura :

— Aha-ha, tilharule, Ginesillo, lasă-mi avutul, dă-mi înapoi viața, nu te bucura la singura alinare a zilelor mele, dă-mi măgarul, lasă-mi comoara ! Fugi, pezevenghiule, piei din ochii mei, pehlivanule, și dă-napoi ceea ce nu e bunul tău, banditule !

Nu era nevoie de-atîtea cuvinte și de-atîtea ocări, fiindcă, de la cea dintîi, Gines sări jos de pe măgar și, luînd-o la un trap atît de repezor încît părea galop, pieri din ochii lor, cît ai clipi, și pe-acîi țîe drumul.

Sancho dădu fuga la surul lui, și, îmbrățișîndu-l, începu să-i spună :

— Cum ți-a mers cît ai stat fără mine, lumina ochilor mei, viața mea, surulețul meu drag, tovarășul meu nedespărțit ?

Și spunînd acestea, îl săruta și-l mîngîia de parc-ar fi fost vorba de-un om : măgarul tăcea și se lăsa sărutat și mîngîiat de Sancho fără să-i răspundă o vorbă. Deteră cu toți fuga la el și-l hiritisîră de găsirea măgarului, mai cu seamă don Quijote, care-l încredință că întîmplarea asta nu era cuvînt să-și ia el vorba-napoi în privința poliței pentru cei trei măgari. Sancho nu știu cum să-i mai mulțumească. Și-n vreme ce schimbau ei, între ei amîndoi, aceste vorbe, preotul o lăuda pe Dorotea pentru că se dovedise fată cu cap, atît prin felul cum povestise, cît și prin scurtimea povestirii sale, foarte asemănătoare cu cele din cărțile de cavalerie. Ea spuse că-și trecuse multă vreme citindu-le, dar că habar n-avea, în schimb, unde se găsea fiecare provincie și ce orașe erau port la mare, și de aceea spusese și ea, la întîmplare, că debarcase la Osuna.

— Mi-am dat eu seama, zise preotul, și de data asta am sărit pe dată spunînd ceea ce-am spus și dregînd-o cum e mai bine. Dar nu-i ciudat să vezi cu cîtă ușurință dă acest nenorocit de hidalgo crezare tuturor scornelilor și minciunilor numai pentru că au stilul și mireasma neroziilor din terfeloa-gele lui ?

— Desigur că este, zise Cardenio, ba încă e un lucru atît de rar și de nemaivăzut, încît nu știu dacă, trudindu-se cineva să scornească una ca asta, ar avea destulă ascuțime de minte și destulă iscusință ca s-o nimerească mai bine.

— Și mai e un lucru ciudat, zise preotul, anume că, în afară de naivitățile în legătură cu nebunia lui, de care dă dovadă acest brav hidalgo, dacă stai

cu dînsul de vorbă despre alte lucruri, vorbește cu foarte mult bun-simț și arată că are judecată limpede și că-i un om cu scaun la cap, în așa fel încît, afară de prilejurile cînd vine vorba de isprăvile lui cavaleresti, nu s-ar găsi nimeni care să-l socotească decît ca pe un om foarte cu minte.

În vreme ce vorbeau ei așa între dînșii, don Quijote își urma convorbirea cu Sancho Panza, zicînd :

— Haide, Panză prietene, să tragem cu buretele peste tot ce-a fost cu certurile noastre și spune-mi mai bine acum, fără să-mi mai porți pică și fără să mai fii supărat pe mine : unde, cum și cînd ai găsit-o pe Dulcinea ? Ce făcea ? Ce i-ai spus ? Ce ți-a răspuns ? Cum arăta la chip cînd mi-a citit scrisoarea ? Cine ți-a trecut-o pe curat ? Și tot ceea ce vei crede tu că-i vrednic de știut în împrejurarea asta, tot ce se poate întreba și răspunde, fără să adaugi ori să schimbi ceva ca să-mi faci plăcere, și cu atît mai mult fără să tai ceva ca să-mi micșorezi bucuria.

— Stăpîne, răspunse Sancho, ca să-ți spun adevărul, cartea nu mi-a trecut-o nimeni pe curat, fiindcă-am plecat fără de nici o carte.

— Asta-i așa cum zici, rosti don Quijote, căci caietelul de amintiri în care-am scris-o l-am găsit la mine după două zile de la plecarea ta, lucru care mi-a pricinuit mare bătaie de cap, căci nu știam ce vei face cînd te vei pomeni fără de scrisoare și-am crezut tot timpul c-aveai să te-ntorci de îndată ce-ți vei fi dat seama că-ți lipsește.

— Așa aș fi făcut, răspunse Sancho, de n-aș fi ținut-o minte pe de rost, de cînd mi-ai citit-o măria-ta, așa fel c-am putut-o spune unui țircovnic care-a trecut-o de-a dreptul din capul meu pe hîrtie, vorbă cu vorbă, așa de bine, că, pe cît zicea de cînd se pomenise el pe lume, cu toate că citise

o mulțime de bule de excomunicare, nu-i fusese dat să vadă nici să citească una așa de grozavă ca aceea.

— Și o mai ții minte și-acuma pe de rost, Sancho ? întrebă don Quijote.

— Da' de unde, stăpîne, răspunse Sancho, căci, de îndată ce m-am slobozit și-am zis-o, cum am văzut că nu-mi mai poate fi de folos, am dat-o uitării. Iar dacă-mi mai aduc aminte de ceva, e doar povestea cu *subterana*, vreau să zic *suverana doamnă*, și rîndul din urmă, *al tău pînă la moarte*, *Cavalerul Tristei Figuri* ; iar între astea două i-am înșirat mai bine de trei sute de *suflețelule*, *inimioaro și ochișorii mei* !

CAPITOLUL XXXI

Despre conșorbirea plină de haz dintre don Quijote și Sancho Panza, scutierul său, dimpreună cu alte întimplări

— Nimic din toate astea nu-mi displace ! Spune mai departe, îl îndemnă don Quijote. Va să zică, ai ajuns. Și ce făcea regina aceea a frumuseților ? De bună seamă c-ai găsit-o făcînd perlele șirag, sau brodînd cu fir de aur vreo deviză drăgăstoasă pentru cavalerul acesta ce-i este rob !

— N-am găsit-o așa, răspunse Sancho, ci vînturînd două baniți de grîu în bătătură.

— Dar ia seama, zise don Quijote, că boabele de grîu, atinse de mîna Ți, se prefăceau în boabe de mărgăritar ; iar dacă te-ai uitat bine, prietene, poți

să-mi spui : era griu de primăvară, sau de iunie : alb, sau negru ?

— Era mai degrabă roșcat, răspunse Sancho.

— Poți fi, cu toate astea, incredințat, zise don Quijote, că, vînturat de mîna ei, nu mai încapе îndoială c-a dat pîine albă. Dar treci mai departe : cînd i-ai înmînat scrisoarea mea, a sărutat-o ? Și-a pus-o pe creștet ? Făcut-a ea vreun ritual vrednic de-așa carte ? Sau ce-a făcut ?

— Cînd am vrut să i-o dau, răspunse Sancho, ea tocmai începuse să zgîlție ciurul în care luase bună parte din griu, așa că-mi zise : „Pune, firtate, cartea aia pe sacul de colo, că n-o pot citi pînă nu sfîrșesc de vînturat tot ce vezi aicea“.

— Înțeleaptă femeie, spuse don Quijote. Se vede treaba că ți-a spus așa ca s-o citească mai pe îndelete, la largul ei, și să se desfete cu ea. Dă-i înainte, Sancho. Și-n vreme ce-și vedea mai departe de treabă, ce vorbe a schimbat cu tine ? Ce te-a-ntrebat de mine ? Și tu ce i-ai răspuns ? Dă-i drumul, povestește-mi totul, nu trece cu vederea nici o vorbuliță.

— Ea nu m-a întrebat nimic, zise Sancho, dar i-am spus eu, de la mine, în ce chip ai rămas măriata să faci pocăință din pricina ei, gol de la briu în jos, stingher prin munții ăștia, de parc-ai fi fost un sălbatic, dormind pe pămîntul gol și fără să mă-ninci așezat la masă ca tot omul, ori să-ți piepteni barba, ci doar plîngînd și blestemîndu-ți soarta.

— Dacă i-ai spus că-mi blestemam soarta, n-ai spus drept, zise don Quijote, căci, dimpotrivă, o binecuvîntez ; și-o voi binecuvînta cîte zile-oi avea de trăit, că m-a învrednicit să merit a iubi o atît de înaltă domniță ca Dulcinea din Toboso !

— E atît de înaltă, răspunse Sancho, că, zău mă-ntrece și pe mine cu mai bine dè-un cot.

— Cum așa, Sancho, zise don Quijote, te-ai măsurat cu ea ?

— M-am măsurat, numai că uite-n ce fel, răspunse Sancho. Când m-am apropiat de ea, ca să punem un sac de grâu pe măgar, ne-am pomenit așa de aproape unul de altul, că mi-am putut da seama că era mai înaltă decît mine c-o palmă și mai bine.

— Dar nu-i așa, răspunse don Quijote, că ea-și întovărășește și-și împodobește înalta-i statură cu o mie de milioane de haruri sufletești ? N-ai să tăgăduiești, Sancho, un lucru : atunci cînd ai ajuns aproape de ea, nu-i așa c-ai simțit o mireasmă îmbalsămată, un miros aromatic, un nu știu ce îmbătător, pe care nu-l pot spune în cuvinte, un iz plăcut, ca și cum ai fi fost în prăvălia unui vînzător de mănuși ?

— Tot ce pot spune, zise Sancho, este c-am simțit un izuleț ceva cam bărbătesc, și asta trebuie să fi fost din pricina că ea, de-atîta hrîntuială, era și tare asudată și cam slinoasă !

— Nu din pricina asta, răspunse don Quijote, ci de bună seamă pentru că erai tu gutunărit, sau te-i fi mirosit pe tine singur ; fiindcă știu eu prea bine cum miroase trandafirul acesta dintre spini, crinul acesta al cîmpiilor, ambra aceasta revărsată...

— Se prea poate, răspunse Sancho, că nu o dată am simțit că miroseam eu întocmai ca izul ce mi s-a părut atunci că iese din înălțimea-sa, domnița Dulcinea. Dar ce să te mai miri ? Că tot un drac e !

— Ei bine, dădu să urmeze don Quijote, să zicem c-a sfîrșit cu vînturatul grîului și cu trimisul sacilor la moară. Ce-a făcut cînd a citit scrisoarea ?

— Scrisoarea, zise Sancho, n-a citit-o de fel, fiindcă zicea că nu știe nici să citească, nici să scrie, ci a rupt-o și-a făcut-o bucăți-bucățele, spunînd că nu vrea s-o dea nimănui s-o citească, ca să nu-i știe satul tainele, și că îi era de ajuns ceea ce-i spusese eu din gură despre dragostea pe care i-o porți măria-ta, cît și despre nemai-văzuta pocăință pe care ai rămas, din pricina ei, s-o săvîrșești. La urmă mi-a spus să-ți spun mării-tale că-ți sărută mîinile și că ar avea mai mare chef să te vadă decît să se-apeuce să-ți scrie, așa că te roagă și-ți poruncește ca, de îndată ce vei fi primit răspunsul de față, să lași naibii bălăriile acelea și să te lași păgubaș de neghiobii, pornind numaidecît către Toboso, dacă n-ai altceva mai bun de făcut, căci tare-i mai e dor să te vadă. A ris de s-a prăpădit cînd i-am spus că pe măria-ta te cheamă Cavalerul Tristei Figuri. Am întreat-o dacă fusese pe-acolo vizcainul nostru de mai deunăzi. Mi-a spus că da, și că era un om foarte cumsecade. Am întreat-o, de asemenea, despre galeoți, dar mi-a spus că nu văzuse nici unul pînă atuncea.

— Pînă aici, toate bune, zise don Quijote. Dar spune-mi : ce giuvaer ți-a dat la despărțire, drept răsplată pentru veștile pe care i le-ai adus despre mine ? Pentru că este un obicei îndătinat și străvechi între cavaleri și iubitele lor rătăcitoare să dea scutierilor, doamnelor de onoare sau piticilor care le-aduc vești, lor de la domnițe sau domnițelor de la drumeții lor, cîte-un giuvaer bogat drept bacșiș, ca să arate cît de mulțumiți sînt de solia lor.

— Așa o fi fiind, răspunse Sancho, și eu, din spre partea mea, cred că-i foarte bun obicei ; dar asta trebuie să fi fost pe vremuri, că în ziua de

azi de-abia dacă se mai obișnuiește să i se dea solului cite-un codru de piine și-o bucată de brînză, că asta a fost tot ce mi-a dat stăpîna mea Dulcinea, peste ulucile ogrăzii, cînd mi-am luat rămas bun de la dînsa ; ba încă, după cît mi-am dat eu seama dintr-o grămadă de semne pe care le pricep, brînză era doar caș de oaie.

— E peste măsură de darnică, zise don Quijote, și, dacă nu ți-a dat giuvaeruri de aur, de bună seamă că s-a întîmplat așa fiindcă nu le-avea la îndemîină ca să ți le dea. Și, la urma urmei, nu-ți pică greu vîrzarile nici după Anul nou, că la casă nouă cad bine plocoanele și după nuntă ; dau eu ochi cu ea, și-ai să rămii mulțumit. Dar știi de ce mă minunez eu, Sancho ? Mă minunez fiindcă mi se pare că te-ai dus și te-ai întors prin văzduh, fiindcă numai trei zile ți-au trebuit să te duci de-aici pînă la Toboso și înapoi, cînd de-aici și pînă acolo sînt mai bine de treizeci de leghe ! Din pricina asta, încep să-mi spun că magul acela necromant, care are grijă de treburile mele și mi-e prieten (fiindcă, n-am încotro, îmi este, și nu poate să nu-mi fie, căci altfel n-aș mai fi un bun cavaler rătăcitor), cum zic, acest mag trebuie să te fi ajutat la drum fără ca tu să-ți dai seama. Căci sînt magi de-aceștia care mi-ți iau cavalerul rătăcitor adormit în patul lui și, fără să știe nici el cum și în ce chip, numai ce se trezește a doua zi de dimineață la mai bine de-o mie de leghe de locul unde-a mas peste noapte. Și de n-ar fi fost așa, nu s-ar mai fi putut niciodată ajuta călăriei rătăcitori la vreme de primejdie unii pe alții, așa cum se ajută la tot pasul : că se-ntîmplă să se afle vreunul luptîndu-se în munții Armeniei cu vreun balaur, sau cu vreun zmeu care varsă foc pe nări, sau cu alt cavaler, și-n bătălie e cît pe-aci să fie biruit, și numai cît

nu-și dă duhul ; și cînd nici cu gîndul nu gîndești, numai iată că vine pe-acolo, călare pe-un nour sau stînd într-un car de foc, alt cavaler, dintre prietenii săi, care mai adineauri se afla în Inglitera, și acesta îl sprijină și-l scapă de moarte, iar la căderea nopții se află acasă la el, cinînd în tihnă, cu toate că dintr-o parte pînă-n cealaltă sînt de obicei două sau trei mii de leghe. Toate acestea se săvîrșesc doar prin iscusința și priceperea meșteșugită a acestor înțelepți vrăjitori, care au grijă de cavalerii viteji. Așa că, prietene Sancho, nu mi-e de loc greu să cred că într-un răstimp așa de scurt te-ai dus din satul ăsta pînă la Toboso și te-ai și întors, fiindcă, așa cum am mai spus, te-o fi luat vreun vrăjitor prieten pe sus, fără ca tu să-ți dai seama.

— Așa o fi, zise Sancho, că, pre legea mea, de-păna Rocinante din copite de parcă era măgar țigănesc, cu argint-viu în urechi.¹

— Ce, numai argint-viu ? zise don Quijote. Bă chiar leghioane întregi de demoni, care-s făpturi ce umblă și fac și pe alții să umble, oricît au chef, fără să obosească. Dar lăsînd toate astea la o parte, spune-mi : ce crezi tu că trebuie să fac în clipa de față în privința poruncii stăpînei mele de-a mă duce să dau ochi cu ea ? Căci, cu toate că văd și eu prea bine că n-am încotro și trebuie să-i împlinesc porunca, mi-e totuși peste putință, din pricina hătîrului pe care-am făgăduit să i-l fac prințesei care vine cu noi, și legea cavaleriei mă silește să-mi țin cuvîntul chiar împotriva dorințelor mele. Pe de o

¹ Țigani, cînd își vindeau măgarii, pentru ca aceștia să nu pară lipsiți de vlagă, aveau obiceiul de a le turna în ureche un strop de mercur, care-i făcea să fugă mai iute, în speranța că vor scăpa de loviturile dureroase ale mărgelei lichide de metal în timpan.

parte, îmi dă ghes și mă ucide dorul de a-mi vedea stăpîna ; pe de alta, mă ațîță și mă atrage cuvîntul dat și gloria pe care-o voi dobîndi săvîrșind toate acestea. Însă ceea ce îmi dă mie-n gînd să fac este să-mi iuțesc pasul și s-ajung mai repede acolo unde e uriașul, unde, o dată ajuns, îi voi tăia capul și-o voi pune pe prințesă din nou pe tron, în pace, pentru ca îndată după asta să mă-ntorc să-mi văd steaua care-mi luminează cugetul, căreia îi voi aduce asemenea dezvinovățiri, încît va ajunge să se bucure c-am întîrziat, pentru că va vedea că toate se-ntorc întru sporirea slavei și faimei sale, căci toată slava cîta am dobîndit-o, o dobîndesc și-o voi mai dobîndi prin sabie în viața asta, toată îmi vine din sprijinul pe care mi-l dă ea și din faptul că sînt al ei.

— Săracu de mine, zise Sancho, da' măria-ta ești într-o doagă rău ! Păi spune-mi, stăpîne, ai de gînd luminăția-ta să faci tot drumul ăsta de florile mărului și să lași să-ți scape și să-ți treacă pe sub nas o înșurătoare așa de bogată și de princiară ca asta, unde ai de luat drept zestre un regat care, pe cît am auzit, măsoară mai bine de douăzeci de mii de leghe jur împrejur și care-i dolda de toate bună-tățile trebuincioase ca să-și țină omul zilele, și face cît Portugalia și Castilia laolaltă ? Bate-te peste gură, pentru numele lui Dumnezeu, și rușinează-te de tot ce-ai spus ; ascultă-mi sfatul, și iartă-mi-l : însoară-te mai repede, în primul sat în care s-o găsi popă, iar de nu s-o găsi, iaca, licențiatul nostru ce-așteaptă ? Că mi te cunună de mai mare dragu ! Și nu uita c-am ajuns la vîrsta cînd pîd pot să dau sfaturi, și că ăsta pe care ți-l dau ți se potrivește ca o mînușă, și că nu-i bine să dai vrabia din mîna pe cioara din par, pentru că ce-i în mîna,

nu-i minciună, iar cine-alege pină la urmă culege, și la pomul lăudat să te duci cu sacul spart !

— Bagă de seamă, Sancho, răspunse don Quijote. Dacă sfatul pe care mi-l dai când mă povățuești să mă-nsor e ca să pot fi rege de îndată ce l-oi omori pe uriaș și să-mi dea mîna mai ușor să te răsplătesc și să-ți dăruiesc ce ți-am făgăduit, află că și fără să mă-nsor ți-aș putea îndeplini foarte lesne dorința, fiindcă nu mă voi încleșta în luptă decît cu condiția ca, de va fi să ies învingător din ea, să-mi dea, chiar de nu m-aș însura cu prințesa, o parte din împărăție, ca s-o pot dărui cui mi-o plăcea. Și, de-oi ajunge să pun mîna pe ea, cui vrei s-o dau dacă nu ție ?

— Asta-i limpede, răspunse Sancho. Numai să bagi mîria-ta de seamă să-ți alegi partea dinspre țărmul mării, așa fel ca, de-o fi să nu mă-mpac cu traiul de-acolo, să-mi pot imbarca pe corăbii supușii negri și să fac cu ei ceea ce spuneam. Iar mîria-ta nu te mai îngriji, pînă una-alta, să te duci s-o vezi pe Dulcinea, ci mai degrabă haidem să-l omorîm pe uriaș și să sfîrșim o dată cu treaba asta, căci, zău așa, am eu semne că are să ne fie foarte de folos, și multă cinste are să ne-aducă.

— Ți-am mai spus, zise don Quijote, să n-ai nici o grijă, că-ți voi urma sfatul în privința mersului înainte cu prințesa, căruia-i dau întîietate față de dusul la Dulcinea. Dar îți atrag luarea-aminte să nu crîcnești o vorbă față de nimeni din tot ce-am pus la cale și hotărît ; nici măcar față de cei care vin cu noi, căci, de vreme ce Dulcinea e atît de rușinoasă încît nu dorește să-i știe cineva gîndurile, n-ar fi la locul său să mi le descopăr nici eu, ori să mi le dea altul în vileag.

— Păi, dacă-i așa, zise Sancho, de ce faci mîria-ta așa fel încît pe toți cei pe care-i birui în

luptă îi trimiți să se înfățișeze dinaintea domniței Dulcinea, de vreme ce asta-i mai mult decît să iscălești cu numele tău c-o iubești de nu mai poți și că ți s-au aprins călcîiele după dînsa ? Și dacă-i neapărată nevoie ca toți cei pe care-i trimiți să se ducă, să se fi dus a-i cădea în genunchi și a-i spune că vin din partea măriei-tale ca să i se supună, cum mai pot fi păstrate în ascuns gîndurile amîndurora ?

— Of, prost și neînvățat mai ești ! răspunse don Quijote. Tu nu vezi, Sancho, că toate acestea se întorc spre mai marea ei laudă ? Fiindcă trebuie să știi că-n felul nostru de viață, al cavalerilor, e mare cinste pentru o domniță să aibă cît mai mulți cavaleri răătăcitori care s-o slujească, fără să meargă cu gîndul mai departe decît la a o sluji, pentru simplul fapt că ea este cine este, și fără s-aștepte altă răsplată a multelor și bunelor lor năzuințe decît ca ea să binevoiască a-i primi printre cavalerii ei.

— Din predici am auzit, spuse Sancho, că o dragoste ca asta se cuvine să-i purtăm Mîntuitorului nostru, pentru el însuși, fără să ne îboldească nădejdea slavei ori temerile de osîndă, cu toate că mie mi-ar plăcea să-l iubesc și să-l slujesc pentru cîte poate face.

— Al dracului de mogîrlan ! zise don Quijote. Ia te uită ce lucruri înțelepte se pricepe să-ndruge cîteodată ! Că parc-ai fi tobă de carte ! *

— Cu toate astea, zău că nu știu nici să citesc, răspunse Sancho.

În vremea asta, jupîn Nicolás începuse să strige după ei s-aștepte puținel, că voiau să poposească și să-și mai astîmpere setea la un izvorăș ce era pe-acolo. Don Quijote se opri, spre ușurarea lui Sancho, care ostenise tot îndrugînd atîtea mîin-

ciuni, și se temea să nu-l prindă, din câte spunea, stăpînu-său, că, deși avea el știre că Dulcinea era o țărancă din Toboso, de văzut, n-o văzuse în viața lui.¹ În vremea asta, Cardenio își pusese hainele pe care le purtase Dorotea cînd o găsiseră, și cu toate că nu erau prea arătoase, tot erau cu mult mai bune decît cele pe care le lepăda. Descălecară la izvor, și cîu merindea pe care și-o luase preotul de la han își mai potoliră, cu toate că nu pe de-a-ntregul, foamea năprasnică ce-i rodea pe toți.

Pe cînd mîncau ei, se întîmplă să treacă pe-acolo un băietan care avea drum prin partea locului și care, uitîndu-se cu multă luare-aminte la cei ce poposiseră la izvor, nici una, nici două, se repezi la don Quijote, îi îmbrățișă picioarele și începu a plînge cu tot dinadinsul, spunînd :

— Vai, stăpîne, nu mă mai cunoști măria-ta ? Uită-te bine la mine, că eu sînt băiatul acela, Andrés, pe care măria-ta l-ai dezlegat de stejarul de care-l găsiseși legat.

Don Quijote îl recunoscă și, luîndu-l de mînă, se întoarse către cei ce poposiseră acolo și le zise :

— Ca să vedeți și domniile-voastre de cită însemnătate este să fie și cavaleri rătăcitori, pe lumea asta, care să îndrepte nedreptățile și jignirile cîte le săvîrșesc oamenii răi și haini care trăiesc sub soare ! Aflați, înălțimile-voastre, că deunăzi, trecînd eu printr-o pădure, îmi ajunseră în auz strigătele și vaietele jalnice, ca de om aflat la mare strîmtoare și nevoie. Dădui repede fuga, împins de simțul datoriei, înspre parte dincotro mi se păruse că răsunau gemetele acelea sfișietoare, și-l

¹ Inadvertență a lui Cervantes. Din capitolele anterioare, ca și din acesta, reiese nu numai că o mai văzuse, ci și că o cunoștea mult mai de-aproape decît alții.

găsii, legat de un stejar, pe băiatul acesta, pe care-l vedeți în fața ochilor, lucru de care mă bucur din adâncul sufletului meu, căci va fi acum martor la toate cîte vi le voi spune, și nă-mi va da mîna să vă mint întru nimica. Spuneam, așadar, că era legat de un stejar, gol de la brîu în sus, și-l biciuia, cu hățurile iepei lui¹, un țăran despre care aflai mai tîrziu că-i era stăpîn ; și așa cum dădai eu cu ochii de el, îl întrebai pe țăran care era pricina că-l biciuia așa de-sălbatic. Mîrlanul îmi răspunse că-l biciuia fiindcă era sluga lui și fiindcă oile lipsă cu care-l prinsese avea bănuiala că-i ieșeau lipsă de hoț ce era băiatul, și nu de prost. La aceasta, băiatul pe care-l vedeți îmi spuse : „Domnule, nu mă biciuie de alta decît pentru că-i cer simbria“. Stăpînul îmi răspunse ținîndu-mi nu știu ce predici ca să se dezvinovățească, pe care, cu toate că i le-am ascultat, nu i le-am primit. Zis și făcut, am spus să-l dezlege și l-am silit pe Țopîrlan să jure că-l va lua cu el acasă și că-i va plăti totul pînă-ntr-o para. Nu-i drept tot ceea ce spun, Andrés băiatule ? N-ai băgat de seamă cu cîtă strășnicie i-am poruncit și cu cîtă umilință mi-a făgădui el să facă toate cîte i le-am pus în vedere și cerut ? Răspunde, nu te sfii și nu șovăi, haide, spune acestor domni cum a fost, ca să se vadă dacă, așa cum ziceam, e de folos să mai fie și cavaleri rătăcitori pe lume !

— Tot ce-ai spus măria-ta e adevărul adevărat, răspunse băiatul. Numai că toată tărășenia a ieșit tocmai de-a-ndoaselea decît ți-ai închipuit măria-ta !

¹ Altă inadvertență : în capitolul respectiv se vorbea de chingă, nu de hățurile iepei, cu care Haldudo își biciuia argatul.

— Cum de-a-ndoaselea ? strigă don Quijote. Nu ți-a plătit pe dată mogîrlanul ?

— Nu numai că nu mi-a plătit, răspuse băiatul, dar nici nu apucaseși bine măria-ta să ieși din pădure și să ne lași singuri, că m-a și înhățat și m-a legat la loc de stejar, trăgîndu-mi din nou la bice, pînă ce m-a lăsat mai sfirtecat și mai belit decît un sfînt Bartolomeu, și de fiecare bici ce-mi trăgea, mai adăuga și cîte-o vorbă-n doi peri și cîte-o glumă pipărată, ca să-și facă ris de măria-ta, că de nu m-ar fi durut cum mă durea, m-aș fi tăvălit și eu de ris. Ce mai vorbă lungă, în așa hal m-a hărtănit, că pînă astăzi am stat în spital să mă lecuiesc de rănile pe care mi le-a făcut atuncea hainul de chiabur. Și de toate astea nu-mai măria-ta ești vinovat, că de ți-ai fi văzut atunci de drum și de nu ți-ai fi băgat nasul unde nu-ți fierbea oala și nici nu te-ai fi amestecat în viața altora, stăpînul meu s-ar fi mulțumit să-mi tragă, acolo, vreo zece-cincispreze bice și m-ar fi lăsat pustiei pe urmă, plătindu-mi ce-mi datora. Dar cum măria-ta te-ai apucat să-l faci, netam-nesam, albie de porci și să-i spui atîtea de la obraz, i s-a suit și lui singele la cap, și cum nu și-a putut vărsa mînia pe măria-ta, de îndată ce s-a văzut singur cu mine, și-a descărcat-o pe spinarea mea, în așa hal încît nu cred c-am să mai pot fi om cîte zile-oi avea.

— Dac-am greșit cu ceva, zise don Quijote, este că m-am depărtat de-acolo, fiindcă n-ar fi trebuit să plec pînă nu te-aș fi văzut plătit. Căci ar fi trebuit să știu, din cîte-am pățit și eu de cînd sînt, că nu se află ȋpîrlan care să-și țină și să nu-și calce cuvîntul dat dacă vede el că nu-i vine la socoteală să și-l țină. Dar îți aduci aminte, Andrés, c-am

jurat atuncea că, de-o fi să nu-ți plătească, mă voi întoarce să-l caut și că-l voi găsi chiar de-ar fi să se ascundă și-n burta chitului ? !

— Asta-i adevărat, zise Andrés, dar tot n-ar folosi la nimic. .

— Ai să vezi numaidecît dacă folosește sau nu, zise don Quijote.

Și, spunînd asta, se ridică de jos cu mare grabă și-i ceru lui Sancho să pună șaua pe Rocinante, care păscură prin preajmă cît stătuseră ei să mănînce. Dorotea-l întrebă atunci ce-avea de gînd să facă. Ei îi răspunse c-avea de gînd să plece în căutarea țopîrlanului, ca să-l pedepsească de ceea ce făcuse, silindu-l să-l plătească pe Andrés pînă-ntr-o para, chiar de-ar fi să crape fierea în toți țopîrlanii cîți or fi pe lume. La aceasta, ea răspunse amintindu-i că el nu se putea amesteca, în urma celor făgăduite, în nici o altă aventură pînă ce n-o ducea la bun capăt pe a ei, și că, de vreme ce el știa asta mai bine decît oricine altcineva, să-și domolească zvicnetele inimii pînă ce se va întoarce din regatul ei.

— Drept este ! răspunse don Quijote. Și Andrés n-are încotro, trebuie să aibă răbdare pînă ce m-oi întoarce, așa cum ai hotărit înălțimea-ta, stăpînă, căci îi jur din nou și-i făgăduiesc încă o dată că nu-mi voi afla liniștea pînă ce nu-l voi vedea plătit și răzbunat.

— Nu mă mai încred în jurămintele astea, zise Andrés. Mi-ar plăcea să am acum cu ce mă întoarce la Sevilla decît să știu că mă voi putea bucura de toate răzbunările pămîntului. Dă-mi, dacă ai la îndemînă, ceva să-mbuc ori să iau cu mine, și rămîneți cu Dumnezeu, și măria-ta, și

toți cavalerii rătăcitori, și deie Domnul să fie la fel de rătăcitori cînd e vorba de ei, cît de rătăciți s-au arătat cînd a fost vorba de mine !

Scoase Sancho din desagă un codru de pîine și-o bucată de caș și, dîndu-i-le băiatului, îi zise :

— Ia, frate Andrés, că toți luăm parte la nefericirea ta.

— Păi ce parte ai dumneata din nefericirea asta ? întrebă Andrés.

— Bucata asta de brînză și partea mea de pîine pe care ți le dau, răspunse Sanchó, că numai Dumnezeu știe cît am să le duc dorul ! Pentru că, trebuie să știi, firtate, că noi, scutierii cavalerilor rătăcitori, sîntem supuși la foame și la tot felul de rele, ba încă și la altele, pe care mai curînd le simți pe spinare decît le poți spune.

Andrés își luă pîinea și brînză și, văzînd că nimeni nu-i mai dă nimic, lăsă capul în piept și-și luă, cum se spune, picioarele la spinare. E drept că mai apucă să-i azvîrle lui don Quijote :

— Pentru Dumnezeu, seîor cavalier rătăcitor, de-o fi să-mi mai ieși în cale și altădată, nu mă mai ajuta și nu mă mai sprijini, chiar de-ai vedea că mă taie-n bucăți, ci mai bine lasă-mă cu belelele mele, că n-or fi chiar așa de grele ca să nu le-ntreacă cele care mi-or veni pe cap de pe urma ajutorului măriei-tale, afurisească-te Dumnezeu, dimpreună cu toți cavalerii rătăcitori cîți s-au născut pe lumea asta !

Don Quijote voi să se scoale ca să-l pedepsească. Dar el o luă la picior, de nu-i mai dădu nimănui mîna să-i ia urma. Don Quijote rămase înfuriat peste măsură de povestirea lui Andrés, iar ceilalți trebuiră să fie cu mare băgare de seamă să nu prindă el de veste cît chef aveau de rîs, ca să nu-l scoată cumva de-a binelea din sărite.

CAPITOLUL XXXII

Care povestește tot ce i s-a întâmplat la han
întregii trupe a lui don Quijote

Sfîrșind gustarea, care le picase atît de bine, puseră numaidecît șeile și, fără să li se mai fi întîmplat nimic vrednic de povestit, ajunseră a doua zi la hanul care era spaima lui Sancho Panza și tristețea lui. Și oricît nu-i venea lui la îndemînă să-i calce pragul, n-avu încotro. Hangița, hangiul, fiică-sa și Maritornes, cînd îi văzură venind pe don Quijote și pe Sancho, ieșiră să-i întîmpine, dînd semne de mare bucurie, și el îi primi cu un aer grav, dar binevoitor, și le spuse să-i pregătească un pat mai bun decît data trecută. La asta, gazda îi răspunse că, de îndată ce-i va plăti mai bine ca data trecută, îi va da ea unul cum n-au nici prinții. Don Quijote îi făgădui, așa că i se pregăti un pat mai de Doamne-ajută, în aceeași hardughie de șopru, și el se și lungi în așternut, căci era frînt de oboseală și nu-și mai putea aduna mințile.

Nici n-apucă el să tragă zăvorul la ușă, că gazda se și repezi la bărbier și, prinzîndu-l de barbă, zise :

— Pe crucea asta, dac-ai să te mai folosești mult de coada mea drept barbă și n-ai să mi-o dai îndărăt ! Că doar n-o să mai umble mult aia a bărbatului meu tîrîș de colo pînă colo, că-i mai mare rușinea, vreau să zic pieptenele, pe care avea obicei să și-l înfigă în coada care-i a mea.

Bărbierul nu voia să i-o dea, cu toate că ea trăgea de coadă cît putea, și trebui să-i spună licențiatul să i-o lase, că nu mai era nevoie să

se folosească de-aci înainte de vicleșuguri, ci să se dea pe față și să se arate așa cum era el făcut de mama lui, spunându-i lui don Quijote că, atunci cînd l-au jefuit bandiții scăpați de la galere, fuga îl îndrumase către acel han ; și de va fi să întrebe cumva don Quijote unde e scutierul prințesei, aveau să-i spună că-l trimisese ea înainte ca să ducă celor din regatul său vestea că sosea, aducînd cu sine pe cel care-avea să-i slobozească pe toți. Asta îl făcu pe bărbier să dea de bună voie coada înapoi hangitei, și tot așa îi înapoiară toate celelalte lucruri, împrumutate atunci cînd porniseră să-l libereze pe don Quijote. Rămaseră uimiți toți cei din han de frumusețea Dorotheii, ca și de boiul chipeșului tînăr Cardenio. Preotul puse să li se pregătească de mîncare din ceea ce se găsea la han, iar hangiul, care trăgea nădejdea să fie plătit mai bine, le pregăti în grabă o masă gospodărească. În toată vremea asta, don Quijote dormea, și fură cu toții de părere să nu-l deștepte, căci mai de folos îi era în clipa aceea somnul decît mîncarea. În timpul mesei vorbiră, fiind de față hangiul, femeia lui, fiica lor, Maritornes și toți drumeții, despre ciudata nebunie a lui don Quijote și de chipul în care dăduseră de el. Hangița le povesti ceea ce li se întîmplase cu dînsul și cu căraușul, tot căutîndu-l din ochi în vremea asta pe Sancho. Dar cum nu-l văzu, povesti toată pătărania zborului cu pătura, de care nu puțin se veseliră cu toții ; iar cînd preotul spuse că numai cărțile de cavalerie citite îi luaseră lui don Quijote mințile, hangiul zise :

— Eu nu știu cum se poate una ca asta, fiindcă, pe cîte mă pricep eu, nu se află pe lume, zău așa, mai desfătătoare zăbavă ; căci eu, uite, am aici

două-trei de astea printre alte traftoloage și mă jur pe ce am mai scump că parcă mi-au dat viață, nu numai mie, ci multor altora, căci de atâtea ori, la vremea secerișului, se adună aici la clacă o grămadă de secerători, și-ntotdeauna se întâmplă să se afle și cite unul știutor de carte, care pune mîna pe vreuna din cărțile astea, și noi facem roată în jurul lui cite treizeci și mai bine și stăm și-l ascultăm cu atîta plăcere, că parcă ne-ar lua cine știe ce greutate de pe suflet ! De mine cel puțin pot jura că, ori de cite ori aud povestindu-mi-se despre grozavele și înfricoșătoarele lovituri împărțite la minie de către cavaleri în dreapta și-n stînga, mare chef îmi mai vine să fac și eu la fel, și nu m-aș mai da dus nici zi, nici noapte, cînd le-ascult.

— Tot așa de mult îmi plac și mie, zise hangița, fiindcă n-am în casă zi bună decît atunci cînd stai tu s-ascuți la cel care citește ; fiindcă în așa hal rămii de prostit, că nici nu-ți mai trece prin gînd să ne mai cauți cusur !

— Zău că-i așa, întări și Maritornes, și zău că și mai grozav îmi place s-aud lucruri de-astea, că-s tare frumoase, mai cu seamă cînd stă cică domnița sub niște portocali în brațele cavalerului ei, și cică îi păzește-o dădacă, care moare de pizmă și tremură ca varga de frică să nu-i prindă cineva. Ce să-ți spun, parcă-ți unge sufletul cu miere cînd auzi !

— Dar dumneata ce părere ai, domnișoară ? o întrebă preotul pe fiica hangiului.

— Nu știu, zău așa, pe sufletul meu, domnule ! răspunse ea. Stau și ascult și zău că, oricît n-oi pricepe eu mare lucru, am prins gust de ele. Cu toate astea, nu mă desfăt cu loviturile care-l desfată pe tata, ci cu văicărelile cavalerilor, cînd sînt

departe de domnițele lor, că, să spun drept, câte-odată mă fac să le și plîng de milă !

— Vra să zică, ți-ar plăcea să le-alini dumneata chinul, domnișoară, zise Dorotea, dac-ai ști că plîng pentru dumneata ?

— Nu prea știu ce-aș face, răspunse fata. Tot ce pot spune este că sînt cîte unele domnițe de-acelea așa de crude, că le zic cavalerii lor leoaice și tigrese și alte o mie de măscări ! Vai, Doamne, ce soi de oameni or mai fi și astea, femei fără suflet și-așa de cîinoase la inimă, că mai bine decît să-și plece urechea la durerea unui om cumsecade, îl lasă să crape sau să-nnebunească ! La ce naiba atîtea mofturi ? Că dacă-s cinstite, n-au decît să se mărite cu ei, că doar ei atîta așteaptă !

— Taci, fato, zise hangița, că parcă prea știi multe din astea, și nu le stă frumos fetelor mari să știe și să vorbească atîtea !

— Păi dacă mă-ntreabă dumnealui, răspunse ea, pot să nu-i răspund ?

— Bine, bine, zise preotul. Adu-mi, cinstită gazdă, cărțile acelea, că vreau să le văd și eu !

— Bucuros ! răspunse hangiul.

Și dînd fuga pînă-n odaia lui, se-ntoarse cu un cufăraș vechi, zăvorît și legat cu lanț, pe care deschizîndu-l, scoase din el trei cărțoaie și niște hîrtii scrise de mîna cu slovă meșteșugită. Prima carte pe care-o deschise preotul se dovedi a fi *Don Cirongilio de Tracia*¹, a doua, *Félixmarie de Hircania*, iar a treia, *Istoria marelui căpitan Gonzalo*

¹ *Los cuatro libros del esforzado caballero don Cirongilio de Tracia* (Cele patru cărți ale viteazului cavalier don Cirongilio de Tracia) au apărut, fără indicație de autor, la Sevilla în anul 1545.

*Hernández de Córdoba*¹, împreună cu *Viața lui Diego García de Peredes*². De îndată ce citi preotul cele dintâi două titluri, se-ntoarse către bărbier și-i zise :

— Ce păcat că nu le-avem aicea, cu noi, pe chelăreasa și pe nepoata prietenului meu !

— N-are nimica, răspunse bărbierul, că știu și eu să le car pînă-n bătătură, ori la vatră, că-i un foc strașnic în ea.

— Vra să zică, domnia-voastră vreți să-mi ardeți cărțile ? întrebă hangiu.

— Numai pe acestea două, pe *Don Cirongilio* și pe *Félixmarte*, răspunse preotul.

— Cum adică ? zise hangiu. Ce ? Cărțile mele or fi cumva eretice ori flegmatice de vreți să mi le ardeți ?

— Schismatice, vrei să zici, vere, spuse bărbierul, nu flegmatice.

— Fie și-așa, răspunse hangiu. Dar dac-aveți chef să ardeți vreunul, atunci ardeți-l pe *Marele căpitan* ori pe *Diego García* asta, că mai bucuros aș lăsa să-mi fie dat pe foc un copil decît să las pradă flăcărilor pe vreunul din ceilalți doi !

— Iubite frate, zise popa, cărțile astea două sînt mincinoase, pline de deșertăciuni și de neadevăruri, în vreme ce asta, a *Marelui căpitan*, e o istorie adevărată, care cuprinde faptele de arme ale lui Gonzalo Hernández de Córdoba, care, pentru multele și marile lui isprăvi, a meritat numele dat de-o lume-ntreagă, care i-a zis *Marele căpitan*, poreclă frumoasă și strălucită, de el singur meritată ; iar acest *Diego García de Paredes*

¹, ² *Historia del gran Capitán Gonzalo Hernández de Córdoba y Aguilar*, apărută, împreună cu *La vida del famoso caballero Diego García de Paredes*, la Zaragoza, în 1559.

a fost un cavaler de viță domnească, de fel din cetatea Trujillo, în Estremadura, soldat viteaz și înzestrat de natură cu atita putere, încît cu un singur deget oprea roata morii în toiul măcinișului, iar într-o zi, proțâpindu-se la capra podului cu paloșul în mîini, ținu pe loc o oștire numeroasă și n-o lăsa să treacă pe pod, făcînd apoi și alte lucruri asemănătoare, căci așa cum le povestește și le scrie el singur, cu toată modestia lui de cavaler, fiindu-și el însuși cronicar, dacă i le-ar fi scris altul, slobod și fără patimă, ar pune în umbră faptele tuturor Hectorilor, Achililor și Orlanzilor !

— Mare scofală ! făcu hangiu. Ia te uită ce-l sperie, c-a oprit ăla roata morii cu degetul ! Zău așa, ar trebui să citești domnia-ta ce-am citit eu despre Félixmarte de Hircania, care numai c-o lovitură de spadă a spintecat cinci uriași deodată pînă-n noadă, de parc-ar fi fost umpluți cu năut, ca paiatele cu care se joacă copiii ; iar altă dată s-a-ntîlnit c-o oștire maaare și puteeernică, care număra mai bine de-un milion și șase sute de mii de soldați, turnați toți în oțel din creștet pînă-n tălpi, și i-a făcut pe toți bucățele, de parc-ar fi fost o turmă de oi. Și ce ai de zis de măritul don Cirongilio de Tracia, care-a fost atît de viteaz și de inimos, așa cum ai să vezi din carte, unde scrie că, venind el cu corabia de-a lungul unui rîu, numai iată că îi iese înainte, din mijlocul apei, un șarpe de foc, și el, numai ce mi ți-l văzu, că mi ți se și azvîrle asupra lui și, urcîndu-i-se de-a călare pe spinarea solzoasă, îl strînse de gît cu amîndouă mîinile cît putu ; și cînd văzu șarpele c-avea să-l sugrume, nu găsi alt leac decît să se dea la fund, trăgîndu-l în apă și pe cavaler, care nu se învoi să-l lase nici în ruptul capului. Iar cînd ajunseră ei acolo la fund, se pomeni viteazul în niște palate

și-n niște grădini, o frumusețe nu altceva ! Și cît ai clipi, șarpele se prefăcu într-un moșneag bătrîn ca lumea, care-i spuse atîtea, că doar să le-auzi, și nu-ți mai trebuie altceva. Fugi de-acolo, domnule, și nu mai vorbi așa, că de le-ai auzi p-astea, mă prind c-ai înnebuni de bucurie ; iar pe Marele căpitan și pe Diego García ăsta de care zici nu dau o ceapă degerată !

Auzindu-l Dorotea ce spune, îi șopti lui Cardenio :

— Nu mai are mult gazda noastră pînă s-ajungă un al doilea don Quijote !

— Așa mi se pare și mie, zise Cardenio, pentru că, pe cît se vede, el crede că-s adevărate toate cele povestite în cărțile astea, pînă-ntr-un bob, așa cum scrie acolo, și nu i-ar scoate din cap treaba asta nici călugării din tagma desculților¹.

— Ia seama, iubite frate, vorbi din nou popa, că nu s-a pomenit de cînd e lumea nici un Félix-marte de Hircania și nici un don Cirongilio de Tracia, nici alți cavaleri de felul lor, de care povestesc cărțile de cavalerie, căci toate-s ticluiri și plăsmuiri ale unor minți ce nu găseau altceva mai bun de făcut, și le-au ticluit cu scopul de care spui dumneata, ca să-și mai treacă omul vremea, așa cum și-l trec, citindu-le, secerătorii dumitale, că-ți jur pe tot ce vrei că nu s-au aflat nicicînd atare cavaleri pe lume, și nici atare isprăvi și năzdrăvăanii nu s-au putut întîmpla în ea !

— Asta să i-o spui lui mută ! răspunse hangiu. Parcă eu n-aș ști cît fac doi și cu doi, nici

¹ „...los frailes descalzos“ erau franciscanii, adică aceia dintre membrii confreriei care se țineau de litera regulamentului ordinului, înființat în secolul al XII-lea de Francisc din Assisi, ce puseseră „sărăcia“ la baza tuturor virtuților, pentru a stăvili prin aceasta setea de averi a clerului catolic,

unde mă roade sandaia ! Nu te gîndi dumneata să-mi dai Țoașcă, fiindcă zău că nu-s nici eu cu caș la gură ! Păi frumoasă treabă este și bine-ți șade domniei-tale să cauți a mă face să cred că tot ce scrie-n bunătatea asta de cărți sînt doar minciuni și născociri, cînd ele sînt tipărite cu îngăduială de la domnii din sfatul regelui ? Ce adică, sînt ei oameni care să lase să se tipărească atîta amar de minciuni laolaltă, și-atîtea bătălii, și-atîtea vrăji, de mai-mai să-ți pierzi mințile ?

— Ți-am mai spus, prietene, răspunse preotul, că astea sînt bune ca să avem cu ce ne desfăta cugetul cînd nu ne îmboldește altă treabă ; așa că, întocmai cum în toate statele bine orînduite e îngăduit să se afle jocuri de șah, de ghiulbahar, de popice și de arșici, ca să se desfete anumiți oameni care nici n-au chef, nici nu vor și nici nu pot să muncească, tot așa se îngăduie să se tipărească și să se afle asemenea cărți, bănuindu-se, precum și este, că n-o să se găsească nici un om atît de neștiutor încît să ia drept istorie adevărată vreuna din cărțile astea. Și de-aș avea acum îngăduință și cei de față mi-ar cere-o, ți-aș spune cîte ceva în legătură cu ceea ce trebuie să cuprindă cărțile de cavalerie ca să fie reușite, lucru care, cine știe, poate că ar fi de folos și chiar pe gustul anumitor oameni. Dar eu nădăjduiesc că va veni o vreme cînd voi putea împărtăși toate acestea cuiva care ar fi în stare să găsească leacul romanului cavaleresc.¹ Iar pînă una-alta, crede-mă, ju-

¹ Cervantes, dîndu-și seama de falsitatea acestei literaturi curtene, asupra căreia aruncă discreditul cel mai categoric prin însăși cartea de față, nu condamnă totuși în mod explicit orice încercare de a face o literatură de imaginație, slujind anume idealuri umane, dar cu sinceritate,

pîne, că e așa cum spun eu : ia-ți cărțile și descărcă-te singur cu adevărurile și cu minciunile lor, și să-ți fie de bine ! Dea Domnul să nu ajungi și dumneata în doaga oaspetelui dumitale, don Quijote.

— Ei asta-i, răspunse hangiu, că n-oi fi eu atît de nebun să mă fac cavaler rătăcitor ! Doar pricep și eu că în ziua de azi nu mai merge ce mergea pe vremuri, cînd se zice că vînturau lumea cavalerii aștia vestiți !

Pe la mijlocul convorbirii acesteia se ivi și Sancho, care se simți foarte încurcat și rămase pe gînduri de ceea ce auzise ; anume, că în ziua de azi nu mai merge să fii cavaler rătăcitor, și că toate cărțile de cavalerie erau doar nerozii și minciuni. Și-și puse în gînd, în sinea lui, să aștepte să vadă unde avea să ducă această călătorie a stăpînului său, iar de n-avea să iasă chiar atît de bine pe cît socotea el, era hotărît să-l părăsească și să se întoarcă la munca de toate zilele, alături de femeia și de copiii lui.

Hangiu, își luă cufărașul și cărțile, dar îl opri preotul, spunîndu-i :

— Așteaptă, că vreau să văd și ce fel de hîrtii sînt astea, scrise cu slove atît de măiestrite !

Le scoase din lăcriță gazda și, dîndu-i-le să le citească, preotul văzu cam la vreo opt caiete scrise de mînă, care pe prima filă avea un titlu mare, ce suna astfel :

„*Nuvela curiosului nestăpînit*“

Citi ca pentru sine trei sau patru rînduri preotul și zise :

asa cum va încerca el însuși în *Persiles și Sigismunda*, ultima sa carte, roman cavaleresc fantastic, plin de poezia visurilor compensatorii ale unui vizionar, nemulțumit de epoca sa.

— Zău că nu mi se pare rea, după titlu, nuvela asta, și tare-aș mai avea chef s-o citesc de la un cap la altul !

La asta, hangiuul răspunse :

— Păi n-ai decît s-o citești, preacuvioase, pentru că niște oaspeți care au citit-o și ei tot aici au rămas mulțumiți foarte de ea și s-au ținut scai de capul meu să le-o dau, dar eu nu m-am învoit, gîndind că are să vină să mi-o ceară înapoi cel care-a uitat-o aici, lăcrița asta cu cărțile și cu hîrțile pe care le vezi, că s-ar prea putea să se mai abată stăpînul lor pe-aici, vreodată ; și cu toate că numai eu știu cît au să-mi lipsească asemenea bunătate de cărți, mă jur să i le dau înapoi pe toate, că de hangiu oi fi eu hangiu, dar păgîn nu-s !

— Multă dreptate ai, prietene, zise preotul. Dar, cu toate astea, de-o fi să-mi placă nuvela, are să trebuiască să mă lași măcar s-o copiez.

— Cu dragă inimă, răspunse hangiuul.

Pe cînd vorbeau cei doi așa, Cardenio și pusese mîna pe nuvelă, începînd s-o citească, și cum i se păru și lui ce i se păruse preotului, îl rugă pe acesta să-i dea citire așa fel încît s-o poată auzi cu toții.

— Aș citi-o eu, zise preotul, de n-ar fi mai cu cîștig timpul cît dormi decît cel în care zăbovești cu cititul !

— Destulă odihnă are să fie pentru mine, spuse Dorotea, să-mi trec timpul ascultînd vreo poveste, fiindcă sufletul nu mi-e încă destul de împăcat ca să mă lase să adorm atunci cînd aș simți nevoia !

— Apoi, dacă-i așa, răspunse preotul, vreau s-o citesc măcar din curiozitate, că poate găsim în ea ceva care să ne placă.

Sări și meșterul Nicolás și-l rugă același lucru, ba și Sancho, pe deasupra ; ceea ce văzînd preotul, și pricepînd că toți aveau poftă, ca și el, s-o asculte, zise :

— Bine, dacă vreți ; fiți toți cu luare-aminte, căci nuvela începe astfel...

CAPITOLUL XXXIII

**În care se povestește nuvela curiosului
nestăpînit ¹**

La Florența, bogată și vestită cetate din Italia, în provincia ce poartă numele Toscana, trăiau cîndva Anselmo și Lotario, doi cavaleri cu stare, de neam domnesc, și-atît de buni prieteni, încît toți cei ce-i cunoșteau nu le-ar fi spus vreodată altfel decît, prin antonomasie ², „cei doi prieteni“. Tineri erau și necăsătoriți, avînd aceeași vîrstă și aceleași deprinderi, și toate acestea erau îndeajuns ca să-și păstreze unul altuia prietenia. Drept este

¹ Istoricul nuvelei *Curiosul nestăpînit* indică izvorul ei în anumite pasaje din *Orlando furioso* ; aceasta a fost opinia majorității comentatorilor, pînă cînd, în 1910, în *Revue Hispanique* (tom. XXII, pp. 447—453), hispanistul Rudolph Schevill, de la Universitatea din California, a arătat că Cervantes nu s-ar fi gîndit să scrie această nuvelă dacă n-ar fi citit o povestire din culegerea *El Crotalón*, întocmită de Cristóbal de Villalón (cf. Rodríguez Mariñ, III, 171), unde trama esențială a acestei opere este dată în germene, fără măiestria stilului și fără bogăția de episoade din Cervantes.

² Figură retorică : folosirea unui nume propriu sau a unei perifraze în locul unui substantiv comun.

că Anselmo arăta ceva mai multă aplecare înspre desfătările iubirii decît avea Lotario, pē care-l atrăgeau mai curînd plăcerile vînătoarei. Dar cînd se ivea prilejul, se mai înfrîna și Anselmo de la plăcerile sale, urmînd gusturile lui Lotario, iar Lotario și le lăsa deoparte pe ale lui ca să se supună chefurilor lui Anselmo ; și așa, voințele lor ajungeau să fie una, în așa chip încît nici un ceasornic bine întocmit și grijuliu ținut n-ar fi mers mai fără greș.

Anselmo era îndrăgostit nebunește de o fată de neam mare și frumoasă cum nu se mai poate, din același oraș, fiică de oameni aleși, și atît de desăvîrșită, încît tînărul se hotărî, după ce îi ceru și prietenului său Lotario părerea, s-o ceară de soție, pețind-o de la părinții ei. Zis și făcut ! Iar cel care-i sluji de ambasador fu Lotario, care duse la bun sfîrșit třeaba cu atîta folos pentru prietenul său, că nu trecu mult pînă să se vadă intrat în stăpînirea bunului dorit, iar Camila fu atît de mulțumită că dobîndise un soț ca Anselmo, încît nu mai sfîrșea înălțînd osanale cerului și lui Lotario, prin mijlocirea căruia o copleșise un asemenea noroc. În cele dintii zile, cum toate zilele de nuntă sînt vesele de obicei, Lotario venea, ca și înainte, în casa prietenului său Anselmo, străduindu-se să-l cinstească, să-l sărbătorească și să-l bucure atîta cît îi stătea în putere ; dar de îndată ce se sfîrșiră zilele nunții și se mai domoli acel du-te-vino de musafiri și de hiritiseli, Lotario începu s-o mai rărească cu venitul pe la Anselmo pe-acasă, părăindu-i-se (așa cum pe bună dreptate li se poate părea tuturor celor cu scaun la cap) că nu e bine să umbli prea mult pe la casele prietenilor după ce s-au însurat și nici cu tot atîta ușurință ca pe vremea cînd erau holtei ; căci, dacă e

drept că adevărata prietenie nu poate și nu trebuie să dea loc întru nimic la bănuieli, cu toate acestea, cinstea celui proaspăt însurat e un lucru atât de gingaș, încît s-ar părea c-o poate știrbi chiar și un frate, cu atât mai mult un prieten.

Băgă de seamă Anselmo că Lotario cam dădea înapoi și socoti că are cuvînt să se plîngă de dînsul și să-i spună că, de-ar fi știut el că însurătoarea avea să fie de vină că ei doi nu se vor mai înțelege după cum s-ar cuveni, în vecii vecilor nu s-ar fi însurat ; și că dacă, de bine ce se înțelegeau unul cu altul cînd fusese neînsurat, își meritaseră un nume atât de dulce ca acela pe care li-l dădeau oamenii, spunîndu-le „cei doi prieteni“, n-avea de ce să îngăduie acuma, numai din dorința de a face pe prevăzătorul, cînd îi lipsea orice prilej de fapt, ca un nume atât de faimos și de plăcut să se piardă ; așa că îl implōra, dacă între ei doi mai puteau încăpea asemenea vorbe, să redevină stăpîn al casei prietenului său, intrînd și ieșind din ea ca și mai înainte, după plac ; căci, îl asigura el, Camila, soția lui, n-avea alte dorințe și nu voia altceva decît ceea ce voia el să dorească, și cum ea aflase cu cîtă înfocare ținuseră ei mai înainte unul la altul, nu știa ce să mai creadă acum, cînd îl vedea pe dînsul ținîndu-se atât de departe.

La toate acestea și la multe altele pe care Anselmo i le depăna lui Lotario ca să-l convingă a-i intra iar în casă așa cum trebuia, Lotario răspunse cu atîta prudență, înțelepciune și schepsis, încît Anselmo rămase mulțumit de gîndul bun al prietenului său și se înțeleseră ca două zile pe săptămînă, în afară de sărbători, Lotario să vină și să mănînce cu dînșii ; și cu toate că așa rămaseră hotărîte lucrurile între ei doi, Lotario își puse în gînd să nu facă nimic mai mult decît ceea ce ar

vedea că se cade spre a păstra mai bine neștirbită cinstea amicului său, de al cărui bun nume era mai grijuliu chiar decît de propria sa onoare. Fiindcă — zicea el, și bine zicea — omul însurat, pe care cerul l-a blagoslovit cu o nevastă frumoasă, trebuie să fie cu ochii în patru atît la soiul de prieteni pe care și-i aduce în casă, cît și la prietenele cu care își face de vorbă nevasta ; căci ceea ce nu se înfăptuiește și nici nu se pune la cale pe străzile orașului, ori la biserică, ori la serbările obștești și la hramuri (lucruri de la care nu totdeauna bărbații trebuie să-și oprească nevestele), se pune la cale și se mijlocește în casa prietenei, ori a rubedeniei în care ai mai multă încredere. Mai zicea Lotario că lingă fiecare dintre tinerii căsătoriți ar fi nevoie să se afle cîte un prieten care să-i atragă bărbatului luarea-aminte asupra greșelilor și scăpărilor din vedere pe care le-ar avea femeia în purtarea lui, căci se mai poate întîmpla și ca, din prea marea dragoste a bărbatului pentru nevastă, ori să nu bage el de seamă, ori să nu-i zică nimic ca să n-o supere, nici cînd ar dori ca ea să facă, nici cînd ar vrea ca ea să se lase păgubașă de vreun lucru, care, fie că ar fi săvîrșit, fie că ar fi pierdut din vedere, i-ar putea fi sau spre cinste, sau spre rușine, lucruri asupra cărora de îndată ce li s-ar atrage atenția printr-un prieten, ușor le-ar fi soților să le afle leac. Dar unde să se găsească prieten atît de înțelept, de leal și de drept la cuget cîm vrea Lotario ? Asta eu n-am de unde-o ști, se înțelege de la sine ; singur Lotario era unul dintre aceștia, fiind cu ochii în patru și dîndu-și toată osteneala și avînd multă bătaie de cap de cîte ori era vorba de onoarea prietenului său, căci se străduia să rărească, să ocolească ori să scurteze zilele în care

era dinainte hotărît că trebuia să-i calce pragul, ca să nu bată la ochi mulțimii de gură-cască și privirilor veșnic iscoditoare, dar pline de venin, ce urmăreau intrările unui tânăr bogat, nobil și distins, înzestrat cu atâtea frumoase însușiri câte-și știa el, în casa unei femei de frumusețea Camilei ; căci, cu toate că virtutea și cumsecădenia ei puteau să pună căluș oricărei guri clevetitoare, n-ar fi vrut totuși să azvîrle umbra îndoielii asupra bunului său nume, sau asupra celui al prietenului, din care pricină cele mai multe din zilele menite întîlnirii și le petrecea și și le cheltuia cu fel de fel de alte treburi, dînd a înțelege că nu le poate amîna ; așa că în zilele cînd se întîlneau își petreceau o mulțime de ceasuri din timpul lor mai mult cu plîngerile unuia și cu dezvinovățirile celuilalt.

Se întîmplă, așadar, ca, într-o zi, pe cînd se plimbau amîndoi pe o pajiște afară din oraș, Anselmo să-i spună lui Lotario cam ceea ce urmează :

— Gîndeai, de bună seamă, prietene Lotario, că la binefacerile cu care m-a blagoslovit Dumnezeu făcîndu-mă fecior al unor părinți cum au fost ai mei și dîndu-mi, nu cu jumătate de mînă, bunurile vieții, atît pe cele ce se cheamă firești, cît și binefacerile sorții, eu n-aș putea să răspund vreodată cu toată recunoștința pe care-o merită ceea ce-am dobîndit, mai cu seamă că, pe deasupra, mi te-a mai dat Dumnezeu și pe tine de prieten, și pe Camila de femeie, două daruri pe care le prețuiesc, de nu chiar la treapta la care ar trebui să fie prețuite, cel puțin atîta cît pot eu. Dar deși am cu prisosință parte de aceste bunuri, care dau de obicei oamenilor tot ce le trebuie ca să poată trăi fericiți, mă aflu azi a fi cel mai abătut și mai cătrănit om de pe tot rotogolul pămîntului ; fiindcă nu știu de cîte zile încoace mă

chinuie și nu-mi dă pace o dorință atît de ciudată și atît de ieșită din limitele firești pentru alții, încît mă mir eu singur de mine, învinuindu-mă și luîndu-mă singur în rîs în sine-mi, dorință pe care mă străduiesc s-o ascund de propriile mele gînduri și s-o trec sub tăcere ; și mi-e atît de greu să ți-o dezvălui, de parcă ar trebui s-o spun lumii întregi. Și de vreme ce, pînă în cele din urmă, tot are să iasă la lumină, aș vrea mai curînd să se dezvăluie în arhivele tale secrete, căci am încredere că, tăcînd tu și dîndu-ți toată osteneala să-mi găsești leacul, ca un bun prieten ce-mi ești, mă voi vedea curînd scăpat de toate spaimile pe care mi le pricinuieste și-mi voi recîștiga voioșia, datorită ție, în aceeași măsură în care m-a năpădit acum, din nebulia mea, năduful ce mă ucide.

Uimit foarte rămase Lotario la auzul cuvintelor lui Anselmo, neputîndu-și da seama unde aveau să ducă o atît de lungă introducere și atîtea ocolișuri ; și cu toate că sucea și răsucea în mintea lui cam ce soi de dorință ar fi putut fi aceea care-i chinuia atîta prietenul, nu nimerea nici pe departe adevărul. Și, ca să pună sfîrșit mai repede chinului pe care i-l pricinuia îndoiala, îi spuse că mare jignire era, pentru multa prietenie ce-o nutrea pentru dînsul, să tot umble Anselmo cu atîtea ocolișuri și să caute chipul cum i-ar dezvălui gîndurile lui cele mai ascunse, căci el era sigur că i-ar fi putut oferi fie sfaturi ca să-l aline, fie mijloace pentru a și le duce la capăt.

— Adevărat, răspunse Anselmo, și avînd încredere în ceea ce-mi spui, îți aduc la cunoștință, Lotario prietene, că dorința care-mi dă ghes nu e alta decît de a afla dacă este Camila, soția mea, pe atît de desăvîrșită și de virtuoasă cum cred eu, și nu mă pot întări în credința că ar fi adevărat

decît punînd-o la încercare în așa chip încît proba să dea pe față lămurit cîte parale face virtutea ei, așa cum focul arată cît preț are aurul. Pentru că eu socotesc, după capul meu, prietene, că o femeie nu este virtuoasă decît în măsura în care este (sau nu este) ispășită, și că doar aceea dintre ele vădește tărie de suflet care nu se lasă înduplecată de făgăduieli, nici de plocoane, nici de lacrimi și nici de neconținutele hărțuiri la care o supun iubetii ce-i dau zor. Căci de ce să fi mulțumit, zicea el, că ți-e cuminte femeia, dacă nimic n-o împinge să fie deșuceată ? Ce mare lucru e că arată sfielnică și temătoare una care n-are prilej să calce strîmb, ori una care cunoaște prea bine felul bărbatului, care, de-ar fi s-o afle, măcar și întîia dată, făcîndu-și de cap, i-ar lua pe loc, cu mîna lui, zilele ? Așa că aceea care e cuminte de teamă, sau din lipsă de prilejuri, nu-mi vine de fel s-o socotesc tot într-un preț cu cea hărțuită de amorezi și urmărită de ispite, care a ieșit biruitoare și încununată de lauri ! În chipul ăsta și din aceste motive, ca și dintr-altele multe, pe care ți le-aș putea înșira ca să-mi întăresc și îndreptătesc părerea ce mi-am făcut, doresc ca soția mea Camila să treacă prin încercările acestea și să se călească, purificîndu-se prin lamura focului pe care-l simte orice femeie văzîndu-se dorită și împinsă spre păcat, ba încă de unul care ar fi vrednic să-și ridice ochii la dînsa ; iar dacă iese ea, cum cred că va ieși, cu laurii biruinței din această bătălie, m-aș socoti mai fericit ca nimeni altul pe lume și aș putea spune că mi s-au împlinit toate dorințele ; ba încă aș ține-o sus și tare că mi-a făcut parte soarta de femeia de nădejde despre care zice înțeleptul : „Cine unde s-o

afle“¹ ? Și de-o fi să se întâmple de-a-ndoașlea decât cred' eu, plăcerea de-a vedea că părerea aceasta a mea s-a dovedit a fi întemeiată mă va face să îndur ușor suferința pe care mi-o va pricinui o experiență atât de scump plătită ; și de vreme ce nimic din tot ceea ce mi-ai spune împotriva acestei dorințe a mele n-ar fi de nici un folos și nu m-ar face să părăsesc gândul de a o duce la îndeplinire, doresc, Lotario prietene, să te pregătești a fi unealta care să înfăptuiască, de hatîrul meu, ceea ce spun ; că ți-oi da eu prilejul s-o faci, fără să-ți lipsească tot ce aş crede eu că e nevoie ca să ispitească o femeie cinstită, cu nume bun, la locul ei și lipsită de nevoi bănești. Și mă împinge, între altele, să-ți încredințez ție misiunea aceasta atât de grea, ideea că, de-o fi să fie înfrîntă de tine Camila, tot n-are să ajungă înfrîngerea asta pînă la capăt, ci doar pînă la punctul unde poate fi ținut drept gata întîmplat ceea ce ar mai fi de făcut, de ți-ar îngădui-o stima ce-mi porți, așa că n-aș rămîne eu jignit decât cu gîndul, și obida mea va fi ascunsă lumii prin virtutea tăcerii tale, fiindcă știu bine că, atunci cînd e vorba de mine, tăcerea ta poate fi veșnică și de nepătruns, întocmai ca tăcerea mormîntului. Așa că, de vrei să am eu o viață de care să pot spune că e viață, trebuie să intri numaidecît în bătălia asta a dragostei, nu într-o doară și nici cu sfiiciune, ci cu zelul și cu rîvna pe care ți le cere dorința mea, păstrîndu-mi credința prietenească de care sînt sigur.

Acestea fură spuselē lui Anselmo către Lotario, și la toate ascultă acesta cu atîta luare-aminte,

¹ Aluzie la Solomon și la cunoscuta lui sentență : „*Mulierem fortem quis inveniet?*“ din *Cărtea proverbelor*, cap. XXXV.

încît, în afară de ceea ce stă scris că s-a spus, nu-și dezlipi buzele pînă ce nu văzu că a sfîrșit ce avea să-i spună ; și dîndu-și seama că nu-i mai rămăsese nimic de spus, după ce stătu și se uită la el o bună bucată de vreme, ca și cum s-ar fi uitat la ceva ce n-a mai văzut în viața lui, din care pricină s-ar fi umplut de spaimă și mirare, rosti :

— Te ascult și nu-mi poate intra în cap, Anselmo prietene, că nu-i glumă tot ce mi-ai spus, fiindcă de m-aș fi gîndit că vorbești cu tot dinadinsul, n-aș fi îngăduit să ajungi pînă unde ai ajuns și nu te-aș fi ascultat de fel, căci, nedîndu-ți ascultare, te-aș fi împiedicat să ții predica asta lungă. Și-mi închipui că, fără îndoială, ori tu nu mă cunoști, ori eu nu te cunosc pe tine ! Dar nu-i așa : fiindcă eu știu bine că ești Anselmo, iar tu știi că eu sînt Lotario. Doar atîta-i baiul, că am început să cred că nu ești Anselmo acela pe care-l știu eu, iar tu trebuie să fi gîndit că nici eu nu sînt acel Lotario ce-ar trebui să fiu, căci lucrurile pe care mi le-ai spus nu-s nici ele vrednice de Anselmo acela care îmi este prieten, după cum nici ceea ce-mi ceri nu-i poate fi cerut lui Lotario cel pe care-l cunoști. Căci prietenii cei buni se cuvine să-și încerce prietenii și să se folosească de ei, cum a spus un poet, *usque ad aras*¹, lucru care vrea să spună că nu trebuie să se folosească de prietenia lor în treburi care ar fi

¹ *Pînă la altare* (lat.). Locuțiune antică, însemnînd prohibiția de a pune ceva, în speță prietenia, mai presus decît cultul divinității ; cuvintele acestea sînt atribuite lui Pericle, care le-ar fi spus unui prieten ce-i cerea să jure fals în favoarea lui într-un proces, după cum relatează undeva Plutarh. Dacă Cervantes le atribuie unui poet, este desigur pentru că le-a găsit citate în versurile vreunui

împotriva lui Dumnezeu. Și dacă așa a judecat un păgîn despre prietenie, nu cu atît mai mult se cuvine să judece așa creștinul, care știe că pentru nici un soi de prietenie omenească nu trebuie să și-o piardă pe-a cerului? Și cînd prietenul s-ar întîmpla să împingă așa de departe lucrurile încît să-și uite frica de Dumnezeu și rușinea de oameni de dragul prieteniei, asta nu trebuie să se întîmple pentru orice fleac de nimica, ci pentru împrejurările în care e în joc onoarea sau viața prietenului său. Așa că spune-mi tu acuma, Anselmo: care din acestea două îți este primejdită, ca să mă aventurez eu în a-ți face pe plac, săvîrșind un lucru atît de nevrednic, cum îmi ceri tu să săvîrșesc? Nici una, de bună seamă; ba, dimpotrivă, îmi ceri, după cîte pricep eu, să mă străduiesc și să fac tot ce-oi putea spre a-ți lua viața, lăsîndu-te lipsit de onoare, și pe mine, dimpreună cu tine. Pentru că, dacă trebuie să mă zbat ca să-ți fur onoarea, e limpede că îți iau și viața, căci omul fără de onoare e mai rău decît mort; și fiind eu unealta unui atît de mare rău pe cît vrei tu să-ți fac fiindu-ți unealtă, nău mă dezonzorez oare și eu, rămînînd, ca urmare a aceluiași fapt, lipsit și de viață? Ascultă, Anselmo prietene, și rabdă, fără să-mi răspunzi nici un cuvînt pînă ce n-oi sfîrși de spus tot ceea ce mi-o trece prin minte în legătură cu ce ți-a venit ție chef să faci, că ți-o rămîne și ție timp să-mi răspunzi, și te-oi asculta și eu pe tine atuncea.

— Cu dragă inimă, zise Anselmo. Spune tot ce ai poftă.

• contemporan, ce le va fi găsit el însuși în versiunea spaniolă atunci apărută, intitulată *De la mala vergüenza* (Despre adîncă rușinare) a lucrării lui Plutarh.

Și Lotario urmă, spunînd :

— Pare-mi-se, o, Anselmo, că în clipa de față mintea ta este așa cum e întotdeauna mintea maurilor, căroră nu le poți vîrî în cap în ce greșește secta lor, nici prin citate din *Sfînta scriptură*, nici prin argumente adresate rațiunii și nici prin argumente întemeiate pe dogmele *Crezului*, ci trebuie să le aduci sub ochi pilde care să se poată tipări, lesne de înțeles și în stare să ducă la o încheiere neîndoielnică, adică matematiceste demonstrabile, care să nu poată fi negate, așa ca și cînd ar fi să spui : „Dacă din două părți egale luăm părți egale, cele ce rămîn sînt și ele egale“. Și dacă nu pricep asta numai din vorbele tale, cum se și întîmplă de fapt, trebuie să le-o arăți prin semne, punîndu-le-o sub ochi ; și chiar făcînd toate acestea, tot n-ajunge nimeni s-o scoată la capăt cu ei și să-i încredințeze de adevărurile sfintei noastre religii. Și tocmai la fel ar trebui să fac și eu cu tine, folosindu-mă de aceleași mijloace, pentru că dorința ce s-a născut în sufletul tău e atît de rătăcită și atît de departe de tot ce s-ar putea numi urmă de rațiune, încît mi se pare că aş strica orzul pe giște de-ar fi să încerc a te face să-ți pricepi naivitatea (căci deocamdată nu vreau să-i dau alt nume), ba chiar îmi vine să te las în nebunia ta, drept pedeapsă pentru gîndurile deșuchete ce nutrești ; dar nu-mi îngăduie să te aduc la așa strîmtoare prietenia ce-ți port, care nu consimte să te las pradă unei atît de vădite primejdii de pierzanie. Și pentru ca să vezi limpede, repetă-mi, Anselmo : nu mi-ai spus tu că trebuie să ispitesc o femeie care e la locul ei, să înfrîng voința unei femei cinstite, să dau plocoane unei femei dezinteresate, să fac curte unei femei cuminți ? Ba sigur că mi-ai spus-o ? Păi

dacă tu știi că ai o femeie la locul ei, cinstită, dezinteresată și cuminte, ce mai cauți ? Și dacă socotești că va ieși biruitoare din toate asalturile ce i-aș da (așa cum va ieși, nu mai încapе în doială !), ce titluri crezi că-i poți da pe urmă, mai spre lauda ei, decît cele pe care le merită acum, sau ce-ar putea fi ea mai mult după asta decît ceea ce este acum ? Din două una : ori tu n-o socotești așa cum zici, ori nu știi ce-mi ceri ! Dacă n-o socotești așa cum zici că este, cum îți vine s-o încerci și nu te porți cu ea așa cum îți vine mai la îndemînă și cum se cuvine să te porți cu o stricată ? Dar dacă este așa de vrednică cum crezi, nesăbuit lucru ar fi să te apuci a pune la încercare adevărul însuși, de vreme ce, după experiență, ea va rămîne prețuită tot ca mai înainte. Prin urmare, e limpede că a încerca lucruri din care mai curînd ni s-ar putea trage pierzania decît mîntuirea e semn de minte slabă și de cutezanță peste orice cuviință, mai cu seamă cînd încerci lucruri dintr-acelea la care nu te împinge nimeni cu de-a sila, ba încă din cele care-ți arată singure, de departe, că nebun trebuie să fii să-ți viři de bunăvoie capul sub Evanghelie ! În treburi greu de dus la capăt intri de dragul lui Dumnezeu, sau le încerci de dragul lumii, sau de dragul amîndurora : cele pe care le săvîrșești pentru Dumnezeu sînt dintre cele făptuite de sfinți, care s-au învrednicit să ducă viață de îngeri în trup de om ; cele pe care le săvîrșești de dragul lumii sînt fapte dintr-ale celor ce călătoresc peste noianuri întinse de ape, străbătînd fel de fel de climate și rătăcind printr-atîta amar de străinătăți spre a dobîndi ceea ce se numește avuție ; iar cele pe care le înfrunți de dragul Domnului și al lumii deopotrivă sînt fapte dintr-ale soldaților viteji, care nici n-au

văzut bine că s-a deschis în zidul vrăjmaș din fața lor doar atîta drum cît poate tăia o ghiulea rotundă de artilerie, că pe loc, lăsînd deoparte orice simțămînt de frică, fără să ia în seamă ori să ocolească primejdia vădită care-i amenință, purtați pe sus ca în zboruri de aripile dorinței lor de-a fi scut legii străbune, poporului și regelui, se azvîrl fără să mai stea pe gînduri în mijlocul miilor de prilejuri de-a da piept cu moartea ce-i așteaptă ! Acestea sînt lucrurile care trebuie încercate, și e o onoare, o mîndrie și un izvor de foloase să le încerci, oricît de pline de neajunsuri și de primejdioase ar fi ; dar cea pe care spui tu că vrei s-o încerci și s-o pui la cale nu-i faptă care să-ți dobîndească raiul lui Dumnezeu, nici bogății, nici faimă pentru oameni ; pentru că, de bună seamă, chiar de-ar fi să ieși din ea așa cum dorești, la sfîrșit n-ai să fii nici mai vestit, nici mai bogat, nici mai respectat decît ești acum ; iar de nu ieși așa, ai să te vezi în cea mai groaznică mizerie ce se poate închipui, fiindcă n-are să-ți folosească la nimic să-ți spui atuncea că nimeni nu știe de nenorocirea ce ți-a căzut pe cap, căci are să fie îndejuns s-o știi tu singur ca să te cătrănească și să-ți sfîșie inima. Și, ca întărire a acestui adevăr, aș vrea să-ți spun o stanță făcută de faimosul poet Luis Tansilo¹ la sfîrșitul primei părți din poema lui, *Lacrimile sfîntului Petru*, care zice așa :

„Creștea durerea și rușinea trează
În Petru cînd de ziuă s-a crăpat,
Și chiar de nu-l vedeau alți ochi, oftează
În sine, dîndu-și seama de păcat :

¹ E vorba de poetul napolitan Luigi Tansillo, autor al lăudatei poeme *Le Lagrime di San Pietro*, traduse în 1587 în spaniolește de către Luis Gálvez de Montalvo, prieten al lui Cervantes.

Căci unui suflet nobil nici nu-i pasă
De-l vezi sau nu, spre-a fi el rușinat.
Căci sie însuși și-a făcut dosadă
Cînd ceru-i doar de față ca să-l vadă.“

Așa că n-ai să-ți scutești durerea doar ținînd-o ascunsă ; ci, dimpotrivă, vei plînge neconținut, de nu lacrimi dintr-ale ochilor, apoi lacrimi de sînge, dintr-ale inimii, așa cum plîngea naivul acela de doctor despre care poetul nostru ne povestește că a făcut proba vasului pe care, mai cu scaun la cap, s-a ferit s-o facă prudentul Reinaldos¹ ; căci, deși toată treaba asta nu-i decît născocire poetică, închide în ea taine morale vrednice de a fi pătrunse, cugetate și imitate. Cu atît mai mult cu cît, prin ceea ce am de gînd să-ți spun acum, ai să ajungi să-ți dai și tu seama de greșeala pe care vrei s-o săvîrșești. Spune-mi, Anselmo, dacă cerul, sau soarta cea bună, te-ar fi făcut stăpîn și posesor legiuit al unui diamant de mare preț, de-a cărui strălucire și de-ale cărui ape minunate ar fi încîntați toți giuvaergii cunoscători de pietre nestemate ce le-ar vedea, și de s-ar întîmpla ca toți

¹ Aluzie la un episod din *Orlando furioso*, în care Ariosto povestește cum, într-un palat de pe malurile Padului, prin împrejurimile Mantovei, unde Reinaldos a fost nevoit să mîie peste noapte, gazda i-a adus, la sfîrșitul cinei, un vas, care avea însușirea de a arăta soților dacă le sînt fidele soțiile, căci vinul urma să li se prelingă bărbaților pe piept în loc să le intre pe gîtlej în cazul în care ele ar fi fost nestatornice ori trădătoare. După aflarea însușirilor vasului, prudentul Reinaldos n-a vrut să facă încercarea, recitînd, cu vasul în mînă, versurile următoare :

...Ben sarebbe folle

Chi quel ch  non voria trovar, cercasse :

Mia donna e donna, ed ogni donna e molle !

(Ar fi cu-adevărat nebun / Acela care caută ceea ce nu vrea să afle : / femeia mea-i femeie,  i, ca orice femeie, e slabă.)

într-un glas și într-un gând să spună că diamantul atinge prin strălucire, prin frumusețea apelor și prin finețea tăieturii pragul cel mai de sus la care poate ajunge o asemenea piatră, iar tu însuți avînd aceeași părere ca și ei, spune-mi : de n-ai ști și alte lucruri care să se împotrivescă acestei păreri, drept ar fi să-ți vină chef să iei diamantul și să-l pui între ciocan și nicovală, și acolo, prin lovături grozave și prin forța grea a brațelor, să încerci dacă-i atît de tare și atît de pur după cum se spune ? Ba, mai mult, de-ar fi să-ți duci la capăt încercarea, să zicem că piatra ar rezista la o probă atît de neghioabă : prin asta nu i-ar spori întru nimic nici valoarea și nici faima, iar de-ar fi să se spargă, lucru care se prea poate întîmpla, n-ar însemna să-l pierzi cu totul ? Ba de bună seamă că ar fi pierdut, iar pe stăpînul lui l-ar socoti lumea toată nerod curat, și nimic altceva ! Așa că bagă de seamă, Anselmo prietene, că-ți este Camila întocmai ca diamantul prețios, atît după felul cum o judeci tu, ca și după judecata celorlalți, și n-ai temei să-i dai brînci într-o aventură din care să iasă zdrobită, căci chiar de-ar fi să rămînă neatinsă, nu poate urca în preț mai presus decît este astăzi, iar de cade cumva și nu iese bine din încercare, gîndește-te de pe acum ce te-ai face fără ea după ce i-ar scădea prețuirea și cu cîtă dreptate te-ai putea plînge singur de tine, care ai fost cauza pierzaniei ei și a ta. Bagă de seamă că nu se află pe lume giuvaer care să fie mai de preț decît o femeie cinstită și respectată, și că onoarea femeilor stă toată în numele bun pe care-l au printre oameni ; și cum numele bun al femeii tale și cinstea ei sînt atît de mari încît ajung pînă la culmile virtuții, cum știi bine, de ce vrei să pui la îndoială adevărul acesta ? Bagă

de seamă, prietene, că femeia e o ființă slabă, și nu se cade să-i punem dinainte obstacole de care să se împiedice și să cadă, ci, dimpotrivă, trebuie luate din calea ei, netezindu-i drumul și scutindu-i-l de orice neajuns, ca să poată, nestingherită și nesupărată, zbura cu toată iuțeala spre dobîndirea desăvîrșirii care-i lipsește și care constă în a fi virtuoasă. Naturaliștii povestesc că hermina e o vietate micuță, cu blana foarte albă, pe care cînd vor s-o prindă vînătorii, se folosesc de un tertip : știind cărările pe unde are obicei să treacă, i le acoperă cu noroi, și pe urmă, hăituind-o, o fac să se îndrepte într-acolo, și cum dă hermina de tină, se oprește locului și se lasă prinsă și dusă în robie, mai curînd decît să treacă prin noroaie și să-și prăpădească, murdărindu-și-l, albul blănii, pe care pune preț mai mare decît pe libertate și pe viață. Femeia cinstită și castă e ca o hermină, și mai albă decît zăpada cea mai curată fi e virtutea cinstei ; iar cel ce-ar vrea ca ea să nu și-o piardă, ci, dimpotrivă, să și-o păstreze, scutindu-și-o de rele, trebuie să se poarte altfel decît se poartă vînătorii cu hermina, căci n-are de ce să-i pună dinaintea ochilor noroiul plocoanelor și al galanteriilor unor ibovnici nelalocul lor, fiindcă, poate (ba chiar fără doar și poate), biata de ea n-are atîta virtute și putere în firea ei încît să izbutească singură să răstoarne aceste piedici și să treacă peste ele ; așa că e nevoie să-i fie luate din cale, punîndu-i-se dinainte curăția virtuții și frumusețea bunului renume. Tot așa, femeia cumsecade se mai aseamănă și cu o oglindă de cristal, strălucitoare și curată, supusă însă întunecării și întinării cu fiecare nouă răsufare care-i atinge luciul. Cu femeia virtuoasă trebuie să te porți așa cum se poartă credincioșii cu moaștele : închinîn-

du-li-se, fără să le atingă. Trebuie păzită și prețuită femeia de treabă, cum e păzită și prețuită o grădină frumoasă, plină de trandafiri și de alte soiuri de flori, al cărei stăpîn nu îngăduie nimă-nui să se plimbe pe alei, nici să atingă vreo floare: destul să le fie, celor ce trec, că se pot bucura, de departe și printre zăbrele de fier, de frumusețea și de mireasma ei. În sfîrșit, aș vrea să-ți spun niște versuri care mi-au venit în minte, auzite într-o piesă de teatru modernă¹, ce mi se par a se potrivi de minune cu ce-ți spuneam. Un bătrîn înțelept îl sfătuia pe altul, care era tatăl unei fete frumoase, s-o țină departe de ochii lumii, s-o păzească bine, închisă în casă, și, printre alte motive, îi spuse cele ce urmează :

„Ca de sticlă e femeia,
Dar n-aș încerca-o, parcă,
Dacă poate să se spargă.
Cine știe?... vorba cea !

Greu mai dregi, ușor mai strici !
Și nu-i prea cu cap să-ncerce
Omul dacă spart mai merge
Vasul, fără de lipici !

Cumințenia e-un tezaur ;
Nu gălesc c-ar fi trăsnae :
Sint pe lume și Danae,
Dar mai sînt și ploi de aur !“

¹ Probabil că Cervantes face aici aluzie la una din propriile sale scrieri, comedia *La Confusa (Incurcata)*, astăzi pierdută, despre care pomeneste cu satisfacție în al său *Viaje del Parnaso*, spunînd că „*parecio en los teatros admirable*“ („a făcut mare efect pe scene“). Pare să fi fost pandantul altei comedii a lui Cervantes, intitulată *La Entretenida (Piesă amuzantă)*, care ni s-a păstrat,

Tot ce ți-am spus pînă aici, o, Anselmo, a fost cu privire la tine, și nu-i rău s-auzi acum și cîte ceva din ceea ce mă privește pe mine, iar de-o fi să mă lungesc la vorbă, iartă-mă și tu, că toate astea le cere labirintul în care ai intrat și din care vrei să te scot eu. Tu mă socotești prieten și vrei să-mi vatămi cinstea, lucru cu totul împotriva prieteniei ; și nu numai că pretinzi una ca asta, ci-mi mai ceri să ți-o vatăm și eu pe-a ta. Că vrei să mi-o știrbești mie, e limpede, pentru că de îndată ce Camila va vedea că-i fac ochi dulci, așa cum îmi ceri, nu mai încape nici o îndoială că are să mă socotească om necinstit, lipsit de onoare și desfrînat, de vreme ce pun la cale și încep a face un lucru atît de deosebit de ceea ce prietenia ta și faptul că sînt cine sînt mă obligă să fac. Iar de faptul că dorești să-ți știrbesc și eu ție onoarea, nu mai încape îndoială, pentru că, de îndată ce va prinde de veste că-i fac ochi dulci Camilei nu se va putea să nu-i treacă prin minte gîndul că cine știe ce semne de ușurățate, descoperite de mine în purtarea ei, mi-au dat curajul să-mi dezvoltăm dorințele necurate, așa că, socotindu-se necinstită, cade asupra ta necinstea ei, de vreme ce ea îți aparține. De aici ia naștere ceea ce se petrece de obicei, și anume, că bărbatul unei femei necredincioase, chiar de-ar fi fost să se întîmple asta fără știrea lui și fără să-i fi dat el prilej neveste-si să facă altceva decît trebuie, oricît de puțin ar fi fost în puterea lui s-o împiedice și oricît de grijuliu și de puțin lăsător s-ar fi arătat în a o păzi și a o scuti de nenorocire, lumea îi azvirle porecle de rușine, totuși, și-l numește în așa fel de parcă l-ar înjura, iar cei care știu cît îi e de ticăloasă femeia îl privesc într-un anume chip, mai curînd cu dispreț decît cu compătimirea ce

i s-ar cuveni, cînd e vădit că nu din vina lui, ci din pricina toanelor netrebnice cu care s-a însoțit a intrat el pînă-n gît în asemenea nenorocire. Și vreau să-ți spun pricina pentru care, pe bună dreptate, își pierde cinstea bărbatul femeii stricate, chiar dacă el n-o știe de stricată, nici n-are vreo vină și nici nu i-a dat prin ceva prilejul să decadă. Să nu te plictisească spusele mele, pentru că totul are să se întoarcă în folosul tău. Cînd l-a creat Dumnezeu pe tatăl nostru dintîi în paradisul pămîntesc, spune *Sfînta scriptură* că l-a cufundat pe Adam într-un somn adînc și că, pe cînd dormea el, i-a scos din partea stîngă o coastă, din care a făcut-o pe mama noastră, Eva ; și cum s-a deșteptat Adam și s-a uitat la ea, a spus : „Carne din carnea mea este și os din oasele mele !“ Iar Dumnezeu a spus : „Pentru ea îi va părăsi omul pe tatăl și pe mama sa, și vor fi amîndoi un trup“. Atunci a fost instituită sfînta taină a căsătoriei, care leagă doi oameni cu asemenea legătură, încît doar moartea dacă-i mai poate dezlega. Și atîta putere și atîtea virtuți are taina aceasta minunată, încît poate face ca doi oameni deosebiți să fie unul și același trup ; ba încă poate și mai mult în cazul căsătoriilor izbutite, unde soților, chiar dacă fiecare își are sufletul lui, vrerea le e una și aceeași. De aici decurge urmarea că, fiind trupul soției același cu al soțului, petele ce-o întinează pe ea, sau relele obiceiuri pe care le dobîndește răspund în carnea lui, chiar dacă nu el i-a dat, cum s-a mai spus, prilej de-a păcătui. Pentru că întocmai cum durerea unui picior sau a altui mădular al trupului omenesc o simte tot trupul, ca unul ce se află zidit dintr-o aceeași carne, întocmai cum capul suferă de durerea gleznei, fără să fie vinovat de ea, tot așa și bărbatul

rămîne necinstit de necinstea femeii, pentru că face cu ea un singur trup ; și cum onoarea ca și dezonoarea din carne și din sînge se trag pe lumea asta, iar cinstea ori necinstea femeii păcătoase de felul ăsta este, bărbatul n-are încotro și trebuie să ia asupra-și o parte din acestea și să fie socotit dezonorat, chiar fără s-o știe. Vezi deci, o, Anselmo, în ce primejdie te vîri atunci cînd vrei să tulburi pacea în care viețuiește o nevastă cumsecade ca a ta ; vezi pentru ce deșartă și nestăpînită curiozitate vrei tu să trezești patimile ce zac acum împăciuite în pieptul castei tale soții ?! Bagă de seamă că lucrul spre care te aventurezi să-l cîștigi e de foarte puțin preț, în vreme ce pierderea poate fi atît de mare, încît îmi lipsesc pînă și vorbele ca să ți-o pot zugrăvi, așa că mă opresc aici. Dar dacă tot ce ți-am spus nu-i de ajuns ca să-ți întoarcă gîndul de la planul tău nenorocit, n-ai decît să-ți cauți altă unealtă a necinstirii și nefericirii tale, fiindcă eu n-am de gînd să-ți slujesc ca atare, chiar de-ar fi ca prin asta să-ți pierd prietenia, pagubă decît care nu-mi pot închipui alta mai grea pe lume !

Tăcu, după ce spuse toate astea, cinstitul și înțeleptul Lotario, iar Anselmo rămase atît de tulburat și de dus pe gînduri, încît multă vreme nu-i putu răspunde o vorbă ; dar pînă în cele din urmă îi zise :

— Ai văzut cu cîtă luare-aminte am ascultat, Lotario prietene, tot ceea ce ai avut poftă să-mi spui, și în judecățile, pildele și parabolele tale am recunoscut bogata înțelepciune pe care ți-o știam și culmea prieteniei adevărate la care te-ai putut înălța ; recunosc, de asemenea, și mărturisesc că dacă nu-ți urmez sfatul și fac tot pe gîndul meu, înseamnă că mi s-a urît cu binele și-mi fac răul

cu mina mea. O dată hotărît lucrul acesta, trebuie să mă socotești atins acum de boala care le încearcă uneori pe femei cînd le vine cheful să mănînce țarnă, moloz, cărbune, ba chiar și alte lucruri și mai rele, cu toate că sînt grîtoase la vedere și cu atît mai scîrboase cînd e vorba să le pui în gură¹; așa că e nevoie să te folosești de vreun tertip viclean ca să mă vindeci, și asta nu-i prea greu să izbutești, doar începînd să-i faci ochi dulci Camilei, chiar de-o fi s-o faci la început mai domol și în chip prefăcut; iar ea nu poate fi atît de slabă încît să-și dea cinstea pe gîrlă de la primele întîlniri; cu începutul acesta mă voi mulțumi, iar tu vei fi împlinit tot ce datorezi prieteniei noastre, nu numai redîndu-mi viața, ci și încredințîndu-mă că nu-mi știrbesc onoarea! Și ești ținut să faci asta dintr-o singură pricină: căci fiind eu așa cum sînt, hotărît cu nestrămutare să-mi pun în practică încercarea aceasta a cinstei femeii mele, n-ai să poți consimți tocmai tu să-mi dau pe față nebunia față de altul, ce mi-ar primumjui onoarea pe care tu te îngrijești să nu mi-o pierd; iar dacă a ta ar putea să scadă în ochii Camilei, cîtă vreme ai stinjeni-o cu dragostea, prea puțină însemnătate are, pentru că nu va trece mult și, văzîndu-i noi tăria de suflet la care ne așteptăm din parte-i, îi vei putea spune tot adevărul despre încercarea noastră, fapt care te va ridica din nou în stima ei, întocmai ca la început. Și cum tu n-ai mare lucru de pierdut și mie îmi poți da atîta mulțumire punînd puținul acesta în joc, nu te mai împotrivi și fă-o, chiar de-ar fi să

¹ E vorba de isterie, în timpul acceselor căreia se spunea pe atunci că unele femei își manifestă dorința de a mîncea tot soiul de lucruri degustătoare sau necomestibile din credința că au proprietăți medicinale.

mai vezi și alte piedici, căci, așa cum ți-am mai spus, nu trebuie decît să începi, și cu asta eu mă declar gata să închid procesul.

Văzînd Lotario cît de nestrămutat era Anselmo în hotărîrea lui și nemaîștiind ce pilde să-i aducă în sprijinul spuselor sale, nici la ce judecată dreaptă să-l îndrume ca să-l facă să nu-și urmeze planul, mai văzînd el pe deasupra că-l mai amenința și că avea să încredințeze altuia taina planului său nesăbuit, se hotărî, ca să înlătore o nenorocire mai mare, să-l mulțumească, făcînd ceea ce-i cerea, cu gîndul ascuns să se poarte în toată treaba asta în așa chip încît, fără să-i sucească frumoasei Camila capul și să-i tulbure liniștea, să rămînă Anselmo îndestulat în dorințele sale. Așa că îi răspunse să nu-și mai împărtășească gîndul nimănui altcuiva, căci își lua el sarcina asta, începînd-o cînd i s-o părea lui mai nimerit s-o înceapă. Îl îmbrățișă Anselmo cu multă duioșie și dragoste și-i mulțumi pentru că se învoise s-o încerce, de parcă cine știe ce mare favoare i-ar fi făcut, și rămaseră înțeleși ca Lotario să se pună pe treabă chiar de-a doua zi, pentru că el, Anselmo, avea să-i ofere prilejul și răgazul trebuincios de a-i vorbi Camilei între patru ochi, mai dîndu-i și banii și giuvaerurile cu care s-o dăruiască. Îl sfătui să-i facă serenade, să scrie versuri întru lauda ei și-i spuse că, de cumva n-ar voi el să-și bată capul să le facă singur, i le va face el însuși. La toate se învoi Lotario, nutrind într-ascuns cu totul alte gînduri decît își închipuia Anselmo, și după învoiala asta se întoarseră la Anselmo acasă, unde o găsiră pe Camila arzînd de neliniște și de grijă și așteptîndu-și soțul, care în ziua aceea întîrziase mai mult ca de obicei.

Lotario plecă acasă, iar Anselmo rămase la căminul lui, la fel de mulțumit pe cît era Lotario de căzut pe gînduri, neștiind pe unde să scoată cămașa ca să iasă basma curată dintr-o așa de nesăbuită tărășenie ; și toată noaptea aceea nu se gîndi la altceva decît la chipul cum l-ar putea păcăli pe Anselmo fără s-o jignească pe Camila, iar a doua zi se duse la masă la prietenul său, unde fu întîmpinat cu bunăvoie de Camila, care-l vedea cu ochi buni și-l primea întotdeauna bucurasă din pricina prieteniei ce-i purta soțul său. Sfirșiră de mîncat, fu strînsă masa, iar Anselmo îi zise lui Lotario să rămînă acolo cu Camila cîtă vreme avea să lipsească el (căci îl chema în oraș o treabă ce nu răbda amînare), fiindcă într-o oră, două, avea să se întoarcă. Camila îl rugă să nu plece, și Lotario se oferă să-l întovărășească, dar nu izbutiră să-l convingă pe Anselmo, care, dimpotrivă, îl sili pe Lotario să rămînă și să-l aștepte, sub cuvînt că avea de vorbit cu dînsul, mai tîrziu, lucruri de mare însemnătate. Îi mai spuse și Camilei să nu-l lase pe Lotario singur cît timp va lipsi el, și, într-adevăr, se pricepu atît de bine să se prefacă și să arate că e nevoit a-i părăsi, că nimeni n-ar fi putut să-și dea seama de prefăcătoriea lui. Plecă deci Anselmo și rămaseră singuri la masă Camila și Lotario, fiindcă ceilalți, oameni de-ai casei, se duseseră cu toții să mănînce. Lotario se văzu în arenă, în primejdia dorită de prietenul său, față în față cu dușmanul, care ar fi putut birui doar prin frumusețe un escadron de cavaleri armați ; închipuiți-vă dacă avea de ce se teme Lotario ! Dar tot ce făcu el atunci fu să se sprijine într-un cot, pe un braț al jîltului, și să-și lase capul pe o mînă, cerînd iertare Camilei pentru chipul lui atît de necioplit

de-a se purta, sub cuvînt că mult ar dori să se poată hodini puţinţel, pînă ce s-o întoarce acasă Anselmo. Camila îi răspunse că s-ar odihni mai bine pe un divan¹ decît pe jilt, așa că-l rugă să se ducă în iatac şi să doarmă. Dar Lotario nu se învoi şi rămase pe loc, moţăind pînă la întoarcerea lui Anselmo, care, cum o află pe Camila în odaia ei şi pe Lotario adormit, crezu că, de bine ce întîrziase el atîta vreme, îşi şi găsiseră timp cei doi să stea de poveste, ba încă să şi tragă un somn, şi abia aştepta clipa cînd se va trezi Lotario, ca să plece cu el afară din casă şi să-l descoasă de tot ce s-a întîmplat.

Totul se petrecu întocmai după dorinţa lui : Lotario se deşteaptă şi ieşiră amîndoi din casă, așa că-l întrebă ceea ce dorea să ştie, iar Lotario îi răspunse că nu i se păruse cu cale să dea pe faţă așa, dintr-o dată, tot ceea ce dorea, deci că nu făcuse altceva decît să laude pînă una-alta frumuseţea Camilei, spunîndu-i că tot oraşul nu vorbea decît de înţelepciunea şi farmecul ei, compliment care i se păruse bun prilej de-a intra în vorbă cu dînsa şi lucru în stare să-i cîştige bunăvoinţa, făcînd-o să-l asculte cu plăcere şi altă dată, tertip fiind acesta asemeni celor de care se foloseşte Diavolul cînd vrea să înşele vreun suflet ce stă treaz şi înarmat gata să-l întîmpine apărîndu-se ; căci în asemenea prilejuri Dracul se preschimbă în arhanghel luminos, oricît ar fi el înger al beznelor, iscîndu-ţi-se dinainte cu chip blînd ; dar pînă la urmă tot se dă pe faţă cine este şi-şi duce la capăt pla-

¹ *Estrado*, cum se numea, pe vremea lui Cervantes, locul unde femeile se așezau, pe perne, și-și primeau musafirele. Lotario vrînd să se odihnească, e sfătuit de Camila să se culce pe pernele divanului din odaia respectivă, de modă orientală.

nurile lui necurate, chiar dacă la început înșelăciunea i-a rămas nedescoperită.

Toate acestea îl mulțumiră foarte pe Anselmo, care făgădui să-i dea în fiecare zi același prilej, chiar de-ar fi să nu plece din casă, căci, rămînînd locului, s-ar îndeletnici cu treburi care s-o împiedice pe Camila a-și da seama de vicleană cursă pusă la cale.

Se întîmplă, deci, să treacă mai multe zile în care Lotario, fără să crîcnească un cuvîntel de față cu Camila, îi răspundea lui Anselmo că o amețea vorbindu-i, dar că niciodată nu putuse scoate de la dînsa un semn cît de mic că s-ar lăsa cumva atrasă spre vreo faptă cît de cît necinstită, sau că i-ar da lui o umbră cît de mică de speranță ; ba, dimpotrivă, spunea că-l amenință mereu cu darea în vileag față de soțul ei a necinstitei lui purtări dacă nu se dezbară o dată de asemenea gînd necurat.

— Foarte bine, zise Anselmo. Pînă aici a rezistat Camila doar cuvintelor. E nevoie să vedem cum rezistă la fapte. Am să-ți dau mîine două mii de scuzi de aur ca să i-i oferi, ba chiar să i-i și dăruiești, și am să-ți mai dau tot atîția ca să cumperi giuvaericele cu care s-o momești, căci femeile, mai ales cînd sînt frumoase, oricît de cinstite ar fi, sînt foarte dornice să fie bine îmbrăcate și împodobite ; iar dacă mai rezistă ea și la ispita asta, eu mă socot mulțumit și nu te mai necăjesc cu nimic altceva !

Lotario răspunse că, de vreme ce tot a început, are de gînd să ducă treaba pînă la capăt, cu toate că e sigur de neizbînda lui și de faptul că oboseala are să-i fie de-a surda.

A doua zi primi cei patru mii de scuzi și, dimpreună cu ei, patru mii de întrebări chinuitoare,

pentru că nu știa ce să mai născocească să-l poată minți din nou ; dar pînă în cele din urmă se hotărî să-i spună că era la fel de nesimțitoare Camila la daruri și la făgăduieli, cum fusese și la vorbe dulci, și că n-avea de ce să se mai ostenească, fiindcă-și pierdea timpul de pomană. Dar soarta, care mîna lucrurile spre alt capăt, vru ca Anselmo, de îndată ce îi lăsase singuri pe Lotario și pe Camila, după cum luase obiceiul, să se închidă într-o odaie alăturată și pe gaura cheii să privească și să asculte ce făceau cei doi, așa că, văzînd cum mai bine de jumătate de oră Lotario n-apucase a rupe o vorbă cu nevasta lui, dînd semne că nici n-avea de gînd să stea la taifas cu ea măcar de-ar fi fost să rămînă locului veacuri în șir, pricepu că tot ce-i spusese prietenul despre răspunsurile date de Camila nu era altceva decît închipuire și minciună. Iar ca să vadă dacă-i cu adevărat așa, ieși din odaie și, chemîndu-l pe Lotario deoparte, îl întrebă ce noutăți avea să-i dea și în ce ape se scaldă Camila. Lotario îi răspunse că nici prin gînd nu-i trece să mai stăruie cîtuși de puțin în planul său, pentru că ea răspundea atît de tăios și de acru, încît îi tăia cheful să mai rostească vreo vorbuliță.

— Ah, zise Anselmo, Lotario, Lotario, rău te mai plătești de tot ce-mi datorezi și de marea încredere pe care mi-am pus-o în tine ! Adineauri am stat și m-am uitat la voi pe unde se vîră cheia asta în broască și am văzut că nu i-ai spus o singură vorbă Camilei, de unde îmi dau cu socoteala că pînă și pe cele de început le mai ai de spus tot de-aici încolo ; iar dacă așa stau lucrurile, cum fără îndoială că și stau, de ce mă înșeli și pentru ce vrei să-mi răpești prin viclenie orice mijloc din

cîte aş putea găsi ca să dau aştimpăr dorinţei ce mă chinuie ?

Mai mult nu spuse Anselmo, dar fu de ajuns şi ceea ce spusese ca să-l lase pe Lotarîo ruşinat, mai-mai să intre în pămînt ; şi cum îi vîrîse un cuţit în inimă faptul că fusese prins cu minciuna, îi jură lui Anselmo că din clipa aceea îşi lua asupra-şi cu tot dinadinsul sarcina de a-l mulţumi fără să-l mai mintă, aşa cum avea să-şi poată el singur da seama dacă avea să-l mai spioneze cu aceeaşi curiozitate, cu atît mai mult cu cît n-avea să mai fie nevoie de nici o altă trudă din partea nimănui, pentru că se va trudi el îndeajuns ca să-l mulţumească, risipindu-i toate bănuielile. Anselmo îl crezu şi, ca să-i dea mai mult răgaz pentru a se pune la treabă pe îndelete, fără teama vreunui termen apropiat, hotărî să lipsească de-acasă vreo opt zile, ducîndu-se la un prieten al său, într-un sat ce se afla nu departe de oraş ; şi chiar se înţelese cu prietenul ca să-l poftască de-adevărat şi cu toată stăruinţa, ca să aibă el faţă de Camila motiv să plece.

Nenorocit şi fără chibzuinţă te-arăţi, Anselmo ! Ce ai de gînd să faci ? Ce pui la cale ? Ce urzeşti ? Ia seama că-ţi faci răul cu mina ta, urzindu-ţi necinstea şi pregătindu-ţi pierzania. De treabă nevastă e Camila ta ; în pace şi fără temeri te poţi bucura de dînsa ; nimeni nu-ţi umbreşte bucuria ; gîndul ei nu rătăceşte în afara zidurilor casei ; tu eşti cerul ei pe pămînt, ţinta dorinţelor şi împlinirea poftelor ei, măsura cu care-şi măsoară vre-urile, pe care şi le potriveşte întru totul după vrerea ta şi după a cerului ! Căci dacă nesecata mină a cinstei, frumuseţii, castităţii şi virtuţii ei îţi dă, fără de nici o trudă, toate bogăţiile pe care le deţine şi pe care le-ai putea dori, pentru ce vrei să mai

sapi pămîntul și să cauți noi vine de proaspăt și nemaivăzut aur, punîndu-te în primejdia de-a vedea surpîndu-se asupra-ți mina, pentru că, la urma urmei, nu e susținută decît de stîlpii firii sale slabe? Bagă de seamă că cel care caută ceea ce nu-i cu putință, pe drept poate să piardă și ceea ce-i cu putință, așa cum a spus mai bine decît mine un poet cînd a spus :

Caut viața-n faptul morții,
Sănătatea-n boli o cat,
Libertatea, sub lăcat,
Ieșirea,-ndărătul porții,
Cinste,-n cel care-a trădat.

Soarta-mi, însă, de la care
N-aștept binele să-mi vrea,
S-a vorbit pe-ascuns cu cerul !
Cum „ce nu se poate“ ceru-l
„Ce se poate“ să nu-mi dea.¹

A doua zi Anselmo plecă la țară, lăsînd vorbă Camilei că, atîta vreme cît va lipsi el, va veni Lotario să vadă de casă și să ia masa cu dînsa, drept care să aibă grijă a se purta cu dînsul întocmai ca și cum ar fi vorba de sine însuși. Mult o întristă pe Camila, ca pe o femeie înțeleaptă și cinstită ce era, porunca pe care i-o lăsa, plecînd, bărbatul, și-l rugă să ia seama, că nu era de fel bine să stea cineva la masă pe scaunul lui, cît timp va fi el plecat, și că dacă făcea lucrul acesta din lipsă de încredere într-însa, socotind că n-avea să se priceapă a-i duce casa, îl ruga să încerce doar de data aceea, și avea să vadă, din încercarea aceasta, că putea răspunde și la sarcini mai în-

¹ Versurile acestea, neidentificabile în nici un poet, seamănă destul de mult cu unele ale lui Cervantes însuși, din actul II al comediei *Spaniolul vesel* (*El gallardo español*).

semnate. Anselmo îi răspunse că asta era voința lui și că ea n-avea altceva de făcut decît să plece capul și să se supună. Făgădui Camila să facă așa cum îi cerea, cu toate că era împotriva voinței sale. Anselmo plecă, și a doua zi veni Lotario în casă, unde fu primit de Camila, care îl întîmpină cu căldură și gînduri bune. Dar orîndui lucrurile într-asa chip încît să nu rămînă niciodată între patru ochi cu Lotario, umblînd veșnic într-un cîrd de slujnice și de servitori, și mai ales în tovărășia unei fete în casă, pe nume Leonela, la care ținea mult, căci crescuseră amîndouă, de mici, în casa părinților Camilei, iar cînd se căsătorise cu Anselmo o luase cu sine. În cele dintîi trei zile Lotario nu-i spuse nimic, măcar o singură dată, cu toate că nu i-ar fi fost greu la vremea cînd se strîngea masa și oamenii casei dădeau zor să se ducă și ei să mănînce, fiindcă așa primiseră poruncă din partea Camilei; ba încă Leonela avea ordin să mănînce înaintea Camilei și să nu se mai dezlipească de lîngă ea; dar fata, căreia îi umbla gîndul la altele, mai pe gustul ei, și avea nevoie de ceasurile acelea și de răgazul dat de ele ca să se îndeletnicească și cu lucruri ce-o puteau mulțumi mai mult, nu împlinea întotdeauna porunca stăpînei sale, ci, dimpotrivă, îi lăsa pe cei doi singuri, ca și cum tocmai asta i s-ar fi cerut. Însă ținuta plină de gravitate a Camilei, chipul ei cîstit, modestia întregii sale făpturi erau atît de vădite, încît puneau căluș limbii lui Lotario.

Cu toate astea, folosul adus de multele virtuți ale Camilei, ce impuseseră tăcere lui Lotario, se întoarce mai cu vîrf și îndesat în paguba amîndurora, căci dacă limba rămînea tăcută, gîndirea, în schimb, bătea cîmpii și găsea răgazul să contemple, amănunt cu amănunt, însușirile virtuții și frumu-

seții intruchipate de Camila, care ar fi putut înfierbînta pînă și-o statuie de marmură, darmite o inimă vie, de carne și de sînge ! O tot privea Lotario, în răgazurile cînd ar fi putut găsi timp să-i vorbească, și se gîndea cît de vrednică era să fie iubită, iar gîndul acesta începu să dea încet-încet asalturi stimei pe care i-o purta lui Anselmo, încît de o mie de ori îi veni să plece din oraș și să se ducă pe alte meleaguri, așa ca să nu mai dea ochi cu Anselmo niciodată și nici pe Camila să n-o mai vadă ; dar ceea ce-l împiedica încă de pe atunci și-l ținea pe loc era că prinsese gust s-o privească. Se lupta cu sine însuși și lua hotărîrea să izgonească și să nu mai simtă mulțumirea care-i umplea sufletul la vederea Camilei ; se soco-tea vinovat, atunci cînd sta de vorbă singur cu sine, de nebunia lui ; își spunea că e un prieten rău, ba chiar un creștin nevrednic ; făcea comparație între sine și Anselmo, ținîndu-și predici, și toate sfîrșeau prin a-i spune că mai mare fusese nebunia lui Anselmo de a se încrede într-însul decît trădarea lui, și că, dacă ar găsi față de Dumnezeu, cum avea față de oameni, o scuză pentru ceea ce avea de gînd să facă, n-ar avea de ce să se teamă de vreo pedeapsă a vinovăției sale.

Într-adevăr, frumusețea și meritele Camilei, dimpreună cu prilejul pe care naivul soț li-l pusese la îndemîină veniră de hac lealității lui Lotario, care, fără să mai vadă în jurul lui nimic altceva în afară de obiectul spre care-l împingea o înclinare firească, trei zile după plecarea lui Anselmo, de-a lungul căroră, vrînd să nu-și dea curs dorințelor, se află tot timpul în luptă cu sine însuși, începu să-i declare Camilei dragostea lui cu atîta violență și cu atîtea stăruințe de îndrăgostit, încît rămase înmărmurită Camila și nu făcu altceva

decît să se ridice de pe scaunul pe care stătuse și să se încuie în camera ei, fără să-i mai răspundă un singur cuvînt. Dar răceala purtării ei nu făcu să slăbească în sufletul lui Lotario speranțele, care se nasc întotdeauna deodată cu dragostea ; ba, dimpotrivă, îl făcu s-o prețuiască și mai mult pe Camila, care, acum că văzuse în Lotario ceea ce nici prin gînd nu i-ar fi trecut vreodată că poate vedea, nu mai știa încotro să apuce și, nepărîndu-i-se nici prea sănătos lucru, nici prea cu cap, să-i mai dea prilej a-i vorbi și altă dată, hotărî să trimită chiar în noaptea aceea (lucru pe care-l și făcu) pe un servitor de-al ei cu o scrisoare către Anselmo, în care îi scria ceea ce urmează :

CAPITOLUL XXXIV

Unde continuă nuvela curiosului nestăpînit

„Întocmai cum spune o vorbă că rău îi șade oștirii fără de general și fortăreței fără de castelanul ei, aș zice eu că și mai rău îi șade femeii tinere și măritate fără bărbatul ei atunci cînd cine știe ce prilejuri, cu neputință de înlăturat, n-o cer. Atît de rău mă simt fără de tine și atît de greu îți îndur lipsa, încît, dacă nu te întorci cît poți mai curînd, mă voi duce să trăiesc din nou în casa părinților mei, chiar de-ar fi să rămînă a ta fără de paznic ; pentru că acela pe care mi l-ai lăsat, dacă poate purta acest nume, cred că are grijă mai curînd de nevoile sale decît de ceea ce te privește pe tine ; și cum te știu înțelept, n-am de ce-ți spune

mai multe, și nici nu-i bine să-ți mai înșir și altele de același fel.“

Așa suna scrisoarea primită de Anselmo, din care el înțelese că Lotario pornise să dea atacul și că soția lui trebuie să fi răspuns la asta așa cum el, soțul său, dorise ; și bucuros cum nu se mai poate de asemenea vești, îi trimise Camilei vorbă să nu plece de-acasă sub nici un cuvânt, că el avea să se întoarcă fără întârziere. Rămase mirată Camila de răspunsul lui Anselmo, care o puse într-o și mai mare încurcătură decît la început, pentru că acum nu mai îndrăznea nici să stea liniștită acasă și nici, cu atît mai puțin, să plece la casa părinților ei, căci, rămînînd, își punea în primejdie virtutea, iar plecînd, ieșea din vorba bărbatului. Pînă în cele din urmă alegea ceea ce era mai rău, adică să rămînă acasă, cu hotărîrea de a nu fugi din calea lui Lotario, ca să nu dea de vorbit slugilor, și chiar îi părea rău că scrisese ceea ce-i scrisese soțului său, de teamă să nu creadă el cumva că Lotario văzuse într-înșă o femeie nela-locul ei și că asta îl făcuse să nu-i mai păstreze respectul cuvenit. Dar cunoscîndu-și virtutea, se lăsă cu totul în voia cerului, încrezătoare în gîndurile ei bune și în voința ei, care socotea că se va putea împotrivi fără vorbă la tot ceea ce i-ar fi plăcut lui Lotario să-i spună, fără să mai pome-nească nimic despre asta bărbatului ei, ca să nu-l vîre în cine știe ce încurcătură și buclucuri : ba chiar își bătea capul să afle chipul în care l-ar putea dezvinovăți pe Lotario față de Anselmo atunci cînd ar fi fost ca bărbatul ei s-o întrebe ce-o împinsese să-i scrie asemenea scrisoare.

Cu gînduri ca acestea, mai curînd cinstite decît înțelepte sau nimerite, îl ascultă ea a doua zi pe Lotario, care în așa chip se pricepu s-o prindă la

strimtoare, încît stăpînirea de sine a Camilei începu să șovăie, iar virtutea ei avu îndeajuns de furcă trudindu-se să-i păzească ochii, ca să nu i se vadă din ei compătimirea drăgăstoasă pe care lacrimile și cuvintele lui Lotario i-o deșteptaseră în piept. Pe toate le băga de seamă Lotario, și toate acestea îl aprindeau și mai avan. Pînă în cele din urmă, părăindu-i-se lui că era neapărată nevoie, în răgazul pe care i-l dădea lipsa lui Anselmo, să izbutească a încercui și mai strîns forțareața, dădu atacul pe calea vanității ei, lăudîndu-i frumusețea, pentru că nu se află pe lume lucru care să ducă mai repede la predarea cetății și să dărîme turnurile întărite ale deșertăciunii femeilor frumoase, decît deșertăciunea însăși, folosită de limbile lingușitoare. Într-adevăr, Lotario își dădu toată osteneala să mineze stîncă cîstei femeiești cu asemenea tertipuri, că de bronz să îi fost Camila, și tot ar fi căzut. Plînsă, imploră, făgădui, măguli, se încăpățîină să stăruie și arătă atîta înflăcărare în dragostea lui, dînd semne de atîta sinceritate Lotario, încît se sfîrși cu rezistența Camilei, și el cuceri ceea ce sperase mai puțin și dorea mai mult pe lume.

Camila se dădu bătută și se lăsă în voia lui ; ce mare lucru, dacă nici măcar o prietenie ca a lui Lotario nu putuse rămîne în picioare ? Pildă vădită, care arată că patima dragostei n-o poți învinge decît fugind de ea, și că nimeni nu trebuie să se ia la trîntă cu un dușman atît de puternic, căci e nevoie de puteri dumnezeiești pentru a îi le învinge pe ale tale, cele omenești. Numai Leonela știu de slăbiciunea stăpînei sale, căci nu i-o putură ascunde cei doi necredincioși prieteni și proaspeți ibovnici. Lotario se feri să-i spună Camilei despre ceea ce urzise Anselmo, ascunzîn-

du-i faptul că prilejul de-a ajunge unde ajunseseră li-l dăduse tot el ca nu cumva ea, din pricina asta, să-i prețuiască mai puțin dragostea, așa că vru mai bine s-o lase să creadă că doar așa, din întâmplare și fără să fi fost pus la cale, necum în urma unui plan bine statornicit, i se aprinseseră lui călcâiele.

Se întoarce, puține zile după asta, Anselmo acasă la el, și nu băgă de seamă că-l lipsiseră, cît timp lipsise, de lucrul care fusese pentru el atît de puțin vrednic de grijă și pe care puneă totuși atîta preț. Se duse numaidecît să-l vadă pe Lotario, pe care-l găsi acasă, cei doi prieteni se îmbrățișară, și cel dintîi îi ceru celui de-al doilea noutățile de care atirna viața sau moartea lui.

— Noutățile pe care ți le pot da, o, prietene Anselmo, zise Lotario, sînt că ai o femeie care ar putea fi pildă și încoronare a tuturor femeilor cinstite. Vorbele pe care i le-am spus parcă le-aș fi semănat în vînt; făgăduielile parcă nici nu i le-aș fi făcut; darurile nu mi-au fost primite; cînd am dat s-o înduplec prin lacrimi prefăcute, și-a bătut joc de ele în văzul lumii. Hotărît lucru, Camila, întocmai cum e simbolul viu al frumuseții, e și vistieria unde se păstrează cinstea, politetea, pudoarea, ținuta demnă și toate virtuțile ce pot face ca o femeie cu vază să fie fericită și lăudată. Ia-ți banii înapoi, prietene, fiindcă uite-i aici, fără să fi avut nevoie să mă ating de ei, căci cinstea Camilei nu cade la asalturi atît de josnice ca acelea ale banilor, darurilor și făgăduielilor. Mulțumește-te cu atîta, Anselmo, și nu dori să faci încercări mai adînci; și de vreme ce tot ai trecut, călcîind cu tălpile nevătămate, peste talarurile mării atîtor greutăți și bănuieli pe care ți le pot da și ți le dau de obicei femeile, nu căută

să intri din nou, cufundîndu-te mai adînc, în oceanul noilor neajunsuri și nici nu dori să încerci cu alt cîrmaci virtutea și tăria navei pe care cerul ți-o dă pe seamă, ca să treci cu ea marea lumii acesteia, ci înțelege c-ai ajuns într-un port sigur, așa că aruncă în el ancora gîndului tău bun, rămînînd într-însul pînă ce-ți va veni sorocul să plătești birul de care nu se află pe lume diplomă de hidalgo care să te poată scuti !

Anselmo rămase mulțumit cum nu se mai poate de vorbele lui Lotario și i le crezu ca și cînd ar fi fost rostite de cine știe ce oracol ; cu toate astea, îl rugă să nu înceteze cu stăruințele, chiar dacă n-ar fi fost să fie decît din curiozitate și ca să-și mai treacă vremea, cu toate că n-avea nevoie să-și mai dea de aici încolo tot atîta osteneală ca pînă atunci, și nu-i mai ceru decît să scrie și cîteva versuri întru lauda nevestei sale, numind-o în stihuri Clori, căci are să-i dea chiar el Camilei să înțeleagă că Lotario era îndrăgostit de o femeie pe care o ascundea sub acest nume ca s-o poată slăvi cu toată cinstea datorită virtuții ei, mai adăugînd și că, de s-o întîmpla cumva să nu aibă Lotario chef a-și bate capul să scrie versuri, avea să i le facă el.

— N-are să fie nevoie de una ca asta, zise Lotario, căci nu-mi sînt pînă într-atîta de vrăjmașe muzele încît să nu dea, din cînd în cînd, o raită și pe la mine. Dă-ți tu osteneala să-i spui Camilei ce ziceai c-o să-i spui despre iubirea mea — chipurile — că versurile i le voi face eu, și dacă nu vor fi atît de bune pe cît o merită subiectul lor, au să fie măcar cele mai bune pe care le pot eu face.

Astfel căzură la învoială nestăpînitul curios și prietenul lui trădător ; și întorcîndu-se Anselmo

acasă, o întrebă pe Camila ceea ce ea se minuna că nu o întrebasese mai degrabă : ce pricină fusese aceea care-o făcuse să-i scrie scrisoarea trimisă atunci ? Camila îi răspunse că i se păruseră privirile lui Lotario ceva mai îndrăznețe decît pe vremea cînd era și el acasă, dar că-și dăduse pe urmă seama că se înșelase și socotea că nu fusese decît o închipuire, pentru că Lotario și începuse să dea bir cu fugiții ori de cîte ori era vorba să vină s-o vadă ori să stea cu dînsa de vorbă între patru ochi. Anselmo îi răspunse că putea azvirli bănuiala cît colo, pentru că știa el bine cît de îndrăgostit era Lotario de o nobilă domniță din aceeași cetate și cum o slăvea în versuri, sub numele de Clori, pe lîngă că, chiar de n-ar fi fost să fie el îndrăgostit, n-avea a se teme Camila de nimic, avînd în vedere lealitatea lui Lotario și marea prietenie care-i lega pe ei doi. Și de n-ar fi știut Camila de la Lotario că era doar închipuire goală dragostea lui pentru Clori, cu care se lăudase față de Anselmo ca să se poată îndeletnici uneori cîntînd în stihuri laude Camilei sale, nu mai încapă îndoială că ea ar fi căzut, ca oricare altă femeie, în deznădăjduita mreață a geloziei ; însă cum știa la ce să se aștepte, trecu peste temerea aceasta fără de nici o amărăciune.

A doua zi, pe cînd erau toți trei la masă, Anselmo îl rugă pe Lotario să recite ceva din ceea ce scrisese pentru iubita sa Clori, căci de vreme ce Camila n-o cunoștea, putea, fără teamă, să spună despre ea tot ce poftea.

— Și chiar de-ar fi s-o cunoască, răspunse Lotario, nu i-aș ascunde nimic, pentru că atunci cînd un îndrăgostit laudă frumusețea iubitei și o dojenește pentru cruzimea ei, nu aduce nici un fel de știrbire bunului său nume. Dar fie ce-o fi : tot

ce vă pot spune este un sonet pe care l-am scris ieri, pe tema nerecunoștinței acestei frumoase Clori, și care sună precum urmează :

SONET

În pacea nopții, cînd e somnul bun
Și se-odihnesc la sînu-i muritorii,
Eu cerului și dragei mele Clori
Povestea mea de dragoste le-o spun.

Cînd intră alba, stelele apun,
Și astrul zilei șterge-n ceruri sorii,
Suspinele mi se-ntețesc cu zorii
Și agoniei vechi eu mă supun.

Cînd trece din zenituri spre amurg
Aprinsa sferă-a soarelui și-asfinte,
Mai dureros mă-năbușă-atunci plînsul.

Se-ntoarce noaptea, lacrimile-mi curg,
Și iarăși aflu,-ntocmai ca-nainte,
Surd cerul, și pe Clori ca pe dînsul.

Sonetul i se păru bun Camilei, dar parcă și mai bun i se păru lui Anselmo, de vreme ce-l lăudă și spuse că prea crudă era femeia care, la atît de limpezi și răsperate adevăruri, nu găsea răspunsul nimerit. La asta, Camila întrebă :

— Care va să zică, tot ce spun poeții îndrăgostiți e adevărul adevărat ?

— Nu spun adevărul în calitate de poeți, răspunse Lotario, dar în calitate de îndrăgostiți rămîn întotdeauna la fel de veridici pe cît de scurt și de răspicat se exprimă.

— Nu mai încape îndoială, îi întoarse Anselmo vorba, cu gînd să sprijine și să întărească planurile pe care și le făcuse Lotario cu Camila, căreia nici prin gînd nu-i dădea ce urzește Anselmo, îndrăgostită cum era de Lotario.

Așa că, simțind Camila cîtă plăcere îi face să asculte orice din partea lui, mai ales că socotea de la sine înțeles faptul că și dorințele lui, ca și scrierile, tot ei îi erau închinat și că ea era adevărata Clori, îl rugă să le mai spună și alt sonet, și alte versuri, dacă mai știe din ele.

— Da, mai știu unul, răspunse Lotario, dar nu cred să fie la fel de bun ca primul, sau, mai bine zis, nu cred că primul e tot atît de rău ca acesta. N-aveți decît să-l judecați, fiindcă sună așa :

SONET

Eu știu că mor ; de nu-mi crezi suferința,
Cu-atît mai mult sînt sigur c-am să pier !
Dar mai curînd mă vîd plecat la cer
Decît să fac, că te iubesc, căință.

M-ai dat uitării, surghiunit în ger ;
Pustiu mă simt și-n van mai am ființă.
Ia-mi inima, deschide-o ! Te-ncredință
Că-i chipul tău în ea, și-ntr-însul sper !

Căci îți păstrez drept talisman icoana
Ce m-ocrotește-n lupta și-n prigoana
La care m-osîndești, închisă-n fort !

Plutesc în neguri, dus pe mări străine,
Nemaibătute, de primejdii pline,
Și nu mă-ndrumă nici o stea spre port !

Anselmo lăudă și acest al doilea sonet, așa cum făcuse cu primul, și în felul acesta adăugă verigă după verigă la lanțul cu care își încătușa onoarea, punîndu-i ghiulele de picioare, de vreme ce, cu cît îl necinstea mai mult Lotario, cu atît îi spunea că putea fi mai mîndru de onoarea lui nepătată ; și în felul acesta, cu fiecare treaptă pe care o scobora Camila către miezul nemerniciei ei, în mintea bărbatului său ea urca spre culmile virtuții și ale unei binemeritate faime.

Se întîmplă în vremea asta ca, aflîndu-se o dată Camila, între atîtea alte dăți, între patru ochi cu fata ei de încredere, să-i spună :

— Mi-e necaz, prietenă Leonela, cînd îmi dau seama cît de puțin am știut să mă prețuiesc, căci nici măcar nu m-am priceput să-l fac pe Lotario să-și plătească, printr-o lungă așteptare, darul pe care i l-am făcut de bunăvoie și atît de repede. Mi-e teamă să nu mă socotească ușuratică și grăbită, fără să mai țină seama că el m-a silit, dîndu-mi asalturi la care nu m-am putut împotrivi.

— Nu-ți bate capul cu asta, stăpînă, răspunse Leonela, că nu-i mare lucru și nu scade prețul darului numai pentru că e dat repede, dacă ceea ce dăruiești e, într-adevăr, de preț și vrednic în sine de a fi dorit. Ba obișnuiește încă să se spună : cel ce dă repede dă îndoit ¹.

— Da, zise Camila, dar se obișnuiește să se mai spună și că ceea ce puțin costă puțin prețuiește ².

¹ Dicton latin : *Bis dat qui cito dat*.

² Toți comentatorii lui *Don Quijote* mărturisesc că n-au auzit niciodată un asemenea proverb și că el se aseamănă doar, la prima impresie, cu altele ca : *Nunca mucho costó poco* (niciodată ceea ce e mult n-a costat puțin) sau : *Lo que vale mucho, mucho cuesta* (ceea ce prețuiește mult se plătește bine).

— La tine nu se potrivește vorba asta, răspunse Leonela, pentru că dragostea, după cite am auzit eu spunîndu-se, citeodată zboară, citeodată umblă pe pămînt ; la unii dă de-a fuga, la alții vine cu cite-un bob zăbavă ; pe unii îi aprinde, în vreme ce pe alții abia îi dezmoștește ; rănește uneori, și alteori omoară de-a dreptul ; iar amorul lasă dorințele să pornească în goană nebună, dar în același timp le și pune punct ; dis-de-dimineată, dragostea dă semnalul asedierii unei cetăți, și în noaptea următoare a și cucerit-o, pentru că nu se află pe lume putere care să-i stea împotrivă. Și dacă lucrurile stau astfel, de ce te înspăimînti și de ce te temi dacă tot așa trebuie să i se fi întimplat și lui Lotario, cînd dragostea și-a luat drept unealtă a asedierii tale lipsa de-acasă a stăpînului meu ? Și nu s-ar fi putut să nu-și afle încheiere în timpul lipsei lui Anselmo ceea ce hotărîse Amor să înceapă, fără să-i dea timp soțului a se întoarce, lăsînd opera neterminată prin revenirea lui ; pentru că zeul Amor n-are alt slujitor mai bun care să-i ducă poruncile la capăt decît prilejul : de prilej se slujește în toate isprăvile sale, și mai cu seamă cînd e vorba să facă începuturile. Toate astea le știu eu prea bine, și nu din auzite, ci din cite-am trăit și-am văzut, și ți le-oi spune pe toate într-o zi, stăpînă, că sînt și eu de carne ca tot omul, și mi-e sîngele tînăr. Cu atît mai mult, se-nora Camila, cu cît nu te-ai încredințat lui și nu i te-ai dat chiar atît de repede, fără să-i fi văzut lui Lotario mai întii în ochi, în suspine, în făgăduieli ori în daruri tot sufletul, trăgînd din cunoașterea inimii lui și a virtuților ce zac într-însa încheierea că e vrednic de-a fi iubit. Și de vreme ce-i așa, n-au de ce-ți da asalt închipuirii gîndurile astea aducătoare de griji ale femeii prea

simțitoare, ci mai bine vîră-ți în cap că Lotario te prețuiește, cum și tu îl prețuiești pe el și-l faci să trăiască cu mulțumirea că, dacă tot ai căzut în lațurile dragostei, omul care te înlănțuie e vrednic de respect și plin de merite, pentru că are nu numai cele patru S-uri, despre care se spune că trebuie să le aibă toți îndrăgostiții desăvîrșiți, ci e stăpîn pe un alfabet întreg¹. Iar dacă nu mă crezi, ascultă-mă, și ai să vezi că ți-l spun pe de rost. El este, pe cîte vād și pe cît mi se pare mie : atrăgător, bun, cavaler, darnic, educat, fidel, galant, hotărit, iubitor, june, leal, modest, nobil, onest, puternic, recunoscător, și cei patru S de care vorbeam (singur, sînguincios, știutor, secretos), apoi tăcut, uman și veridic. Litera X nu i se potrivește, că e prea aspră, iar Y e de la sine înțeles.² În sfîrșit, Z, zelos pentru onoarea ta.

Rîse Camila de a.b.c-ul slujnicei sale, pe care o găsi mai bună cunoscătoare în îndeletnicirile dragostei decît chiar spunea. Asta îi mărturisi și

¹ „Alfabetele“, ca și „abecedarele amorului“, frecvente în secolul XVI—XVII spaniol erau simple jocuri galante ale unei clase oțioase. În scriitorii epocii găsim aluzii la ele. Astfel, într-un sonet al poetului sevillan Juan de la Cueva se spune :

„Cei cinci de S pictează măreția
Iubirii mele“, spuse-a mea stăpînă.

Cei cinci S sînt : *solicito, solo, sabio, secreto, splendido* (serviabil, singur, savant, secretos, strălucit). Cervantes pare că a luat cei patru de S din versurile *Angelicăi* lui Luis Barahona de Soto, carte foarte apreciată în epocă.

² Sensul pe care-l dădeau acestei litere pitagoricienii cuprindea și ideea de virtute. Litera Y se zice că ar fi fost adăugată alfabetului elin de însuși Pitagora, care s-ar fi inspirat, spre a o născoci, din zborul cocorilor, ce descriu pe cer un semn asemănător, expresie a virtuților de obediență la autoritate, disciplină și răbdare, armonie cu semenii.

fata, destăinuind Camilei că era în vorbă cu un tânăr de neam mare din acea cetate. Lucrul o tulbură pe Camila, care se temu să nu fie aceasta calea pe unde i-ar putea fi pusă în primejdie cinstea. Vru să stoarcă de la fată dacă pentru ea „a fi în vorbă“ cu un tânăr se mărginea numai la convorbiri, și fata, fără pic de rușine, îi răspunse, cu aerul cel mai firesc din lume, că trecea, bineînțeles, și dincolo de vorbe. Căci lucru sigur este că, ori de câte ori stăpînele își uită de cinstea lor, și slujnicele își leapădă rușinea, și de îndată ce-și văd doamnele călcînd un pic pe-alături, nu se mai sinchisesc de fel dacă le zărește sau nu cineva sărînd de-a binelea pîrleazul. Camila nu putu face altceva decît s-o roage pe Leonela să nu vorbească nimic despre ea cu cel de care spunea că-i e iubit, și să facă tot ce avea poftă în taină, ca nu cumva să ajungă la urechile lui Anselmo sau ale lui Lotario. Leonela răspunse că va face cum îi spunea, dar își ținu cuvîntul în așa fel, încît spori și mai mult temerile Camilei, care se îngrozea la gîndul că-și va pierde prin ea bunul nume ; căci necinstita și nerușinata de Leonela, de îndată ce văzu că purtarea stăpînei nu mai era cum trebuia să fie, se încumetă să-și aducă chiar în casa ei ibovnicul, încredințată că, de-ar fi chiar să-l și vadă stăpîna, n-are să îndrăznească a o da în vileag. Căci acesta e răul care ia naștere, între atîtea alte rele, din păcatele doamnelor din lumea bună : se fac sclavele slugilor lor și se leagă a le acoperi josniciile și necinstea, așa cum se întîmplă și cu Camila, care, cu toate că văzu o dată, și apoi de multe alte ori, că Leonela se afla laolaltă cu ibovnicul ei într-o încăpere a casei, nu numai că nu îndrăzni s-o certe, ci, dimpotrivă, începu a o ajuta să și-l încuie în casă și făcu tot ce putu ca să nu

fie tulburați și să nu prindă de veste soțul. Dar nu putu înlătura toate piedicile atît de bine încît Lotario să nu-l zărească odată ieșind, cînd se crăpa de ziuă, și, cum nu știa cine putea fi, căzu mai întîi la gîndul că trebuie să fie vreo stafie ; dar cînd îl văzu umblind, ascunzîndu-se în faldurile pelérinei și ferindu-se cu grijă de ochi străini, zvîrlî cît colo gîndul acesta protestesc și-i intră în cap altul, care le-ar fi putut fi la toți spre pierzanie de nu s-ar fi priceput Camila să îndrepte lucrurile.

Lotario nu se gîndi că omul pe care-l văzuse ieșind la o oră atît de nepotrivită din casa lui Anselmo putuse intra acolo pentru Leonela, și nici măcar nu-și mai aduse aminte că trăia pe lume vreo Leonelă ; crezu doar că, la fel cîm Camila se arătase ușuratică și nestatornică din pricina lui, era acum și din pricina celuiilalt, căci urmări ca acestea are netrebnicia femeii păcătoase, care-și pierde crezămîntul chiar în ochii celui ce-a cucerit-o după rugăminți și stăruințe, făcîndu-l să-și spună că ea s-ar putea da și altora cu la fel de mare ușurință, și să ia, din pricina asta, drept lucruri de la sine înțelese și dovedite orice bănuieli ce i-ar flutura prin minte cu privire la ea. Și parcă în clipa aceea i se spulberară lui Lotario mințile, și toate hotărîrile înțelepte din trecut îi pieriră din amintire, pentru că, fără să facă nimic bun sau cu cap, nici una, nici două, pînă să n-apuice Anselmo a se scula, clocotind de necaz și orbit de turbarea geloziei care îi rodea măruntaiele, ars de dorul de a se răzbuna pe Camila, care nu-i făcuse, biata, nici un rău, dădu buzna la prietenul său și-i spuse :

— Află, Anselmo, că de multe zile mă lupt cu mine însumi și-mi calc pe inimă, vrînd să nu-ți spun ceea ce nu mai e cu putință și nici drept să-ți

ascund. Află că fortăreața se predă, și Camila e gata să facă tot ce-aș avea eu poftă să fac cu ea ; iar dacă am mai întirziat pînă să-ți descopăr acest adevăr, a fost numai pentru a vedea dacă era, într-adevăr, vorba de-o toană ușuratică din partea ei, sau dacă nu cumva o făcea ca să mă-ncerce și să vadă dacă-mi duceam cu aceeași hotărîre la capăt asalturile amoroase pe care, cu învoirea ta, i le-am dat. Crezui de asemenea că ea, de este cumva ceea ce ar trebui să fie și ceea ce ne-am gîndit amîndoi că ar fi, s-o fi apucat cumva să-ți dea ție socoteală de faptul că-i cer să mă iubească ; dar după ce am văzut că nici gînd n-are, mi-am dat seama că sint sincere făgăduielile pe care mi le-a făcut, spunîndu-mi că, de îndată ce vei fi plecat pentru a doua oară de acasă, va primi să stea de vorbă cu mine în odaia unde îți încui tu giuvaerurile (și era adevărul adevărat că în cămăruța aceea se întilnea de obicei cu el Camila) ; dar n-aș vrea să te grăbești și să dai fuga să te răzbuni, căci păcatul n-a fost săvîrșit decît în închipuire, și s-ar putea întîmpla ca de aici și pînă la ceasul cînd să treacă la fapte Camila să-și schimbe gîndul și să se nască în sufletul ei remușcarea. Așa că, de vreme ce totdeauna mi-ai urmat sfaturile, întru totul sau în parte, urmează și acum sfatul pe care ți-l dau, pentru ca, fără riscul de a te mai înșela în vreun fel și în deplină cunoștință de cauză, să te poți socoti mulțumit cu acela pe care îl vei socoti mai spre folosul tău. Prefă-te că lipsești două-trei zile, cum s-a mai întîmplat și alte dăți, și fă în așa chip încît să rămii acasă, ascuns în odaia ta, căci covoarele și celelalte lucruri din ea, după care te-ai putea pîti, îți înlesnesc mult puțința de a vedea cu ochii tăi, și eu cu ai mei, ce vrea Camila ; iar de-o fi să se să-

virșească păcatul, de care avem a ne teme mai curînd decît a-l aștepta, atunci fără zgomot, cu toată cumînțenia și zelul trebuincios, vei putea fi tu însuți călăul necinstei tale.

Năucit rămase Anselmo, cu sufletul la gură și minunîndu-se de spusele lui Lotario, căci îi cădeau pe cap cînd se aștepta mai puțin la ele, de vreme ce începuse s-o socotească pe Camila triumfătoare față de asalturile prefăcute pe care i le dădea, cum credea el, Lotario și să guste plăcerile triumfului. Stete o bună bucată de vreme tăcut, cu capul în piept, uitîndu-se țintă în pămînt, fără măcar să clipească, și în cele din urmă spuse :

— Te-ai purtat, Lotario, așa cum m-așteptam de la un prieten ca tine, și-ți voi urma întru totul sfatul : fă ce-i vrea, dar păstrează taina pe care o cere o împrejurare atît de grea.

Lotario îi făgădui, dar de îndată ce se depărtă de dînsul, prinse a se căi de tot ce-i spusese, vîzînd ce neghiobie făcuse, pentru că de răzbunat s-ar fi putut răzbuna singur pe Camila, pe altă cale, mai puțin crudă și mai puțin necinstită. Își blestema judecata slabă; se învinovătea de pripeală în hotărîri și nu mai știa încotro să apuce ca să poată drege ceea ce stricase, sau ca să dea încurcăturii o ieșire mai puțin nebunească. În cele din urmă hotărî să spună totul Camilei, și cum prilejurile s-o facă nu-i lipseau, o găsi chiar în ziua aceea singură, și ea, cum văzu că-i poate vorbi, îi și spuse :

— Află, prietene Lotario, că mi-e inima îndoită și mă necăjește o temere în așa hal, încît mi-e să nu-mi spargă pieptul, și mare mirare este că n-o și face ; fiindcă nerușinarea Leonelei a ajuns așa de departe, încît nu-i noapte de la Dumnezeu să nu se închidă cu un iubit de-al ei în casa asta, și

stă cu el pînă la ziuă, primejduindu-mi bunul nume și dînd dreptate să mă judece oricui l-ar vedea că iese la ore atît de neobișnuite din casa mea. Dar ceea ce mă chinuie e că n-o pot nici pedepsi, nici certa, fiindcă, de vreme ce ea e tăinuitoarea dragostei noastre, mi-a pus căluș gurii și mă silește să nu crîcnesc nimic despre drăgostelile ei, așa că mă tem să nu iasă de aici cine știe ce nenorocire !

La început, cînd prinse Camila să-i povestească toate astea, Lotario crezu că nu era vorba decît de un tertip viclean ca să-i scoată lui din cap că omul pe care-l văzuse ieșind din casă era iubitul ei și să-l arunce în spinarea Leonelei ; dar văzînd-o cum plînge, cum se necăjește și-i cere lui ajutor, se încredință că spunea adevărul, și, crezînd-o, rămase pînă în cele din urmă rușinat și cuprins de remușcări. Cu toate astea, îi spuse Camilei să nu se mai necăjească, deoarece va găsi el ac de cojocul nerușinatei aceleia de Leonela. Îi mai spuse și ce apucase să-i îndruge el lui Anselmo, în furia turbată a geloziei ce-l cuprinsese, și cum îl sfătuisă să se ascundă în cămăruță, ca să vadă de acolo, limpede cum nu se mai poate, chipul în care ea îl necinstea. Îi ceru iertare de nebunia lui și sfat cum să dreagă lucrurile și să iasă cu față curată dintr-un labirint atît de întortocheat ca acela în care îl virise lipsa lui de cap.

Se înspăimîntă foarte Camila la auzul spuselor lui Lotario, și cu mult foc și multe cuvinte înțelepte îl dojeni și-l învinovăți că se putuse gîndi la una ca asta și că luase o hotărîre atît de prostească și de nesăbuită ; dar cum din fire femeile au mintea ascuțită și repede răspund la bine ca și la rău, întrecînd orice bărbat, chiar dacă dau dovadă de lipsă de cap atunci cînd își pun în gînd cu tot dina-

dinsul să judece un lucru ce trebuie bine chibzuit, Camila găsi cît ai bate din palme chipul cum s-ar putea drege treaba asta, la prima vedere cu neputință de dres, și-l dăscăli pe Lotario să facă în așa fel încît chiar a doua zi Anselmo să stea pitif acolo unde spusese, căci ea credea că ar putea scoate, din jocul acesta de-a v-ați ascunselea, prilejul ca de aici înainte ei doi să se poată bucura unul de altul fără de nici o temere ; așa că, fără să-și dezvăluie pe de-a-ntregul gîndul, îi spuse să aibă grijă ca, de îndată ce se va fi vîrit Anselmo în ascunzătoare, el să vină cum s-o auzi chemat de Leonela și, la toate cîte va fi să i le spună ea, să răspundă așa cum ar răspunde cineva care n-ar avea de unde ști că-l ascultă Anselmo. Lotario făcu tot ce putu ca s-o convingă să-i dezvăluie gîndul pînă la capăt, pentru ca el să poată face cu mai multă siguranță și pricepere tot ce va vedea că e cu cale să facă.

— Ți-am mai spus că n-ai altceva de făcut decît să-mi răspunzi la ce te voi întreba eu, zise Camila, căci nu voia să-i dea socoteală de pe atunci de ceea ce avea de gînd să facă, de teamă că n-avea să se învoiască a împlini pe de-a-ntregul planul care ei i se părea cel mai bun cu putință, ci va căuta să afle și să pună în aplicare altul, sau altele, mai puțin nimerite.

Cu asta se despărți de Lotario, iar a doua zi Anselmo plecă, sub cuvînt că se duce la țară la prietenul său, și se întoarse numaidecît, ca să se ascundă, ceea ce izbuti să facă lesne, căci Leonela și Camila îi dădură dinadins prilejul.

O dată ascuns, Anselmo trecu prin toate spaiemele ce se înțelege că vin pe capul unui om care așteaptă să vadă cu ochii lui cum i se face disec-

ția și anatomia onoarei¹, crezându-se în pragul pierderii celui mai de preț bun, pe care socotea că-l are în persoana iubitei sale Camila. De îndată ce aceasta, dimpreună cu Leonela, se asigură că Anselmo era ascuns în locul cu pricina, intră în cămăruță ; și nici n-apucase bine să pună piciorul în ea că, scoțind un oftat din rărunchi, prinse a zice :

— Vai, prietenă Leonela ! N-ar fi oare mai bine ca înainte de-a ajunge să fac ceea ce nu vreau să știi că am de gând, pentru ca nu cumva să încerci a mă împiedica, n-ar fi mai bine, zic, să ieși tu jungherul lui Anselmo, pe care ți l-am cerut, și să-mi străpungi cu el pieptul acesta netrebnic ? Dar nu, n-o face, căci n-ar fi drept să iau eu pedeapsa pentru vina altuia ! Mai întâi vreau să știu ce atât de nelalocul lui a văzut în mine privirea îndrăzneată și necinstită a lui Lotario, încît să-i dea ghes să îndrăznească a-mi mărturisi dorințe păcătoase ca acelea pe care mi le-a mărturisit, cerîndu-mi să-l îndrăgesc, spre paguba prietenului său și spre necinstea mea ! Du-te, Leonela, la fereastră și cheamă-l, că, nu mai încapе îndoială, trebuie să fie pe străzi, în fața casei, așteptînd să-și poată împlini gîndurile lui ticăloase. Însă, mai înainte de ale lui, am de gînd să-l împlinesc pe-al meu, care e mai crud, dar mai cinstit !

— Vai, stăpînă, răspunse iscusita și hîtra de Leonela, ce ai de gînd să faci cu jungherul ? Vrei

¹ Termeni luați din limbajul medical al vremii. Intrucît anatomia începuse a se studia de puțină vreme (abia de la începutul secolului al XVI-lea) pe cadavre disecate, aceste două noțiuni — disecție și anatomie — se alătură în limbajul comun. O vreme, biserica a interzis exhumarea cadavrelor spre a fi duse în sălile de studiu, ca și neînhumarea lor la vreme și îmbălsămările necesare.

cumva să-ți iei viața, ori să-l ucizi pe Lotario ? Căci oricare din aceste două lucruri ai avea de gînd să-l faci, tot în paguba numelui tău bun are să se întoarcă ! Mai bine este să-ți potolești furia și să nu-i dai prilej omului acestuia de nimica să între acum în casă și să ne afle singurele. Ia seama, stăpînă, că noi sîntem două femei slabe, iar el e bărbat, și hotărit ; ia seama că, de vine cumva cu gînd rău, orbit de patimă, pînă să n-apuci tu a îndeplini ceea ce ai hotărit, poate el foarte bine să facă lucrul ce-ar fi, pentru tine, mai rău decît moartea. De cap să-i fie stăpînului meu Anselmo că i-a dat atîta putere în casa lui unui asemenea derbedeu ! Și să zicem, seņora, că-l omori, cum cred că ai vrea să încerci : ce-avem să facem după aceea cu mortul ?

— Ce-avem să facem, întrebî, prietenă ? răspunse Camila. Avem să-l lăsăm pentru îngropăciune lui Anselmo, căci drept este să aibă și el o îndeletnicire plăcută, vîrîndu-și în pămînt, cu sudoarea frunții, propria lui necinste. Haide, cheamă-l o dată, fiindcă atîta vreme cît amîn răzbunarea legitimă a jignirii ce mi-a adus, mi se pare că știrbesc cîntea pe care-o datorez bărbatului meu !

Toate acestea le asculta Anselmo, și la fiecare cuvînt rostit de Camila gîndurile i se înseninau ; iar cînd auzi că era hotărită să-l omoare pe Lotario, numai cît nu ieși ca să se dea pe față și să împiedice asemenea lucru ; dar îl ținu locului dorința de a vedea unde duceau hotărîrea ei atît de cînstită și marea ei statornicie, așa că-și puse în gînd să nu iasă decît în ultima clipă în care ar mai apuca să împiedice omorul.

În vremea asta, pe Camila o prinse leșinul și, aruncîndu-se pe un pat care se afla acolo, Leonela începu s-o plîngă amarnic și să spună :

— Of, nefericita de mine, că m-a pedepsit norocul meu cel orb pentru păcatele mele, făcînd să-mi moară în brațe floarea onoarei întregii lumi, pilda aceasta de femeie credincioasă, modelul acesta de castitate și de curăție !

Și toate acesta, dimpreună cu altele asemănătoare, încît nimeni din cei ce-ar fi ascultat-o n-ar fi putut-o lua decît drept cea mai nefericită și mai cinstită fată de pe lume, iar pe stăpîna ei, drept o nouă, obișnuită, Penelopă ¹. Nu trecu mult pînă să se trezească din leșin Camila, care, revenindu-și, în simțiri, zise :

— De ce nu te duci, Leonela, să-l chemi pe cel mai leal prieten al unui om care-i arată prietenie din cîți a văzut soarele pe lumea asta ori din cîți a învăluit vreodată întunericul nopții ? Haide o dată, fugi, aleargă, zboară, și nu da timp zăbovei să stingă focul minciiei ce m-a cuprins, nici nu lăsa să mi se cheltuiască, doar în amenințări și-n blesteme, dorința dreptei răzbunări pe care-o aștept !

— Mă duc să-l chem, stăpîna, răspunse Leonela, dar trebuie să-mi dai mai întîi jungherul ăsta, ca să nu faci, cît lipsesc, vreun lucru care să le dea celor ce te iubesc prilej să plîngă toată viața !

— Du-te liniștită, Leonela prietenă, și nu te teme că am să fac asemenea ispravă, spuse Camila, pentru că, oricît de înverșunată și naivă aș fi eu, după părerea ta, cînd e vorba să-mi apăr cinstea, nu voi fi ca acea Lucreție ² despre care se spune că s-a

¹ Casta soție a lui Ulise cel plecat peste mări, personajul principal din *Odissea* lui Homer.

² Figură din istoria Romei, devenită legendară ; s-a sinucis după ce a fost violată de fiul lui Tarquinius Superbus, dramă care a contribuit la creșterea furiei poporului și la răsturnarea acestui ultim rege roman (510 î.e.n.).

omorit fără a fi avut a se învinovăți de vreo greșală și fără a-l fi omorit mai întâi pe cel ce-a fost pricina nefericirii sale ! Eu voi muri, dacă e să mor, dar răzbunată și răfuită cu cel care mi-a dat prilej să ajung a-i plinge îndrăzneala, născută în sufletul lui fără ca eu să am vreo vină.

Se lăsă mult rugată Leonela înainte de-a ieși să-l strige pe Lotario ; dar în cele din urmă se duse și, pînă să vină înapoi, Camila rămase spunînd, ca și cum ar fi vorbit singură :

— Doamne, ajută-mi ! N-ar fi fost mai sigur să mă descotorosesc de Lotario, cum am mai făcut-o de atîtea ori, mai curînd decît să-i dau dreptul, cum fac în clipa de față, să mă socotească o ușuratică și o ticăloasă, chiar de-ar fi să nu creadă asta decît vreme de o clipă, pînă cînd ar vedea cum stau lucrurile ? Ar fi fost mai bine, fără îndoială ; dar n-aș fi răzbunată, și nici onoarea bărbatului meu n-ar rămîne neștirbită dacă ar ieși el așa, spălîndu-se pe mîini și fără să-l doară nici capul, din impasul în care l-au vîrît poftele-i murdare. Plătească deci cu viața lui, trădătorul, îndrăzneala de-a fi ridicat ochii asupra mea ; și afle toată lumea (dacă cumva îi va fi dat s-o afle) că leala Camila nu numai că și-a păstrat cuvîntul dat soțului, ci s-a și răzbunat pe cel care s-a încumetat s-o jignească ! Cu toate astea, pînă în cele din urmă cred că tot mai bine ar fi să-i spun întreaga întîmplare lui Anselmo ; dar i-am și dat semn că vreau să-i spun asta atunci cînd cu scrisoarea pe care i-am trimis-o la țară, și socotesc că, dacă n-a căutat să afle el vreun leac răului pe care i-l prevesteam, trebuie să fi fost din pricină că, bun și încrezător cum este, n-a vrut și nici n-a putut crede că în pieptul celui mai bun prieten al său ar putea să încapă asemenea soi de simțiri, îndreptate împo-

triva cinstei sale ; căci nici eu măcar n-am mai putut crede, pe urmă, una ca asta atâtea zile în șir, și nici n-aș fi apucat s-o cred vreodată dacă nestăpînirea patimii lui n-ar fi ajuns să mi se dezvăluie prin atâtea daruri fățișei făgăduieli nesfîrșite și lacrimi fără de număr ! Dar de ce stau eu acum să mă gîndesc la toate astea ? Are cumva hotărîrea unui suflet viteaz nevoie de sfaturi ? Nu, desigur. Destul deci cu trădătorii, să înceapă răzbunarea : să vină fățarnicul, să se apropie, să intre, să moară și să se sfîrșească cu el, întîmple-se ce s-o întîmple ! Curată am intrat în puterea celui pe care cerul mi l-a dat de bărbat ; curată voi ieși din puterea lui, și asta, chiar de-ar fi să ies scaldată în sîngele meu cast și-n sîngele necurat al celui mai fals dintre prietenii pe care i-a putut vedea în lumea aceasta prietenia !

Și spunînd acestea, umbla de colo-colo prin cameră, în mîină cu lama goală, trasă din teacă, a junglierului, la înfățișare atît de scoasă din fire și așa de neobișnuită la vedere, făcînd asemenea gesturi, încît părea că-și pierduse mințile și că nu mai era vorba de o femeie gingașă, ci de un rufian care nu mai are ce pierde. ¹

Toate le vedea Anselmo, ascuns îndărătul unor covoare care-l acopereau, și de toate se minuna, ba încă i se părea că tot ceea ce vedea și auzea îi putea fi de-ajuns ca să-i îndepărteze bănuiele chiar și mai mari și să-l scoată din focul lor ; ba începuse chiar să-și dea seama că voia ca proba cu venirea lui Lotario să nu mai aibă loc, temîndu-se de vreo

¹ În original „...rufian desesperado“ : Cervantes alege categoria cea mai lipsită de scrupule dintre toate „profesiunile“ picarești, aceea de codoș întreținut al femeilor, adăugînd și disperarea, circumstanța extremă în care poate fi pus un asemenea om.

năprasnă. Și tocmai cînd era cit pe aci să se dea pe față și să iasă ca să-și îmbrățișeze și să-și liniștească soția, trebui să se oprească, pentru că o văzu pe Leonela cum se întorcea cu Lotario de mină. Și de îndată ce-l văzu și Camila pe Lotario, îi spuse, trăgînd cu jungherul pe podea o dungă dinaintea ei :

— Lotario, ia seama bine la ce-ți spun : dacă te încumeți cumva să treci de linia pe care o vezi aici, sau măcar să te apropii de ea, în clipa în care văd că ai de gînd s-o faci, îmi și străpung pieptul cu jungherul ăsta pe care-l țin în mîini ! Și înainte de a-mi răspunde vreun cuvînt la ce ți-am spus, vreau să-ți mai spun și altele, și pe urmă n-ai decît să îndrugi tot ce ți-o plăcea. Mai întîi aș vrea, Lotario, să-mi spui dacă-l cunoști pe Anselmo, soțul meu, și ce părere ai despre el ; în al doilea rînd, vreau să știu și dacă mă cunoști pe mine. Răspunde-mi la aceste întrebări, și nu te tulbura și nici nu te gîndi prea mult la ceea ce ai de răspuns, că nu-i cine știe ce greutate în ceea ce te-am întrebat !

Nu era atît de prost Lotario încît, chiar din clipa cînd îi poruncise Camila să-l ascundă pe Anselmo alături, să nu fi priceput ce-i dăduse femeii prin cap ; așa că îi făcu jocul la țanc, cu atîta înțelepciune, încît ei amîndoi ar fi putut face să treacă minciuna aceea drept adevărul-adevărat ; și așa, îi răspunse Camilei precum urmează :

— Nici prin minte nu-mi trecea, frumoasă Camila, că m-ai chemat ca să mă-ntrebi lucruri ca astea, fără de nici o legătură cu gîndul ce mă aduce aici ! Dacă o faci doar ca să mai zăbovești cu împlinirea făgăduinței de a mă mulțumi, n-aveai decît s-o iei mai pe departe, căci dorința fericirii te chinuie cu atît mai puternic cu cît nădejdea de-a o avea e mai aproape de țelul ei ; dar ca să nu

spui că nu răspund la întrebările tale, am să-ți declar că-l cunosc pe soțul tău Anselmo și că ne știm unul pe altul din cei mai fragezi ani ai copilăriei noastre, și nu vreau să mai repet ceea ce tu știi atât de bine despre prietenia dintre mine și el, ca să nu mă fac însumi martorul jignirii pe care nu mă împinge să i-o aduc decît dragostea, ce poate scuza chiar și mai mari greșeli ! Pe tine te cunosc și te socotesc la fel de cinstită cum te socotește și el ; că de n-ar fi să te socotesc așa, pentru o cucerire de mai puțin preț decît a persoanei tale n-aș avea eu de ce săvîrși lucruri împotriva datoriilor mele față de mine însumi și împotriva sfintelor legi ale prieteniei adevărate, astăzi ruptă și siluită de un dușman atât de puternic al legilor, cum e dragostea.

— Dacă mărturisești asta, răspunse Camila, vrăjmaș de moarte ce ești a tot ceea ce merită pe drept cuvînt să fie iubit, cum de mai îndrăznești să te înfățișezi înaintea cui știi că este oglinda în care se privește cel în care ar trebui să te privești tu, ca să-ți dai seama ce prilej de nimic te face să-i aduci jignire ? Dar vai mie, nefericita, încep să-mi dau seama de ceea ce te-a făcut să-ți calci datoriile față de tine însuși, căci pricina n-are cum fi'alta decît vreo toană de-a mea, că nu vreau s-o numesc chiar necinste, de vreme ce nu purcede din vreo hotărîre luată anume, ci doar din cine știe ce delăsare în purtarea mea, așa cum li se întîmplă uneori femeilor ce cred că n-au de cine se feri, fără să-și dea seama ce li se întîmplă. Că de nu, spune-mi : cînd oare ți-am răspuns eu, trădătorule, la rugămintile tale cu vreun cuvînt ori cu vreun semn care să fi putut deștepta în tine o cît de mică și neînsemnată nădejde că ai să-i poți îndestula poftele nerușinate ? Cînd nu ți-au fost întoarse și azvîrlite

În obraz drăgăstoasele vorbe ce-mi spuneai, de vorbele mele aspre și drepte? Cînd, multele tale făgăduieli și daruri ți-au fost vreodată luate de bune sau primite de mine ? Totuși, cum cred că nu poate nimeni să se încăpățîneze multă vreme a cere unei femei să-l iubească dacă nu-l susține nici o nădejde cît de cît întemeiată, vreau să-mi însușesc vina nestăpînirii tale, pentru că, fără îndoială, cine știe ce toană de-a mea, datorită lipsei de fereală, ți-o fi îndreptățit atîta vreme stăruințele ; așa că vreau să mă pedepsesc și să iau asupra-mi osînda meritată de vinovăția ta ! Și ca să vezi că, fiind cu mine atît de crudă, nu pot fi altfel nici cu tine, am vrut să te aduc aici, ca să fii martor al jertfei pe care vreau s-o fac onoarei rănite a cinstitului meu bărbat, jignit de tine cu toată stăruința de care ai fost în stare, și de mine de asemenea, prin lipsa de grijă pe care am arătat-o cînd aș fi putut fugi de primejdia de a-ți îndreptăți gîndurile tale necurate și de a le încuviința prin ceva, dacă e drept că prilej ți-am dat cumva la asta ! Îți mai spun o dată că bănuiala ce mi-a încolțit în minte că o delăsare de-a mea doar a putut naște în sufletul tău atît de nebunești simțămînte este ceea ce mă chinuie mai mult, și eu sînt cea pe care doresc mai cu putere s-o pedepsesc, chiar cu mîna mea, căci de-ar fi să mă pedepsească alt călău, poate ar fi scoasă mult mai în văzul lumii puțină vină ce-mi găsesc ; dar mai înainte de a face una ca asta, vreau să ucid în clipa morții și să duc cu mine pe cel a cărui moarte îmi poate potoli dorința de răzbunare pe care n-am încetat o clipă să vreau a mi-o îndestula, făcîndu-l pe el să vadă, acolo unde va fi să se ducă, pedeapsa pe care o poate zvîrli asupra-i dreptatea cea lipsită de orice patimă, care nu se încovoie față de acela ce m-a împins la marginea prăpastiei și-a disperării !

Spunînd ea asta, se năpusti cu o forță și o ușurință de necrezut asupra lui Lotario, cu lama goală a jungherului în mînă, dînd asemenea dovezi de-a voi cu-adevărat să i-o vîre în piept, încît aproape că-l făcu și pe el să se-ntrebe dacă erau prefăcătorii sau semne adevărate toate acestea, fiindcă fu silit să-și pună toate puterile și toată iscusința în joc ca s-o împiedice pe Camila să-l străpungă. Ea punea atîta firesc în prefăcătoria aceasta, dînd viață ciudatei comedii jucate lui Anselmo, încît, ca s-o facă să pară și mai adevărată și să-i dea culoarea vieții, vru s-o vopsească chiar cu propriul ei sînge ; căci, de îndată ce văzu că nu se putea măsura cu Lotario, sau se prefăcu a nu-l putea birui, zise :

— Dacă nu vrea cerul să-mi împlinească pe de-a-ntregul dreapta dorință, cel puțin n-are să aibă puterea de-a mă opri să mi-o împlinesc măcar în parte !

Și zbătîndu-se ca să smulgă jungherul din mîna lui Lotario, care căuta să i-o țină pe loc, izbuti și, îndreptîndu-i vîrful înspre o parte a corpului ei unde putea să-și facă o rană mai puțin adîncă, și-o înfipse în carne, ceva mai sus de subțioara stîngă, lîngă umăr, și pe loc se prăvăli la pămînt, ca răpusă de un leșin.

Leonela și Lotario rămăseseră cu gura căscată, năuciți de asemenea întîmplare, și nu le venea să creadă că e adevărat ce se petrecuse, văzînd-o pe Camila întinsă la pămînt și plină de sînge. Sări Lotario cît putut mai repede, înfricoșat și cu răsuflarea tăiată, să-i smulgă jungherul din rană, dar, văzînd cît de neînsemnată era, se lecu de spaima care-l cuprinsese și se minună o dată mai mult de mintoșenia, iscusința și zelul frumoasei Camila ; iar ca să ducă la capăt ceea ce era de datoria lui să facă, începu să o căineze cu un bocet prelung și

jalnic, cîntat deasupra trupului Camilei, ca și cum ar fi fost cu adevărat moartă, azvîrlind mii de blesteme nu numai asupra lui însuși, ci și asupra aceluia care fusese cauza deznădejdiei acesteia fără de margini. Și cum știa că-l ascultă prietenul său Anselmo, rostea lucruri care, auzite de oricine, i-ar fi stîrnit mai multă milă pentru bocitor decît pentru Camila, chiar dacă ar fi socotit-o răposată.

Leonela o luă în brațe și-o întinse pe pat, rugîndu-l pe Lotario să plece în căutarea cuiva care s-o poată îngriji în taină pe Camila; îi mai cerea, de asemenea, sfatul și părerea în privința celor ce aveau să-i spună lui Anselmo despre rana stăpînei ei, dacă s-ar întoarce cumva pînă să n-apuce a i se întrema nevasta. Lotario răspunse că n-au decît să-i spună ce-or vrea, că el nu mai este în stare să le dea vreun sfat care să le poată folosi; doar atîta îi zise, să facă ce-or face și să oprească sîngele, pentru că el își lua lumea în cap și pleca undeva unde să nu mai dea ochi cu nimeni. Și, cu dovezi de multă suferință și durere în suflet, ieși din casă; iar cînd se văzu singur și fără primejdia de a fi privit de ochi străini, începu să-și facă la cruci cu nemiluita, minunîndu-se și de iscusința Camilei, și de prefăcătoriile atît de nimerite ale Leonelei. Se gîndea cît de sigur era acum Anselmo că avea drept nevastă o a doua Portia¹, și dorea să dea ochi cu

¹ Flioa lui Cato din Utica și soția lui Marcus Brutus, ucigașul lui Cezar; s-a sinucis cînd a aflat de moartea soțului ei (42 î.e.n.), a cărui taină încercase a o afla chiar de la el, înainte de descoperirea conspirației în care era implicat. Se spune că, pentru a-i demonstra lui Brutus că ar putea învinge orice durere fizică și că era deci vrednică de încredere, și-a provocat răni grave sub ochii lui, convingîndu-l să-i împărtășească secretul.

dînsul, ca să se bucure amîndoi de minciuna și adevărul împletite în chipul cel mai meșteșugit din cîte se pot închipui pe lume.

Leonela opri, cum s-a mai spus, singele stăpînei sale, care nu curse mai mult decît atîta cît trebuia ca înșelătoria să poată trece drept adevăr, și după ce spălă rana cu puțintel vin, i-o legă cum putu mai bine, rostind asemenea vorbe cît timp o oblojea, că înșirate chiar așa cum erau, după altele și mai și, tot ar fi fost de-ajuns ca să-l facă pe Anselmo a crede că nevasta îi era icoană a virtuții, și nu alta !

La vorbele Leonelei se alăturară și ale Camilei, care se învinovăți din nou de lașitate și de prea puțină tărie de înger, pentru că-i lipsise curajul chiar în clipa cînd ar fi fost mai multă nevoie să-l aibă, ca să-și poată lua viața, pe care și-o ura pînă într-atîta. Îi cerea slujnicei sfat dacă să dea sau nu socoteală de cele întîmplate iubitului ei bărbat, și aceasta o sfătui ca nici să nu-i fluture măcar pe sub ochi asemenea bănuială, pentru că lucrul acesta i-ar sili soțul să se răzbune pe Lotario, ceea ce n-ar putea face fără să se primejduiască și pe sine, iar femeia de treabă e ținută să nu dea prilej de asemenea răfuieli, ci, dimpotrivă, să îndepărteze toate prilejurile pe care i-ar sta în putință să le îndepărteze. Camila îi răspunse că sfatul i se părea bun și că avea să-l urmeze, dar că, în orice caz, era nevoie să găsească ceva potrivit de spus lui Anselmo asupra rănii și pricinii rănirii, căci n-avea să poată trece neobservată, lucru la care Leonela răspunse că ea nu știe să mintă nici măcar în glumă.

— Iar eu, surioară, îi întoarse Camila vorba, de unde să știu minți ? Că nu m-aș încumeta să ti-

cluiesc o minciună, ori să spun vreo vorbă în sprîjinul minciunii altuia, chiar de-ar fi să mă coste și viața ! Și dacă n-avem cum ieși la capăt cu asta, ar fi mai bine să-i spunem adevărul gol-goluț decît să ne lăsăm prinse cu vorba și învinuite de fățarnicie !

— Nu-ți mai face griji, stăpînă, răspunse Leonela, fiindcă pînă miine dimineată am să-mi bat eu capul să găsesc ce să spun, ori poate că, fiind rana acolo unde este, ai putea-o acoperi, ferind-o de ochii lui, și cerul s-o îndupleca să vină într-ajutorul gîndurilor noastre, atît de drepte și cinstite ! Liniștește-te, stăpînă, și caută să-ți vii în fire, ca să nu te găsească stăpînul meu la întoarcere în halul ăsta de speriată, iar celelalte lasă-le în grija mea și a lui Dumnezeu, care întotdeauna vine într-ajutorul celor cu sufletul curat !

Cu toată luarea-aminte, stătuse Anselmo să asculte și să privească, jucată, tragedia morții și înmormîntării cinstei sale, pe care cu atît de firești și sincere sentimente i-o jucară actorii ei, încît ai fi zis că schimbaseră prefăcătoria în adevărul cel mai adevărat. Aștepta cu nerăbdare noaptea, ca să poată ieși din casă și să se ducă să-și vadă bunul prieten, pe Lotario, hiritisindu-se dimpreună cu dînsul pentru mărgăritarul prețios pe care-l aflase în încercarea virtuților nevestei. Avură grijă cele două femei să-i dea prilejul și să-i ușureze ieșirea din ascunzătoare, și el, fără să-l piardă, ieși și se duse numai decît să-l caute pe Lotario, pe care, găsindu-l, nici nu se pot povesti în cuvinte îmbrățișările cu care îl copleși, mulțumirile pe care i le aduse, laudele pe care le cîntă cinstei nevestei sale, lucruri pe care Lotario le asculta fără să poată da nici cele mai

mici semne de bucurie, căci tot timpul se gîdea cît de amarnic i se înşela prietenul şi cît de nedreaptă jignire îi aducea el ; şi cu toate că Anselmo băga de seamă că Lotario nu se bucură de loc, pune-a asta pe seama faptului că o lăsase pe Camila rănită, şi că el însuşi îi dăduse pricină să se rănească ; aşa că, printre altele, îi spuse să nu se necăjească de ce i se întîmplase Camilei, pentru că, nu mai încăpea nici o îndoială, rana era uşoară, de vreme ce femeile se înţeleseseră să i-o ascundă ; deci, după semnele acestea, n-avea de ce să se teamă, aşa că nu-i rămînea de-aci încolo decît să se bucure dimpreună cu dînsul, căci prin priceperea şi mijlocirea lui se vedea Anselmo înălţat pînă-n al nouălea cer de fericire, şi i-ar fi plăcut să nu-i fie altele în-deletnicirile decît stihuirea laudelor şi slăvirii nevestei sale, versuri care s-o facă nemuritoare în amintirea secolelor ce au să vină ! Lotario îi lăudă hotărîrea aceasta nimerită şi spuse că el, dinspre parte-i, va pune umărul cît va putea mai bine la înălţarea unui atît de ilustru edificiu. În felul acesta Anselmo rămase bărbatul cel mai înşelat, şi în chipul cel mai drăgălaş înşelat, din cîţi pot fi încornoraţi pe lume : fiindcă însuşi el ducea de mîină şi-şi vîra în casă (socotind că duce unealta slavei sale) pe cel ce lucrase la ruina bunului său nume, iar Camila îl primea cu chipul, pasămite, încruntat — pe cîte părea — şi-i rîdea inima în vremea asta ! Înşelăciunea dură cîtăva vreme, pînă ce, nu după multe luni de zile, îşi întoarse norocul o dată mai mult roata şi ieşi la lumină păcatul, pînă aici ascuns cu atîta artă, iar pe Anselmo îl costă viaţa curiozitatea lui nestăpînită.

CAPITOLUL XXXV

**În care se vorbește de viteaza și nemaiauzita
bătălie a lui don Quijote cu niște burdufuri
de vin roșu și ia sfârșit nuvela curiosului
nestăpînit**

Nu mai răminea mult de citit din nuvelă, cînd din cămara unde dormea don Quijote ieși Sancho Panza, tulburat cum nu se mai poate și strigînd cît îl ținea gura :

— Săriți, repede, ajutor, că stăpinul meu s-a în-căierat în cea mai înverșunată și mai vajnică bă-tălie din cîte mi-au văzut ochii ! Slavă Domnului că mi ți l-a sfîrtecat pe uriașul vrăjmaș al doamnei prințese Micomicona, tăindu-i capul și zburîndu-i-l de pe umeri de parcă ar fi fost un nap.

— Ce spul tu, fiule ? se miră popa. Nu ți-e bine, Sancho ? Cum naiba poate fi așa cum zici, cînd uriașul e la mai bine de două mii de leghe depărtare ?

În vremea asta auziră în cămară un zgomot înfri-coșător, și pe don Quijote care striga cît îi îngă-duiau bojocii :

— Stai, tîlharule, mișelule, nemernicule, c-am pus mîna pe tine, așa că nu-ți mai folosește la ni-mic iataganul !

Și parcă ar fi dat din toate puterile cu sabia de pereți, Sancho zise :

— Decît să stați aici și să trageți cu urechea, mai bine intrați și despărțiți-i, sau barem ajutați-l pe stăpinul meu, cu toate că nu cred să mai fie ne-voie, fiindcă nu mai încape nici o îndoială că uria-șul e mort de-a binelea, iar la ora asta dă socoteală lui Dumnezeu de viața ticăloasă pe care a dus-o,

e-am văzut eu cu ochii mei cum curgea sîngele pe duşumea, şi coşcogea căpătîna, tăiată şi căzută alături, mare cît un burduf de vin din cele mari !

— Să mă trăsnească, strigă atunci hangiu, dacă don Quijote sau don Dracu-să-l-ia nu s-o fi apucat să-mplinte sabia în vreunul din burdufurile de vin roşu ce-i stăteau la căpătii umplute, şi vinul care curge trebuie să fie ceea ce i s-o fi părut omului ăstuia sînge !

Şi răcnind aşa, intră în odaie, şi după el toţi ceilalţi, găsindu-l pe don Quijote înveşmîntat în chipul cel mai ciudat din lume. Era numai în cămaşă, care nu era aşa de lungă încît, pe dinainte, să-i acopere coapsele, iar dinapoi era chiar cu vreo şase degete mai scurtă ; picioarele i se vedeau lungi şi slăbănoage, pline de păr şi nu tocmai spălate ; în cap avea o scufă roşie slinoasă, de-a hangiuului, pe braţul stîng îşi învălătucise pătura de pe pat, căreia îi purta atîta pică Sancho — ştia el bine pentru ce — iar cu dreapta ţinea sabia goală, cu care lovea în toate părţile, rostind asemenea vorbe, de parcă, într-adevăr, s-ar fi luptat cu vreun uriaş. Mai de haz era că n-avea ochii deschişi, căci dormea şi visa că se-ncăierase cu gigantul. Şi cu atîta tărie îşi închipuise aventura pe care-o avea de dus la capăt, încît pînă şi în vis i se părea că e gata ajuns în regatul Micomiconci, şi că se şi prinsese în luptă cu vrăjmaşul. Atîtea lovituri de spadă dăduse în burdufuri, crezînd că sfîrteacă uriaşul, încît toată încăperea se umpluse de vin. Ceea ce văzînd hangiu, se minie pînă-ntr-atîta, încît îl luă pe don Quijote de gît şi prinse a-i căra la pumni, că de n-ar fi sărit preotul şi Cardenio să i-l ia din mîini, ar fi sfîrşit hangiu în locul uriaşului bătălia. Cu toate astea, sărmanul cavaler tot nu se deşteptă pînă ce nu

aduse bărbierul o căldare de apă rece din fântină, cu care-l scaldă din cap pînă-n picioare, lucru ce-l trezi pe don Quijote, dar nu pînă-ntr-atîta încît să-și dea seama în ce hal era. Doroteii, cînd îl văzu atît de ușurel și de scurt îmbrăcat, îi pieri pofta să mai intre în odaie ca să vadă lupta dintre sprijinitorul și vrăjmașul său. Sancho umbla de colo pînă colo, căutînd pe jos căpățîna uriașului, și cum n-o află, rosti :

— Știam eu de mult că toate-s numai vrăji în casa asta ; că și data trecută, chiar pe locul unde stau eu acuma, mi-au tras atîția ghionți și-atîtea bite, fără să știu cine mi le trăgea, și nici n-am apucat, oricît m-am silit, să pun ochii pe cineva. Iar acuma ia-o de unde nu-i căpățîna asta, pe care l-am văzut eu cu ochii mei cum i-o tăia, de țîșnea sîngele din trupul uriașului ca dintr-o fântină !

— Ce sînge și ce fântină îndrugi acolo, păgî-nule ? Bătu-te-ar Dumnezeu și toți sfinții ! zise hangiul. Nu vezi, tîlharule, că sîngele și fîntîna nu-s altceva decît burdufurile astea care stau aicea căscate, și nu vezi vinul roșu în care înotăm cu toții în odaia asta, vedere-aș eu înotînd în smoala iadului sufletul ăluia de le-a sfirtecat ? !

— Habar n-am, răspunse Sancho. Tot ce știu e că n-am noroc, că dacă nu găsesc căpățîna asta, mi se duc pe copcă toate planurile și se topesc ca drobul de sare-n apă !

Și era mai rău de Sancho, care era treaz, decît de stăpînul său adormit, pînă într-atîta îl scosese din minți făgăduințele stăpînului.

Hangiul își ieșea din sărite văzînd nepăsarea scutierului și prăpădul făcut de stăpîn, și se jura pe toți sfinții că de data asta n-avea să mai fie ca data trecută, cînd îi scăpaseră fără să plătească

și că acuma n-aveau să le mai folosească privilegiile lor de cavaleri dac-ar fi fost vorba să nu plătească nici unul, nici celălalt ; ba încă aveau să-i plătească și ceea ce ar fi să-l coste peticele ce trebuiau puse burdufurilor sparte.

Preotul îl ținea de miini pe don Quijote, care, crezându-se scăpat bun-teafăr din aventură și aflat dinaintea prințesei Micomicona, ingenunche dinaintea popii, spunînd :

— Măria-ta, poți în bună pace trăi de azi înainte, înaltă și frumoasă doamnă, fără nici o grijă că ți-ar putea face vreun rău creatura asta de soi prost ; iar eu, de asemenea, sînt de azi înainte slobod de cuvîntul ce ți-am dat, căci, cu ajutorul lui Dumnezeu din cer și cu sprijinul aceleia pentru care trăiesc și respir, am făcut-o și pe asta !

— Nu spuneam eu ? zise Sancho auzind acestea. Vedeți ? Că n-oi fi fost beat : iacătă că mi ți l-a și pus la saramură stăpînul meu pe uriaș. Asta-i marfa, dați-mi banii, adică comitatul !

Cine n-ar fi rîs de cîte îndrugau cei doi smințiți, stăpîn și slugă ? Rîdea toată lumea, în afară de hangiu, care se dădea la toți dracii. Dar pînă în cele din urmă bărbierul și preotul făcură ce făcură și izbutiră să-l culce pe don Quijote, cu chiu, cu vai, în pat, unde adormi pe dată, dînd semne de mare oboseală. Îl lăsară să doarmă și ieșiră în poarta hanului, să-i aducă lui Sancho Panza mîngiere pentru faptul de-a nu fi aflat căpățîna uriașului, cu toate că mult mai mult avură de furcă atunci cînd fu vorba să-l împace pe hangiu, care-și ieșise din minți din pricina morții năprasnice a burdufurilor sale. Iar hangița o ținea tot într-un răcnet, strigînd :

— Afurisit să fie ceasul în care mi-a călcat pragul casei cavalerul ăsta rătăcitor, și mai bine

să nu-l fi văzut niciodată în ochi, cît m-a păgubit el pe mine ! Data trecută s-a făcut nevăzut fără să plătească o noapte dormită aici și mîncarea, paie și ovăz pentru el și pentru scutierul lui, și-o mîrtoagă, ș-un măgar, zicîndu-mi că el e cavaler aventurier, deie-i Domnul tot aventuri cu capul spart, și lui și tuturor aventurierilor din lume, că zicea că de asta nu-i ținut să plătească nimic, c-așa stă scris în cărțile cavaleriei rătăcitoare. Și acum, iată că vine, tot din pricina lui, domnișorul ăstălalț și-mi ia coada și mi-o întoarce îndărăt-nici pe jumătate cît era, flocăită toată, că nu mai e bună la ce-i trebuie bărbatului meu, și, colac peste pupază, îmi mai sfîrtecă și burdufurile și-mi irosește vinul, vedea-i-aș eu sîngele irosit tot așa ! Dar să n-aibă el grijă, că mă jur pe oasele tă-tîne-meu și pe odihna de veci a mumă-mi că dacă n-au să-mi plătească totul pînă-ntr-o pară, să nu-mi zică mie pe nume ! S-ar chema că nu mai sînt fata cui sînt !

Atare vorbe și altele ca ele rostea cu mare năduf hangîța, ținîndu-i isonul întru totul vrednica ei slujnică Maritornes. Fata hangîului nu scotea nici o vorbă, ci doar zîmbea din cînd în cînd. Preotul îi împacă pe toți, făgăduind să-i despăgu-bească pe cît îi va sta în putință atît de pierderea burdufurilor, cît și de-a vinului, și cu atît mai virtos de stricăciunea cozii hanghiței, pentru care făcea ea atîta tîmbălău. Dorotea îl mîngîie pe Sancho Panza spunîndu-i că, de vreme ce i se părea lucru adevărat că stăpînul său descăpătînase uriașul, îi făgăduia să-i dea, de îndată ce-avea să se vadă în regatul ei și-n bună pace, drept răsplată, cel mai bun comitat ce s-ar afla în el. Sancho se mai îndulci cu asta și-o încredință pe principesă că văzuse el cu ochii lui căpătîna uriașului, așa că să

nu mai aibă nici o îndoială, căci, după toate semnele, avea o barbă care-i ajungea pînă-n brîu ; iar dacă nu ieşea la iveală acum, asta se întîmpla doar din pricină că toate se petreceau în casa aceea numai pe cale de vrăjitorie, așa cum se vădise pentru el încă de data trecută cînd poposiseră acolo. Dorotea zise că era încredințată de asta și-l sfătui să n-aibă grijă, că aveau să se sfîrșească toate cum nu se poate mai bine, așa cum îi poftea lui inima.

Și după ce fură cu toții împăcați, preotul avu chef să ducă la capăt lectura acelei nuvele, pentru că văzuse că nu mai aveau mult pînă la sfîrșit. Cardenio, Dorotea și toți ceilalți îl rugară s-o isprăvească, iar el, care dorea să le facă la toți plăcerea, mai cu seamă că și-o făcea totodată și pe-a lui, urmă povestirea, care zicea așa :

Se întîmplă, așadar, că Anselmo, bucuros cum nu se mai poate de virtutea Camilei, își trăia viața mulțumit și fără de griji, iar Camila se încrunta ori de cîte ori îl vedea pe Lotario, pentru ca Anselmo să înțeleagă tocmai de-a-ndoaselea ce simțea ea pentru dînsul ; și ea să vină și mai mult în sprijinul acestor fapte, Lotario ceru lui Anselmo îngăduința să nu-i mai calce pragul, pentru că vedea limpede cîtă inimă rea îi făcea Camilei vederea lui ; dar păcălitul de Anselmo îi spuse să nu care cumva să facă una ca asta, și în felul acesta Anselmo era într-o mie de chipuri făuritorul dezonoarei sale, închipuindu-și că era al propriei sale fericiri. În vremea asta, fericirea Leonelei, care vedea că-și poate face nestîngherită de cap, ajunsese pînă acolo, încît, fără să se mai uite împrejur, se dăruise dragostei fără de nici o frînă, întemeindu-se pe faptul că stăpînă-sa o acoperca și chiar

o înștiința în ce fel și-ar putea duce la îndeplinire planurile fără să se teamă de ceva. Într-o noapte, totuși, Anselmo auzi pași în camera Leonlei și, dînd să intre ca să vadă cine umbla pe-acolo, văzu că ținea cineva ușa, lucru care-i spori dorința de-a o deschide ; așa că o împinse cît putu, o dădu de perete și intră chiar în clipa în care mai putea încă vedea un bărbat sărind pe fereastră în stradă ; și dînd fuga să pună mîna pe dînsul sau măcar să vadă cine e, nu izbuti nici una, nici alta, pentru că Leonela i se puse în cale și-l ținu locului, spunîndu-i :

— Liniștește-te, stăpîne, și nu te mai tulbura atîta, nici nu căuta să-l urmărești pe cel care-a sărit pe fereastră, pentru că ăsta e un lucru care mă privește numai pe mine, ba încă mă privește foarte de-aproape, fiind vorba de soțul meu.

Anselmo nu voi s-o creadă, ci, dimpotrivă, orbit de necaz, scoase jungherul și dădu s-o străpungă pe Leonela, amenințînd-o că dacă nu-i spune tot adevărul, o omoară ; iar ea, de frică, fără să mai știe ce spunea, bolborosi :

— Nu mă omori, stăpîne, că ți-oi spune lucruri de mai mare însemnătate decît îți poți închipui.

— Spune-le numaidecît, zise Anselmo, că de nu, aici ți s-au sfîrșit zilele !

— N-aș fi în stare acum, zise Leonela, de tulburată ce sînt ; lasă-mă pînă dimineată, și ai să afli atunci de la mine lucruri de care ai să te minunezi ; și fii sigur că acela care-a sărit pe fereastra asta e un tînăr de-aici din cetate, care mi-a făgăduit să mă ia de nevastă.

Cu asta se mai potoli Anselmo și se învoi să-l dea răgazul pe care-l cerea, netrecîndu-i nici măcar prin gînd că va avea de auzit ceva despre Camila, de a cărei virtute era atît de sigur și atît

de mulțumit ; așa că ieși din cameră, lăsînd-o pe Leonela încuiată acolo, cu amenințarea că n-are să-i mai dea drumul pînă ce nu-i va spune ceea ce avea de spus.

Pe urmă se duse numaidecît să-și vadă nevasta și să-i spună, cum îi și spuse, tot ce i se întîmplase cu slujnica, nelăsînd deoparte nici făgăduiala pe care i-o făcuse ea, să-i spună lucruri de mare însemnătate. Dacă s-a tulburat sau nu Camila, nu mai e nevoie s-o spunem, căci asemenea groază o cuprinse, închipuindu-și cu tot dinadinsul că Leonela avea să-i dea în vileag lui Anselmo tot ce știa despre necredința ei, și era lucru de crezut că avea să-i povestească ; așa că nu mai avu răbdarea să aștepte pînă dimineața și să vadă dacă-i era cumva neîntemeiată bănuiala, ci chiar în noaptea aceea, cînd i se păru ei că Anselmo adormise, își strînse giuvaerurile cele mai de preț pe care le avea, împreună cu ceva bani, și, fără s-o simtă nimeni, ieși din casă și se duse la locuința lui Lotario, căruia îi povesti ceea ce se petrecea și-l rugă s-o pună la adăpost, fugind cu ea undeva unde Anselmo n-ar mai fi avut cum să-i găsească. Tulburarea pe care-o aduse în sufletul lui Lotario fuga Camilei fu așa de mare, încît nu-i putu răspunde nici o vorbă, și cu atît mai puțin nu se pricepu să-și dea o părere despre ce aveau de făcut. Pînă în cele din urmă se hotărî s-o ascundă pe Camila într-o mănăstire unde era stareță o soră de-a lui, lucru la care Camila își dade consimțămîntul, și, cu toată graba pe care-o cerea împrăjurarea, Lotario o duse și o lăsă la călugărițe, plecînd și el, de asemenea, din cetate, fără să dea nimănui de veste că pleca.

Iar cînd se făcu dimineață, Anselmo, fără măcar să bage de seamă că lipsea Camila din patul

de-alături, atita era de grăbit să afle ce avea să-i spună Leonela, se sculă și se duse acolo unde-o lăsase încuiată. Deschise și intră în cameră, dar ia-o pe Leonela de unde nu-i : tot ce găsi fură niște cearceafuri înnodate cap la cap și legate la fereastră, semn că pe acolo se scoborîse fata și-și luase tălpășița. Se întoarse numaidecît, foarte necăjit, să-i spună de asta și Camilei, dar negăsind-o în pat, și nici în toată casa, rămase uimit foarte. Întrebă slugile unde era, dar nimeni nu știu să-i răspundă ceva la tot ce întreba. Se întîmplă apoi ca, pe cînd cutreiera el încăperile în căutarea Camilei, să dea de cuferele deschise și să vadă că lipseau din ele cele mai multe dintre giuvaericele pe care le avea, și din asta își dădu în sfîrșit seama de nenorocirea care-l lovise și de faptul că nu Leonela i-o pricinuisse ; și așa cum se găsea, fără să se mai îmbrace pînă la sfîrșit, trist și măcinat de gînduri, dădu fuga să-și spună necazul prietenului său Lotario. Dar cînd văzu că nici pe el nu-l găsește, și cînd slugile lui îi spuseră că plecase în noaptea aceea de-acasă, luînd cu sine toți banii pe care-i avea, crezu că-și pierde mințile. Iar ca vîrf la toate, atunci cînd se întoarse acasă, nu mai află într-însa pe nici unul din slujitorii și slujnicele care-i avea, ci doar casa, deșartă și pustie.

Nu mai știa ce să creadă, nici ce să spună, și cu atît mai puțin ce să facă, simțînd cum i se spulberă încetul cu încetul mințile. Se gîndea la nenorocirea lui și se vedea rămas într-o clipă fără femeie, fără prieten și fără slugi, părăsit — își zicea el — de cerurile care se întindeau deasupra lui și, pe deasupra tuturor nenorocirilor, lipsit și de onoare, căci în fuga nevestei își văzu propria-i pierzanie. Se hotări, în cele din urmă, după multă

vreme de șovăială, să se ducă la țară, la prietenul la care fusese atunci cînd dăduse prilej să i se pună la cale toată nenorocirea. Zăvorî portile casei, se așvirlă pe cal și o porni la drum, cu inima strînsă; dar n-apucă să facă nici jumătate din drum, că, incolțit de gînduri negre, simți că trebuie să descalece și să-și lege calul de un copac, lîngă trunchiul căruia se prăvăli la pămînt, hohotind dureros și suspinînd din adîncul inimii, și acolo rămase pînă se făcu seară aproape; atunci văzu un om venind călare dinspre cetate, și după ce-i dădu binețe, îl întrebă ce noutăți mai erau pe la Florența, iar tîrgovețul răspunse:

— Cele mai ciudate noutăți din cîte s-au auzit vreodată de mulți ani încoace, fiindcă umblă vorba în tot orașul că Lotario, prietenul nedespărțit al lui Anselmo-Bogătașul, cel care locuia pe lîngă biserica Sfîntul Ioan, a răpit-o azi-noapte pe Camila, nevasta lui Anselmo, care a dispărut și el. Toate astea le-a povestit o servitoare a Camilei, care a fost prinsă astă-noapte de către guvernator scoborîndu-se pe o funie de cearceafuri de la ferestrele casei lui Anselmo.¹ Nu știu cum anume s-a petrecut toată tărășenia, dar ce știu e că se minunează tot orașul de întîmplarea asta, că, zău așa, cine s-ar fi așteptat la asemenea fapte, văzînd marca și strînsa prietenie a celor doi, care cîcă erau așa de uniți, încît nu le mai spunea nimeni altfel decît „cei doi prieteni“.

— Și s-a aflat cumva, întrebă Anselmo, ce drum au apucat Lotario și Camila?

¹ Inadvertență: servitoarea nu le putuse spune, căci fuga ei avea drept temei însăși frica de a nu fi nevoită să se mărturisească pe sine drept complice a faptului, și era anterioară fugii stăpînei, de care nu știa încă nimic.

— Nici dînd cu bobii, zise tîrgoveţul, cu toate că guvernatorul a făcut tot ce i-a stat în putinţă ca să-i găsească.

— Drum bun, zise Anselmo, şi mergeţi cu Dumnezeu, domnule !

— Rămîneţi cu Dumnezeu ! răspunse tîrgoveţul şi plecă.

La asemenea veşti năprasnice, bietul Anselmo fu cît pe-aci nu numai să înnebunească, ci chiar să intre în gheara morţii. Se ridică şi el cum putu şi ajunse la casa prietenului său, care nu ştia încă nimic de nenorocire ; dar cînd îl văzu venind galben la faţă, slab şi încercănat, pricepu că-l chinuia un necaz mare. Anselmo ceru să fie culcat şi să i se dea cele trebuincioase pentru scris. Dorinţa îi fu împlinită şi-l lăsară singur întins în pat, căci aşa ceruse el, ba mai derise pe deasupra şi să fie încuiat cu zăvorul. Iar după ce fu singur, prinse a-l apăsa aşa de tare gîndul nenorocirii lui, încît îşi dete seama limpede că n-avea să mai poată trăi şi vru să lase cîteva rînduri scrise despre ceea ce-i pricinuisse moartea asta neaşteptată ; şi începînd el să le aştearnă pe hîrtie, pînă să n-a-puce a scrie tot ce dorea, i se tăie răsufierea şi-şi dete duhul în mîinile durerii pe care i-o pricinuisse nestăpînita lui curiozitate.

Văzînd stăpînul casei că era noapte în toi şi Anselmo nu mai chema pe nimeni, hotări să intre la el în odaie ca să afle dacă se simte la fel de rău, şi-l găsi zăcînd cu faţa în jos, cu jumătate de trup în aşternut şi cu cealaltă prăvălită peste măsuţa pe care scrisese, ţinînd încă în mînă pana şi hîrtia cu începutul scrisorii. Se apropie de el gazda, după ce îl strigase mai întîi, şi trăgîndu-l de mînă, cînd văzu că nu-i răspunde şi că e rece, îşi dete seama că murise. Se minună şi se mîhni

cum nu se mai poate și-și chemă servitorii ca să vadă ce nenorocire i se întâmplase lui Anselmo, citind în cele din urmă și hîrtia, pe care recunoscuseră însuși scrisul prietenului său, cu următorul cuprins :

„O dorință nestăpînită și prostească mi-a pus capăt zilelor. Dacă vestea morții mele va ajunge la urechile Camilei, să știe că o iert, pentru că nu-i putea cere nimeni să facă minuni, și nici eu n-aveam nevoie să încerc dacă le putea face ; de vreme ce eu am fost singur făuritorul necinstei mele, n-are de ce să se...”

Pînă aici apucase a scrie Anselmo, de unde pricipură că acolo, fără să mai ajungă a încheia fraza, îl părăsise viața. A doua zi prietenul înștiință rudele lui Anselmo de moartea lui, căci nu aflaseră pînă atunci nici de nenorocire, nici de mănăstirea în care se închisese Camila, care fu cît pe-acî să plece după bărbatul ei în călătoria de pe urmă, nu de jalea veștii că-i murise soțul, ci de durerea celei pe care o aflase mai iute, despre ibovnicul care se dusesese nu se știe unde. Se spune că, deși se văzu văduvă, nu se învoi să iasă din mănăstire și nici nu dădu semn că ar vrea să se călugărească, pînă ce, puține zile de la întîmplarea asta, nu veni vestea că iubitul ei căzuse în bătălia pe care monsieur de Lautrec o dăduse cu trupele marelui căpitan Gonzalo Hernández de Córdoba în regatul Neapolelui¹, unde Lotario se dusesese mînat de remușcări tîrzii pentru ceea ce-i făcuse prietenului său ; lucru pe care aflîndu-l Camila, se lăsă tunsă călugăriță și-și sfîrși în scurtă vreme zilele, dîndu-și viața în mîinile

¹ Anacronism. De căpitanul Lautrec nu poate fi vorba în vremea lui Gonzalo Hernández de Córdoba, căci el s-a ilustrat în războaiele Neapolelui după moartea acestuia.

melancoliei și tristeții. Acesta fu sfîrșitul de care avură parte toți trei, ca urmare a începutului atît de nebunesc al aventurii.

— Nu mi se pare rea nuvela asta, zise preotul, dar nu mă pot împăca de fel cu gîndul că s-ar fi petrecut cu adevărat tot ce se spune într-însa ; iar de sînt închipuiri și fapte ticluite, prost le-a mai ticluit autorul, pentru că nu se poate închipui să se afle pe lume bărbat atît de naiv încît să aibă chef a-și pune fericirea la o încercare așa de costisitoare, cum a făcut Anselmo. Dacă ar fi vorba de ceva petrecut între un ibovnic și iubita lui, mai treacă-meargă ! Dar între bărbat și nevastă, parcă nu-i cu puțință ; cît privește însă felul de a povesti al autorului, nu mă nemulțumește !

CAPITOLUL XXXVI

Care vorbește de alte întîmplări neobișnuite
petrecute la han

În vremea asta hangiul, care era în poarta hanului, zise :

— Asta care vine este o ceată frumușică de mușterii. Dacă vor trage aici, ține-te *gaudeamus* !

— Ce fel de oameni sînt ? întrebă Cardenio.

— Patru din ei, răspunse hangiul, vin călare, ca niște cavaleri, cu lănci și cu scuturi, și toți poartă pe față măști negre ; dimpreună cu ei vine și o femeie îmbrăcată în alb, dusă în lectică, cu obrazul tot așa, acoperit, și mai sînt și doi slujitori ce merg pe jos.

— Mai au mult pînă s-ajungă ? întrebă preotul.

— Ba-s așa de aproape, răspunse hangiu, că mai c-au și ajuns.

Auzind Dorotea lucrurile acestea, își trase vâlul pe față, iar Cardenio intră în încăperea lui don Quijote, și n-apucaseră bine să facă ei asta, că în poarta hanului se și iviră toți cei de care vorbise hangiu; și descălecind de pe cal cei patru, toți oameni arătoși la chip și binefăcuți, se grăbiră s-o coboare din lectică pe femeie; unul din ei o luă în brațe și o așeză pe un scaun ce se găsea la ușa încăperii unde se ascunsese Cardenio. În tot timpul acesta nu-și scosese răștile de pe față nici ea, nici ei, și nici nu suflaseră vreun cuvânt; atita doar că, așezându-se pe scaun, femeia dădu drumul unui lung oftat și lăsă să-i atîrne brațele, ca o ființă bolnavă ori căzută în leșin. Valeții, care veniseră pe jos, duseră caii în grajd.

Văzînd preotul lucrurile acestea, cum ardea de dorința să afle ce fel de oameni erau aceia, de umblau în așa port și învăluiți într-o atit de misterioasă tăcere, se dete mai pe lîngă slujitori și-l întrebă pe unul din ei ceea ce dorea să știe, la care acesta îi răspunse :

— Să mă bată Dumnezeu, seîor, dacă aș ști eu să-ți spun ce fel de oameni sînt ăștia! Tot ce știu e că boier mare pare a fi mai cu seamă acela care s-a dus și-a luat-o în brațe pe cocoana aia pe care-o văzurăți; spun asta pentru că toți ceilalți i se închină, și nici în ruptul capului nu i-ar ieși din cuvînt.

— Și doamna cine este ? întrebă preotul.

— Și mai puțin ți-aș putea spune, răspunse argatul, pentru că n-am văzut-o la față tot drumul; de oftat, da, am auzit-o de multe ori, și-am mai auzit-o și gemînd, ba încă așa gemete scotea, de parcă era gata să-și dea sufletul de fiecare dată.

Și nu-i de mirare că nu știm mai mult decît ți-am spus, pentru că eu și tovarășii mei de-abia de două zile îi întovărășim, că ne-am întîlnit cu ei pe drum, și ne-au rugat, ținîndu-se de capul nostru și hotărîndu-ne să venim cu ei pînă în Andaluzia, că avem să fim plătiți cu vîrf și îndesat.

— Dar n-ați auzit cum îi zice nici unuia ? întrebă preotul.

— Aș, de unde ? ! răspunse argatul. Că umblau toți așa de tăcuți, de mai mare minunea, și nu auzi, cînd ești cu ei, nimic altceva decît oftaturile și sughițurile biete cocoane, de ți se rupe inima, nu alta ! Lucru mare, nu mai încape în doială, ne-a dat de gîndit și-am căzut la bănuială c-or fi ducînd-o cu de-a sila acolo unde-or fi ducînd-o ; și după cîte se poate vedea pe hainele cu care e îmbrăcată, ori e gata călugărită, ori, mai mult ca sigur, are de gînd să se călugărească de aci-nainte, și poate pentru că nu i-o fi dînd mîna să se închidă de tînără în mănăstire e așa de cătrănită cum pare.

— Tot ce se poate, zise preotul.

Și, lăsîndu-l, se întoarse la Dorotea, care, de îndată ce o auzi suspinînd pe femeia cu mască, împinsă de bunătatea ei firească, se apropie de dînsa și-i zise :

— Ce te doare, seîhora ? N-o fi cumva vreo durere din cele pe care femeile pot și știu de obicei să le tămăduiască ? Fiindcă, de-ar fi așa, cu dragă inimă aș face tot ce aș putea ca să-ți fiu de folos !

Lă toate întrebările acestea, femeia îndurerată tăcea ; și cu toate că Dorotea își reînnoi și întări propunerea, ea se zăvorî în tăcere, pînă ce se apropie de Dorotea cavalerul mascat (despre care spusese slujitorul că e ascultat de toți ceilalți) și-i zise :

— Nu vă mai obosiți cu nimic, seșora, pentru femeia asta, că are obiceiul să fie nerecunoscătoare pentru orice bine i s-ar face, și nici nu mai căutați a avea vreun răspuns din gura ei de nu doriți cumva să vă răspundă o minciună !

— În viața mea n-am spus minciuni, zise, la vorbele acestea, cea care pînă atunci se încăpățînase în muțenia ei. Dimpotrivă, din pricina adevărilor spuse și din pricină că n-a fost în mine urmă de minciună mă văd acum la așa ananghie ; și dumneata însuși poți fi martor de adevărul spuselor mele, căci dreptatea, care e de partea mea, te face să fii mincinos și prefăcut !

Vorbele acestea le auzea cît se poate de limpede și de răspicat și Cardenio, ca unul ce se afla chiar lingă aceea care le rostea, fiindcă doar ușa odăii lui don Quijote era între ei ; așa că nici nu le auzi bine și începu să strige spunînd :

— Doamne-Dumnezeule ! Ce-aud ? Ce voce e asta care mi-a ajuns în auz ?

La care strigăte femeia întoarse capul, tresărind ca de spaimă ; dar nevăzînd cine le scotea, sări în picioare și dădu să intre în odaie ; ceea ce, prinzînd de veste cavalerul, o opri și n-o mai lăsă să facă nici un pas. Dar din pricina tulburării și spaimei, taftaua neagră cu care îi era acoperită fața căzu, lăsînd să se vadă frumusețea fără de seamă a unui chip minunat, cu toate că palid și rătăcit, pentru că tot căuta din priviri oriunde-și putea roti ochii, cu atîta dor și patimă, încît părea scoasă din minți ; semne care, fără să-și dea nimeni seama de unde porneau, răniră inima Dorotheii și a tuturor celor ce se uitau la biata femeie, pe care cavalerul o ținea strîns pe după umeri. Și fiind el atît de înversunat s-o țînă, nu mai ajunse să-și îndrepte masca de pe față, care-i

cădea, așa că-i și căzu cu totul ; și ridicînd ochii Dorotea, care căuta s-o susțină în brațele ei pe străină, văzu că acela care o ținea și el în brațe nu era altul decît soțul ei, don Fernando ; și n-apucă să-l recunoască bine, cînd, scoțînd din adîncul măruntaielor un jalnic și lung vaiet, căzu pe spate leșinată, și de nu s-ar fi aflat prin preajmă bărbierul care s-o prindă în brațe, s-ar fi prăvălit la pămînt. Dădu și preotul fuga la ea, să-i scoată vâlul ca să-i stropască fața cu apă, și cum o descoperi, o recunoscă și don Fernando, căci el era cel care o ținea în brațe pe cealaltă, și rămase înmărmurit, dar nu pînă într-atîta încît să n-o mai țină pe Luscinda, căci ea era femeia ce se zbătea să scape din brațele lui pentru că-l recunoscuse după glas pe Cardenio, așa cum și acesta o recunoscuse. Cardenio auzise, de asemenea, vaietul pe care-l scosese Dorotea atunci cînd căzuse leșinată și, crezînd că era Luscinda lui, ieși din cameră, scos din fire, de spaimă să nu i se fi întîmplat ei ceva ; și cel dintîi pe care-l văzu în ochi fu don Fernando, care o ținea în brațe pe Luscinda. Îl cunoscă numaidecît și don Fernando pe Cardenio, și toți trei, Luscinda, Cardenio și Dorotea, rămaseră muți și uluiți, ca și cum n-ar fi priceput ceea ce i se întîmplase.

Tăceau cu toții și se uitau unii la alții — Dorotea la don Fernando, don Fernando la Cardenio, Cardenio la Luscinda și Luscinda la Cardenio. Iar cea care rupse cea dintîi tăcerea fu Luscinda, vorbindu-i lui don Fernando cam în chipul următor :

— Lasă-mă, señor don Fernando, în numele datoriei pe care-o ai față de tine însuși fiind cine ești, dacă din altă pricină n-ai făcut-o, lasă-mă să mă alipesc din nou de zidul a cărui iederă sînt,

sprijinul de care nu m-au putut îndepărta zelul nesăbuit, ameninţările, făgăduielile şi darurile domniei-tale. Uită-te cum, pe ce căi neobişnuite şi ascunse ochilor noştri, cerul mi-a pus în faţă pe adevăratul meu soţ, căci ştii foarte bine, dintr-o mie de dovezi scump plătite, care ţi-au pricinuit mult necaz, că numai moartea ar putea să mi-l şteargă din minte. Fie-ţi deci de-ajuns dezminţirea aceasta atît de lămurită, ca să-ţi poţi preface (căci tot n-ai încotro şi asta-i singura cale) dragostea în ură, bunăvoinţa ce-mi porţi în furie, şi ia-mi viaţa ; căci de-o fi să-mi dau sufletul sub ochii soţului meu iubit, voi socoti că n-am trăit degeaba. Poate că moartea mea îl va asigura că i-am păstrat, pînă în ultima clipă a vieţii, ceea ce-i datoram !

În vremea asta Dorotea şi venise în simţiri şi auzise tot ce spunea Luscinda, de unde pricepu cine era ; şi văzînd că don Fernando tot n-o lăsa din braţe şi nici nu răspundea la ceea ce-i spusese, se ridică, printr-o sfortare deznădăjduită, şi se arucă în genunchi la picioarele lui, vărsînd şiroaie de lacrimi amare, care prin frumuseţea lor amărau şi pe cei ce i le vedeau, şi începu a-i vorbi aşa :

— Stăpine al meu, de nu s-o fi întîmplat cumva să-ţi fure acest soare pe care-l ţii eclipsat în braţele tale, ori să-ţi orbească, mai bine zis, razele ochilor tăi, trebuie să fi apucat a vedea că aceea ce-ţi ingenunchează la picioare este nefericita — atîta vreme cît voi voi tu să fie nefericită — şi lipsita de noroc Dorotea. Da, eu sînt acca tărancă smerită, pe care tu, din marca ta bunătate, sau doar pentru plăcerea ta, ai vrut s-o ridici pînă la înălţimea la care s-ar fi putut numi *a ta*. Sînt eu, cea care am trăit mulţumită, în tiparele

unei vieți cinstite, pînă cînd zelul dragostei cu care-mi dădea asalturi și care părea simțire atît de adevărată a tras zăvoarele închisorii acesteia și ți-a încredințat cheile libertății mele, cu toate că atît de rău a fost primit de tine darul acesta, cum se vede limpede din faptul că m-ai silit să mă aflu acolo unde mă găsești acum și să te văd așa cum te văd. Cu toate astea, n-aș vrea să-ți treacă prin minte cumva că am venit aici ca urmare a cinstei pierdute, căci ceea ce m-a adus aici e doar durerea și părerea de rău că m-ai uitat. Tu ai vrut să fii a ta, și ai vrut-o cu atîta tărie, încît, chiar dacă vrei acum să nu fii, n-ar mai fi cu putință să încetezi de a fi tu al meu. Ia seama, stăpîne, că dragostea neasemuită pe care ți-o port poate sta în cumpănă cu frumusețea și noblețea celei pentru care mă lași. Tu nu poți fi al frumoasei Luscinda, pentru că ești al meu, și nici ea nu poate fi a ta, fiind a lui Cardenio ; și mai ușor ți-ar fi, dacă te gîndești bine, să-ți faci inima să iubească pe cine te divinizează decît s-o îndupleci pe cea care te urăște să te iubească. Tu ai voit să-mi uit eu de mine, și tu mi-ai cerut fecioria ; nu puteai spune că nu-mi cunoșteai rangul și știi cum m-am lăsat cu totul în voia ta : n-ai unde să-ți mai cauți porțiță ca să ieși tot tu cel înșelat ; și dacă lucrurile stau așa, cum de fapt și stau, și ești adevărat creștin, așa cum ești cavaler, de ce tot ocolești și amîni sorocul, șovăind a mă face fericită pînă la urmă, așa cum m-ai făcut la început ? Dacă nu vrei să mă iei drept ceea ce sînt, căci îți sînt adevărată și legiuită soție, ia-mă cel puțin și primește-mă drept sclavă ; căci fiind în puterea ta, mă voi socoti fericită și norocoasă ! Nu mai îngădui, lăsîndu-mă din nou de izbeliște și părăsindu-mă iarăși, să se tot stîrnească vorbe și birfeli care să-mi știr-

bească cinstea, și nu le face zile negre la bătrînețe părinților mei, bieții, căci altceva meritau ei după cît i-au slujit de credincios întotdeauna pe ai tăi, ca niște buni vasali ce se află ! Și dacă ți se pare că ar fi să scazi ceva din noblețea singelui tău de se va amesteca în urmași cu al meu, ia aminte că puține, sau poate chiar nici una din vițele nobile ale lumii n-a mers pe alt drum, și că sîngele care vine pe linie femeiască n-are nici o însemnătate în obîrșile ilustre, cu atît mai mult cu cît adevărata noblețe stă în virtute ; și dacă asta ție-ți lipsește, de vreme ce-mi tăgăduiești ceea ce după toate dreptățile lumii mi-ești dator, voi rămîne eu cu mai nobil nume decît al tău ! Într-un cuvînt, seînor, tot ce mai am să-ți spun este că, de-i vrea ori de n-ai vrea, eu îți sînt soție : martor îmi este cuvîntul tău, care nu poate și nu trebuie să fie mincinos dacă-i adevărat că te prețuiești pentru ceea ce, lipsindu-mi mie, te face să mă disprețuiești ; martor mi-e și numele tău, iscălit aici ¹, și martor îmi este și cerul, pe care tu l-ai pus chezaș făgăduielilor ce-mi făceai. Și de-ar fi să-mi lipsească toate acestea, nu mi-ar lipsi conștiința ta, care în tăcerea ei ar da glas remușcărilor cînd ți-ar fi lumea mai dragă, ridicînd cuvîntul în apărarea adevărului acestuia pe care ți-l spun acum și tulburîndu-ți bucuria petrecerilor viitoare.

Acestea și altele multe ca acestea spuse nefericita Dorotea, cu atîta durere în suflet și cu atîtea lacrimi, încît pînă și cei care-l întovărășeau pe don Fernando și se aflau de față începură să-i țină isonul lăcrămînd. Don Fernando o ascultă fără să găsească

¹ Inadvertență a lui Cervantes : pînă aici n-a fost nicăieri vorba de vreo semnătură dată Doroteii de don Fernando și nici de vreo convenție scrisă (care ar fi fost și neavenită în drept și în afara oricărei uzanțe).

o vorbă de răspuns, pînă ce nu le sfîrși ea pe toate cîte le avea de spus și pînă ce nu începu să sus-pine și să plîngă cu sughițuri, că de bronz ar fi trebuit să fie inima celui care, la atîtea dovezi de durere, nu s-ar fi înmuiat. Se uita la ea Luscinda, nu mai puțin îndurerată de suferința ei, cît uimită de marea ei înțelepciune și frumusețe, și oricît i-ar fi plăcut să se apropie de dînsa ca să-i spună o vorbă, două de alinare, nu-i îngăduiau brațele lui don Fernando, care o țineau strîns. Acesta, copleșit de tulburare și de spaimă, cum se văzu după o bună bucată de vreme, cit stete să se uite țintă la Dorotea, deschise după aceea larg brațele și, dînd drumul Luscindei, vorbi :

— Ai învins, frumoasă Dorotea, ai învins, căci nu e cu putință să aibă cineva inima de a tăgădui atîtea adevăruri laolaltă !

După leșinul din care abia își revenise, Luscinda era cît pe ce să cadă la pămînt de îndată ce don Fernando n-o mai sprijini ; dar aflîndu-se prin preajmă Cardenio, care se dăduse în spatele lui don Fernando ca să nu fie recunoscut, dădu fuga să o susțină pe Luscinda, lăsînd deoparte orice temere și înfruntînd orice risc, așa că, prinzînd-o la timp în brațe, îi spuse :

— Dacă cerul milostiv vrea și îngăduie să-ți afli întrucîtva liniștea, frumoasă, credincioasă și statornică señora, nicăieri sîcotesc că nu ți-o vei găsi mai sigur decît între brațele acestea care te primesc acum, așa cum te-au primit și altădată, pe vremea cînd soarta voia să te pot numi a mea.

La vorbele acestea Luscinda își ridică privirea spre Cardenio, despre care începuse mai demult să bănuiască, după voce, că e prin preajmă, și, încredințîndu-se cu ochii ei că era chiar Cardenio, ieșită cu totul din fire și fără să mai țină socoteală

de nici un fel de cuviință, îi aruncă brațele pe după gît și, lipindu-și obrazul de al lui, îi spuse :

— Tu, da, stăpine al meu, tu ești adevăratul stăpin al roabei tale, chiar de-ar fi s-o împiedice și mai vajnic soarta potrivnică, primejduindu-i și mai avan decît pînă astăzi viața aceasta, care nu-și află rost decît alături de a ta.

Ciudată priveliște fu aceasta pentru don Fernando și pentru toți cei ce se aflau de față, care nu-și credeau ochilor văzînd aievea o întîmplare atît de nemaivăzută. Doroteii don Fernando i se păru cam schimbat la față și dînd chiar semne că ar vrea să se răzbune pe Cardenio, pentru că îl văzu ducînd mîna la mînerul spadei ; așa că nici nu-și dete bine seama de asta și, cu nemaivăzută repeziciune, se aruncă în genunchi în fața lui și-i îmbrățișă picioarele, sărutîndu-i-le și ținîndu-i-le strîns, încît nu i-ar fi fost cu putință să se miște ; și, fără să contenească a lăcrăma, îi spunea :

— Ce-ai de gînd să faci în această întîlnire atît de neașteptată, tu, care ești unicul meu adăpost ? La picioare-ți stă soția ta, iar cea care ai vrea tu să-ți fie soție e în brațele soțului ei. Gîndește-te dacă ți-ar sta bine sau ți-ar fi cu putință să dezlegi ceea ce a legat cerul, sau dacă, dimpotrivă, n-ar fi mai cu cale să dorești a o ridica pînă la tine și a ți-o face egală pe aceea care, lăsînd deoparte orice neajuns, statornică în credința și dreptatea ei, își atîntește-n ochii tăi ochii scâldați de lacrimile iubirii cu care umezește fața și pieptul adevăratului ei soț ? Te rog, în numele Domnului, și te conjur, pe noblețea stării tale, să nu lași dezmințirea asta dată în fața lumii să-ți stirnească mînia, ci, dimpotrivă, fă să ți-o ostoaie în așa chip încît să îngădui, liniștit și împăcat, ca acești doi tineri ce se iubesc să se iubească în pace, fără ca

tu să te împotrivești, cît timp va voi cerul să le dea răgaz, arătînd lumii, printr-asta, mărinimia inimii tale nobile, de viață ilustră, și lăsînd să se vadă că are mai multă putere asupra ta rațiunea decît pofta !

Cît timp spuse Dorotea acestea, cu toate că brațele lui Cardenio o țineau pe Luscinda, acesta nu-l slăbea din ochi pe don Fernando, hotărît ca, de l-o vedea făcînd vreo mișcare mînat de gînduri rele, să caute a se apăra și a ataca cum va putea mai bine pe toți cei ce i-ar sta împotrivă, chiar de-ar fi să-l coste viața ; dar chiar atunci se apropiară prietenii lui don Fernando, dimpreună cu preotul și bărbierul, care la toate fuseseră de față, fără să lipsească nici vrednicul Sancho Panza, și făcură cu toții roată în jurul lui don Fernando, implorîndu-l să-și plece ochii spre lacrimile Doroteii, și de era adevărat ceea ce spusese vorbele ei, așa cum ei nu se îndoiau că era, să nu-și îngăduie cumva a o mai lăsa păgubită de nădejdlile ei atît de îndreptățite ; și să mai ia el aminte că nu din întîmplare, cum părea, ci prin îngăduința și voința cerurilor se aflaseră ei dinadins cu toții lalolaltă, într-un loc unde nici unul din ei cu gîndul măcar n-ar fi gîndit ; ba să mai și priceapă — zise preotul — că doar moartea îi mai putea despărți pe Luscinda și Cardenio, și că, de-ar fi chiar să-i despartă un ascuțiș de spadă, s-ar socoti amîndoi fericiți să moară împreună. Mai spuse că, în cazuri de nelecuit ca acesta, cel mai înțelept lucru era să se înfrîngă pe sine însuși, punîndu-și stavilă pornirilor, arătîndu-se mărinimos și îngăduind ca, prin voința lui, cei doi să se bucure de binele pe care cerul li-l și hărăzise ; că era de ajuns, de asemenea, să se uite bine la frumusețea Doroteii ca să-și dea seama că puține femei, dacă nu chiar nici

una, îi puteau sta alături, darmite să i-o mai și ia înainte ; unde mai pui că, de-avea să adauge la frumusețea asta modestia ei și dragostea nețăr-murită ce i-o păstra, dacă, mai presus de toate, își aducea aminte că se socotea cavaler și creștin, nu putea face altceva decât să-și țină față de dînsa făgăduiala, căci împlinindu-și-o, ar face voia lui Dumnezeu și ar mulțumi de asemenea pe oamenii cu scaun la cap, care știu că este una din preroga-tivele frumuseții, chiar cînd e vorba de o făptură umilă, să se poată ridica pînă la orice înălțime de vreme ce e întovărășită de cînte, ajungînd deopo-trivă cu ea, fără să aducă măcar umbră de scăde-rea celui care o ridică și dorește a și-o face egală sieși ; iar cînd, pe deasupra, se îndestulează și le-gile neîndurate ale plăcerii, și se întîmplă să nu între în ele nici un gînd păcătos, nu trebuie să fie ținut vinovat cel care le dă ascultare. Într-adevăr, la cuvintele acestea toți cei de față mai adăugară și altele, atîtea și atîtea, încît inima vrednică a lui don Fernando (care, orice s-ar spune, era hrănită de un sînge nobil) se îmblinzi și se dădu bătută în fața adevărului, pe care nu l-ar fi putut tăgădui chiar dacă ar fi voit ; iar semnul pe care-l dete că se socotea biruit și cîștigat de ideea bună ce-i fusese dată fu că se lăsă îmbrățișat de Dorotea, îmbrățișînd-o și el și zicîndu-i :

— Ridică-te, doamna mea, că nu-i drept să stea ingenuncheată la picioarele mele cea pe care o port în suflet ; și dacă pînă acum n-am dat semne de ceea ce spun, poate să fi fost din vrerea cerului, pentru ca, avînd azi prilej a-ți vedea statornicia cu care mă iubești, să știu a te prețui după cum me-riți ! Tot ce te rog este să nu-mi iei în nume de rău purtarea și lipsa de grijă din toată vremea asta în care te-am părăsit, pentru că același imbold și

aceeași putere care mi-a dat ghes să te fac a mea m-a împins și să fac tot ce puteam ca să nu mai fiu al tău. Și dacă te îndoiești că-i adevărat ceea ce-ți spun, întoarce-te și uită-te în ochii Luscindei, ce strălucesc acuma de mulțumire, și-n ei vei afla dezvinovățirea tuturor rătăcirilor mele ; și cum ea și-a atins ținta dorințelor, iar eu am găsit în tine ceea ce se cuvine să fie al meu, să trăiască de-aci încolo liniștită și fericită, ani mulți și buni, cu soțul ei Cardenio, căci eu voi ruga cerul să-mi dea și mie tot atîția ani de trăit cu Dorotea mea !

Și zicînd asta, începu din nou s-o îmbrățișeze, lipindu-și obrazul de al ei cu atît de caldă dragoste, că trebui să-și muște buzele ca nu cumva și lacrimile să-i sporească semnele neîndoielnice ale dragostei și căinței. Nu la fel făcură Luscinda și Cardenio, ba chiar aproape toți cei ce se aflau de față, pentru că atîtea lacrimi prinseră a le curge din ochi, unora de bucurie și celorlalți de mulțumirea că văd bucuria altora, încît ar fi putut crede cineva, văzîndu-i, că cine știe ce nenorocire li se întimplase la toți. Plîngea pînă și Sancho Panza, chiar dacă mai pe urmă mărturisi că nu plînsese decît fiindcă vedea că Dorotea nu era, cum crezuse el, regina Micomicona, de la care se aștepta la atîtea binefaceri. Ținu o bună bucată de vreme, dimpreună cu plînsul, uimirea tuturor, pînă cînd Cardenio și Luscinda își luară de seamă și se duseră să ingenuncheze dinaintea lui don Fernando, mulțumindu-i de binefacerea pe care o săvîrșise și spunînd vorbe atît de curtenitoare, încît don Fernando nu știa ce să le mai răspundă ; așa că-i ridică de jos și-i îmbrățișă pe amîndoi, dînd semne de fierbinte dragoste și de multă cuviință.

Apoi o întrebă numaidecît pe Dorotea cum ajunsese în satul acela, atît de departe de al ei, și în

cuvinte puține și înțelepte ea îi povesti tot ce-i spusese și lui Cardenio, lucru care-l desfătă atât de mult pe don Fernando, ca și pe cei veniți cu el, încît ar fi dorit să țină cît mai mult povestea, atât de frumos știa Dorotea să-și istorisească nenorocirile. Și cum își termină ea povestirea, înșiră și don Fernando ceea ce i se întîmplase atunci în oraș după ce găsisese în sînul Luscindei scrisoarea în care ea arăta că e soția lui Cardenio și că nu putea fi a lui. Spuse că ar fi avut chef s-o omoare, și chiar ar fi făcut-o de nu l-ar fi împiedicat părinții fetei, și mai spuse că ieșise din casă, mînios și scos din minți, hotărît să se răzbune cînd i-o veni mai bine la îndemînă, dar că a doua zi aflase cum fugise Luscinda din casa părintească, fără să aibă nimeni știre încotro apucase ; mai spuse că, într-un cuvînt, după mai multe luni de zile, i se dăduse de veste că se afla într-o mănăstire, unde voia să rămînă pînă la capătul zilelor, dacă nu și le putea trăi cu Cardenio ; și că, de îndată ce aflase, își luase, ca să-l întovărășească, pe cei trei cavaleri, și venise acolo unde era ea, fără să caute a-i vorbi, de teamă ca nu cumva să sporească, de avea să știe că era el acolo, grija călugărițelor pentru paza mănăstirii ; și așa, așteptînd pînă-ntr-o zi, cînd găsisese poarta deschisă, lăsase doi dintre ai lui să păzească intrarea, și el, dimpreună cu al treilea, cotrobăiseră prin mănăstire în căutarea Luscindei, pe care o aflaseră în arhondaric, stînd de vorbă cu o călugăriță ; și, răpind-o fără vorbă multă, venise cu ea pînă-n sat, unde își pregătiseră tot ce era de trebuință ca s-o poată duce cu ei, lucru pe care-l putuseră face în toată voia, mănăstirea fiind în cîmp deschis, la o bucată bună de drum departe de sat. Mai spuse că, atunci cînd Luscinda se văzuse în puterea lui, leșinase ; și că după ce-și venise în

simțiri, nu făcuse altceva decît să plîngă și să suspine, fără să rostească măcar o vorbă ; și așa, în tăcere, printre hohotele ei de plîns, ajunseseră la hanul acela, care pentru dînsul însemna raiul, unde iau sfîrșit toate nenorocirile pămîntului.

CAPITOLUL XXXVII

În care se povestește mai departe istoria slăvitei infante Micomicona, dimpreună cu alte vesele pătăranii

Toate acestea le asculta Sancho, și nu fără să-și singereze inima văzînd că i se risipeau ca fumul și i se spulberau în vînt nădejdlile de a se mai vedea vreodată dregător, și pricepînd că frumoasa prințesă Micomicona se preschimbase în Dorotea, iar uriașul, în don Fernando, pe cînd stăpînul său dormea dus și de tot ce se petrecea nici capul nu-l durea. Nu-și mai venea în fire Dorotea și nu-i venea să creadă că nu visa, atîta noroc dăduse peste dînsa ; Cardenio tot cam asta gîndea, iar Luscindei tot cam așa i se părea. Don Fernando înălță osanale cerului pentru binefacerile revărsate asupra-i, căci îl scăpase din labirintul acela încîlcit unde fusese cît pe ce să-și piardă sufletul și crezămîntul ; într-un cuvînt, toți cei cîți erau la han erau mulțumiți și veseli de sfîrșitul ferice al unor atît de deznădăjduite și de bogate în piedici peripeții. Toate le rînduia după cuviință preotul, ca un înțelept ce era, și fiecăruia dintre ei îi făcu parte de firitiseală pentru norocoasa întîmplare ; dar cine se bucura mai mult și se îngășa de voie bună era

hangița, mulțumită lui Cardenio și preotului, care spusese că-i vor plăti, cu dobîndă cu tot, pagubele ce le avusese de pe urma lui don Quijote. Singur Sancho era, cum s-a mai spus, cel obidit, nefericit și jalnic. Și așa, plin de tristețe, intră la stăpînul său, care tocmai se deșteptase, și-i spuse :

— N-ai decît, măria-ta señor Cavaler al Tristei Figuri, să tragi la aghioase cît ți-o plăcea, fără să te mai îngrijești că ai de omorît un uriaș și de înapoiat prințesei regatul, că toate astea-s gata împlinite și duse la capăt.

— Așa cred și eu, răspunse don Quijote, fiindcă am avut de dat cu gigantul bătălia cea mai neobișnuită și mai nemăsurată din cîte socot să am de dat cîte zile-oi mai trăi : și, dintr-o lovitură, harști ! i-am și retezat căpățîna, rostogolindu-i-o la pămînt ! Și-atîta sînge i-a curs, că alergau prin țărână pîrîiașele, de parc-ar fi fost apă.

— De parcă-ar fi fost vin roșu, zi mai bine măria-ta, răspunse Sancho, căci aș vrea să afli, luminăția-ta, de cumva nu știi, că uriașul omorît nu-i decît un burduf spintecat, și sîngele, șase cofe de vin roșu, cît închidea în pîntece ; iar capul tăiat, vedea-l-aș vîrît de unde-a ieșit, lua-l-ar toți dracii să-l ia !

— Ce tot vorbești acolo, nebunule ? răspunse don Quijote. Ești în toate mințile ?

— Ridică-te, măria-ta, zise Sancho, și-ai să vezi ce ispravă frumoasă ai săvîrșit, că avem ce plăti hangiului, și-ai s-o mai vezi și pe regină prefăcută într-o femeie de rînd, pe numele ei Dorotea, și altele multe, ce ți-or da de gîndit și te-or minuna de ți-i da seama de ele.

— Nu mă mir de nimic, răspunse don Quijote, fiindcă, dacă-ți mai aduci aminte, și data trecută

cînd am mai fost prin partea locului ți-am spus că toate cîte se petreceau aicea erau curate vrăjitorii, și n-aș zice vorbă mare să fie și acum tot așa !

— Pe toate le-aș crede, răspunse Sancho, dacă și tărbăcirea mea ar fi fost tot un lucru de soiul ăsta ! Dar unde-a dat Dumnezeu așa ceva ? C-a fost tărbacă adevărată, și l-am văzut eu cu ochii mei pe hangiu, tot pe cel din ziua de azi, cum ținea de-un capăt al păturii și-mi făcea vînt, voios nevoie-mare, la ceruri, cu mare îndemn, cu la fel de mare batjocură și cu tot atîta putere ! Iar acolo unde e cu puțință recunoașterea chipurilor, socot în sinea mea, oricît de prost și de păcătos oi fi eu, că nu mai e vorba de vrajă de nici un fel, ci-i vorba doar de ceasul rău, cînd vine înmuierea oaselor.

— Bine, bine, zise don Quijote, de toate are Dumnezeu grijă ! Ajută-mă să mă îmbrac și lasă-mă să ies de-aici, căci vreau să văd despre ce întîmplări și prefaceri tot vorbești.

Sancho îl ajută și, în vreme ce el se îmbrăca, preotul povesti lui don Fernando și celorlalți de nebuniile lui don Quijote și de tertipul folosit ca să-l poată scoate de pe Stîncă Stearpă, unde-și închipuise el că stătea din pricină că-l disprețuia aleasa inimi sale. Le povesti, de asemenea, aproape toate aventurile lui, aflate de la Sancho, de care nu puțin se minunară și riseră, părăindu-li-se, cum li se părea tuturor, că acest soi de nebunie era cel mai ciudat din cîte pot încăpea într-o minte spulberată. Mai zise preotul că, de vreme ce norocoasa întîmplare a seînoarei Dorotea se opunea să meargă mai departe cu planul lor, n-aveau încotro și trebuiau să născocească altul ca să-l poată întoarce pe don Quijote în satul lui.

Cardenio se oferi să ducă el mai departe ceea ce începuseră, căci Luscinda avea să facă pe domnița, înlocuind-o pe Dorotea.

— Nu, zise don Fernando, nu va fi așa, fiindcă eu doresc ca Dorotea să-și ducă pînă la capăt născocirea, căci de n-o fi prea departe de-aici și pînă-n satul acestui cavaler de ispravă, m-aș bucura să-i puteți da de leac.

— Nu-i mai departe decît la două zile cale de-aici.

— Chiar dac-ar fi la mai mult, aș fi bucuros să fac drumul ăsta doar ca să săvîrșesc binefacerea de care vorbiți.

În vremea asta se ivi și don Quijote, armat pînă-n dinți și purtînd coiful lui Mambrino, poșit cum era, pe cap, cu brațul petrecut pe după scut și sprijinindu-se în prăjina care-i ținea loc de lance. Mult se minunară don Fernando și ceilalți de ciudata apariție a lui don Quijote, văzîndu-i fața lungă de-un cot, uscată și gâlbejită, armele desperecheate și ținuta gravă, așa că tăcură milc, așteptînd să vadă ce va zice el, care, cu multă hotărîre și măsură, îndreptîndu-și ochii spre frumoasa Dorotea, rosti :

— Am fost vestit de acest scutier al meu, frumoasă señora, că slava noastră a fost nimicită și ființa voastră destrămată, căci, din regină și doamnă înaltă cum obișnuiați să fiți, v-ați prefăcut într-o domnișoară ca oricare alta. Dacă toate acestea s-au săvîrșit din porunca aceluia necromant și rege ce v-a fost tată, și care se teme că nu voi ști să vă dau sprijinul datorat, atît de necesar, declar că nu se pricepea și nu se pricepe nici cu spatele în istoriile cavaleresti, căci de-ar fi fost să le citească și să le parcurgă cu tot atîta luare-aminte și la fel de pe-ndelete cum le-am parcurs

și citit eu, ar fi putut afla la fiecare pas că alți cavaleri, mult mai puțin vestiți decât mine, au săvârșit lucruri mai grele încă, căci nu-i mare lucru la ei să ucidă un biet urieșel, oricât de înfumurat ar fi să fie, deoarece, iată, nu-s nici cîteva ore de cînd am dat eu ochi cu dînsul și... dar mai bine tac, ca să nu zică lumea că mint, lăudîndu-mă; însă vremea, descoperitoare a tuturor lucrurilor, va ști s-o spună mai bine cînd nici eu gîndul n-om gîndi !

— Ai dat ochi cu două burdufuri, nu cu un uriaș, zise atunci hangiul.

Dar don Fernando îi ceru să tacă și să nu mai întrerupă vorbăria lui don Quijote, orice s-ar întîmpla. Așa că don Quijote urmă, zicînd :

— Spuncam, așadar, înaltă și dezmoștenită doamnă, că dacă cumva, din pricina mai suspomenită, părintele vostru a săvârșit această metamorfoză asupra făpturii voastre, să nu-i dați nici un fel de crezămînt, căci nu se află primejdie pe fața pămîntului prin care să nu pot deschide drum cu spada mea, cu tăișul căreia, rostogolind tigva vrăjmașului vostru în țărînă, vă voi pune pe creștet coroana peste cîteva zile.

Doar atîta spuse don Quijote și așteptă răspunsul prințesei, care, cunoscînd acum hotărîrea lui don Fernando, de a merge adică mai departe cu păcăleala pînă-l vor duce pe don Quijote în satul său, îi răspunse grav și cu mult ifos :

— Oricine ți-ar fi spus, viteze Cavaler al Tristei Figuri, că m-am schimbat și mi-am prefăcut făptura, nu ți-a spus adevărul, căci tot cea de ieri sînt și azi. Anumite schimbări s-a petrecut în sufletul meu, ce-i drept e drept, aduse de anumite întîmplări norocoase, care mi-au dat fericirea cea mai mare din cîte îmi puteam dori; dar asta nu mă

face să fiu altceva decît eram și nici să părăsesc gîndul de-a mă sluji de vrednicia viteazului și neînvinsului tău braț, cum am dorit întotdeauna. Așa că, seînor, bunăvoința ta răscumpere onoarea tatălui care mi-a dat viață, ținîndu-l totodată drept om înțelept și cu scaun la cap, de vreme ce prin știința lui află o cale atît de lesnicioasă și de nimerită de a-mi lecui nefericirile. Fiîndcă eu am credința că, de n-ar fi fost să-mi vină norocul prin dumneata, seînor, n-aș mai fi apucat niciodată să-l văd cu ochii, și-ți spun asta încredințată cu atît mai mult de ce spun cu cît martori îmi sînt cei mai mulți dintre acești domni, aici de față. Tot ce-avem de făcut e s-o pornim miine dimineată la drum, căci astăzi nu mai apucăm să facem cine știe ce spor, iar în ceea ce privește restul, fericita ispravă la care m-aștept o las în seama lui Dumnezeu și a vitezei tale inimi.

Așa vorbi înțeleapta Dorotea. Și auzindu-i don Quijote spusele, se întoarse către Sancho și-i zise, dînd semne de mare necaz :

— Acuma-ți pot spune, Sănciuleț, că nu se află mai mare ticăloșel ca tine cît îi Spania de mare ! Spune-mi, bandit și vîntură-lume ce ești, nu mi-ai spus tu abia de cîteva clipe că principesa asta s-a prefăcut într-o domnișoară ca oricare alta, care se numește Dorotea, și că tigva de care cred că l-am scurtat pe uriaș nu-i bună decît de virit de unde-a ieșit, și alte prostii, care m-au tulburat mai mult decît am putut fi vreodată tulburat de cînd mă știu ? Jur pe... (și-și ridică ochii spre ceruri, scrișnind din dinți) că nu-s departe de-a săvirși cu tine un măcel care să le vîre mințile-n cap tuturor scutierilor mincinoși cîți or mai fi în slujba cavalerilor rătăcitori de aici înainte pe lume !

— Liniștește-te, măria-ta, răspunse Sancho, fiindcă s-ar putea să mă fi înșelat eu în privința strămutării principesei Micomicona; dar în privința căpătîinii uriașului, sau mai curînd a spintecării burdufurilor, ca și în privința singelui, care-i vin roșu, nu m-am înșelat, zic zău lui Dumnezeu, că burdufurile, iacătă-le, aici-s, rănite de moarte, la căpătîiul patului măriei-tale, iar vinul roșu a făcut lac în odaie. Iar de nu crezi, ai să vezi dumneata că la capăt plesnește biciușca, vreau să zic c-ai să vezi cum stau lucrurile cînd ți-o cere domnia-sa domnul hangiu să-l despăgubești de toate! Încaltea, c-a rămas doamna regină tot aia care era, mă bucur din străfundul sufletului, că-mi am și eu partea mea de-acolo, ca ruda cea săracă.

— Îți spun eu, Sancho, răspunse don Quijote, n-ai pic de glagore la cap, nu-ți fie cu bănat, și gata cu astea!

— Gata, zise don Fernando, și să nu mai vorbim de ele; și cum doamna principesă dorește să purcedem la drum mîine dimineată, fiindcă pentru astăzi e prea tîrziu, așa să și facem, iar noaptea asta n-avem decît să ne-o trecem stînd frumușel de vorbă pînă-n zori, cînd toți îl vom întovărăși pe senor don Quijote, căci dorim să fim martori ai vitejeștilor și nemaiauzitelor isprăvi pe care le va săvîrși de-a lungul acestei călătorii pe care și-au luat sarcina s-o întreprindă.

— Eu sînt cel care trebuie să vă slujească și să vă țină tovărășie, răspunse don Quijote, și mult mă mișcă hatîrul pe care mi-l faceți și bunele păreri pe care le aveți despre mine, pe care mă voi strădui să le îndreptățesc, chiar de-ar fi să mă coste viața și chiar mai mult decît atîta, dacă ceva m-ar costa mai mult!

Se întreceau în vorbe curtenitoare don Quijote și don Fernando, oferindu-se care mai de care să-l slujească pe celălalt ; dar la toate le puse capăt, astupându-le gura, intrarea unui nou oaspete la han, care după port arăta a fi creștin întors de curînd din țara maurilor, căci era îmbrăcat cu o ipingea de stofă albastră, foarte scurtă în poale, cu mincei numai pînă la jumătate și fără guler ; purta și nădragi de pînză albastră și scufă tot sinilie, avea încălțări de culoarea curmalei și iatagan maur, atîrnat de o curea trecută curmeziș peste umăr. După el intră, călare pe măgar, o femeie în port maur, cu fața acoperită și cu o ceapsă pe cap, peste care-și pusese un turban de brocart, și era înfășurată într-un rif, care o acoperea de la umeri și pînă la glezne. Bărbatul era voinic și bine legat, în vîrstă de aproape 40 de ani, cam smolit la obraz, cu mustăți lungi și cu o barbă deasă ; într-un cuvînt, ținuta lui arăta că, de-ar fi fost să fie îmbrăcat cum se cuvine, putea trece drept om de neam mare, evghenit. Ceru o odaie de cum intră și, cînd îi spusese că nu era nici una la han, păru că se posomorăște ; și, apropiindu-se de cea care, după port, părea arăboaică, o luă în brațe și o coborî de pe măgar. Luscînda, Dorotea, hangița, fiică-sa și Martornes, atrase de portul femeii, nou pentru ele cum nu mai văzuseră, făcură roată în jurul arăboaiței, și Dorotea, care era din fire binevoitoare, cuvîncioasă și înțeleaptă, pîrîndu-i-se că alit ea, cît și bărbatul care o ducea, se necăjiseră de lipsa odăii, le vorbi așa :

— Să nu te necăjească prea tare, seņora, viața strîmtoată pe care ai s-o duci în hanul acesta, pentru că știut este că asta-i a tuturor hanurilor, să nu găsești odaie cînd îți trebuie ; cu toate astea, de ți-o fi pe plac să locuiești dimpreună cu noi

două — și arată înspre Luscinda — s-ar putea întâmpla ca tot drumul cât îl mai ai de făcut să nu te bucuri de o primire la fel de bună ca a noastră.

Nu răspunse nici un cuvânt la asta femeia cu fe-regea pe față și nici nu făcu altceva decât să se ri-dice de unde ședea și, punîndu-și amîndouă mîinile cruce pe piept și plecîndu-și fruntea, să-și încline trupul în semn că mulțumea. Din tăcerea ei price-pură că, fără nici o îndoială, trebuie să fi fost ară-boaică și că nu putea vorbi creștinește. În clipa aceea se apropie și bărbatul, care fusese prins pînă atunci cu alte treburi, și văzîndu-le pe toate buluc împrejurul celei venite cu el, care tăcea la tot ce i se spunea, zise :

— Doamnele mele, fata asta de-abia pricepe limba noastră, și de vorbit, nu știe să vorbească alta decât pe-a țării ei, de asta nu v-a răspuns și nu vă răspunde la ceea ce-ți fi întrebat-o.

— N-am întrebat-o nimic, răspunse Luscinda, ci am poftit-o să stea la noapte în tovărășia noastră și să împartă cu noi odaia în care ne-om culca, unde va fi primită cât mai bine ne-om pricepe și cât ne îngăduie locul unde sîntem, cu toată bunăvoința de care ne simțim în stare cînd e să-i slujim pe străinii aflați în nevoie, mai cu seamă dacă e vorba să venim într-ajutorul unei femei.

— În numele ei și al meu, răspunse robul elibe-rat, vă sărut mîinile, señora, și prețuiesc așa cum se cuvine o binefacere ca asta, care, la un asemenea prilej, din partea unor oameni de neam cum vă arată înfățișarea a fi, e lesne de înțeles că trebuie să fie foarte mare.

— Spune-mi, señor, întrebă Dorotea, doamna aceasta e creștină sau maură ? Pentru că portul și tăcerea ei ne fac să ne gîndim că ar fi ceea ce nu ne-ar plăcea să fie.

— De maură îi este și portul și trupul, dar e creștină pînă-n adîncul sufletului, pentru că arde de dorința de a fi.

— Va să zică, nu e botezată ? îi întoarse Luscinda vorba.

— N-a avut răgaz pentru asta, răspunse robul, de cînd a plecat din Alger, patria ei ; și pînă astăzi nu s-a văzut pusă în atît de apropiată primăjdie de moarte încît să fie silită a se boteza fără să fi apucat a cunoaște toate ritualurile cerute de maica noastră, sfînta biserică ; dar Dumnezeu e bun și are să îngăduie să fie botezată curînd, cu toată cuviința pe care rangul ei o merită, căci este mai de neam decît ar lăsa să se vadă haina ei și a mea.

Vorbele acestea le deschiseră pofta, tuturor cîți le auziseră, să afle cine puteau fi femeia maură și robul ; dar nimeni nu voi să-l întrebe numaimdecît, dîndu-și seama că era mai curînd vremea să-i lase să se odihnească decît să le pună întrebări despre viața lor. Dorotea o luă pe femeie de mînă, o așeză lingă ea și o rugă să-și dea jos feregeaua de pe față. Ea se uită la fostul rob, ca și cînd l-ar fi întrebat ce spuneau și ce trebuia să facă, iar el, în limba arăbească, îi spuse că îi cereau să-și scoată feregeaua, ceea ce și era de făcut ; așa că ea-și scoase vâlul, descoperind un chip atît de frumos, încît Dorotea găsi că e chiar mai frumoasă decît Luscinda, iar Luscinda o socoti mai frumoasă decît Dorotea, și toți cei de față fură de părere că dacă se afla pe lume frumusețe care să stea alături de chipul mîndru al celor două, era frumusețea arăboacei, ba încă se aflară și unii care găsiră că în mai multe privințe le și întrecea. Și cum frumusețea are prerogativa și harul de a împăca sufletele și de a supune voințele,

se lăsară cu toții biruiți de dorința de a o sluji și de a o mîngîia în restriște pe frumoasa maură.

Don Fernando îl întrebă pe captiv cum o chema pe maură, și el răspunse că i se zicea *lela*¹ Zoraida; dar cum își auzi ea numele, pricepu ce-l întrebaseră pe creștin și zise cu multă grabă, pe cît de spăimîntată, pe atît de grațioasă :

— Nu, nu Zoraida ! Maria, Maria ! dînd de înțeles că se numea Maria, și nu Zoraida.

Cuvintele acestea și emoția cu care le rostise femeia maură îi făcură pe cei care o ascultau să verse mai mult de o lacrimă, mai cu seamă femeile, care din fire sînt duioase și milostive. O îmbrățișă atunci Luscinda, spunîndu-i cu multă dragoste :

— Da, da, Maria, Maria !

La care răspunse femeia maură :

— Da, da, Maria ! Zoraida, *macange* ! adică nu.

În vremea asta începuse a se înnopta, și din porunca celor care veniseră cu don Fernando, hangiul se îngrijise și-si dăduse toată silința să le pregătească cina cum se pricepea el mai bine. Și fiindcă venise ceasul mesei de seară, se așezară cu toții la un fel de masă dintr-o scîndură lungă, ca acelea din trapeza mănăstirilor², pentru că una rotundă sau pătrată nu era în tot hanul, și dădură locul din capul mesei lui don Quijote, cu toate că el se scutura de cîntea asta ; după dorința lui, îi puseră alături pe domnița Micomicona, pentru că

¹ *Lela* sau *lella*, cuvînt arab, sinonim cu *doña* din limba spaniolă.

² În original *tinelo*, care însemna în vechea spaniolă sufrageria servitorilor din casele marilor nobili, unde se găsea întotdeauna masa pusă pentru oaspeții de mică importanță, o masă lungă și îngustă, cu tăblia dintr-o singură scîndură.

el îi era îngerul păzitor. Se așezară numaidecît Luscinda și Zoraida, iar în fața lor, don Fernando și Cardenio, apoi captivul și ceilalți cavaleri ; iar de partea unde erau doamnele, preotul și bărbierul. Și-așa cinară cu mare mulțumire, sporită și mai mult în clipa cînd văzură pe don Quijote încetînd să mai mănînce și prinzînd a vorbi, împins de același duh de care se simțise îmboldit să cuvînteze atîtea cite cuvîntase la cina cu păstorii de capre.

— Într-adevăr, domnilor, zise el, dacă luăm bine seama, mari și nemaiauzite lucruri le trec pe sub ochi celor ce păzesc rînduiala cavaleriei ră-tăcitoare. De nu-i așa, spuneți-mi, ce muritor s-ar putea afla pe lumea asta care, intrînd acuma pe poarta acestui castel și văzîndu-ne așa cum stăm, ar putea crede și socoti că sîntem noi ceea ce sîntem ? Cine ar spune că domnița aceasta, care-mi stă alături, este slăvita regină pe care-o știm cu toții, și că eu sînt Cavalerul acela al Tristei Figuri, a cărui faimă, ocolînd pămîntul, a ajuns și pe aici, din gură-n gură ? N-avem a ne mai îndoii acuma că arta mînuirii armelor le întrece cu mult pe toate celelalte scornite de oameni pînă-n ziua de azi și că trebuie cu atît mai mult respectată cu cît e supusă la mai mari primejdii. Piară din ochii mei cei care ar susține că literele stau mai presus decît armele, fiindcă le voi spune, fie ei cine-or fi, că n-au habar de ce vorbesc, fiindcă pricina pentru care oamenii obișnuiesc să spună acest lucru, și cea care le stă mai la inimă, este că sfortările spiritului sînt mai presus de ale trupului și că armele sînt mînuite numai de puterile corpului, întocmai ca și cum cariera armelor ar fi un hamalic, pentru care nu-i nevoie de altceva decît de spete zdravene, sau ca și cum în slujba asta a armelor, cum o numim noi, cei care ne îndelet-

nicim cu ea, n-ar intra și lucrările de fortificații, care, ca să fie duse la bun sfârșit, cer multă pricepere ; sau ca și cum războinicul n-ar munci și cu spiritul atunci cînd comandă o armată sau apără o cetate asediată, cu tot sufletul său, întocmai ca și cu trupul. Oare prin puterile trupului poți ajunge să afli și să calculezi intențiile vrăjmașului, planurile lui, stratagemele, piedicile, prin forțele trupului ajungi oare să preîntîmpini pagubele ce sînt de temut ? Nu cumva toate acestea sînt acțiuni ale minții, în care trupul n-are nici un amestec ? Așa fiind, deci, cum e vădit că armele cer tot atîta spirit ca și literele, să vedem acum care dintre minți, cea a cărturarului, sau cea a războinicului, lucrează mai vajnic ? Acest lucru va ieși la iveală dacă ne gîndim la țelul pe care-l au în vedere fiecare, căci năzuința al cărei obiect constituie o țintă mai nobilă e cea care trebuie prețuită mai mult. Țelul și ținta literelor (și nu vorbesc acum de dumnezeieștile scripturi, care țințesc să arate sufletelor calea spre ceruri, căci cu un capăt atîta de fără de capăt ca acesta nici un alt țel nu se poate asemui), vorbesc de scripturile omenești, al căror scop este să asigure izbînda justiției distributive, dînd fiecăruia ce este al său, zămislind legi bune și îngrijindu-se ca ele să fie păzite. Țel, de bună seamă, înalt, generos și vrednic de toată lauda ; dar nu chiar de-atîta cîtă merită țelul spre care tind armele, ce au drept scop și obiect pacea, cel mai mare bine pe care și-l pot dori oamenii în viața asta. Așa că cele dintîi vești bune pe care le auzi lumea crăinicite oamenilor fură cele vestite de îngeri în noaptea care înseamnă ziua noastră pămîntescă, atunci cînd cîntară prin văzduhuri „slavă întru cei de sus, pe pă-

mînt pace și între oameni bună învoire", iar salutul pe care cel mai desăvîrșit învățător al pămîntului și al cerurilor îl lăsa celor aleși ai lui, pe care-i iubea, a fost să spună ei, ori de cîte ori aveau să intre în vreo casă : „*Pace fie deasupra casei voastre*", și de alte multe ori le spuse : „*Pacea mea vă dau, pacea mea v-o las, pace vouă*". Bunul acesta, dăruit și lăsat ca un giuvaer ori un zălog prețios de o asemenea mînă, arată că fără de el, pe pămînt, ori în ceruri, nu poate fi nici un alt bine. Pacea aceasta este adevărata țintă a războaielor, căci război și arme înseamnă același lucru. Dacă admitem deci adevărul acesta, că scopul războiului este pacea și că prin aceasta e mai presus de scopul literelor, putem ajunge acum să vorbim și despre munca trupească a scriitorului și despre cel ce slujește armele, ca să se vadă cine trudește mai mult !

În chipul acesta, și în cuvinte la fel de meșteșugite, își urma don Quijote cuvîntarea, silindu-i ca, pînă una-alta, nici unul din cei care stăteau să-l asculte să nu-l mai poată ține drept nebun ; dimpotrivă, cum erau, cei mai mulți, tot cavaleri unul și unul, foarte căliți în meșteșugul armelor, îl ascultau cu multă tragere de inimă, așa că el își urmă vorba, spunînd :

— Și cum spuneam, ~~acestea~~ sînt caznele studentului : cea mai de căpetenie e sărăcia, nu pentru că toți ar fi săraci, ci ca să luăm cazul cel mai nenorocit ; și spunînd că suferă de sărăcie, pare-mi-se că n-aș mai avea nimic mai mult de spus despre nenorocirea lui, căci cine e sărac n-are parte de nimic bun în viață. Sărăcia asta o îndură în fiecare din părțile ei : cînd i-e foame, cînd i-e frig, cînd e gol, cînd le rabdă pe toate laolaltă. Cu

toate astea, nu-i atît de mare sărăcia studentului încît să nu pună nimic în gură, chiar de-ar fi să mănince ceva mai tîrziu decît îi e obiceiul, și chiar de n-ar fi să aibă decît firimiturile bogaților, căci este cea mai mare mizerie a studenției ceea ce numesc ei între ei „a te înființa la ciorbă“, și nu totdeauna le lipsește vreo vatră a altuia ori vreun *braser*¹, care, de nu-i încălzește, cel puțin le mai dezmoște oasele, și, la urma urmei, noaptea, cînd dorm, tot au un acoperiș deasupra capului ! Nu vreau să mai intru și în alte amănunte, cum ar fi lipsa rufăriei și nu prea marele belșug de încălțăminte, spînoșenia hainelor roase și năpîrlite, ori doar cu cîtiva peri rari, sau nevoia de-a se îndopa cu poftă pînă ce li se apleacă atunci cînd steaua lor cea bună le scoate în cale vreun praznic. Pe calea pe care am zugrăvit-o, aspră și plină de piedici, mai schiopătînd, mai umblind de-a bușilea, mai ridicîndu-se și căzînd din nou, ajung pînă la treapta dorită și, o dată dobîndind-o, am văzut destui care, după ce au avut de trecut prin aceste Sirte, și printre Scyla și Caribda, ca luați pe sus în zbor de soarta prielnică, i-am văzut, cum spuneam, poruncind și cîrmuind lumea dintr-un jîlt, schimbîndu-și foamea pe îmbuibare, dîrdîitul de frig pe desfătătoare răcoare, goliciunea pe veșminte domnești și somnul de pe rogojină pe siesta numai în damascuri și olandă, răsplată meritată a virtuților lor ; dar caznelor lor, puse în cumpănă și alăturate de muncile oșteanului războinic, pălesc întru totul, așa cum vă voi arăta numaidecît.

¹ Lighean sau disc de metal, deasupra căruia se pun cărbuni incinși, singurul mijloc de încălzire al multor locuințe din sudul Italiei și Spaniei ; în unele regiuni se mai practică și astăzi acest sistem.

CAPITOLUL XXXVIII

**În care e vorba de ciudata cuvîntare a lui
don Quijote despre arme și litere**

Urmînd, don Quijote zise :

— Pentru că am început, în privința studentului, cu sărăcia și cu capitolele ei, să cercetăm dacă e mai bogat soldatul, și vom băga de seamă că nu e om pe lume mai sărac, sărăcia lucie însăși, căci se ține doar din solda lui de mizerie, care-i sosește ori cu întîrziere, ori niciodată, sau din ceea ce poate șterpeli prin dibăcia miinilor sale, nu fără a-și pune în grea primejdie viața și conștiința ; și uneori se întîmplă să fie așa de gol, încît o tunică ferfenițită îi ține loc și de cămașă și de mîndir, iar în miezul iernii se apără de vitregia timpului, atunci cînd e la cîmp deschis, doar suflîndu-și în pumni cu gura, răsufiare care, cum iese dintr-un loc pustiu, socot pe drept cuvînt că trebuie să izvorască înghețată gata, împotriva tuturor legilor firii. Mai stați acuma puțin și lăsați-l s-aștepte venirea nopții ca să se odihnească și să-și răscumpere toate neajunsurile zilei în așternut, care, afară doar dacă nu și-l strîmtează singur, din vina lui, nu va păcătui niciodată prin strîmtime, căci poate să se întindă în toată voia pe cîte picioare de pămînt ar dori, și se poate răsuci în acest pat după pofta inimii, fără să se teamă că va mototoli cearceafurile. Să zicem că se apropie după toate astea, data și ceasul în care va primi gradul slujbei sale, și că vine ziua bătăliei ; pe loc îi vor pune pe creștet o tocă universitară, făcută însă din scame, ca să-i oblojească vreo rană ce-i va fi străbătut poate tîmplele, sau îi va fi ciuntit

un braț ori un picior, și cînd nu se întîmplă așa, și se îndură cerul să-l păstreze viu și teafăr, se prea poate întîmpla să rămînă la fel de sărac lipit ca și mai înainte și să fie nevoie să mai întîmpine o bătălie, două, o ciocnire, două, și din toate să iasă învingător, ca s-ajungă a avea vreun căpătii : dar minuni ca acestea rareori să văd. Dar spuneți-mi domnilor, dac-ați luat cumva seama, cu cît mai puțin numeroși sînt cei răsplătiți după războaie decît cei morți în ele ? Fără îndoială, aveți să-mi răspundeți că nu încapе alăturare, nici nu se pot socoti pe număr morții, în vreme ce răsplățiții războaielor rămași în viață s-ar putea număra pe degete. Toate acestea se întîmplă de-a-n-doaselea la cărturari, fiindcă toți au cu ce-și ține zilele, căci dacă nu curge, pică ; așa că, deși e mult mai mare truda soldatului, cu mult mai mică îi e răsplata. S-ar putea răspunde la asta că-i mai ușor să răsplătești două mii de cărturari decît treizeci de mii de soldați, pentru că pe cei dintîi îi răsplătești dîndu-le slujbe, care și-așa tot celor din tagma lor trebuiesc date, iar pe ceilalți nu-i poți răsplăti decît rupînd din avutul stăpînului pe care-l slujesc, și neputința de a înfăptui un asemenea lucru îmi dă și mai multă dreptate. Dar să lăsăm asta, că e un labirint din care cu greu mai poți ieși și să ne întoarcem la superioritatea armelor asupra literelor, chestiune care rămîne să fie de aici înainte lămurită, după argumentele pe care fiecare dintre părți și le trage pe turtă. Și printre cele pe care le-am spus, sînt și spusele cărturarilor, anume că fără ei n-ar mai fi nici oștire, căci și războiul își are legile lui și este supus acestor legi, iar legile cad în puterea literelor și a oamenilor de litere. Le aceasta armele răs-

pund că legile n-ar mai putea exista fără ele, căci statele se apără cu armele, cu armele se păstrează domniile, se păzesc cetățile, se curăță drumurile de tilhari și mărilor de pirați ; și, în sfârșit, de-ar fi să nu fie ele, statele, domniile, dinastiile, cetățile și drumurile pe uscat și pe mare ar fi supuse urgiilor și tulburărilor pe care le-aduce după sine războiul cît timp durează și cît timp i se dă răgaz să-și folosească privilegiile și silnicia. Și e lucru bine știut că ceea ce costă mai mult prețuiește și trebuie să fie prețuit mai mult. S-ajungă cineva a străluci în lumea literelor, îl costă timp, nopți nedormite, foame, goliciune, dureri de cap, indigestii și altele, care-i vin cu nemiluita și pe care în parte le-am și spus. Dar s-ajungă cineva a fi bun soldat în aceeași măsură, îl costă tot ce pate și studentul, ba încă și mai și, că nici nu încap alăturare, fiindcă la fiecare pas își poate pierde viața. Și ce-are a face teama de mizerie și de sărăcie, ce-l poate chinui pe student, cu cea a soldatului, care, aflîndu-se asediat în vreo fortăreață, sau făcînd de strajă ori fiind în vreo hrubă ori la vreun post de observație pe ziduri, aude că vrăjmașul minează terenul înspre partea unde străjuiește el și nu se poate depărta de-acolo cu nici un chip, neavînd cum fugi de primejdia care-l amenință din ce în ce mai de aproape ! Tot ce poate face este să dea de știre căpitanului său de ceea ce se petrece, ca să-i vină de hac vrăjmașului cu vreo contramină, și să stea locului, cu frica-n sîn și așteptînd din clipă în clipă să zboare dintr-o dată, fără aripi, la cer, sau să se scufunde, fără voie, în fundul pămîntului. Și dacă asta vi se pare neînsemnată primejdie, să vedem dacă nu o întrece încheștarea dintre două galere ce se ating proră de proră în largul nesfîrșit al mării, nelă-

sînd soldatului, așa cum sînt încirigate și împiedicate, mai mult spațiu decît atîta cît îngăduie o scîndură lată de două picioare, puntea de trecere. Și cu toate astea, văzînd în fața ochilor tot atîția soli ai morții, care îl amenință, cîte tunuri are la bord artileria părții adverse, nu mai departe decît la o azvîrlitură de lance de dînsul, și mai văzînd că la cel dintîi pas greșit ar putea da o raită prin sînul lui Neptun din străfunduri, cu toate acestea, cu inimă bărbată, simțînd că-l îmboldește glasul onoarei, se oferă drept țintă acestui întreg arsenal și caută să treacă, folosind puntea aceea strîmtă, pe bordul vasului inamic. Iar ceea ce este mai de admirat este că nici n-a căzut bine unul acolo de unde nu se va mai putea ridica pînă la judecata din urmă, că numaidecît îi și ia altul locul, iar dacă și acesta se prăvălește în marea, care-l așteaptă tot ca un vrăjmaș, îl urmează altul și altul, fără să-i lase răgaz înaintașului măcar să-și dea sufletul — vitejie și îndrăzneală mai mare decît care cu greu s-ar putea găsi în toate împrejurările războiului. Binecuvîntate veacuri acelea care erau lipsite de înfricoșătoarea furie a acestor drăcești unelte ale artileriei, al căror născocitor socot că-și va fi găsit în fundul iadului răsplata satanicei lui scorneli, prin care a dat prilej oricărui braț laș ori mișel să ia viața unui cavaler vrednic, care, fără să știe nici cum, nici de unde, în toiul avîntului și al ardorii care-i înflăcărează și-i însuflețesc pe cei cu inima vitează, se pomeneste cu o ghiulea rătăcită, puscată de vreunul care Dumnezeu știe dacă n-a și luat-o la goană, înspăimîntat de flăcările scuiate la detunetul blestematei mașinării, și ghiuleaua curmă și pune capăt într-o clipită gîndurilor și vieții celui care merita să se bucure de ele ani și ani de zile. Și așa,

cînd mă gîndesc la asta, mai că-mi vine-a zice că mă doare în suflet că m-am făcut cavaler rătăcitor, îmbrățișînd această slujbă în vremuri atît de ticăloase ca acelea în care trăim, fiindcă, oricît aş fi eu de nepăsător faţă de orice primejdie, nu-mi vine totuşi de loc la socoteală gîndul că un dram de praf de puşcă şi de plumb îmi pot răpi prilejul de-a ajunge vestit şi cunoscut de-o lume întreagă pentru vrednicia braţului meu şi ascuţişul spadei. Dar fie ce-o vrea Dumnezeu, căci cu atît mai mare îmi va fi meritul, de ies de-aici aşa cum năzuiesc, cu cît am înfruntat primejdii mai mari decît oricare cavaler rătăcitor din toate veacurile ce s-au scurs pînă astăzi.

Acest lung şi fără capăt preambul l-a rostit don Quijote cîtă vreme toţi ceilalţi cinau, uitînd să mai mănînce şi el, cu toate că de cîteva ori îi atrăsese Sancho Panza luare-aminte să-şi vadă mai bine de cină, c-are să aibă el vreme, pe urmă, să spună tot ce-o pofti. Cei care-l ascultaseră îşi ziceau că mare păcat era ca un om care, pe cît părea, avea mintea limpede şi vorbea frumos despre orice lucru s-ar fi apucat să vorbească să şi-o piardă cu totul de îndată ce venea vorba despre blestemata şi bezmetica aceea de cavalerie. Preotul îi răspunse c-avea mare dreptate în tot ce spusese întru apărarea armelor, şi că el, cu toate că era cărturar şi licenţiat, era de aceeaşi părere.

Sfîrşiră cu masa, strînseră de pe ea feţele de masă şi, pe cînd hangîta, fiică-sa şi Maritornes orînduiau cămara lui don Quijote de La Mancha, unde se hotărîse că vor dormi noaptea aceea femeile singure, don Fernando îl ruga pe rob să le povestească viaţa lui, care n-avea cum fi altfel decît bogată în călătorii şi desfătătoare la povestit, după semnele pe care şi începuse a le da, ve-

nind în tovărășia Zoraidei ; la care robul răspunse că se-nvoiește cu dragă inimă să facă ce-i cere și că se temea doar că n-are să i se pară povestea chiar atât de plăcută precum o dorea ; cu toate astea, pentru că voia să nu-l necăjească nedîndu-i ascultare, o va povesti. Preotul și toți ceilalți îi mulțumiră și-l mai rugară o dată s-o facă, iar el, văzîndu-se rugat de atîția, spuse că nu era nevoie de rugăminți acolo unde era de ajuns un ordin.

— Așa că fiți cu luare-aminte domniile-voastre și ascultați o poveste adevărată, care s-ar putea să le întreacă pe toate cele mincinoase, ce-s ticluite cu mult și chibzuit meșteșug.

Ceea ce spuse el îi făcu pe toți să se așeze cît mai bine, fiecare pe locul lui, și să facă tăcere desăvîrșită ; iar el, dacă văzu că amuțiseră cu toții așteptînd să vadă ce va voi să le spună, începu cu glas plăcut și domol să povestească cele ce urmează :

CAPITOLUL XXXIX

Unde robul își povestește întîmplările vieții

— Dintr-un sat de munte din provincia Leónului se trage familia mea, cu care s-a arătat firea mai darnică și mai generoasă decît norocul, cu toate că în sărăcia ținuturilor acelora tatăl meu avea — chior în țara orbilor — renumele de-a fi bogat ; și într-adevăr ar fi fost bogat dacă și-ar fi dat osteneala să-și păstreze avutul la fel de sîrguincios cum și-l risipea. Iar obiceiul de a fi mînașpartă îl deprinsese din anii cît fusese în tinerețe soldat ; căci armata este școala în care zgîrcitul

devine larg de mînă și generosul risipitor, iar dacă se mai întîmplă să se afle și cîte unii soldați zgîrie-brînză, aceștia sînt ca minunile naturii, și nu se găsesc pe toate drumurile. Tatăl meu trecea însă dincolo de granițele generozității și bătea la porțile risipei, lucru care nu e de nici un folos omului cînd e însurat și are copii ce vor trebui să-i moștenească numele și avutul. Ai tatălui meu erau trei, toți băieți și toți la vîrsta cînd trebuie să-și aleagă omul un drum. Văzînd deci tatăl meu că — vorba lui — nu se putea pune de-a curmezișul pornirilor sale, îi dete prin gînd să se lipsească de unealta și de pricina care-l făceau risipitor și mînă-spartă, adică să se despoaie de toate bunurile, toată averea aceea, fără de care nici chiar Alexandru cel Mare n-ar mai fi putut apărea astfel decît pîrlit și strîns la pungă ; așa că, într-o zi, chemîndu-ne pe toți trei, să stăm de vorbă singuri la el în iatac, ne spuse lucruri foarte apropiate de ceea ce vă voi spune eu acum :

— „Fiii mei, ca să vă intre în cap că nu vă vreau decît binele, e de-ajuns să știm și să ne aducem aminte că-mi sînteți feciori, carne din carnea mea ; iar ca să vă dați seama că nu țin la voi atîta cît ar fi de cuviință, vă ajungă să aflați că nu izbutesc s-o scot la capăt cu chiverniseala averii și să vă păstrez ficăruia partea lui. Deci, ca să înțelegeți, de-aci înainte că vă iubesc ca un adevărat tată și să nu credeți că vreau cumva să vă ruinez, vitregindu-vă ca un master, vreau să fac pentru voi lucrul pe care de multă vreme îl tot rumeg și-l răsucesc în gîndul meu, orînduînd totul cu bătrînească luare-aminte. Sînteți la vîrsta cînd trebuie să vă găsiți un căpătîi, sau cel puțin să vă alegeți meseria care, cînd veți fi oameni în toată firea, v-ar aduce numai cînte și foloase ; așa că

m-am gîndit să-mi împart avutul în patru părți, din care trei vi le dau vouă, fiecăruia pe a lui, fără să pîrtinesc întru nimic pe vreunul, iar cu a patra, rămasă mie, oi trăi și mi-oi ține zilele pe care o vrea cerul să mi le mai dăruiască. Aș vrea doar ca, de îndată ce fiecare dintre voi va avea în puterea lui partea cuvenită de avere, să apuce una din căile ce vi le-oi spune eu. E o vorbă în Spania noastră, foarte adevărată după părerea mea, cum sînt toate zicalele astea ieșite dintr-o lungă și sănătoasă experiență a înțelepciunii. Cea de care pomeneam glăsuiește: «Sau nava bisericii, sau nava pe mare, sau, și mai bine, casa domnitoare»¹, ceea ce vrea să spună mai pe înțeles: «Cine vrea să izbutească în viață și să devină bogat n-are decît să îmbrace haina preotească, ori să călătorească pe ape, îmbrățișînd meseria de negustor, ori, dacă nu, să intre în slujba regilor, acolo, la curtea lor», căci spune altă vorbă: «Mai bine fărîmițe din mîna domnitorului decît pomană grasă din mila dregătorului»². Spun asta fiindcă aș vrea, și asta mi-e voința, ca unul din voi să urmeze drumul literelor, celălalt drumul negoțului, iar al treilea să-l slujească pe rege în războaie, că mai anevoie poți intra să-l slujești

¹ Cervantes transcrie aici din memorie, incorect, numai o parte din proverbul spaniol, care întreg sună: *Tres cosas hacen al hombre medrar: ciencia, mar y casa real* (Trei lucruri îl fac pe om să prospere: știința, marea și casa regală). Este clar că „știința“ epocii, dobîndită în școlile controlate de biserică și aservită teologiei, este asimilată de spiritul popular cu funcțiile eclesiastice.

² *Más vale miga de rey que merced de señor*; zicală denunțînd o stare de spirit antifeudală, din epoca în care regalitatea centralizatoare, în luptă cu puterea locală a marilor nobili, apărea drept păstrătoarea și apărătoarea privilegiilor acordate hidalgoilor, tîrgoveților și țărănilor.

chiar la palat ; iar dacă războiul nu aduce bogății peste măsură ostașului, îi sporește în schimb, peste măsură, numele bun și-i face sufletul viteaz. De-aici în opt zile vă voi da partea voastră pe de-a-ntregul în bani, fără să vă nedreptățesc pe nici unul cu o para, așa cum aveți s-o vedeți din fapte. Spuneți-mi acum dacă vreți să-mi urmați sfatul și părerea în legătură cu ce v-am propus.“

Și poruncindu-mi mie, ca unuia ce eram cel mai mare să răspund la întrebare, eu, după ce i-am spus să nu se lipsească de avere, ci să cheltuiască tot ce-o avea chef, că noi eram tineri și aveam să ne pricepem a ne agonisi alta, încheiai arătând că aveam să-i împlinesc dorința, și că a mea era să urmez cariera armelor, slujindu-l pe Dumnezeu și pe rege în felul acesta. Al doilea frate îmi întări spusele și-și alege călătoria în Indii, unde avea să-și folosească partea de avere ce i se cuvenea. Iar mezinul, pe câte cred eu cel mai cu cap dintre toți, răspunse că voia să intre în sinul bisericii și să se ducă la Salamanca ¹, pentru a-și termina studiile începute.

Așa că, după ce sfârșirăm a ne sfătui și a ne alege meseriile, tata ne îmbrățișă pe fiecare și, cu graba cu care făgăduise că-și va împlini vorba, își duse gândul la capăt ; ne dădu ficăruia partea lui, care, dacă-mi mai aduc bine aminte, fu cam de trei mii de ducați în bani gheață (pentru că toată moșia o cumpără și-o plăti în bani peșin un unchi de-al nostru, ca să nu iasă avutul din familie), așa că ne luarăm rămas bun toți trei, chiar în ziua aceea, de la bunul nostru părinte; dar tot atunci, pârîndu-mi-se mie neomenos lucru să

¹ Era orașul universitar cel mai apropiat de localitatea unde se petreceau faptele povestite.

rămînă tatăl meu, bătrîn cum era, atît de puţin avut, îl făcui să primească, din cei trei mii de ducaţi ai mei, două mii, pentru că mie îmi ajungeau banii rămaşi ca să-mi agonisesc lucrurile de trebuinţă unui soldat. Cei doi fraţi ai mei, îmboldiţi de pilda pe care le-o dădeam, îi mai lăsară şi ei fiecare cîte o mie de ducaţi, astfel încît tatii îi rămaseră patru mii de ducaţi în bani buni, pe lîngă trei mii pe care-i puteai da fără să şovăi pe averea cuvenită lui, pe care nu voise s-o vîndă, dorind să şi-o păstreze în bunuri nemîscătoare. Şi cum spuneam, pînă în cele din urmă ne despărţirăm de el, luîndu-ne rămas bun şi de la unchiul acela al nostru despre care-am vorbit, şi asta se petrecu nu fără de lacrimi şi fără părerea de rău a tuturor, punîndu-ne în vedere cei doi bătrîni să le dăm de ştire, de fiecare dată cînd vom găsi prilejul pentru asta, de toate cele ce-aveau să ni se-ntîmple, fie lucruri prielnice, fie potrivnice. Făgăduirăm, şi după ce ne îmbrăţişă tata şi ne dădu binecuvîntarea lui, purceserăm la drum, unul către Salamanca, celălalt către Sevilla şi eu către Alicante, unde aveam veşti că s-ar afla o navă genoveză venită să încarce de-acolo lînă pentru Genova¹.

¹ Din amănuntul acesta, ca şi din cei douăzeci şi doi de ani trecuţi de la fapt, unii comentatori deduc că ar fi vorba de lucruri petrecute în anul 1567, cînd ducele de Alba, trimis în Flandra, a rechiziţionat de acolo toată lîna oilor din Brabant, pentru a o exporta în folosul metropolei. Dar nu se poate stabili nici o dată istorică în povestirea captivului, în care se împletesc amintirile personale din robia algeriană a lui Cervantes însuşi cu fapte ştiute de el din auzite, dînd naştere la multe confuzii şi contradicţii în cronologie. Faptul literar nu trebuie însă cîntărit cu balanţa istoricului.

Se împlinesc anul ăsta douăzeci și doi de ani de cînd am plecat din casa tatălui meu, și toată vremea asta, cu toate că i-am scris mai multe scrisori, n-am primit de la el și nici de la frații mei nici o veste; iar ceea ce s-a petrecut de-a lungul acestor ani am să vă povestesc acum pe scurt.

Mă îmbarcai la Alicante și ajunsei, după o călătorie fericită, la Genova; de aici mă dusei la Milano, unde îmi făcui rost de arme și de haine de paradă soldățești, apoi mă hotării să plec spre a mă înrola într-o trupă din Piemont. Și fiind în drum spre Alexandria de la Palla, aflai că marele duce de Alba trecea cu armata spre Flandra. Îmi schimbai gîndul și o pornii cu el, slujindu-l în bătăliile pe care le dădu, fui de față la moartea conților de Horn și Egmont¹, pe urmă mă înălțară la rangul de stegar² al unui faimos căpitan, de fel din Guadalajara, numit Diego de Urbina³, și nu multă vreme după ce ajunsei în Flandra veniră vești despre alianța pe care sanctitatea-sa papa Pius al V-lea, fie-i amintirea slăvită, o făcuse cu Republica Venețiană și cu Spania împotriva dușmanului co-

¹ Execuția contelui Egmont (transcris spaniolește Egue-món) și a contelui de Horn (transcris Hornos) a fost ordonată de ducele de Alba drept reprimare a răscoalei Țărilor-de-Jos și s-a săvîrșit la 5 iunie 1568.

² „Stegar” traduce aici termenul de „alferez”, care azi desemnează în spaniolește gradul de sublocotenent. Pe vremea aceea însemna ceva mai mult. În alte armate, *cornette* (fr.) sau *praporščik* (rus.), gradul este de subofițer; stegar în românește desemnează pe cel ce poartă drapelul unității militare, indiferent de gradul lui, așa că nu este decît aproximativ echivalentul termenului folosit în original.

³ Căpitan din a cărui companie făcea parte Cervantes în bătălia navală de la Lepanto, unde a luptat eroic și a fost rănit, pierzîndu-și brațul.

mun care este turcul și care în vremea aceea cucerise cu flota lui faimoasa insulă Cipru, pe atunci sub stăpînire venețiană ; pierdere vrednică de plîns și catastrofală.¹ Se află apoi neîndoielnic că generalul ligii avea să fie serenisimul don Juan de Austria, fratele natural al bunului nostru rege don Felipe ; se răspîndi și se dete pe față, de asemenea, știrea înarmărilor grele ce se făceau pentru război, și acestea mă-mpinseră să doresc fierbinte și din tot sufletul să mă văd o dată ajuns în bătălia mult așteptată ; și cu toate că aveam nădejdi și chiar făgăduieli fățișe că în cel dintîi prilej ce avea să-mi iasă în cale voi fi înălțat la rangul de căpitan, dorința m-a împins să las totul baltă și să vin, cum și venii, în Italia. Vru soarta mea cea bună ca tocmai atunci să fi ajuns la Genova seniorul don Juan de Austria în trecere spre Neapole, unde trebuia să-și unească flota cu flota venețiană, așa cum și făcu, ceva mai tîrziu, la Messina. În sfîrșit, am fost de față, vă spun, la bătălia acea prea fericită², gata înălțat la rangul de căpitan de infanterie, sarcină de onoare la care m-a urcat norocul mai curînd decît meritele ; și-n ziua acea, care-a fost pentru creștinătate atît de norocoasă, pentru că ea a arătat întregii lumi și tuturor popoarelor greșeala în care căzuseră atunci cînd socotiseră că turcul era de nebiruit pe mare, în ziua aceea în care fură zdrobite orgoliul și trufia otomană, între atîția norocoși ce se aflau de față (pentru că mai mare noroc avură creștinii care-și găsiră moartea acolo decît cei care rămaseră

¹ Cucerirea insulei Cipru de către puterea otomană s-a petrecut către jumătatea anului 1569.

² Bătălia „prea fericită” este cea de la Lepanto.

în viață și învingători), eu singur am fost nefericit ¹ pentru că, în locul a ceea ce-aș fi putut nădăjdui dacă aș fi trăit în secolele puterii romane, în locul vreunei coroane navale ², mă văzui, în noaptea ce urmă unei atât de faimoase zile, cu lanțuri de picioare și cu cătușe la miini. Și iată cum s-a întâmplat: Uchalî ³, regele Angliei, pirat cutezător și alintat de soartă, abordînd și capturînd în timpul atacului chiar vasul-amiral din insula Malta, unde doar trei cavaleri mai rămăseseră în viață, și aceia răniți de moarte, vasul-amiral al lui Juan Andrea de Oria ⁴ sări în ajutorul lui, și cum eu mă afluam pe punte, în fruntea companiei mele, făcui ceea ce trebuia să fac într-un atare prilej, adică sării pe puntea galerei inamice, care, depărțindu-se de cea abordată, îi împiedică pe soldații mei să mă urmeze, așa că mă pomenii singur între vrăjmași, pe care nu-i putui birui, de mulți ce erau, și în cele din urmă fui silit să mă predau,

¹ Aluzie la nefericitele împrejurări ale captivității în care au fost duși unii, printre care și Cervantes, ca și la nerecunoștința regelui, care, gelos pe faima ce-și făcuse cu această ocazie *don Juan de Austria* și socotind victoria Spaniei ca un fel de amenințare personală — bastardul devenise atât de popular, încît, în mintea întunecată a regelui, putea năzui a-i lua tronul — a „uitat” să mai răsplătească pe eroii victoriei, preferînd să nu se mai audă nimic de ea.

² Este vorba de decorațiile pentru merite militare cîștigate pe mări.

³ Nume arab, corupt de spanioli din Aluch Ali (renegatul Ali), cum era denumit acest sultan algerian, italian de origine, care-și abjurase credința cu ani înainte, în timpul cît fusese rob în Alger, unde, după ce s-a turcit, a urcat toate treptele mării, ajungînd la tron (se pronunță: Uceali).

⁴ Este vorba de Gianandrea Doria, genovezul care comanda, ca general, galerele spaniole din aripa dreaptă a escadrei în bătălia de la Lepanto.

cluruit de răni. Veți fi auzit desigur vorbindu-se domniile-voastre de felul cum a scăpat atunci Uchali, cu toată escadra lui ; iar eu am rămas rob în mâinile piratului și am fost singurul obidit printre atîția fericiți, și singurul rob în între atîția sloboziți, pentru că peste cincisprezece mii de creștini, care trăgeau cu toții la vîsle pe galerele flotei turcești, își cîștigară în ziua aceea multrîvnita libertate.

Mă duseră la Constantinopole, unde sultanul Selim îl făcu general al mărilor pe Uchali, stăpînul meu cel nou, de bine ce-și făcuse datoria în timpul luptei, aducînd trofeu, drept dovadă de vitejia lui, stindardul Ordinului de Malta¹. În al doilea an, 1572, mă găsii la Navarino, vîslind pe vasul-amiral cu trei fanare². Acolo văzui cu ochii mei și-mi întipării în minte, prilejul pierdut de-a noștri de a putea prinde în port toată flota turcilor, căci toți levenții și ienicerii³ ce făceau parte din ea erau siguri că vor fi atacați înăuntrul portului și-și pregăteau îmbrăcămintea și papucii — că asta poartă ei drept sandale în picioare — ca să-și ia tîlpășița pe uscat, fără să mai aștepte lupta, pînă-ntr-atîta le vîrîse frica în oase flota noastră. Dar cerul vru să iasă lucrurile cu totul

¹ În original „...el estandarte de la religión de Malta“ : drapelul care se păstra în sfînta-sfintelor din Templul Fraternității al acestui ordin cavaleresc religios-militar, ce-și avea reședința în insula Malta începînd din 1530, an în care Carol Quintul a desemnat-o drept sediu al cavalerilor „Sfîntului Ioan din Ierusalim“, care-și avuseră, îndată după cruciade, sediul în insula Rhodos, reocupată de musulmani.

² Cele trei fanare egale erau semnul distinctiv al corăbiei pe care naviga căpitanul escadrei.

³ Levenții erau marinarii turci, iar ienicerii, infanteriști îmbarcați pe galere doar pentru luptele corp la corp din timpul abordării vaselor inamice.

altfel, și nu din vina generalului ce era în fruntea alor noștri, ori din pricina firii lui lăsațoare, ci spre pedeapsa păcatelor creștinătății și pentru că Dumnezeu vrea și îngăduie să nu ne lipsească niciodată călăii care să ne aducă pedeapsa lui. Într-adevăr, Uchali se refugie la Modón, insulă din apropierea Navarinului, și debarcându-și trupele pe uscat, întări golful portului și stătu acolo fără să facă vreo mișcare pînă în ziua cînd don Juan de Austria a pornit să facă cale-ntoarsă. În călătoria asta, galera care se numea „La Presa“, și al cărei căpitan era unul dintre fiii faimosului corsar Barbarossa¹, fu capturată de vasul-amiral al portului Neapole, galera numită „Lupoaica“, comandat de acel fulger războinic, acel părinte al soldaților, fericitul și neînfrîntul căpitan don Alvaro de Bazán, marchiz de Santa Cruz. Și nu vreau să trec sub tăcere ceea ce se petrecu atunci cînd fu luată captivă „La Presa“.² Atît de crud era fiul lui Barbarossa și atît de neomenos se purta cu robii, încît, de îndată ce văzură cei ce visleau pe ea că „Lupoaica“ se repezise spre dînșii cu iuțeală de fulger, azvîrliră cu toții deodată vislele, puseră mîna pe căpitanul lor, care era pe puntea de comandă a corăbiei și le striga să vislească din toate puterile, apoi, trecîndu-și-l de la bancă la bancă, dinspre pupa la prora, îl sfișiară cu dinții, că pînă să nu fi apucat el a trece de piciorul catargului celui mare, îi și ajunsese sufletul în iad. Pînă în-

¹ Căpitanul corăbiei „La Presa“, Mohamet Bey, nu era fiul, ci nepotul vestitului corsar supranumit de spanioli Barbarroja și de italieni Barbarossa din pricina părului său roșcat. De corsarul Barbarossa e vorba și în biografia lui Cervantes.

² Faptele povestite aici de Cervantes sînt absolut autentice.

tr-atît de curd se purtase cu ei, cum am mai spus, și pînă-ntr-atît era de mare ura pe care i-o păstrau ei în suflet.

Ne întoarserăm la Constantinopole, și anul următor, 1573, se lăți vestea pe acolo că seînor don Juan luase cu asalt cetatea Tunisului, smulgînd regatul cu același nume din mîna turcilor, și-l pusesese mai mare peste el pe Muley-Hamet¹, luîndu-i orice nădejde de-a mai fi domn vreodată acolo fostului bei Muley-Hamida, maurul cel mai sîngeros și mai viteaz din cîți s-au născut vreodată pe lume. Greu îl lovi pierderea asta pe sultan, care, folosindu-se de viclenia și stăruința ce-s însușiri comune tuturor celor ce fac parte din dinastia lui, făcu pace cu venețienii, care erau chiar mai dornici decît el s-o dobîndească, iar anul următor, în 1574, atacă La Goleta² și fortăreața din împrejurimile Tunisului pe care seînor don Juan o lăsase înălțată doar pe jumătate.

Tot timpul acesta eu visleam înlăntuit de bancă pe galeră, fără nici o nădejde de libertate, sau cel puțin fără nădejdea de-a fi eliberat prin răscum-părare, fiindcă mă hotărîsem să nu-i scriu tatii nimic despre nenorocirea mea.

Căzu, în sfîrșit, La Goleta, căzu și fortul, și asupra acestor două cetăți se năpustiră mercenari de-ai otomanilor, ca la vreo șaptezeci și cinci de mii, iar mauri și arabi din toată Africa peste pa-

¹ *Muley*, contrar primelor aparențe, nu e un nume propriu, ci un apelativ la arabi, cam ca *don* în castiliană sau ca *mosen* în ținutul Aragonului. Carvajal, în *Descrierea Africii* din 1573, scrie: „Acest nume, Muley, vrea să zică stăpîn sau domn, și e folosit doar pentru regi și pentru cei de sînge regesc“.

² Fortăreața care apăra portul Tunis, cucerită de spanioli într-o expediție din anul 1535.

tru sute de mii, fiind întovărășită toată puzderia asta de oameni de atâtea muniții și mașini de război și de-atâtea trupe de geniști¹, că doar cu miile, luînd pumni de țărînă, toată mulțimea aceea de oameni ar fi putut acoperi și La Goleta și fortăreața. Cea dintîi căzu La Goleta, socotită pînă atunci de toată lumea drept o cetate cu neputință de cucerit, și nu căzu din vina apărătorilor ei (care făcură, ca s-o apere, tot ce trebuiau să facă și tot ce le stătea în putință), ci pentru că experiența arată cît de ușor puteau fi înălțate metereze și săpate tranșee în nisipul deșertului aceluia, unde la o palmă de fața pămîntului dădeai de apă, pe cînd turcii nu dădeau de ea nici la doi stînjeni, așa că ridicară metereze atît de înalte, suprapunînd atîția saci de nisip, încît întreceau cu mult în înălțime zidurile fortăreței; și de vreme ce inamicul trăgea de sus, nimeni nu putea să-i stea împotriva și nici să mai străjuiască intrările ca s-o apere.

A fost părerea tuturor că n-ar fi trebuit să se închidă ai noștri în La Goleta, ci să fi așteptat mai bine în cîmp deschis debarcarea, dar cei care spun asta vorbesc de departe, fără să știe cum arăta locul și fără să aibă nici o cunoștință despre cazuri asemănătoare, pentru că, dacă în toată La Goleta și în fortăreață nu se aflau decît cel mult șapte mii de soldați, te întrebi: cum ar fi putut atît de puțini apărători, oricît vor fi fost ei de viteji, să iasă la cîmp deschis, parte din ei rămî-nînd și pe pozițiile lor fortificate totodată, și să lupte împotriva unui număr așa de mare de oameni cîți avea inamicul? Și cum este cu putință să-ți păstrezi pozițiile fortificate cînd fortul n-are aco-

¹ În original, *gastadores*, termen militar care înseamnă „soldați folosiți la săpatul tranșeeilor și la trecerea riurilor ori a pasurilor în munți”.

perire, și-l încercuiesc inamici numeroși și înverșunați, aflați între ai lor, în țara lor ? Dar multora li se păru, și spun drept că așa mi s-a părut și mie, o binefacere cerească și o pomană făcută Spaniei de Dumnezeu când a îngăduit să fie ras de pe fața pământului cuibul acela de nemernicii, cloaca și buretele acela de necurătenii, păducher-nița aceea, care înghițea statului bani cu nemiluita, fără să slujească la altceva decît să păstreze trează oamenilor amintirea faptului că o cucerise neînfrîntul Carol Quintul, fie-i slăvită memoria, ca și cum ar fi fost nevoie ca pietrele acelea să i-o păstreze pentru a i-o face nemuritoare, așa cum este și va fi în vecii vecilor...

Pierdurăm tot așa și fortul ; dar nu ni-l luară turcii decît cucerindu-l palmă de loc cu palmă de loc, căci soldații ce-l apărau se luptară cu atîta înverșunare și vitejie, încît uciseră peste douăzeci și cinci de mii de inamici în cele douăzeci și două de asalturi generale cărora le ținură piept. Pe nici unul dintre apărători nu-l luară turcii rob întreg și teafăr din trei sute cîți mai rămăseseră vii, semn sigur și limpede al curajului și tăriei lor de înger, ca și al chipului vitejesc cum se apăraseră, păstrîndu-și pozițiile. Capitulă, pe lîngă fortăreața cea mare, și un mic fort, sau mai bine zis un turn, ridicat în mijlocul lacului și comandat de don Juan Zanoquera ¹, cavaler valencian și ostaș despre care s-a dîs vestea. Fu luat prins don Pedro Puerto-

¹ Don Juan Zanoquera, personaj identificabil istoricește, ca, de altfel, tot ceea ce alcătuiește cadrul narațiunii captivului ; a luat parte la asediul cetății Peñon de Vélez în 1564, la campania de pe coastele nordice ale Africii, comandată în 1568 de don Juan de Austria, ca și la asediul La Goletiei, cîțiva ani mai tîrziu.

carrero¹, general ce comanda La Goletă, care făcuse tot ce-i stătuse în putință ca să-și păstreze pozițiile, și fu atât de îndurerat de a le fi pierdut, încît muri de inimă rea pe drum spre Constantinopole, unde îl duceau rob. Căzu prizonier, de asemenea, și generalul comandant al fortului, numit Gabrio Cervellón, cavaler milanez, faimos inginer și soldat desăvîrșit. Muriră, în aceste două fortărețe, mulți oameni de seamă, printre care unul fu Pagán de Oria, cavaler al ordinului „Sfîntul Ioan”², om generos din fire, așa cum arată mărinimia cu care s-a purtat față de fratele său, faimosul Juan Andrea de Oria. Ceea ce făcu să le apară tuturor și mai jalnică moartea lui fu că pieri de mîna unor arabi în care se încrezuse și care se oferiseră, atunci cînd el își dăduse seamă că fortăreața e pierdută, să-l ducă îmbrăcat arăbește pînă la Tabarca, un portuleț sau un comp-tuar pe care-l țin genovezii pe țărmul acela, unde se îndeletnicesc cu pescuirea coralului. Arabii aceștia îi tăiară capul și i-l duseră amiralului flotei turcești, care făcu să se adeverească pe spina-reă lor ceea ce zice vechea noastră zicală spaniolă : „Iubesc trădarea, dar urăsc pe trădători”³; și zice lumea că amiralul a poruncit să fie spînzurați cei care-i făcuseră ploconul, pentru că nu știuseră să i-l ducă viu.

Printre creștinii prinși în fortăreață era și unul numit don Pedro de Aguilar, nu se știe din ce sat

¹ Don Pedro Puertocarrero, guvernatorul La Goletei, prins cu puținii soldați supraviețuitori ai asediului.

² Pagano Doria, cavaler de Malta (ordinul „Sfîntul Ioan din Ierusalim”), frate al amiralului genovez Gianandrea Doria (v. nota 4 de la p. 198).

³ „Que aunque la traición aplice, el traidor se aborrece” (literar : Chiar dacă trădarea convine, trădătorul este vrednic de ură).

din Andaluzia, care fusese *alférez* în fortăreață, soldat de nădejde și minte aleasă, cu deosebit har pentru ceea ce se cheamă poezie. Spun asta pentru că mi-l adusese soarta pe galera, și chiar pe banca unde eram eu înlănțuit, ca rob al celui care-mi era mie stăpîn, și pînă să n-apuče a se urni galera din port, făcu două sonete cavalerul, în chip de epitaf, unul închinat cetății La Goleta, celălalt, fortăreței. Trebuie să vi le spun, pentru că le știu pe de rost, și cred că mai curînd vă vor face plăcere decît neplăcere !

În clipa în care fostul rob rosti numele lui don Pedro de Aguilár, don Fernando se uită la tovarășii săi, și toți trei surîseră ; iar cînd ajunse să vorbească despre sonete, unul dintre ei zise :

— Înainte de a povesti domnia-ta mai departe, te rugăm să ne spui ce s-a întîmplat cu acest don Pedro de Aguilár, despre care ai vorbit.

— Tot ce știu, răspunse robul, este că, la capătul celor doi ani cîți a fost ținut în Constantinople, a fugit în veșminte de arnăut, dimpreună cu un spion grec, și nu știu dacă și-a recîștigat sau nu libertatea, cu toate că mai curînd mi-ar veni să cred că și-a recîștigat-o, pentru că, un an după aceea, l-am văzut pe grec prin Constantinople, dar nu l-am putut întreba dacă le-a priit călătoria.

— Ei da, le-a priit, răspunse cavalerul, pentru că don Pedro acesta mi-e frate, și acum e în orașul nostru, teafăr și bogat, însurat și tată a trei copii.

— Lăudat fie Domnul, rosti fostul rob, de atîtea haruri cîte a revărsat asupra-i, căci nu se află pe lume, după cîte cred eu, mulțumire care să poată fi pusă alături cu redobîndirea libertății pierdute.

— Ba, ceva mai mult, adăugă cavalerul, eu știu și sonetele pe care le-a făcut fratele meu.

— Atunci, spune-le înălțimea-ta, zise robul, că vei fi știind să le spui, de bună seamă, mai frumos decît mine.

Cu dragă inimă, răspunse cavalerul. Cel despre cetatea La Goleta suna așa :

CAPITOLUL XL

Unde continuă povestea robului

SONET

Preafericite suflete, ce,-n fine,
Drept plată pentru jertfa ce-ați făcut,
Descătusate, zbor v-ați luat din lut
Spre ceruri mai înalte, mai senine ;

Arzînd de ură, și de zeluri pline,
Spre cîntea voastră vajnic v-ați bătut,
Că-n sîngele vrăjmaș ce l-a băut
Nisipul, colorarăți mări vecine.

Nu vitejie v-a lipsit, ci viață,
Ca brațele pe lîngă trup căzute
Să le-nălțați a dobîndi victoria.

Și trista voastră moarte e măreață !
Morți între fier și ziduri abătute,
V-așteaptă slava-n lume, și-n cer, gloria !

— Așa îl știam și eu, zise robul.

— Iar cel despre fortăreață, dacă mi-l mai aduc aminte, zise cavalerul, suna așa :

SONET

De pe pămîntu-acesta sterp plecate,
De printre metereze năruite,
Urcară vii, spre locuri mai slăvite,
Trei mii de sfinte suflete-soldate,

După ce-ntii le-au fost în van cercate
Aceste brațe tari ce zac zdrobite,
Ca-n urmă, de puține și-obosite,
Să-și lase viața-n crud tăiș de spade.

Pămîntu-acesta fu sălaș într-una
De jalnice-amintiri ce se deșteaptă
Din veacuri răposate pînă azi.

Dar n-a văzut din sinu-i pîn-acuma
Urcînd la ceruri inimă mai dreaptă,
Nici trup căzu pe solu-i, mai viteaz !

Nu li se părăură proaste sonetele, și robul se bucură de veștile pe care i le dăduseră despre tovarășul său, așa că, urmîndu-și povestirea, zise :

— După căderea cetății La Goleta și a fortăreței, turcii dădură ordin să fie dărîmate zidurile celei dintîi căci în ceea ce privește fortăreața, în așa hal rămăsese, că nu mai aveau ce dărîma, și ca să poată face treaba asta mai repede și mai ușor, minară La Goleta din trei părți : dar în nici una din ele nu putură face să zboare în aer ceea ce părea mai puțin solid, adică vechile ziduri, pe cînd tot ce rămăsese în picioare din noile fortificații, ridicate de Frătîn¹, se prăvăli foarte lesne

¹ Porecla unui faimos inginer care, sub Carol Quintul și Filip al II-lea, a construit și a restaurat, punîndu-le în stare de funcțiune, numeroase fortificații. Numele vine de la *fray*, frate, călugăr, și e un diminutiv, așa ca *frailecillo* (frățior), apelațiune familiară pentru „călugăr tinăr“.

la pământ. În sfârșit, flota se întoarse la Constantinopole, încărcată de laurii victoriei și învingătoare, și nu multe luni de zile după asta, muri stăpînul meu Uchalî, pe care-l numeau *Uchalî Fartax*, ceea ce vrea să spună pe turcește „renegatul cel cu chelbe“, pentru că așa și era, și obiceiul turcilor este să-și dea între dinșii poreclele cusurilor pe care le au, sau pe ale meritelor ce-și află unul altuia; și asta se întîmplă pentru că n-ai să găsești la ei decît patru nume de familie, ale scoborîtorilor din dinastiile otomane, pe cînd toți ceilalți, așa cum spun, își iau numele și porecla fie de la cusurile trupești, fie de la virtuțile sufletești. Și chelbosul acesta vislise pe galere, ca rob al sultanului, paisprezece ani, iar cînd avea mai bine de treizeci și patru se lepădase de credință, de necaz că un turc, pe cînd era el înlănțuit la vîslă, îi dăduse o palmă; și ca să se poată răzbuna, își renegase credința; și-atît de viteaz om s-a dovedit a fi, încît, fără să mai apuce drumurile rușinoase și josnice pe care le iau cei mai mulți dintre favoriții padișahului, ajunsese rege în Alger și mai pe urmă amiral al mărilor, ceea ce este treapta a treia din cele trei mai de seamă dregătorii ale împărăției. Calabrez de neam, era în fundul sufletului om cumsecade și se purta foarte omenos cu robii, ajungînd să aibă ca la vreo trei mii, care, după moartea lui, fură împărțiți, așa cum lăsase el prin testament, între padișah (căci sultanul trece drept fiu moștenitor al tuturor răposaiților și ia parte la împărțeală, dimpreună cu ceilalți copii rămași de pe urma mortului) și între renegații de-o seamă cu el; iar eu căzui în lotul unui renegat venețian care, pe vremea cînd fusese *mus* pe o corabie, picase pe mîna lui Uchalî, care atîta-l îndrăgi, că făcu din el efe-

bul cel mai răsfățat din cîți avea, și ajunse acesta cel mai crud dintre renegații ce s-au văzut vreodată pe pămînt. Îl chema Hasan Aga¹, ajuns pînă la urmă putred de bogat și rege în Alger; cu el am venit eu de la Constantinopole, oarecum mulțumit că mă vedeam mai aproape de Spania, și nu doar că mi-ar fi trecut prin gînd să scriu cuiva despre soarta mea nefericită, ci ca să văd dacă mi-era mai prielnică în Alger decît la Constantinopole, unde încercasem într-o mie de feluri să scap cu fuga, fără să ajung cu nici un chip la capăt, din lipsă de noroc; așa că socoteam să pot găsi în Alger alte mijloace de-a împlini ceea ce doream cu atîta ardoare, pentru că nu m-a părăsit niciodată nădejdea c-o să mă văd cîndva slobod, și ori de cîte ori ceea ce născoceam, chibzuiam și puneam în fapt nu-mi ieșea pînă la urmă așa cum plănuisem, pe loc, fără să mă pierd cu firea, îmi căutam și născoceam alte nădejdi care să mă țină viu și să-mi dea, oricît de slabe și de fără vlagă ar fi fost, ceva putere.

Cu asta îmi treceam zilele, închis într-o temniță pe care turcii o numesc ocnă și unde-și vîră ei robii creștini, pe cei ai regelui deopotrivă cu cei ai altor suspuși de-ai lor și cu cei numiți *del almacén*², sau, cum s-ar zice, robi ai sfatului orășenesc, pentru că îi folosește orașul pentru lucrările pe

¹ „Hasan Aga”: adnotat în unele ediții ca greșeală a lui Cervantes, care voise să scrie Azan-Bajá (Hasan-pașa), și nu Azan-Aga (cum apare în text). Este clar că nu de la titlul de agă (colonel, comandant de garnizoană sau poliție, grad militar nu din cele mai înalte) se ajungea la cel de rege în Alger, și că e mai logic ca Hasan să fi fost pașă.

² „Cautivos del almacén” (robi de prăvălie, în traducere literară): numiți așa pentru că erau folosiți în dughenele meseriașilor locali pentru muncile servile, unde erau repartizați de consiliul comunal sau de primăria orașului.

care le întreprinde și pentru alte slujbe, care robi cu mare greu își recapătă vreodată libertatea, pentru că, fiind ai tuturor și neavînd un stăpîn anumit, nu-i cu cine să se poată vorbi despre răscumpărarea lor, chiar de-ar avea ei bani să se răscumpere. În ocnele acestea, așa cum spun, au obiceiul să-și ducă și unii particulari din partea locului robii, mai ales cînd sînt din cei ce s-ar putea răscumpăra, pentru că-i pot ține acolo liniștiți, în toată siguranța, pînă ce le vine răscumpărarea. Tot așa, robii regelui, sortiți răscumpărării, nu ies la lucru cu turma decît atunci cînd le întîrzie banii de răscumpărare, căci în asemenea cazuri, ca să-i facă să scrie și să ceară trimiterea sumei cu și mai mare grabă, sînt puși la corvezi și trimiși la tăiat lemne cu toți ceilalți, ceea ce nu e o muncă ușoară.

Eu eram, așadar, dintre robii hărăziți răscumpărării, căci de îndată ce se dete pe față că eram căpitan, nu-mi folosi la nimic să le spun cît de strîmtoat și de lipsit de orice avere eram, fiindcă tot mă vîrîră printre oamenii de seamă pentru care așteptau răscumpărare. Îmi puseră un lanț, mai curînd drept semn că trebuie să plătesc răscumpărarea decît ca să mă păzească prin asta, și așa îmi duceam zilele în ocnă, cu o mulțime de alți oameni, toți cavaleri, numai obraze cînstite, trecuți în catastif cu preț de răscumpărare și ținuți pentru venitul ce-l puteau aduce ; și cu toate că foamea și lipsa veșmintelor ne mai chinuiau cîteodată, ba cam întotdeauna, nimic nu ne putea chinui atîta cît faptul că vedeam și că auzeam la fiecare pas nemaivăzutele și nemaiauzitele cruzimi pe care le săvîrșea stăpînul meu cu creștinii. În fiecare zi spînzura pe vreunul, trăgea în țepă pe altul, tăia urechile unui al treilea, și toate astea pentru cine

știe ce fleacuri de pricini, ba chiar și fără pricină, fiindcă turcii știau că o făcea doar ca s-o facă, fiind în firea lor dorința de a stîrpi de pe fața pămîntului tot neamul omenesc. Nu se purtă bine decît cu un soldat spaniol, numit nu mai știu cum, parcă de *Saavedra*¹, care, deși făcea isprăvi ce vor rămîne ani în șir în amintirea celor de pe acolo, și le făcea pe toate ca să-și redobîndească libertatea, n-a avut de răbdat din partea stăpînului nici măcar o lovitură de băț, pentru că acesta nici n-a pus să-l bată vreodată și nici nu i-a spus vreo vorbă rea, cu toate că pentru cea mai mică din lungul șir de isprăvi cîte a făcut soldatul ne temeam toți să nu-l vedem tras în țeapă, lucru de care nu o dată i-a fost și lui frică ; și de nu mi-ar da pîteni lipsa de răgaz, aș mai spune eu acuma cîte ceva din ce-a făcut soldatul acesta, căci ar avea ce să ne minuneze și să ne desfete, chiar mai bine decît povestirea vieții mele.

Așa cum spuneam, deci, în curtea închisorii noastre dădeau ferestrele casei unui maur bogat și de neam mare, care ferestre, cum sînt de obicei toate ale maurilor, erau mai mult lucarne decît ferestre, ba încă și acelea astupate de obloane veșnic strînse și cu zăbrele dese. Se întîmplă să mă aflu într-o zi pe o terasă a închisorii noastre, cu trei dintre tovarășii mei, încercînd să sărim cu lanțurile, ca să ne mai omorîm timpul, și fiind acolo singuri, pentru că toți ceilalți creștini fuseseră mînați la corvezi, ridicai ochii din întîmplare și văzui, printr-una din ferestruicile acelea zăbre-lite despre care spuneam, cum se ivește o trestie ce avea la capătul ei o pînză, și trestia se legăna și se mișca de parcă ne-ar fi făcut semn să ne

¹ Aluzie la însuși Cervantes.

apropiem și s-o luăm. Ne uitarăm bine la ea, și unul din cei ce se aflau cu mine se duse drept către ea, ca să vadă dacă avea să fie azvîrlită, sau ce-avea să se petreacă ; dar cum ajunse acolo, trestia se ridică și se clătină într-o parte și în cealaltă, întocmai ca și cum ar fi spus cineva „nu“, făcînd semne din cap. Se întoarse creștinul lîngă noi, și cei dinăuntru începură să lase din nou trestia și să facă aceleași semne ca înainte. Se duse celălalt tovarăș al meu, și i se întîmplă întocmai ca primului. În cele din urmă se duse și al treilea, și se petrecu același lucru ca la întîiul și al doilea. Văzînd eu una ca asta, nu vrui să mă las păgubaș de a-mi încerca norocul, și cum ajunsei dedesubtul trestiei, de sus o lăsară să cadă și ajunse la picioarele mele, în curtea închisorii. Mă grăbii să desprind pînza, care avea un nod, și în el găsii legați zece *zianís*, care sînt niște bani de aur fără mare preț, folosiți între mauri, prețuind fiecare cam zece reali de-ai noștri. Ce să vă mai spun dacă m-am bucurat sau nu de ce-am găsit ! Se înțelege de la sine că la fel de mulțumit am fost ca și de uimit cînd mă gîndeam de unde oare putea să-mi vină norocul ăsta, și numai mie anume, pentru că semnele date de trestia pe care nu voiseră s-o azvîrle altora spuneau limpede că darul îmi fusese făcut mie. Îmi luai deci banii aceia atît de bine veniți, făcui trestia fărîme, mă întorsei pe terasă și mă uitai la fereastră, și care nu-mi fu mirarea cum se ivește o mîină albă ca laptele, care deschise și o închise în toată graba. Din asta pricepurăm, sau ne închipuirăm cel puțin, că vreo femeie ce locuia în casa de alături trebuie să ne fi făcut binele de care vorbesc, și drept semn că-i mulțumeam, făcurăm salamalecuri după obiceiul maurilor, lăsînd capul pe piept, îndoind trunchiul

și încrucișându-ne brațele în dreptul umerilor. Nu mult după asta apăru, la aceeași fereastră, o cruce micuță, făcută din trestii, care fu numaidecât trasă înapoi. Semnul acesta ne încredință că în casa aceea trebuie să se fi aflat vreo creștină roabă și că ea ne făcuse binele de care s-a spus ; dar mîna aceea albă și brățărilor scumpe ce apucasem a vedea că purta nu se potriveau cu gîndul acesta, așa că ne spuserăm că va fi fiind vreo creștină rene-gată, dintre cele pe care obișnuiesc să și le facă neveste legitime foștii lor stăpîni, lucru de care se socotesc fericiți, pentru că le prețuiesc mai mult decît pe femeile de neamul lor. În toate presupunerile acestea eram foarte departe de adevăr ; însă de atunci înainte singura noastră desfătare fu să nu mai pierdem din ochi, privind-o ca pe steaua polară a marinarilor, fereastra unde ne răsărise nouă steaua cu coada de trestie ; dar trecură cincisprezece zile încheiate în care pe femeie n-o mai văzurăm și nu mai văzurăm nici mîna ori vreun semn. Și cu toate că în vremea asta făcuserăm tot ce puturăm ca să aflăm cine locuia în casă și dacă se pomenise în ea vreo creștină rene-gată, nu ne putu nimeni spune altceva decît că trăia acolo un maur bogat și de neam, pe nume Hagi-Murad¹, ce fusese *alcaide* al cetății La Pata², dregătorie de mare însemnătate la ei ; și tocmai cînd ajunserăm să ne luăm nădejdea că s-ar mai putea să plouă de-acolo și alți galbeni, văzurăm, cînd ne-am fi gîndit mai puțin, cum se ivește trestia cu altă pînză legată de ea, și cu un

¹ Se pare că Hagi-Murad a fost, de asemenea, un personaj real, un foarte bogat renegat dalmatin, aflat la Alger pe vremea captivității lui Cervantes. Probabil însă că povestea de dragoste este o ficțiune.

² La Pata sau la Bata, port aflat la două leghe de Orán.

nod ceva mai rotunjour ; și se petreceau toate acestea la vremea cînd închisoarea era întocmai ca și data trecută, pustie, ocnașii fiind la lucru. Făcuserăm iar proba obișnuită, ducîndu-se, înainte de a mă duce și eu, pe rînd, fiecare dintre cei trei care eram de față ; dar nici unuia trestia nu-i căzu la picioare, cum îmi căzu mie, care, cum ajunsei, o și văzui azvîrlindu-mi-se. Dezlegai nodul și găsii patruzeci de scuzi de aur spaniolești și o scrisoare cu litere arăbești, iar la sfîrșitul ei, desenată o cruce mare. Sărutai crucea, luai banii, mă întorsei pe terasă, și toți laolaltă ne întrecurăm în salama-lecuri ; mîna se ivi din nou, făcîndu-mi semn să citească scrisoarea, și fereastra se închise. Rămăserăm cu toții tulburați, dar voioși de ceea ce se petrecuse, și cum nici unul dintre noi nu știa să citească slove arăbești, ardeam de nerăbdare să deslușim ceea ce cuprindea scrisoarea, cea mai mare greutate fiind să găsim pe cineva care să ne-o citească. Pînă în cele din urmă mă hotărîi să mă încred într-un renegat, de fel din Murcia, care se dădea drept prieten devotat al meu și cu care schimbasem zăloage care-l obligau să țină taina ce i-aș fi încredințat, căci se obișnuiește printre renegați, cînd au de gînd să se mai întoarcă vreodată pe pămînt creștinesc, să-și strîngă și să aducă în țară semnături de-ale robilor de neam bun care adevăresc cum pot mai bine că renegatul cutare e om cumsecade și că a făcut întotdeauna bine creștinilor, trăind cu dorința de-a fugi la cel dinții prilej ce i-ar ieși în cale. Sînt printre ei unii care-și fac rost de asemenea adevărinite cu gînduri bunc ; alții se slujesc de ele numai cînd le vine la îndemînă și în scopuri viclene : căci, ducîndu-se

să jefuiască țărmul creștinesc, de au cumva nenorocul să le piară corabia și sînt luați robi, scot pe dată adevărurile și spun că din hîrțiile acelea s-ar putea vedea cu ce gînd veniseră, și anume : să rămînă în țara creștinească, că de asta și porniseră pe mare, dimpreună cu ceilalți turci. Prin asta scapă de urmările furiei dintii și se împacă pînă una-alta cu biserica, fără să li se întîmple nimic, iar cînd le vine bine, se întorc în Berberia și devin iară ce fuseseră mai înainte. Dar alții se folosesc cu adevărat de scrisori și se străduiesc să le dobîndească cu bunăcredință, rămînînd apoi pe viață în țările creștine. Unul dintre renegații aceștia era și prietenul de care vorbesc, care luase iscăliturile tuturor ortacilor noștri, adevărindu-i-se ce se putea adevăra, că de-ar fi fost să-i găsească maurii hîrțiile acelea, l-ar fi ars de viu. Băgasem de seamă că știa foarte bine araba, și nu numai s-o vorbească, ci s-o și scrie ; dar mai înainte de a mă fi dat cu totul în vileag față de el, îl rugai doar să-mi citească ce scria pe hîrtia aceea pe care o găsisem din întîmplare într-un cotlon al cămării în care dormeam. El desfăcu hîrtia și rămase o bucată de vreme cu ochii în ea, silabisind-o printre dinți. Îl întrebai dacă pricepea ce scrie și-mi răspunse că pricepea foarte bine și că, dacă voiam să-mi tîlmăcească vorbă cu vorbă tot ce citea, să-i dau hîrtie și pană, că i-ar veni mai ușor. Îi dădurăm numaidecît tot ce cerea, și el începu să traducă puțin cîte puțin, iar după ce sfîrși, zise :

„— Tot ce scrie aici pe limba spaniolă este cunoscut, fără să lipsească o literă, în scrisoarea asta arăbească, și trebuie să bagi de seamă doar că

ocolo unde zice «lela Marien»¹ trebuie să înțelegi «stăpîna noastră, fecioara Maria».

Citirăm ce scrisese pe hîrtie, și iată cum suna :

„Cînd eram copilă, tatăl meu avea o sclavă care m-a învățat o rugăciune creștinească pe limba mea și mi-a spus o grămadă de lucruri despre *lela Marien*. Creștina trecu pragul vieții și eu știu bine că nu pentru a intra în focul Gheenci, ci pentru a da ochi cu Allah, fiindcă după aceea am mai revăzut-o de două ori, și mi-a spus în vis să plec într-o țară de creștini, ca s-o cunosc pe *lela Marien*, care mă îndrăgise foarte. Nu știu cum m-aș duce : am văzut mulți creștini pe fereastra asta, și nici unul nu mi s-a părut atît de nobil cum ești tu. Eu sînt frumoasă la chip și tînără și pot lua cu mine mulți bani ; vezi tu dacă poți să faci în așa fel încît să fugim, și acolo vei fi bărbatul meu, dacă vrei, iar dacă nu vei vrea, n-are să-mi pară rău și n-are să fie nimica, fiindcă *lela Marien* are să-mi dea ea bărbat cu care să mă mărit. Eu am scris ceea ce ai sub ochi, și fii cu luare-aminte cui dai să citească. Nu te încrede în nici un arab, pentru că sînt cu totul tălpizi². Mă chinuie gîndul acesta și aș vrea să nu te dai în vileag față de nimeni, că dacă află tatăl meu, nu stă mult pe gînduri și mă aruncă într-un fund de puț acoperindu-mă cu pietre. Am să pun trestiei o sfoară. Leagă de firul acesta răspunsul tău, și dacă n-ai

¹ *Lela sau lella*, după cum s-a văzut și mai înainte, înseamnă „stăpîna” sau „doamnă” ; Marien este o arabizare a numelui Maria, la rîndul lui derivat latin al vechiului Miriam ebraic.

² Am tradus cu termenul vechi cronicăresc de *tălpiz* (ipocrit, fals, mincinos, viclean) cuvîntul *marfuz*, puțin utilizat în spaniolă, pe care-l folosește aici Cervantes. Cuvîntul e de origine arabă și e folosit de autor cu intenția de a da culoare locală scrisorii tinerei maure.

pe cineva care să-ți poată scrie în arăbește, răspunde-mi prin semne, pentru că *lela* Marien mă va ajuta să te pricep. Păzească-te ea și cu Allah, dimpreună cu astă cruce pe care o sărut de mii de ori, așa cum m-a învățat sclava.“¹

Gîdiți-vă și dumneavoastră, domnilor - dacă aveam temei să ne minunăm și să ne bucurăm de ceea ce scria acolo, iar uimirea și bucuria noastră fură așa de mari, încît pe loc pricepu renegatul că hîrtia aceea nu de întîmplare ne fusese adusă în mîini, ci fusese scrisă într-adins unuia dintre noi ; așa că ne rugă să ne încredem în el, dacă era adevărat ceea ce bănuia, și să i-o spunem, că el și-ar pune și viața în joc pentru slobozirea noastră. Și spunînd asta, scoase din sîn un crucifix de metal și, vîrsînd șiroaie de lacrimi, ni se jură, pe dumnezeul înfățișat de crucea aceea, în care el, oricît de păcătos și de nemernic era, credea cu tărie și cu ardoare, că ne va fi credincios, slujindu-ne și păstrîndu-ne taina, orice vom voi să-i destăinuim ; pentru că i se părea, sau mai curînd ghicea, că prin mijlocirea femeii aceleia care scrisese biletul avea să-și recapete el, dimpreună cu noi toți, libertatea și avea să se vadă ajuns acolo unde dorea cu atîta foc să se vadă, adică reintrat în sînul sfintei biserici, maica sa, de care fusese despărțit ca un mîldular putred și aruncat departe, din pricina multelor sale păcate și a neștiinței în care se zbătea !

¹ Din faptul că scrisoarea reapare la Cervantes, aproape în aceeași termeni, în piesa intitulată *Los baños de Argel* (*Temnițele Algeriei*), comentatorii au dedus că trebuie să existe un nucleu de adevăr dincolo de ficțiunea literară și că Cervantes-robul va fi avut într-adevăr o asemenea aventură. În piesă, Zoraida se numește Zara, și e tot fiica lui Hagi-Murad. De altfel, în cupletul final al piesei, autorul declară că povestea e adevărul istoric pur, și nu ficțiune.

Cu atâtea lacrimi vărsate și cu dovezi de așa mare căință spuse toate astea renegatul, încît toți într-un glas consimțirăm și ne apucarăm să-i povestim cum stăteau cu adevărat lucrurile ; și așa, i le înșirarăm pe toate unul cîte unul fără să-i ascundem nimic. Îi arătarăm fereștriuca pe unde se iveau trestia, și el își însemnă bine în minte casa, rămînînd să încerce anume să afle și să ne spună cine locuia într-însa. Furăm toți de părere de asemeni că e mai cu cale să răspundem bilețelului arăboaiței, și cum aveam pe cineva care s-o poată face, renegatul se așternu pe dată la scris și traduse frazele pe care i le dictai eu, care fură, cuvînt cu cuvînt, întocmai ceea ce vă voi spune, fiindcă dintre toate amănuntele însemnate ale întîmplării acesteia nici unul nu mi-a ieșit din minte, și nici nu-mi va ieși atîta cît voi avea zile. Ceea ce îi răspunsei, așadar, frumoasei maure suna așa :

„Adevăratul Allah să te aibă în pază, doamna mea, dimpreună cu binecuvîntata Marien, care este adevărata mamă a lui Dumnezeu și cea care a făcut să-ți încolțească în inimă dorința de a te duce într-o țară de creștini, pentru că te iubește. Roag-o tu să binevoiască a te face să pricepi cum să poți înfăptui ceea ce-ți cer, fiindcă atît de mare este bunătatea ei, încît are s-o facă. Dinspre partea mea și a tuturor acestor creștini care stau cu mine laclaltă, ne legăm să facem pentru tine tot ceea ce vom putea, pînă la moarte. Nu uita să-mi scrii, ca să-mi dai de știre ceea ce ai de gînd să faci, pentru că îți voi răspunde întotdeauna, fiindcă mi-a dat bunul Allah norocul să avem printre noi un creștin robît care știe să vorbească și să scrie foarte bine pe limba ta, așa cum te vei încredința citind biletul acesta. Așa că, fără să te temi de nimic, ne

poți da de știre despre tot ce vei vrea. Cît despre ceea ce spuneai, și anume că, o dată ajunși pe pămînt creștinesc, ai să-mi fii nevastă, ți-o făgăduiesc ca un bun creștin ce sînt, și trebuie să știi că e obiceiul creștinilor să-și ție făgăduiala mai bine decît maurii. Allah și Marien, maica lui, să te aibă în pază, doamna mea !”.

După ce hîrtia fu gata scrisă și pecetluită, mai așteptai două zile pînă să fie închisoarea pustie, ca de obicei, și atunci ieșii să mă plimb ca și alte dăți pe terasă, ca să văd dacă mi se mai arată bățul de trestie, care nu întîrzie mult să se ivească. Și cum văzui trestia, cu toate că nu puteam vedea și cine o mînuia, arătai scrisoarea, ca pentru a-i da să înțeleagă că trebuie să lege de trestie o sfoară, dar firul era gata legat de capătul bățului, unde eu pe loc și atîrnai biletul, și nu după multă vreme ni se arată din nou steaua noastră, cu steagul alb al păcii înnodat la capăt. Lăsat să cadă la pămînt, îl ridicai și găsii în bucata de pînză mai mult de cincizeci de scuzi, în tot felul de monede, de argint și de aur, care sporiră de mai bine de cincizeci de ori bucuria noastră, întărindu-ne speranța că avem să ne vedem liberi. Chiar în aceeași noapte renegatul nostru se întoarce spunîndu-ne ceea ce aflase, și anume că, într-adevăr, în casa acea trăia chiar maurul de care ni se vorbise, numit Hagi-Murad, om putred de bogat, care n-avea decît o fată, moștenitoare a tuturor bunurilor sale și socotită în toată cetatea, de o lume întreagă, drept cea mai frumoasă femeie din Berberia, pețită de mulți dintre viceregii care trecuseră pe-acolo, dar fără să se fi învoit a-l lua pe vreunul ; mai spuse că aflase și că fata avusese o roabă creștină,

care murise mai demult, lucruri care toate se potriveau cu ceea ce ne scrisese nouă în biletul acela.

Ne sfătuirăm numaidecît cu renegatul ce-aveam de făcut ca s-o răpim pe arăboaică și să fugim cu toții pe pămînt creștinesc și hotărîrăm deocamdată să așteptăm a doua înștiințare din partea Zorai-dei — căci așa se numea cea care dorește astăzi să-și ia numele de Maria — fiindcă văzurăm bine că numai ea și nimeni altul trebuia să găsească mijloacele prin care să ieșim din toate încurcăturile. Și după ce rămaserăm înțeleși asupra acestui lucru, renegatul adăugă să nu ne facem griji, că el își pune viața în joc ca să ne ajute să redevenim liberi.

Timp de patru zile încheiate ocna fu mereu plină de lume, pricină pentru care patru zile întîrzie trestia să mai apară, iar la capătul lor, cînd obișnuita singurătate se așternu peste închisoare, trestia se ivi, cu o basma atît de burdușită și de borțoasă, că te puteai aștepta din partea ei să nască o mulțime de gemeni. Trestia cu legăturica se înclină în fața mea și găsii înăuntru alt bilet, dimpreună cu o sută de scuzi de aur, fără nici un fel de altă monedă. Renegatul era acolo, așa că-i dădurăm să citească scrisoarea în odaia noastră, și ne spuse că suna precum urmează :

„Nu știi, stăpîne, ce drum s-apuc ca să ne vedem ajunși în Spania, și nici *lela* Marien nu mi-a spus, cu toate că i-am cerut-o ; ceea ce am putea face este să-ți dau eu, pe fereastra asta, o mulțime de bani de aur ; răscumpărați-vă cu ei, tu și prietenii tăi, și unul dintre voi să plece pe pămînt creștinesc și să cumpere acolo o corabie, cu care să se întoarcă să-i ia pe ceilalți ; iar pe mine m-ați putea găsi într-o grădină a tatălui meu, care este

nu departe de poarta Babazón¹, chiar lângă port, unde voi sta toată vara, dimpreună cu tata și cu slugile mele. De-acolo m-ați putea răpi într-o noapte, fără de nici o teamă, ducându-mă pe corabie. Și bagă de seamă că trebuie să-mi fii soț, fiindcă de nu, am s-o rog pe *lela* Marien să te pedepsească. Dacă nu te încrezi în nimeni ca să poți trimite pe cineva după corabie, răscumpără-te tu și pleacă, fiindcă știu bine că tu ai să te întorci mai sigur decât oricare altul, nobil și bun creștin cum ești. Vezi de află unde e grădina, și când te vei mai plimba pe aici, voi ști că e goală închiisoarea și-ți voi da bani mulți. Albă-te Allah în pază, stăpînul meu !“

Așa glăsuia cuprinsul celui de-al doilea bilet, care trecu pe sub ochii tuturor, și fiecare se oferă să fie el cel răscumpărat, făgăduind să plece și să se întoarcă în toată graba, și eu mă oferii de asemenea s-o fac, dar la toate acestea se împotrivi renegatul, spunînd că nu va îngădui cu nici un preț să fie pus în libertate unul dintre noi mai înainte de-a fi fost toți laolaltă sloboziți, pentru că știa din experiență cit de greu își țineau cei eliberați făgăduielile făcute în robie, fiindcă de zeci de ori folosiseră mijlocul acesta unii dintre cei robiți, oameni de neam mare, răscumpărîndu-l pe cîte unul care să plece la Valencia sau la Mallorca cu bani destui ca să poată arma o corabie și să se întoarcă după cei ce-l răscumpăraseră, dar niciodată nu se mai întorsese vreunul, pentru că dulcea libertate redobîndită și teama să n-o piardă

¹ Poarta Babazón sau Bab-ghazzon, cu numele ei arab real, era una dintre cele nouă porți ale cetății Alger ; prin faptul că dădea în port, era dintre cele mai frecventate și mai mari — principala intrare a turmelor de import în țară (*bab-ghazzon* — poarta turmelor).

din nou făcea să le iasă din cap amintirea tuturor datoriilor câte le-ar fi putut avea pe lume. Și drept dovadă de adevărul spuselor sale, ne povesti pe scurt ceea ce li se întâmplase tot cam pe-atunci unor cavaleri creștini, cea mai ciudată întâmplare petrecută vreodată prin partea locului, unde la fiecare pas se petrec lucruri uluitoare, care-ți încrîncenă carnea de groază. În sfârșit, ne spuse că ceea ce se putea face, și trebuia făcut, era ca toți banii ce-ar fi urmat să-i dăm pentru răscumpărarea unuia dintre creștini să i-i punem lui în mînă, ca să cumpere, acolo în Alger, o corabie, sub cuvînt că s-ar face negustor și-ar pleca să tocmească marfă prin porturile coastei aceleia și la Tetuán¹; căci, fiind el stăpîn al corăbiei, nimic nu i-ar fi mai ușor decît să ne scoată din închisoare și să ne îmbarce pe toți. Cu atît mai mult cu cît, dacă arăboaica ne putea da, așa cum spunea, bani ca să-i răscumpărăm pe toți, pentru niște oameni liberi nu era mare lucru să se îmbarce și ziua în amiaza mare, pentru că mai mare greutate ar fi fost opreliștea pe care o puneau maurii renegaților, interzicîndu-le să cumpere cumva și să aibă corăbii chiar atunci cînd nu e vorba de galere mari pentru piraterie, fiindcă se tem că renegatul ce cumpără o barcă, mai cu seamă dacă este spaniol de neam, o face ca să fugă cu ea pe pămîntul creștinilor; dar că el ar putea face să cadă piedica aceasta, întovărășindu-se cu un maur *tagarín*², cu care să plătească

¹ Oraș marocan de coastă, foarte aproape de strîmtoarea Gibraltar.

² Maur originar din Aragón, refugiat în nordul Africii în timpul războaielor reconchistei. Frontiera dominației maure în Peninsula Iberică fiind Aragónul, *tagarînes* se numeau maurii de la granița aragoneză, de la cuvîntul arab *tharh-rillegr-lîmitrof*.

corabia pe din două și să împartă câștigul negu-
țătoriei, și cu asta ar ajunge să fie stăpîn al co-
răbiei, ceea ce putea însemna de pe acuma că tot
restul era ca și făcut. Și cu toate că mie și ca-
marazilor mei ni se păruse mai cuminte să trimi-
tem pe cineva după o corabie în insula Mallorca, așa
cum spusese arăboaica, nu cutezarăm să-i ținem
piept renegatului, de teamă ca nu cumva, dacă nu
faceam ce spunea, să ne dea de gol și să ne pună
în primejdie viețile, mai cu seamă că ar fi însem-
nat să se descopere și uneltirile Zoraidei, pen-
tru a cărei viață ni le-am fi dat cu toții pe-ale
noastre; așa că ne hotărîrăm să ne încredem în
paza Domnului și să ne dăm pe mîna renegatului,
răspunzînd chiar în același ceas Zoraidei că vom
face totul așa cum ne sfătuia, pentru că le chib-
zuise pe toate la fel de bine ca și cînd i le-ar
fi spus *lela* Marien, mai adăugînd că doar de ea
singură atîrna fie amînarea întregii întreprinderi,
fie punerea ei nemijlocită în fapt. Reinnoii făgă-
duiala de a mă însura cu ea, și în chipul acesta,
a doua zi, cum se întîmplă să fie iarăși închisoa-
rea pustie, ea ne dădu în mai multe rînduri, cu
ajutorul trestiei și năframei, două mii de scuzi
de aur, dimpreună cu o scrisoare în care spunea
că în viitoarea zi de *djumâ*, care înseamnă vineri,
pleca la grădina tatălui său, și că înainte de ple-
care avea să ne mai dea bani, iar de-o fi să nu
ajungă, să-i dăm de știre, că putea să ne trimită
oricîți i-am cere, pentru că tatăl ei avea atîția, în-
cît nici n-ar fi prins de veste cîți lipsesc, cu atît
mai mult cu cît ea era cea care ținea toate cheile
casei. Dădurăm numaidecît cinci sute de scuzi re-
negatului ca să cumpere barca, cu opt sute mă răs-
cumpărai eu, dînd banii unui negustor valencian
care se găsea atuncea în Alger și care mă răscom-

pără de la rege, punîndu-se chezaş pentru mine că la prima corabie ce-ar fi să vină din Valencia aveam să-mi plătesc preţul răscumpărării, fiindcă, dacă ar fi dat pe loc banii, ar fi însemnat să-l bănuiesc regele că de mai multe zile sosise în Alger răscumpărarea mea şi că, lacom de alişverişuri, negustorul tăcuse pînă atuncea. Ce mai vorbă multă, îl mai ştiam şi pe stăpînul meu atît de hul-pav, încît cu nici un preţ nu m-aş fi încumetat să las să i se dea pe loc toţi banii.

Joia din ajunul vinerii în care trebuia să plece la grădina tatălui său, frumoasa Zoraida ne mai dădu o mie de scuzi şi ne înştiinţă de plecare, rugîndu-mă pe mine ca, de-o fi să mă răscumpăr, să aflu mai întîi unde e grădina cu casa tatălui său şi să caut în orice caz prilejul de-a trece pe acolo ca să dau ochi cu ea. În puţine cuvinte îi răspunsei că aşa voi face şi că ea să aibă doar grija de a se ruga pentru noi în toate rugăciunile către *lela* Marien pe care le învăţase de la sclavă. După ce făcui asta, fură răscumpăraţi şi cei trei camarazi ai noştri, ca să li se uşureze ieşirea din închisoare şi ca nu cumva, văzîndu-mă doar pe mine răscumpărat şi pe ei nu, cînd se ştia că bani erau, să se zăpăcească de cap şi să-i pună necuratul să facă cine ştie ce nebunie, primejduind-o pe Zoraida; căci, cu toate că, ştiîndu-le firea, puteam fi liniştit dinspre partea asta, nu vrui totuşi să mai fie vreun risc în toată treaba, aşa că făcui să fie şi ei răscumpăraţi în acelaşi chip în care mă răscumpărasem eu, dînd toţi banii negustorului, pentru ca să se poată pune chezaş fără frică, avînd pe ce se bizui; dar nu-i descoperirăm complotul şi taina noastră, de teama primejdiei în care ne-am fi pus.

CAPITOLUL XLI

Unde tot despre întimplările robului se povestește

— Nu trecură cinsprezece zile, cînd renegatul nostru deveni stăpîn pe o corabie foarte bună, o mahună în stare să cuprindă mai bine de treizeci de persoane. Ca să asigure izbînda faptului și să coloreze totul în culoarea adevărului, își puse în gînd să facă mai întii, și chiar făcu, o călătorie într-un port care se numește Sargel¹, care e la treizeci de leghe de Alger, dinspre partea Oránului, unde se face totdeauna negoț întins de smochine uscate. De două sau de trei ori făcu el acest drum, în tovărășia *tagarîn*-ului despre care spuneam. *Tagarînes* se numesc în Berberia maurii din provincia Aragonului, iar cei din Granada, *mudejares*², pe cînd în regatul Fezului, *mudejares*-ilor li se zice *elches*³, și de ei se slujește în războaie regele țării aceleia. Și cum spuneam, așadar, de fiecare dată cînd treceam cu vasul lui, renegatul ancora într-o radă mică, ce nu era la nici două bătai de arbaletă depărtare de grădina unde aștepta Zoraida : și acolo, cu dinadinsul, renegatul, dimpreună cu harapii care visleau, se apucau fie să-și facă

¹ Astăzi, Cerceli sau Zerzeli.

² *Mudejar* însemnează, în arabă, supus. Li se spunea *mudejares* mahomedanilor care, după cucerirea teritoriilor din Iberia ce fuseseră sub stăpînire maură, își păstrau credința islamică, considerîndu-se însă vasalii regilor catolici.

³ *Elches*, de la arabul *aluch* sau de la *gheldge*, ce însemna la origine renegat, transfug, refugiat, schimbător. Ceea ce nu explica însă de ce li se spunea așa celor din Fez. Probabil că erau urmași ai rescapaților, sau barbari ce nu avuseseră, la început, religia mahomedană.

rugăciunea, fie să încerce, chipurile în glumă, ceea ce se gîndeau să facă odată de-a binelea ; așa că se ducea renegatul în grădina Zoraidei și-i cerea fructe, iar tatăl ei îi da, fără să-l cunoască ; și cu toate că tare mult ar fi vrut să-i vorbească Zoraidei, după cum mi-a și spus mai târziu, și să-i spună ca el era cel care, din porunca mea, trebuia să o ducă pe pămînt creștinesc, așa că să fie liniștită și să aibă răbdare, nu i-a fost niciodată cu putință, pentru că arăboaicele nu se lasă văzute de nici un maur și de nici un turc decît dacă bărbatul sau tatăl lor le-o cer ; de creștinii robiți se lasă însă văzute și vorbesc cu ei, ba încă mult mai mult decît ar fi cuminte s-o facă ; cît despre mine, nu mi-ar fi venit de loc bine să știu că apucase el a-i vorbi, pentru că poate ar fi îngrozit-o rău să-și vadă soarta atîrnînd de tăcerea unui renegat. Dar Dumnezeu, care le orînduia pe toate altfel, nu dădu gîndului bun al renegatului prilej să ajungă la vreun capăt. Și văzînd acesta că se putea duce și întoarce de la Sargel fără nici o grijă, după cum putea să arunce ancora cînd voia, cum voia și unde voia, mai văzînd și că *tagarîn*-ul, tovarășul lui, n-avea niciodată altăceva de propus decît rînduia el, și că, pe deasupra, eu eram gata răscumpărat, nemailipsind decît să caut cîtiva creștini care să tragă la vîsle, îmi spuse să-mi aleg eu oamenii pe care aș dori să-i iau cu mine în afară de robii răscumpărați și să vorbesc cu ei, înștiințîndu-i să fie gata vinerea viitoare, cînd se hotărîse că trebuia să aibă loc plecarea noastră. Așa că mă vorbii cu doisprezece spanioli, toți vîslași de nădejde, dintre cei care puteau pleca fără de nici o opreliște din oraș, și nu ușor lucru mi-a fost să găsesc atîția la vremea aceea, cînd abia plecaseră în cursă douăzeci de vase, luînd cu ele toți vîslașii din partea

locului, așa că nici pe aceștia doisprezece nu i-aș fi găsit de nu s-ar fi întâmplat să rămână stăpînul lor în vara aceea acasă, ca să sfîrșească armarea unei galere ce-o avea pe șantier, fără să mai plece deci în cursă. Iar acestora nu le spusei altceva decît că trebuiau să iasă vinerea viitoare unul cîte unul, spre seară, pe furiș, și să se ducă în preajma grădinii lui Hagi-Murad, unde să mă aștepte pînă ce voi veni. Și fiecăruia în parte îi dădui porunca aceasta între patru ochi, atrăgîndu-le luarea-aminte, de-or fi să mai vadă acolo și alți creștini, să nu le spună decît că eu le poruncisem să mă aștepte prin preajmă.

După ce făcui treaba asta, îmi mai rămînea de făcut una, cu mult mai pe placul meu, și anume s-o înștiințez pe Zoraida unde ajunseseră lucrurile, ca să fie prevenită și cu ochii în patru și să nu se sperie dacă aveam s-o luăm pe neașteptate, înainte de vremea cînd își închipuia că s-ar fi putut întoarce corabia din țara creștinilor. Așa că hotărîi să mă duc în grădina ei și să văd dacă-i puteam vorbi ; deci, sub cuvînt că-mi trebuiau niște ierburi, într-o zi, chiar în ajunul plecării, mă dusei acolo să le culeg, și cel dintîi om de care mă izbii fu părintele Zoraidei, care-mi vorbi, pe limba folosită între mauri și robi pe întreg cuprinsul Berberiei și chiar la Constantinopole, și care nu e nici arăbească, nici castiliană, ci un amestec al tuturor limbilor¹, prin care ne înțeleaserăm ; și cum spuneam, în chipul acesta și cu soiul acesta de jargon

¹ Limba la care se referă aici textul este cea pe care turcii și maurii o numeau franca (limba liberă), adică „un amestec de diferite limbi creștine și de cuvinte care sînt cea mai mare parte italiene și spaniole, iar unele portugheze”, cum scrie Haldo în *Topografia Algeriei*. Este levantina vorbită și azi pe coastele Mediteranei.

mă întrebă ce căutam aici, în grădina lui, și cine eram. Îi răspunsei că eram sclavul arnăutului Mamí (și spusei asta pentru că știam foarte bine că acest Mamí ¹ îi era foarte bun prieten) și că umblam după tot soiul de ierburi, ca să fac din ele salată. Mă întrebă pe urmă dacă eram sau nu om hărăzit răscumpărării și cât cerea stăpînul meu pentru mine. Și-n vreme ce ne îndeletniceam noi cu întrebările și răspunsurile acestea, ieși din casa ce se afla în grădină frumoasa Zoraida, care de multă vreme mă văzuse; și cum arăboaicele nu fac nici un fel de mofturi cînd e vorba să se arate creștinilor și nici nu se feresc, așa cum am mai spus ², nu așteptă mult și nu găsi nimic rău în a veni acolo unde era tatăl său, ce stătea de vorbă cu mine; ba chiar, atunci cînd o văzu tatăl său că vine pășind agale, o chemă și-i ceru să se apropie mai repede.

Greu lucru ar fi să vorbesc acum despre marea frumusețe, grația, vioiciunea și podoabele bogate cu care iubita mea Zoraida se înfățișă ochilor mei: tot ce pot spune este că mai multe perle avea la gît, la urechi și în cozi decît fire de păr pe creștet. La gleznele picioarelor, descoperite, așa cum se poartă pe-acolo, avea două *carcajes* (că așa se numesc pe arăbește inelele și brățările de la picioare), de aur curat, incrustate cu atîtea diamante, încît tatăl ei, după cum mi-a spus mai tîrziu Zoraida, le prețuia ca la vreo zece mil de dubloni, iar bră-

¹ Arnăutul Mamí a fost comandantul piraiților care au capturat galera spaniolă „El Sol”, prilej cu care a căzut rob Cervantes în 1575. Apare și în nuvela *La Española inglesa* a aceluiași.

² Ușurința cu care femeile arabe se arată creștinilor, cu fața descoperită, și cum nu le e îngăduit s-o facă în prezența celor de aceeași religie cu ele, venea inițial din disprețul față de cei socotiți de neam impur, „ghiaurii”.

țările pe care le purta la amîndouă mîinile prețuiau încă o dată pe atîta. Perle erau o mulțime, și toate adevărate, căci cea mai prețuită podoabă și eleganța cea mai rîvnită de femeile maure e aceea de-a se împodobi cu perle bogate, unele rotunde, altele în forme neregulate, așa că mai multe perle poți găsi la mauri decît la oamenii tuturor celorlalte neamuri, iar tatăl Zoraidei umbla vorba că ar fi avut o sumedenie, și încă dintre cele mai de preț din cîte se pomeniseră vreodată în Alger, mai avînd totodată bani buni mai mult de două sute de mii de scuzi spanioli, peste care avuție era stăpîină pe de-a-ntregul cea care acum e stăpîina mea.

Și dacă, avînd pe ea toate podoabele de care vorbesc, era pe atuncea sau nu era frumoasă-coz, din urmele frumuseții ce i-a rămas după atîtea cazne și oboseli s-ar putea judeca și azi cum arăta pe cînd îi mergea bine. Pentru că este știut că frumusețea femeilor are zile și anotimpuri prielnice de-a lungul anului, și toate întîmplările vieții le-o pot spori ori scădea. Așa că firesc lucru este că pasiunile sufletului să-i dăuneze, ori s-o poată face să strălucească și mai mult, cu toate că de cele mai multe ori o distrug.

Ce să mai spun altceva ? În clipa aceea se apropie, împodobită cum nu se poate mai bogat și arătînd cum nu se poate mai frumoasă, sau cel puțin mi se păru mie că nu văzusem pe lume pînă atuncea alta care să-i poată sta alături ; și adăugînd la asta tot ce-i datoram, căci multe făcuse pentru mine, mi se părea că am dinaintea ochilor o zei-tate din ceruri, coborîtă pe pămînt pentru fericirea și pentru mîntuirea mea. Deci, cum se apropie, tatăl ei îi spuse în limba lor că eu eram robul prietenului casei, arnăutul Mamî, și că veneam să

caut ierburi pentru salată. Luă atunci ea jocul în mîna ei și, în jargonul acela amestecat de care-am vorbit, mă întrebă dacă eram nobil și care era pricina că nu mă răscumpăram. Îi răspunsei că eram gata răscumpărat și că după suma răscumpărării putea să-și dea seama cît de mult mă prețuia stăpînul meu, pentru că dădusem, ca să-mi recapăt libertatea, o mie și cinci sute de galbeni sultanini¹, la care ea răspunse :

„— Drept este că, dacă ai fi fost al tatălui meu, l-aș fi făcut să nu te dea nici pe de două ori suma asta, pentru că voi, creștinii, aveți obiceiul să mințiți întotdeauna în tot ce spuneți și să vă arătați săraci lipiți pămîntului ca să-i înșelați pe mauri.“

„— S-ar putea să fie și așa, stăpînă, îi răspunsei, dar vă asigur că i-am spus stăpînului meu adevărul, după cum voi spune adevărul tuturor oamenilor ce se află pe lumea asta.“

„— Și cînd pleci?“ întrebă Zoraida.

„— Mîine dimineață cred eu, răspunsei, pentru că e aici o corabie din Franța care-și întinde pînzele mîine în zori, și cred că am să plec cu ea.“

„— N-ar fi mai bine, răspunse Zoraida, să aștepti pînă ce-or veni corăbii din Spania și să pleci cu ele, și nu cu cele franțuzești, că nu prea vă sînt prieteni franțujii?“

„— Nu, răspunsei eu, cu toate că, dacă e adevărată vestea că vine o corabie din Spania, parcă aș sta s-o aștept, deși ce-i în mînă nu-i minciună și e mai sigur să plec mîine, căci dorința de-a mă vedea acasă, în țara mea și laolaltă cu ființele pe care le iubesc, e așa de mare, încît nu mi-ar mai îngă-

¹ Cuvînt derivat din sultan, echivalent, ca etimologie, cu realul (derivat de la *rey* — rege). Monedă curentă în nordul Africii, valora cam 130 de aspri (monedă pătrată de argint, echivalentă cu a opta parte dintr-un real).

dui să aștept alt prilej, oricât ar fi el mai spre folosul meu, dacă prilejul acesta ar fi să mă întârzie.“

„— Vei fi avînd, fără îndoială, nevastă în țara ta, zise Zoraida, și de asta dorești atîta să pleci, ca să ți-o vezi !“

„— Nu sînt însurat, răspunsei eu, dar mi-am dat cuvîntul să mă însor de îndată ce voi ajunge acolo.“

„— Și e frumoasă femeia căreia i te-ai făgăduit ?“ întrebă Zoraida.

„— E așa de frumoasă, răspunsei eu, încît, ca să-ți spun adevărul, lăudînd-o în același timp, îți seamănă bine !“

La vorbele acestea, prinse a ride cu poftă tatăl ei și zise :

„— Pe Allah, ghiaurule, că frumoasă trebuie să mai fie logodnica ta dacă seamănă cu fiică-mea, care e cea mai frumoasă femeie din tot regatul ! Dacă nu mă crezi, uită-te bine la ea și ai să vezi că-ți spun adevărul.“

Ne sluzea drept tălmaci la cele mai multe din spusele noastre chiar tatăl Zoraidiei, ca unul ce o rupea mai bine pe lătinie¹ ; fiindcă, deși ea vorbea limba corcită care v-am spus că se folosește pe-acolo, mai mult prin semne își putea da gîndurile pe față decît prin cuvinte.

Stînd noi să ne spunem lucrurile acestea, și multe altele, veni de-a fuga un arab care striga în gura mare că peste zidurile înalte ale grădinii săriseră patru turci și începuseră să culeagă fructele, ce nici măcar nu erau coapte. Tresări bătrînul, și Zoraida la fel, pentru că măurilor le e teamă din fire de turci, și mai cu seamă de soldați, care sînt atît de neobrăzați și atîta putere

¹ În original „*como más ladino*“ ; se numea *ladino* (latin) orice maur care vorbea, pe limbă arabă, spaniola.

au asupra arabilor, pe care i-au supus, încît se poartă cu ei mai rău decît dacă le-ar fi sclavi. Și cum spuneam, Hagi-Murad îi spuse numaidecît Zoraidiei :

„— Intră repede în casă, fata mea, și încuie-te pe dinăuntru cît timp vorbesc eu cu cîinii ăștia ; iar tu, ghiaurule, caută-ți mai departe ierburile, și Allah să te ajute să ajungi cu bine în țara ta !”

Făcui o plecăciune, iar el porni spre locul unde se aflau turcii, lăsîndu-mă singur cu Zoraida, care la început se prefăcu a se îndrepta încotro îi spusese tatăl ei, dar îndată ce acesta se făcu nevăzut îndărătul arborilor din grădină, ea se întoarse spre mine și-mi spuse, cu ochii plini de lacrimi :

— *Támxixi*, creștine, *támxixi* ?“

Ceea ce vrea să spună ! „Pleci, creștine, pleci ?“

Eu îi răspunsei :

— Da, stăpînă, dar cu nici un chip fără tine ! Așteaptă-mă la cea dintîi *djumă*, și nu te speria cînd ai să ne vezi venind, pentru că, orice-ar fi să fie, avem să mergem în țara creștinilor.“

Îi spusese lucrul acesta în așa fel încît pricepu foarte bine, așa cum le pricepuse pe toate cîte i le împărtășisem pînă atunci, și, trecîndu-mi un braț pe după gît, porni spre casă, cu pași șovăitori, sprijinită de mine. Și vru soarta, care ar fi putut să ne piardă pe amîndoi dacă cerul n-ar fi orînduit altfel, ca pe cînd mergeam noi așa cum v-am povestit, ținîndu-mă ea cu un braț pe după gît, să ne surprindă tatăl ei, care alungase turcii și care, întorcîndu-se, dădu cu ochii de noi așa cum umblam îmbrățișați, și pricepurăm și noi că ne văzuse. Dar Zoraida, iscusită și înțeleaptă, nu-și luă brațul de după gîtul meu, ci, dimpotrivă, mi se strînse și mai tare la piept și-și sprijini capul pe umărul meu, îndoindu-și genunchii puțin și

dind semne vădite de slăbiciune, iar eu, dinspre parte-mi, mă prefăcui că sînt nevoit s-o susțin. Tatăl ei dădu fuga unde eram și, văzîndu-și fiica în starea aceea, o întrebă ce avea, dar cum ea nu răspundea, își răspunse singur :

„— Nu mai încape îndoială că a leșinat de spaima cîinilor acelora de turci care au intrat în grădină !“

Și luîndu-mi-o de la piept, și-o sprijini de-al său, iar ea, oftînd din adîncuri și cu ochii încă scâldați în lacrimi, îmi mai spuse o dată :

„— *Amexi*, creștine, *ámexi* !“ (Du-te, creștine, du-te !“)

La care tatăl ei răspunse :

„— N-are de ce să plece creștinul, fata mea, că nu ți-a făcut nici un rău, iar turcii s-au dus. Nu-ți fie frică de nimic, că n-are ce te necăji, fiindcă turcii, așa cum ți-am mai spus, de îndată ce i-am rugat să plece, au plecat pe unde au venit !“

„— Ei au speriat-o, stăpîne, așa cum ai spus, îi întării eu vorba ; dar pentru că dorește să plec, nu vreau s-o mai supăr, așa că rămii cu bine, și dacă-mi dai voie, am să mă întorc altă dată, de-o mai fi cumva trebuință să culeg ierburi din grădina asta ; căci, după spusele stăpînului meu, nicăieri nu se află mai bune pentru salată decît cele care cresc aici. -

„— Poți să vii ori de cîte ori ai chef, răspunse Hagi-Murad, căci fiica mea n-a spus ce-a spus pentru că tu, sau vreunul dintre ceilalți creștini ar supăra-o, ci pentru că, vrînd să spună să plece turcii, a spus să pleci tu, ori poate că s-a gîndit să nu-ți pierzi timpul și să-ți vezi de ierburile tale !“

Cu vorbele astea mă despărții numai decît de amîndoi, și ea, care părea că-și smulge sufletul

din plept la fiecare pas, se duse cu tatăl ei ; iar eu, făcându-mă că umblu mai departe după ierburi, cutreierai nestingherit în sus și în jos grădina, îmi însemnai în minte toate intrările și ieșirile, întăriturile casei și tot ce-ar fi putut avea vreo însemnătate pentru a ne ușura nouă sarcina. Iar după ce făcui asta, mă întorsei și dădui socoteală renegatului și tovarășilor mei de tot ce se întâmplase, arzînd de nerăbdare să mă văd odată în stare de a gusta, fără de nici o teamă, fericirea pe care soarta mi-o hărăzea în ființa frumoasei și mindrei Zoraida. Timpul trecuse, și iată venite ziua și sorocul atît de dorite de noi ; și urmînd toți orînduiala planului pe care, după multă gîndire și chibzuială, ni-l întocmiserăm, avurăm norocul să ieșim la capăt așa cum doream, pentru că în vinerea următoare zilei cînd vorbisem eu cu Zoraida în grădină, renegatul nostru, pe înserate, aruncă ancora corăbiei chiar în dreptul locului unde se afla preafrumoasa maură. Creștinii care trebuiau să tragă la visle fuseseră înștiințați și se țineau prin preajmă, ascunși care pe unde puteau, așteptîndu-mă, cu sufletul la gură și tulburați, căci erau dornici să se năpustească asupra vasului pe care îl aveau sub ochi ; fiindcă, neștiind de înțelegerea noastră cu renegatul, credeau vă vor trebui să-și cîștige libertatea prin puterea brațelor, luînd viața maurilor de pe corabie. Se întimplă deci că, de îndată ce mă arătai eu cu tovarășii mei, toți ceilalți cîți stătuseră ascunși și ne văzuseră se apropiară de noi fără întîrziere. Era pe la vremea cînd porțile cetății sînt închise și pe cîmp nu se află nimeni. Cînd furăm cu toții laolaltă, ne întrebărăm dacă n-ar fi mai bine să mergem înții s-o luăm pe Zoraida, sau să punem mîna, pînă

una-alta, pe maurii *bagarinos*¹ care visliseră la corabie ; și pe cînd stam noi să ne chibzuim, veni și renegatul, care ne întrebă de ce mai zăboveam și pierdeam timpul, că venise ceasul, înștiințîndu-ne și că nici unul dintre maurii lui n-avea vreo bănuială, ba chiar că cei mai mulți dintre ei dormeau. Îi mărturisirăm la ce ne gîndeam, și el spuse că lucrul cel mai însemnat era să punem întîi mîna pe vas, ceea ce putea fi făcut cu mare ușurință și fără de nici o primejdie, fiindcă pe urmă o puteam ușor răpi și pe Zoraida. Părîndu-ni-se la toți cuminte ceea ce spunea, nu mai stăturăm pe gînduri și, luîndu-l să ne călăuzească, ajunserăm la corabie, pe puntea căreia sări cel dintîi, punînd mîna pe iatagan și strigînd în arăbește :

„— Să nu miște nimeni dacă nu vrea să plătească cu viața lui !“

În vremea asta toți creștinii puseseră piciorul pe corabie, iar maurii, care nu prea erau viteji din fire, cînd îl văzură vorbind așa pe *arraez*²-ul lor, se zăpăciră toți de frică și, fără să pună vreunul mîna pe armă, fiindcă, de altfel, nici nu prea aveau decît foarte puține, se lăsară legați de creștini și nu spuseră nici pîs ; și făcurăm asta în toată graba, amenințîndu-i pe mauri că, de se încumetau cumva să strige, pe loc îi și trecem pe toți prin tăișul cuțitului ! Și după ce isprăvirăm cu asta și lăsarăm de strajă jumătate din cîți eram, cealaltă jumătate, călăuziți și de astă dată tot de renegat, pornirăm către grădina lui Haği-

¹ *Bagarinos*, *bagarines* sau *vagarinos* se numeau maurii de pe coastă care-și cîștigau viața tocmindu-se să tragă la rame pe corăbii.

² *Arraez* se numea căpitanul unei ambarcații arabe sau maure.

Murad, și vru norocul nostru ca, atunci cînd a fost să deschidem porțile, ele să se lase deschise cu atîta ușurință, de parcă nici n-ar fi fost vreodată încuiate, așa că, fără pic de zgomot, în tăcere deplină, ajunserăm la casă, neauziți de nimeni.

Frumoasa Zoraida ne aștepta la o fereastră, și de îndată ce simți prin preajmă oameni, întrebă cu voce scăzută dacă eram *nizarani*, ceea ce însemna că ne întreabă dacă eram creștini. Îi răspunsei că da și să se coboare. Cum îmi recunosc glasul, nu mai stătu o clipă pe gînduri și, fără să-mi răspundă o vorbă, se coborî într-o clipită, deschise ușa casei și se arătă ochilor tuturor atît de frumoasă și de bogat îmbrăcată, încît nici nu mai nimeresc cuvintele cu care s-o pot slăvi cum merită. Eu, cum o văzui, îi luai o mînă și începui să i-o sărut, iar renegatul făcu același lucru, dimpreună cu cei doi tovarăși ai mei, pe cînd ceilalți, care nu știau despre ce e vorba, făcură ceea ce vedeau că făceam și noi, încît părea că o slăveam și o recunoșteam drept stăpînă a libertății noastre.

Renegatul o întreabă pe arăbește dacă tatăl ei era acolo. Ea răspunse că da și că dormea.

„— Atunci are să fie nevoie să-l deștepți, îi întoarse renegatul vorba, ca să-l ducem cu noi, împreună cu tot ceea ce e de preț în casa și în grădina asta frumoasă.“

„— Nu, zise ea, de tatăl meu n-are să se atingă nimeni, cu nici un chip, iar în casa asta nu se află altceva de preț în afară de ceea ce duc eu cu mine, și asta e destul de mult ca să aveți toți cu ce vă îndestula și îmbogăți, așa că așteptați numai puțin și aveți să vedeți!“

Spunînd asta, intră din nou în casă, după ce ne încredință că se întoarce numaidecît, așa că să stăm liniștiți, fără să facem vreun zgomot. Eu îl

întrebai pe renegat ce vorbise cu ea, și cînd îmi repetă, îi spusei să nu facă nimic mai mult decît voia Zoraida, care se și întorsese cu un cufăraș plin cu scuzi de aur, așa de mulți, că abia îl putea duce. Ceasul rău făcu să se deștepte în clipa aceea tatăl ei și să audă zgomotele care veneau dinspre grădină, așa că, ieșind la fereastră, își dete seama că toți cei care se aflau acolo erau creștini, și strigînd cît îl ținea gura, începu să spună pe arăbește : „Creștinii, creștinii, hoții, hoții !“ Prin strigătele lui ne văzurăm puși cu toții în primejdie și ne pierdurăm capul ; dar renegatul, dîndu-și seama de pericolul în care ne aflam și înțelegînd că trebuie să terminăm ce aveam de făcut și să ieșim la capăt din încurcătura aceea pînă să n-apuče lumea a-i auzi strigătele, se urcă unde era Hagi-Murad, cu mare repeziciune în mișcări, și dimpreună cu el săriră și alți cîțiva dintre noi, căci eu nu îndrăzneam s-o părăsesc pe Zoraida, care mi se lăsase în brațe, căzînd ca leșinată. În sfîrșit, cei ce se urcaseră nu pierdură vremea degeaba, că într-o clipă și coborau scările cu Hagi-Murad legat la mîini și cu căluș în gură, încît nici nu mai putea crîcni, mai amenințîndu-l ei și că, dacă scoate un cuvînt, îi pun numaidecît capăt zilelor ! Cînd îl văzu fiica lui, își acoperi ochii cu mîinile, ca să nu-l vadă, iar bietul ei părinte se arătă spăimîntat cum nu se mai poate, neștiind că ea de bunăvoie se dăduse prinsă în mîinile noastre. Dar cum, pînă una-alta, de picioare aveam mai multă nevoie decît de mîini, ne grăbirăm să ajungem cît puturăm mai uite la corabie, fiindcă celor din ea, care rămăseseră să ne aștepte, începuse să le cam fie teamă că ni se întîmplase vreun rău.

Nu trecuseră două ceasuri din noapte cînd ne aflară cu toții pe corabie, unde îi scoaseră tatălui Zoraidiei legăturile de la mîini și călușul din gură, după ce îi mai spusese încă o dată renegatul să nu sufle o vorbă dacă vrea să rămînă cu zile. Dar el, cum își văzu fata acolo, începu a suspina și a plînge fierbinte, mai cu seamă cînd băgă de seamă că eu o țineam îmbrățișată strîns și că ea, fără să se apere, fără să plîngă sau să se ferească, stătea liniștită; cu toate astea, bătrînul nu spusese nimic, de frică să nu-și ducă renegatul la capăt amenințările cu care-i virise groaza în inimă. Văzîndu-se deci Zoraida pe corabie, cum noi începurăm a visli, iar tatăl ei și ceilalți mauri, care erau legați, rămăseseră pe punte, îl rugă pe renegat să-mi spună să fiu bun și să-i las să plece pe maurii aceia, redîndu-le libertatea, ca și tatălui ei, pentru că mai curînd s-ar arunca în mare decît să vadă cu ochii cum e luat rob, din cauza ei, un tată care o iubise atîta. Renegatul îmi tălmăci, și eu răspunsei că aș face-o cu dragă inimă; dar el îmi atrase luarea-aminte că n-ar fi bine, din pricină că, dacă i-am lăsa acolo, ar striga numai decît după ajutor, acolo pe țarm, și ar pune toată cetatea cu susul în jos, dînd pricină să pornească în căutarea noastră cîteva fregate ușoare, care ne-ar tăia toate drumurile și pe mare și pe uscat, căutîndu-ne cu de-amănuntul, că n-ar mai scăpa nimeni, așa că singurul lucru pe care-l putem face era să-i slobozim abia mai tîrziu, cînd aveam să ajungem la cel dintîi țarm locuit de creștini. Furăm cu toții de părerea asta, și Zoraida, căreia i se lămură de îndată pricina pentru care nu puteam face pe loc ceea ce ne cerea, se arătă și ea mulțumită, așa că, fără întîrziere, pe tăcute, dar cu sîrguință și voie bună, fiecare din vislașii noștri de

nădejde puse mîna pe visla lui și începurăm, după ce ne încredințarăm din toată inima ocrotirii lui Dumnezeu, să plutim spre insulele Mallorca, pămîntul creștinesc cel mai apropiat; dar cum sufla binișor un vînt de dincolo de munte și marea era cam răscolită, nu puturăm urma drumul spre Mallorca și furăm nevoiți să ne lăsăm duși de-a lungul coastei, spre cetatea Oránului, nu fără să ne chinuiască gîndul că ne-ar putea descoperi maurii din Sargel, port care nu e mai departe de șaiszeci de mile de Alger, pe aceeași coastă, mai temîndu-ne și că am putea întîlni pe acolo vreo galeră din cele care vin de obicei cu marfă de la Tetuán, cu toate că fiecare dintre noi în parte și toți laolaltă bănuiam că, de aveam să-ntîlnim vreo galeră de comerț, și de n-o fi dintre cele care fac piraterie, nu numai că n-avea să fie spre pierzania noastră, dar am putea să punem astfel mîna pe un vas cu care să ajungem mai în siguranță la capătul călătoriei noastre. Cît timp plutirăm, Zoraida, stătu cu capul între mîinile mele, ca să nu-și vadă tatăl, și o auzeam cum o chema pe *lela* Marrien să ne ajute.

Să tot fi plutit ca la vreo treizeci de mile, cînd se făcu dimineată și ne deterăm seama că eram doar la trei bătaii de archebuză departe de uscat, dar țărnul îl văzurăm pustiu și fără cineva care să ne fi putut descoperi de-acolo; cu toate astea, ne îndepărtarăm de el, vîslind din toate puterile și cîștigînd puțină distanță către larg, căci marea era acum ceva mai potolită; și cum apucasem să ne vedem ajunși ca la vreo două leghe spre larg, se dădu poruncă să începă vislitul în carturi, pînă cînd aveam să luăm ceva în gură, căci barca fusese încărcată cu merinde din belșug; dar cei care trăgeau la vîsle spuseră că într-un asemenea ceas

nu-i vreme de odihnă și că mai bine le-ar da mîncarea în gură cei ce nu visleau, pentru că ei nu voiau să lase vislele din miini cu nici un chip. Așa și făcurăm, dar în vremea asta începu să sufle un vînt pieziș, care ne sili să întindem pînzele și să lăsăm vislitul, făcînd cap spre Orán, căci nu ne rămînea ceva mai bun de ales, și toate acestea fură isprăvite cu multă grabă, așa că plutirăm datorită pînzelor cu mai mult de opt mile pe oră, fără să ne temem de altceva decît că am putea întilni vreun vas de corsari. Dădurăm de mîncare maurilor *bagarinos*, și renegatul încercă să-i mîngîie, spunîndu-le că nu erau robi și că la primul prilej avea să le fie redată libertatea. Același lucru îl spuse și tatălui Zoraidei, care răspunse :

„— Orice altceva aș putea crede și la orice altceva m-aș putea aștepta din partea mărinimiei și purtării voastre nobile, ghiaurilor, dar că mi-ați da libertatea mie, vă rog să nu mă socotiți atît de prost încît să mi-o pot închipui, fiindcă nu v-ați fi pus voi în primejdie cînd a trebuit să mi-o luați doar ca să mi-o dați înapoi cu atîta mărinimie, mai cu seamă că știți bine cine sînt și ce cîștig puteți scoate din slobozirea mea ; căruia cîștig dacă vreți să-i și hotăriți prețul, dispre parte-mi vă făgăduiesc de pe acuma tot ce-ți vrea pentru mine și pentru nenorocita asta de fiică a mea, ori măcar pentru ea singură, că ea e cea mai bună parte a sufletului meu, și cea mai de preț.“

Și spunînd asta, începu să plîngă atît de amar-nic, încît ne stîrni tuturor mila, iar Zoraida nu se mai putu ține să nu-l privească ; și văzîndu-l plîngînd, se înduioșă pînă într-atîta încît se ridică de la picioarele mele și se duse să-și îmbrățișeze părintele ; și lipindu-și obrazul de al lui, începură amîndoi să verse lacrimi fierbinți, că mulți dintre

cei ce eram acolo le ținurăm isonul. Dar cînd băgă de seamă tatăl ei că era îmbrăcată de sărbătoare și încărcată de-atîtea giuvaeruri cîte pusesese pe dînsa, îi zise în limba lor :

„— Ce înseamnă asta, fata mea ? Că ieri, pînă a nu se înnopta, înainte de-a ni se fi întîmplat nenorocirea asta groaznică în care sîntem, erai cu straietele tale de toate zilele, pe care le porți prin casă, iar acum, fără să fi avut răgazul să te gătești și fără să-ți fi dat eu vreo veste bună, pe care s-o sărbătorești împodobindu-te și îmbrăcîndu-te, te vîd înveșmîntată cu cele mai scumpe haine pe care m-am priceput și am avut puterea să ți le dau, pe vremea cînd norocul ne surîdea mai mult decît acum ! Răspunde-mi la întrebare, pentru că asta-mi pune inima pe jărat și mai uimit mă face de ce vîd decît chiar nenorocirea în care mă aflu !“

Tot ce-i spunea maurul fiicei sale ne tîlmăcea renegatul ; ea nu-i răspundea nimic tatălui. Dar cînd dete el cu ochii, într-un colț al corăbiei, de cufărașul în care de obicei își ținea fiica lui giuvaerurile, cufăraș pe care el îl știa lăsat în locuința din Alger, și nu adus în casa din grădină, rămase și mai tulburat și întrebă cum se face că ne căzuse cufărul acela în mîini și ce era într-însul. La care renegatul, fără să mai aștepte răspunsul Zoraidei, i-o luă înainte și răspunse :

„— Nu te mai obosi, domnule, s-o tot întrebi pe Zoraida, fiica ta, atîtea lucruri, pentru că eu doar un singur lucru de ți-oi răspunde, ți le voi lămuri pe toate ; află, prin urmare, că e creștină și că ea a fost pila care ne-a ros lanțurile, slobozindu-ne din robie. Dacă se află aicea, e din voînța ei, și, pe cîte îmi dau eu cu socoteala, e la fel de mulțumită că se vede în starea aceasta ca și

cel care trece de la întuneric la lumină, de la moarte la viață și de la cazne la glorie.“

„— E adevărat ce spune, fiica mea ?“ întrebă maurul.

„— Așa este“, răspunse Zoraida.

„— Ești într-adevăr creștină, îi întoarse bătrînul vorba, și ți-ai dat singură tatăl pe mîna dușmanilor ?“

La asta Zoraida răspunse :

„— Creștină e drept că sînt ; dar nu sînt eu cea care te-a adus unde ești, că niciodată n-am dorit nici să te părăsesc, nici să-ți fac vreun rău, și tot ce am vrut a fost doar să-mi fac mie un bine.“

„— Și care-i binele ce ți-ai făcut, fiica mea ?“

„— Asta, răspunse ea, întreab-o tu pe *lela* Marien, că ea ți-ar putea spune mai bine decît mine.“

Nici n-auzi bine maurul cuvintele acestea, că pe loc, cu o repeziciune pe care nu i-ai fi bănuț-o vreodată, se și azvîrli cu capul în jos în mare, unde nu mai încape îndoială că s-ar fi înecat dacă veșmintele largi și scrobite pe care le purta nu l-ar fi ținut cîtăva vreme deasupra apei. Zoraida ne strigă speriată să-l scoatem, și numaidecît ne repezirăm cu toții ca, prinzîndu-l de burnuz, să-l scoatem, pe jumătate înecat și fără de simțire, lucru care îi făcu Zoraidei atîta rău, încît începu să-l bocească dureros și monoton, de parcă ar fi murit. Îl întoarserăm cu capul în jos și vărsă multă apă ; nu-și veni în fire decît după două ceasuri, în timpul căroră schimbîndu-se vîntul, furăm siliți să ne îndreptăm iarăși spre țarm și să vîslim din toate puterile, ca să nu fim izbiți de coastă ; dar vru soarta noastră cea bună să ne scoată într-un golfuleț de lîngă un mic promontoriu sau cap, care în arăbește poartă numele de

Cava Rumia, adică, pe limba noastră, tirfa creștină¹, și este o legendă maură care spune că în locul acela a fost îngropată Cava, prin care și-a găsit Spania pierzania, pentru că în limba lor *cava* vrea să spună femeie păcătoasă, iar *rumia* înseamnă creștină; ba chiar ei socotesc că-i de rău augur să arunce ancora în golf altfel decât când nu mai au încotro și-s la mare ananghie, pentru că de bunăvoie, niciodată nu ancurează acolo; dar să se știe că pentru noi, atuncea, golful acela n-a fost de fel culcuș de tîrfă, ci portul sigur al mîntuirii noastre, atît de turbată era marea. Puserăm pe țărm oameni de-ai noștri de strajă și nu lăsarăm o clipă vislele din mîini; mîncarăm cîte ceva din merindea adusă pe corabie de rene-gat și ne rugarăm lui Dumnezeu și Sfintei Fecioare din toată inima să ne ocrotească și să ne ajute, să putem duce cu bine la capăt ceea ce începusem în chip atît de fericit. Se dădu poruncă, la rugămintile Zoraidei, să-i lăsăm la țărm pe tatăl ei și pe toți ceilalți mauri ce se aflau pe corabie legați, fiindcă ea n-avea sufletul să-și vadă în fața ochilor tatăl și pe oamenii țării sale prizonieri, că i se sfișia inima duiosă de mila lor. Îi făgăduirăm să facem întocmai pe placul ei cînd o fi să plecăm, pentru că nu ne păștea nici o pri-

¹ De la expresia arabă *qubr-rumia* (mormînt roman), cum se numise locul pe vremuri, *rumia* însemnînd femeie creștină renegată, deci vrednică de dispreț. *Cava* a fost la început un nume propriu, intrat în legendă prin faptul că a aparținut unei fete nobile, sedusă de ultimul rege got din Spania, Rodrigo, pe care tatăl ei, contele Julián, a „răz-bunat-o“ ajutîndu-i pe arabi să cucerească Spania și să-i ia tronul lui Rodrigo. Cervantes va mai aminti de această Cava și în capitolul XXXII al părții a doua, unde o numește „pricina prăbușirii Spaniei“ și o aseamuește cu Elena din Troia.

mejdie să-i lăsăm în locul acela, pustiu cum era. Iar rugăciunile nu ne fură de-a surda și nu rămaseră neauzite de ceruri, pentru că în curînd scăzu vîntul și se potoli marea, spre marele nostru noroc, poftindu-ne să ne reîncepem voioși călătoria și să ne-o ducem la capăt. Văzînd noi asta, îi dezlegarăm pe mauri și-i lăsarăm unul cîte unul la țarm, lucru de care ei se mirară foarte ; dar cînd dădurăm să-l debarcăm și pe tatăl Zoraidei, care era acum pe de-a-ntregul readus în simțiri, el rosti :

„De ce socotiți voi, ghiaurilor, că se bucură femeiușca asta păcătoasă atunci cînd e vorba să mă sloboziți ? Credeți cumva că de mila mea ? Aș, de unde, nici prin gînd ! O face pentru că ar tulbura-o să fiu eu de față cînd ar avea chef să dea curs poftelor ei ticăloase ! Și să nu vă închipuiți cumva că a împins-o să-și schimbe credința gîndul că a voastră ar fi mai bună decît a noastră, ci a împins-o doar ideea că te poți destrăbăla prin țările voastre mult mai lesne decît într-a noastră !“

Și întorcîndu-se spre Zoraida, cum eu și alt creștin îl țineam de amîndouă brațele, nu care cumva să facă vreo faptă nelegiuită, îi strigă :

„— O, fiică nemernică și fată lipsită de cap ! Unde te duci, oarbă și nesimțitoare, în puterea cîinilor ăstora, vrăjmașii noștri firești dintotdeauna ? Blestemat fie ceasul în care te-am zămislit și blestemat fie îngrijirile și darurile scumpe cu care te-am crescut !“

Văzînd eu însă că, așa cum apucase, n-avea s-o sfîrșească prea curînd, dădui zor să-l lăsăm pe țarm, și de-acolo, cît îl ținea gura, urmă cu afuriselile și jelania lui, invocîndu-l pe Mahomed ca să se roage de Allah să ne nimicească, să ne scufunde și să ne trăsnească ; iar cînd, depărtați de

țarm, cu vîntul în pînze, nu-i mai puturăm auzi cuvintele, văzurăm încă bine ce isprăvi făcea, smulgîndu-și barba și părul din cap și rostogolindu-se pe jos ; ba o dată chiar ridică atît de tare glasul, încît îl mai auzirăm spunînd :

„— Întoarce-te, fiica mea iubită, întoarce-te la țarm, că ți le iert toate ; lasă oamenilor acelora toți banii, și ai lor să fie pe veci, iar tu întoarce-te, să-ți mîngii amărîtul de tată, că-n nisipurile pustietății acesteia au să i se sfîrșească zilele dacă-l părăsești !“

Toate acestea le asculta Zoraida, și toate o loveau în inimă și-i smulgeau hohote de plîns, așa că nu-i putu spune altceva drept răspuns decît :

„— Fie voia lui Allah, tată iubit, ca *lela* Marien, care a fost pricina creștinării mele, să te mîngie în amărăciunea ta ! Allah știe bine că nu puteam face altceva decît am făcut și că acești creștini nu au făcut nimic împotriva voinței mele, căci chiar de-aș fi vrut eu să nu plec cu ei și să rămîn acasă cu tine, nu mi-ar mai fi fost cu putință, pe cît îmi da inima ghes de avan să fac ceea ce mie mi se pare o faptă la fel de bună pe cît o judeci tu de rău, iubitul meu părinte !“

Așa vorbi, pînă cînd nici tatăl ei n-o mai auzi, și nici noi nu-l mai văzurăm ; și astfel, izbutind eu s-o mai mîngii de necazul ei, ne ațintirăm luarea-amine doar la călătoria pe care ne-o ușura vîntul prielnic, în așa chip încît socotirăm mai mult ca sigură sosirea noastră a doua zi, în zori, la țărmurile Spaniei. Dar cum arareori, sau mai curînd niciodată, nu vine binele singur, neîntovărașit sau neurmat de nici un rău care să-l tulbure și să-i dea omului fiori, vru soarta noastră, sau poate blestemele aruncate de maur asupra fiicei sale, căci blestemele sînt de temut totdeauna, din par-

tea oricărui părinte ar veni, vru, cum spuneam, ca, pe cînd eram noi de mult în largul golfului, după trei ore trecute din noapte, plutind cu pînzele întinse în plin și cu vîslele trase pe punte, deoarece vîntul prielnic ne scutea de cazna de a le mai folosi, să vedem, la lumina lunii care sclipa în ape, foarte aproape de noi, un vas cu pînzele pătrate, care, mînat din plin de vînt și cu timona răsucită puțin spre babord, trecea prin fața noastră, ba încă atît de aproape, încît trebuirăm să strîngem iute pînzele ca să nu ne ciocnim, iar cei de pe vas de asemenea învîrtiră cîrma cît putură, ca să ne dea nouă drumul să trecem. Începură cei de pe bordul vasului să strige spre noi, întrebîndu-ne cine eram, încotro pluteam și de unde veneam. Dar cum toate aceste întrebări ne erau puse pe franțuzește renegatul nostru zise :

„— Să nu răspundă nimeni, fiindcă nu mai încape nici o îndoială, avem de-a face cu niște corsari francezi, care pradă tot ce întîlnesc.“

La înștiințarea asta, nici unul nu răspunse o vorbă. Și după ce trecurăm ceva mai departe, cum vasul rămăsese într-un loc cu vîntul mai slab, deodată scoaseră două tunuri pe punte și auzirăm zburînd către noi două ghiulele cu mare vîjiit și, după cîte părea, amîndouă erau dintre cele cu lanț¹, căci cu una izbutiră să ne taie în două catargul, prăvălindu-ni-l cu tot cu pînze în mare, iar cea de-a doua, trasă îndată după prima, răbufni în mijlocul corăbiei noastre, spărgînd-o, fără să facă alt rău nimănui ; dar noi, cum ne vedeam în

¹ Adică ghiulele duble, compuse din două piese explozibile unite între ele printr-un lăntșor, metodă de a prepara proiectilele de artilerie marină foarte folosită la începuturile pirotehnicii de război, cu scopul de a spori pagubele produse de fiecare lovitură ajunsă la țintă.

primejdie de a ne scufunda, pornirăm a cere ajutor în gura mare și a ne ruga de cei de pe vas să ne culeagă, fiindcă ne înecam. Lăsară atunci pinzele și azvîrlind eschiful, sau barca de salvare, în mare, se urcară în ea vreo doi francezi, bine înarmați, cu archebuze și cu torțe, și ajunseră lângă vasul nostru ; și văzînd cît de puțini eram, ne culeseră, pentru că ni se scufunda corabia, dojenindu-ne că fusesem nepoliticoși și nu le răspunsesem, fapt care ne atrăsese pe cap necazul acesta. Renegatul nostru luă cufărul cu bogățiile Zoraidei și-l azvîrli în mare, fără să-l vadă cineva ce făcuse. Într-un cuvînt, trecurăm cu toții pe vasul francezilor, care, după ce aflară de la noi ce voiseră să știe, ne despuiară de tot ce aveam, ca și cum ne-ar fi fost vrăjmași de moarte, iar Zoraidă îi luară pînă și brățărilor de la picioare ; dar nu mă necăjea lucrul acesta atît cît o necăjea pe Zoraida, ci mă chinuia temerea că aveau să treacă de la răpirea bogatelor și prețioaselor giuvaeruri la furtul giuvaerului ei celui mai de preț și cel la care ținea ea mai mult. Numai că dorințele unor oameni ca aceștia nu trec mai departe de bani și niciodată nu se satură de ei, pînă într-atîta sînt de hulpavi ; în lăcomia lor ne luară atunci pînă și țoalele de robi, de le vor fi fost cumva bune la ceva. Și se vîntură printre ei părerea că n-ar fi rău să ne arunce pe toți în mare, înfășurați într-o pînză, pentru că aveau de gînd să facă negoț în unele porturi ale Spaniei, dîndu-se drept bretoni, așa că, de ne-ar fi dus vii, și-ar fi atras asupra-le cine știe ce pedepse, descoperindu-li-se furtul. Însă căpitanul, care era cel ce-o jefuise pe iubita mea Zoraida, spuse că el se mulțumește cu prada luată, căci n-avea de gînd să intre în nici un port spaniol, ci voia să treacă dincolo de strimtoarea

Gibraltar în timpul nopții, sau în orice alt fel s-o putea, și să se întoarcă în portul La Rochelle, de unde plecase ; așa că se înțelesesă între ei să ne dea nouă barca de pe vas și tot ce mai era nevoie pentru calea scurtă ce ne rămânea de străbătut, așa cum și făcură a doua zi, când începuseră să se zărească țărmurile Spaniei, pe care văzându-le noi, ni se ștersesă din minte pe de-a-ntregul nenorocirile și sărăcia noastră, ca și cum nici n-ar fi trecut cu duiumul peste noi, pînă într-atît de mare e fericirea de a-ți redobîndi libertatea pierdută !

Să fi fost pe la amiază cînd ne-au dat drumul cu barca, punînd în ea două butoaie de apă și ceva pesmeți ; iar căpitanul, dintr-o mărinimie pe care nu mi-am lămurit-o, cînd fu să se coboare în barcă și preafrumoasa Zoraida, îi dădu vreo patruzeci de scuzi de aur și nu îngădui soldaților s-o jefuiască de hainele acestea, pe care le-a păstrat pînă azi. Ne înghesuirăm cu toții în barcă, le mulțumirăm pentru binele pe care ni-l făceau, arătînd că le purtam mai curînd recunoștință decît pică, și ei se îndepărtară în larg, urmîndu-și drumul spre strîmtoarea Gibraltar, în timp ce noi, călăuzindu-ne după țărmul ce ni se arăta în fața ochilor, că de altă stea polară nu mai aveam nevoie, vîslirăm cu atîta nădejde, încît la asfințitul soarelui ne văzurăm foarte aproape de țărm și ni se păru că l-am putea ajunge chiar pînă a nu se înnopta de-a binelea ; dar cum în noaptea aceea nu ieși luna și cerul rămase întunecat, iar noi nu cunoșteam locul unde ne aflam, nu ni se păru cuminte lucru să tragem la mal, așa cum își dădeau cu părerea mulți dintre ai noștri, spunînd că ar fi mai bine să coborîm pe uscat, chiar de-ar fi să nimerim printre stînci goale, departe de orice așezare omenească, pentru că, ziceau ei, în felul acesta ne-am pune la adăpost

de cei de prin partea locului și de urmările fricii pe care cu drept cuvînt trebuie să le-o fi băgat în oase vasele corsarilor din Tetuán, care își petrec noaptea în Berberia, și dimineța calcă prădalnic coastele Spaniei, unde se dedau de obicei la jaf, ca să se întoarcă apoi să doarmă liniștiți acasă la ei. Iar dintre părerile acestea, care se băteau cap în cap, aleserăm planul de-a ne apropia treptat, puțin cîte puțin, și de-avea să rămînă marea liniștită tot timpul și să ne îngăduie a debarca, să și debarcăm acolo unde ne-ar fi mai ușor. Așa făcurăm, și puțin timp înainte de miezul nopții ajunserăm la poalele unui munte, înalt și ciudat ca înfățișare, nu chiar atît de aproape de mare încît să nu avem oarecare loc pentru o debarcare fără primejdii. Traserăm barca pe nisip, sărirăm pe uscat, sărutarăm pămîntul și, vărsînd lacrimi de fericire, mulțumirăm cu toții lui Dumnezeu, stăpînul nostru, pentru binele nețarmurit pe care ni-l făcuse. Scoaserăm din barcă merindea ce era în ea și o traserăm pe mal, apoi urcarăm o bucată bună în susul muntelui, căci, chiar ajunși acolo unde eram, tot mai trăiam cu frica în sîn și nu ne venea să credem că era pămînt creștinesc cel pe care călcăm.

Mie mi se păru că se lumina de ziuă mult prea tîrziu față de nerăbdarea noastră, dar, în sfîrșit, se luminează, și noi începurăm să urcăm iarăși coasta muntelui, ca să vedem dacă de-acolo, de sus, nu descopeream vreun sat sau barem vreo colibă de păstori; dar oricît cercetarăm depărtările, nu deterăm cu ochii nici de vreun sat, nici de drum ori cărare și nu văzurăm picior de om. Cu toate acestea, hotărîrăm să pătrundem cît puteam mai adînc pe uscat, căci nu se putea să nu dăm fără întîrziere peste cineva care să ne spună încotro

s-o apucăm. Și ceea ce mă chinuia mai mult era faptul c-o vedeam pe Zoraida umblînd pe jos prin locurile acelea stîncoase, pentru că, deși din cînd în cînd o mai luam și în spinare, pe ea o obosea mai mult oboseala mea decît o putea odihni odihna ei ; așa că nu se învoi să mă mai vadă încărcat și cu greutatea ei și, cu răbdare de înger, dînd semne de voieșie, în timp ce eu o țineam mereu de mînă, trebuie să fi bătut aproape un sfert de leghe împreună, cînd ne ajunsese în urechi un zgomot de talangă, semn limpede că pe acolo, pe-aproape, se afla o turmă. Și uitîndu-ne toți cu luare-amînte dacă nu se ivea de undeva turma, văzurăm, lîngă trunchiul unui stejar, un păstor tînăr, care stătea fără de grijă și-și trecea vremea în chip plăcut, creștîndu-și cu briceagul o bită. Îl strigarăm, și el, ridicînd capul, sări numaidecît în picioare ca ars, căci, așa cum aflarăm pe urmă, cei dintii oameni de care dădu cu ochii fură Zoraida și renegatul, și pentru că îi văzuse îmbrăcați în veșminte arăbești, își închipuise că toți maurii din Berberia veniseră să-i cadă în spinare, așa că, rupînd-o la fugă cît îl țineau picioarele prin codru înainte, începu să strige în gura mare :

„— Maurii, maurii ! Au intrat maurii în țară ! Maurii, maurii ! Puneți mîna pe arme !“

La strigătele acestea rămaserăm cu toții înmărmuriți, nemaștiind ce să ne facem ; dar dîndu-ne seama că păstorul avea să ridice țara întreagă cu urletele lui și că s-ar fi putut întîmpla să ne pomenim cu cavaleria de coastă ¹ venind să vadă ce

¹ Cavaleria de coastă făcea paza granițelor Spaniei aproape pe întregul litoral. Devenise necesară datorită stării continue de război cu maurii și mai tîrziu cu puterea otomană, după extinderea acesteia în întreaga Mediterana.

se petrece, crezurăm mai nimerit să-și scoată re-negatul hainele turcești și să pună pe el un laibăr sau o ipingea de rob, pe care unul dintre noi i-o dădu, rămânînd numai în camașă ; și așa, încredințîndu-ne cerului, o luarăm pe drumul pe care văzusem că fugise păstorul, așteptîndu-ne tot timpul să ne vedem împrejmuiți de patrulele ca-valeriei de coastă. Și nu proaste ne-au fost așteptările și temerile, pentru că nici două ceasuri n-apucaseră să treacă, și, ieșind noi din stîncăria aceea la loc mai neted, descoperirăm pe podiș ca la vreo cincizeci de călăreți, care cu mare iuțeală, gonind în trap săltat, se îndreptau spre noi ; și cum îi văzurăm, ne oprirăm locului, așteptîndu-i ; dar cînd ajunseră lîngă noi și văzură, în loc de maurii pe care îi căutau, niște bieți creștini, rămaseră incurcați, și unul dintre ei ne întrebă dacă nu cumva noi fuseserăm cei ce prilejuisem păstorului să dea șfară în țară că năvăliseră maurii.

„— Ba da“, îi spusei eu.

Și dînd să încep a-i povesti tot ce ni se întîmplase, de unde veneam și cine eram, unul dintre creștinii ce fugiseră împreună cu noi îl recunosc pe călărețul ce ne pusese întrebarea și, fără să-mi dea timp să mai rostesc o vorbă, zise :

„— Slavă cerului în vecii vecilor că ne-a îndrumat atît de bine pașii, domnilor ! Pentru că, de nu mă-nșel cumva, călcăm pe pămîntul ținutului Vélez Málaga, afară doar dacă anii de robie nu mi-au luat mințile, fiindcă, altfel, mi-aduc aminte că domnia-ta, señore, care ne întrebi cine sîntem, nu ești altul decît Pedro de Bustamante, unchiul meu.“

Nici nu apucase robul creștin să rostească aceste cuvinte, că pe loc sări cavalerul de pe cal și veni să-l îmbrățișeze pe tînăr, spunînd :

„— Nepoate, pe sufletul și viața mea, acum te recunosc, că atita vreme te-am plîns, crezîndu-te mort, și eu și biata soră-mea, care te-a născut, și toți ai tăi, care trăiesc toți încă, fiindcă a vrut Dumnezeu să le lungească zilele, să se poată și ei bucura văzîndu-te întors ! Aflasem noi că erai în Alger de la o vreme, și după cît te arată îmbrăcămintea pe care o porți, dimpreună cu îmbrăcămintea tuturor celor ce te întovărășesc, îmi dau seama că v-ați recăpătat libertatea ca prin minune.“

„— Așa este, răspunse tînărul, și-om avea noi vreme destulă ca să-ți putem povesti de-a fir-a-păr cum s-au petrecut toate !“

De îndată ce auziră călăreții că erăm robi creștini eliberați, descălecară de pe cai, și fiecare ne îmbia să ne suim pe-al său, ca să ajungem la cetatea Vélez Málaga, care se afla la o leghe și jumătate de acolo. Cîțiva dintre ei se duseră să care și barca în oraș, după ce le spuserăm noi unde o lăsasem ; alții ne luară în crupa cailor, și Zoraïda fu urcată pe calul unchiului acelui creștin. Ieși să ne primească tot poporul din cetate, care aflase de la unul din călăreți, ce ne-o luase înainte, vestea sosirii noastre. Nu se prea mirau ei să vadă robi eliberați, și nici de mauri robiți nu s-ar fi mirat, pentru că oamenii de pe coasta aceea erau deprinși și cu unii, și cu ceilalți ; dar se minunau de frumusețea Zoraidei, care era atunci în culmea strălucirii ei, cît de oboseala drumului, cît de bucuria de a se vedea în țara creștinească, fără teama că-și va pierde viața, și asta-i scosese în obraji bujorii, încît, de n-ar fi să mă tem că m-aș înșela în prețuirea frumuseții ei de multă dragoste ce-i port, aș îndrăzni să spun că mai frumoasă

făptură în toată lumea nu se afla, sau cel puțin nu văzusem eu.

Ne duserăm la biserică de-a dreptul, ca să-i mulțumim lui Dumnezeu de bunătatea cu care ne dăduse ocrotire ; și de îndată ce intră Zoraida acolo zise că vedea chipuri care semănau la față cu *lela* Marien. Îi spuserăm că erau icoane de-ale ei, și renegatul făcu tot ce putu ca să înțeleagă ea ce tîlc aveau și să li se închine întocmai ca și cum fiecare dintre ele ar fi fost chiar *lela* Marien cea care-i vorbise. Iar ea, care are mintea ageră și înțelege lesne și limpede, pricepu numaidecît tot ce i se spuse în privința icoanelor. De aici ne duseră și ne împărțiră pe la casele oamenilor, prin tot orașul, iar pe renegat, pe Zoraida și pe mine ne luă creștinul cel tinăr care venise cu noi, și în casa părinților săi, cămin înlesnit și oarecum îmbelșugat, asupra căruia veghease întrucîtvă norocul, cu tot atîta dragoste furăm găzduiți și ospătați ca și fiul lor.

Șase zile rămaserăm la Vélez, și la capătul lor, renegatul, care aflate tot ce voise să știe, se duse în cetatea Granadei, ca să se poată întoarce prin mijlocirea Sfintei Inchiziții în sînul mamei noastre biserica ; ceilalți creștini eliberați plecară care încotro, și rămaserăm singuri eu și Zoraida, doar cu banii pe care francezul i-i dăduse Zoraidei din curtenie, și din acești patruzeci de scuți cumpărai dobitocul pe care călărește ea, slujindu-i eu pînă aici de tată și de scutier, nu de soț ; ne ducem în tîrgul unde m-am născut, cu gîndul să vedem dacă mai trăiește tatăl meu, sau dacă vreunul dintre frații mei a avut cumva mai mult noroc decît mine ; cu toate că, de vreme ce a vrut cerul să mă însoțesc cu Zoraida, nici un noroc ce mi-ar mai putea

suride pe lumea asta, oricît de mare ar fi el, nu mi s-ar putea părea mai de preț !

Răbdarea cu care Zoraida îndură toate strimtările cite vin dimpreună cu sărăcia și dorința vie pe care o arată ea a se vedea creștinată sînt atît de mari, încît mă umplu de uimire și-mi dau imbold să o slujesc cîte zile oi avea, cu toate că fericirea de-a mă vedea al ei și de-a o ști făgăduită mie mi-o tulbură faptul că mă îndoiesc dacă voi mai găsi acasă vreun colț unde s-o pot duce, ori dacă nu cumva trecerea timpului și moartea neiertătoare vor fi săvîrșit atîtea schimbări în viața și în avutul părintelui și fraților mei, încît să nu mai aibă cine mă recunoaște, de-or fi să lipsească ei !

N-am ce vă mai spune, domnilor, din povestea mea, care, dacă v-a putut desfăta sau nu cu ciudățeniile ei, alesele domniilor-voastre gusturi pot s-o judece, pentru că, dinspre partea mea, vă pot spune că aș fi dorit să mă pricep a v-o povesti mai pe scurt, cu toate că teama de-a nu vă plictisi m-a făcut să tai mai bine de patru împrejurări, ce mi-au rămas pe limbă, nepovestite.

CAPITOLUL XLII

Care povestește ceea ce s-a mai întîmplat la han dimpreună cu multe alte lucruri vrednice a fi știute

Tăcu, după ce spuse asta, captivul, iar don Fernando zise :

— Drept să-ți spun, domnule căpitan, chipul cum ai povestit domnia-ta această ciudată în-

împlare a fost atît de măiestrit, încît doar noutatea și ciudățenia întîmplării înseși dacă-l mai pot egala ; totul în ea este nemaiauzit și fermecător, plin de episoade care minunează și-l fac să stea cu sufletul la gură pe cel ce le ascultă ; și așa de tare ne-a plăcut s-o auzim, încît, chiar de-ar fi să ne găsească ziua de miine zăbovind asupra povestirii, ne-ar bucura s-o mai iei o dată de la capăt.

Și după ce-i vorbiră așa, Cardenio și toți ceilalți se oferiră să facă tot ce le stătea în putință spre a-l sluji, și-i înșirară atîtea cuvinte pline de frățească și sinceră dragoste, încît căpitanul avu de ce să se socotească mulțumit de bunăvoința lor, mai cu seamă de a lui don Fernando, care-l înștiință că, de-ar voi cumva să se întoarcă acasă întovărășit de dînsul, ar face el în așa fel încît să-i fie fratele lui, marchizul, naș la botezul Zoraidei, orînduindu-le el, despre parte-i, în așa chip pe toate, încît să poată reveni captivul la el acasă cu toată pompa și cinstirea datorată unui om ca dînsul.

Pentru toate îi mulțumi cum nu se poate mai cuviincios captivul, dar nu vru să primească nimic din ce-i propusese cu atîta mărinimie.

În vremea asta începuse a se însera, și cînd înnoptă de-a binelea, sosi la han o caretă, însoțită de cîțiva călăreți. Cereau să mîie peste noapte acolo, dar la asta hangîța răspunse că nu se afla în tot hanul palmă de loc liber.

— Chiar de-ar fi să fie așa, zise unul dintre cei ce veniseră călări, n-are să lipsească un pat pentru señor *oidor*¹ pe care-l vedeți.

¹ *Oidor* (de la *oir* — a auzi) — magistrat superior, consilier de curte. Existau *oidores de las canchillerias* (ai cancelariilor) și *oidores fiscales* (procurori) ; ambele categorii aveau un rol important în consiliile regelui.

Auzind că-l numise astfel, hangița se tulbură și zise :

— Señor, greul e că nu-s paturi, dar de-o fi să aibă măria-sa señor *oidor* unul, și de bună seamă că-l poartă cu sine, să poștească, într-un ceas bun, că ne-om da noi, eu și bărbatul meu, iatacul nostru, ca să-i facem loc măriei-sale.

— Să fie într-un ceas bun ! zise scutierul.

În vremea asta, din caretă coborîse un om care, după felul cum era îmbrăcat, arăta numaidecît ce înaltă slujbă și sarcină avea, fiindcă roba lungă cu mîneci largi ¹ pe care o purta îl arătau a fi într-adevăr *oidor*, așa cum spusese sluga lui. Ducea de braț o fată ce părea de vreo 16 ani, îmbrăcată de drum, și atît de fermecătoare, de frumoasă și de mîndră, că pe toți îi umplu de mirare cînd o văzură, și de n-ar fi fost s-o știe ei pe Dorotea, ori pe Lusinda și pe Zoraida, care erau la han, ar fi crezut că altă frumusețe mai mare decît a copilei acesteia greu s-ar mai putea afla pe lume.

Era și don Quijote de față cînd veni *oidor*-ul cu fata și, cum îl văzu, zise :

— Domnia-voastră poate, în toată siguranța, păși pragul castelului acestuia, simțindu-se în el la largul său, pentru că, oricît de strîmt și de sărăcăcios înzestrat este, nu se află pe lume strîmtorare ori trai prost care să nu îngăduie ființarea laolaltă a armelor și literelor, cu atît mai mult atunci cînd armele și literele au drept călăuză și căpetenie frumusețea, cum văd că o are știința de cărturar a măriei-tale în persoana acestei frumoase domnițe, căreia nu numai castelele trebuie

¹ Un fel de togă, numită *garnacha*, pe care Filip al II-lea o impusese în 1579 membrilor consiliilor sale și *oidor*-ilor, spre a-i deosebi de restul cetățenilor.

să-i deschidă porțile și să-i facă primire, ci chiar și stîncile s-ar cuveni să-i facă drum, dîndu-se la o parte, iar munții să se despartă și să i se plece, spre a-i da bun venitul ! Să intre măriata, zic, în paradisul acesta, unde va găsi constelații și sori care să țină tovarășie cerurilor aduse de măriata cu sine, căci va afla aici armele în toată strălucirea lor, și frumusețea, în culmea splendorii ei !

Rămase năucit *oidor*-ul la auzul vorbelor lui don Quijote, pe care prinse a-l măsura din cap pînă-n picioare cu multă luare-aminte, și nu-l miră mai puțin chipul cum arăta decît îl miraseră cuvintele lui ; la care negăsind nici o vorbă de răspuns, prinse din nou să-l privească uimit, cînd le văzu dintr-o dată dinaintea ochilor pe Luscinda, Dorotea și Zoraida, care, la vestea sosirii unor oaspeți noi și la știrile aduse de hangiță despre frumusețea fetei, se înființaseră ca s-o vadă și s-o primească ; iar don Fernando, Cardenio și preotul îl salutară și ei, cu mai multă simplitate și ținută curteană.

Într-adevăr, dregătorul intră neștiind ce să mai creadă, nici de ceea ce vedea și nici de ceea ce auzea, iar frumoasele de la han dădură bun venit mîndrei domnițe. Pînă în cele din urmă își dete seama acest seînor *oidor* că erau oameni de neam toți cei ce se aflau de față ; dar boiul, chipul și ținuta lui don Quijote îl puneau în incurcătură. Și după ce-și făcură unii altora cuvenitele temeneli curtenitoare, discutînd despre felul dulce de viață care se putea duce la han și despre ceea ce era strîmtoare acolo, orînduiră întocmai așa, cum fusese hotărît și mai înainte, să doarmă adică toate femeile în încăperea din pod, cum s-a spus, iar bărbații să rămînă afară, ca și cum le-ar sta de strajă ; și fu foarte mulțumit seînor *oidor*-ul ca

fiica lui — căci asta îi era fata de care s-a vorbit — să se ducă la culcare laolaltă cu doamnele acelea, ceea ce ea făcu foarte bucuroasă ; și mai cu patul strîmt al hangului, mai prin mijlocirea celui adus de dregător, își făcură cum putură mai bine culcușul ca să doarmă în noaptea aceea, mai bine chiar decît cu gîndul nu gîndiseră.

Captivul, căruia din chiar clipa cînd îl văzuse pe *oidor* îi tresărise inima, șoptindu-i că era fratele lui, întrebă pe una dintre slugile venite cu dînsul cum îl chema și dacă știa cumva din ce loc era. Sluga îi răspunse că se numea licențiatul Joan Pérez de Viedma și că auzise spunîndu-se că ar fi fost dintr-un sat de prin munții provinciei León. Aflînd acestea după ceea ce văzuse el singur, ajunse să se încredințeze că omul acela era chiar fratele său, care, după sfatul părintesc, urmasese literele¹ ; așa că, tulburat cu totul și în culmea fericirii, chemîndu-i deoparte pe don Fernando, pe Cardenio și pe preot, le spuse ce se petrecea, încredințîndu-i și pe ei că seînor *oidor*-ul nu era altul decît fratele său. Fiîndcă-i spusese tot sluga că tocmai fusese numit *oidor* în Indii, la tribunalul ținutului Mexico ; mai aflate, de asemenea, că fata era fiica lui, și că la nașterea ei, maică-sa murise, lăsîndu-l pe dînsul foarte bogat, mulțumită zestrei care îi rămăsese lui, dimpreună cu fata. Le ceru sfaturi, cum ar fi mai cu cale să facă pentru a se da pe față, sau măcar pentru a-și putea da seama întîi dacă nu cumva fratele său, de îndată ce el i s-ar descoperi, s-ar simți umilit să-l

¹ În cazul de față, nu filologia sau literatura, ci teologia și dreptul canonic, în primul rînd, apoi celelalte studii umaniste, anexe ale teologiei în concepția medievală, care domnea încă în universitățile spaniole ale secolului al XVI-lea.

vadă sărac, ori dacă, dimpotrivă, l-ar primi cu inimă deschisă.

— Fie-mi lăsată mie sarcina de a face această încercare, zise preotul, cu atât mai mult cu cât nici nu încape alt gând decât că dumitale, domnule căpitan, ți se va face primirea cea mai caldă, fiindcă virtutea și înțelepciunea care se văd pe fața fratelui domniei-tale nu lasă loc bănuielii că ar putea fi trufaș și nerecunoscător, și nici că n-ar ști să priceapă ce putere are soarta într-o viață de om.

— Cu toate astea, zise căpitanul, aș dori să nu-i arăt cine sînt, așa, pe nepusă masă, ci mai pe ocolite !

— Am mai spus-o, răspunse preotul, și mai spun o dată că voi face eu în așa chip încît să rămînem cu toții mulțumiți.

În vremea asta cina fu gata și se așezară toți la masă, afară de captiv și de doamne, care cînară singure în odaia lor. Pe la mijlocul mesei, preotul spuse :

— Tot cu un nume ca al măriei-tale, seînor *oidor*, am avut eu un tovarăș la Constantinopole, unde am fost rob mai mulți ani în șir, și era tovarășul ăsta al meu unul dintre cei mai viteji soldați și căpitani de oaste cîți sînt în toată pedestri-me spaniolă, însă, pe cît de vrednic și de viteaz, pe-atîta de fără de noroc era.

— Și cum îi zicea căpitanului ăstuia, domnul meu ? întrebă dregătorul.

— Îi zicea, răspunse preotul, Ruy Pérez de Viedma, și era de fel dintr-un sat de prin munții Leónului. Și chiar mi-a povestit o întîmplare ciudată cu tatăl și cu frații lui, că de nu mi-ar fi spus-o un om dintr-o bucată ca el, aș fi luat-o drept snoavă, din cele pe care le ticluiesc babele iarna la gura sobei ; fiindcă mi-a spus că tată-său

își împărțise averea între cei trei fii pe care-i avea, întovărășind împărțeala asta cu sfaturi mai bune decît ar fi putut să le dea Caton însuși. Tot ce pot spune este că sfatul pe care-l urmărește el, anume de a alege calea armelor, se dovedise a fi atît de bun, încît doar în cîtiva ani, prin virtutea și vrednicia lui și fără alt sprijin decît al marilor sale însușiri, ajunsese căpitan de infanterie și se văzu pe cale de a fi înaintat foarte curînd în slujba de ofițer superior; dar norocul îi fu potrivnic, căci chiar atunci cînd putea să se aștepte pe drept la o soartă mai bună, i se scufundă dintr-o dată pămîntul sub picioare, pierzîndu-și libertatea, în preafericita zi în care atîția alții și-o regăsiră, și anume în bătălia de la Lepanto. Eu am căzut rob în bătălia din La Goleta, și mai pe urmă, după fel de fel de peripeții, ajunserăm să fim tovarăși de captivitate la Constantinopole. De aici fu adus în Alger, unde i-a fost dat să pătimească una dintre cele mai ciudate aventuri ce se pot pătîmi pe lume.

De aici înapoi preotul urmă povestindu-i cît putu mai pe scurt ceea ce i se întîmplase fratelui său cu Zoraida, și pe toate le ascultă *oidor*-ul cu atîta luare-aminte, că niciodată în viața lui nu mai fusese mai *oidor* ca atuncea. N-ajunse însă preotul decît pînă la punctul din povestire unde francezii îi despuiaseră pe creștinii din barcă și la sărăcia lucie și la nevoia în care tovarășul său, dimpreună cu frumoasa lui maură, se văzuseră azvîrliți dintr-o dată, adăugînd că nu mai putuse afla ce se va fi petrecut cu ei după aceea, nici dacă ajunseseră să pună piciorul pe țărmul Spaniei ori dacă fuseseră duși cumva de francezi în Franța.

• Tot ce spunea preotul sta să asculte, la cîtiva pași de-acolo, căpitanul, care sorbea din ochi cea

mai mică mișcare a fratelui său ; și acesta, după ce văzu că preotul ajunsese la capătul povestirii, scoase un oftat din rărunchi și i se umplură ochii de lacrimi cînd spuse :

— Vai, domnule, dac-ai ști ce vești mi-ai adus și cît de adînc mă mișcă fiecare din ele în parte ! Că nici nu mă mai pot ține să nu-mi dau pe față tulburarea prin lacrimile astea, care îmi năpădesc ochii și-mi curg pe obraji, oricît de mare mi-ar fi stăpînirea de sine ! Căpitanul acela atît de viteaz, despre care vorbești, e fratele meu mai mare, care, fiind și mai puternic la trup și țintind și mai sus în cugetul lui decît mine și celălalt frate, mai mic, își alesese slujba asta vrednică și aducătoare de atîta onoare, făcîndu-se războinic, una dintre cele trei căi spre care ne îndemnase părintele nostru, așa cum ți-a povestit dumitale tovarășul de captivitate, spunîndu-ți lucrurile ce ți s-au părut că erau scorneli de snoavă băbească ! Eu am urmat drumul literelor, și a vrut Dumnezeu să-mi învrednicească sîrguința, înălțîndu-mă la rangul la care mă vezi ajuns. Fratele meu mai mic este în Perú, atît de bogat, încît ceea ce ne-a trimis tatălui meu și mie a întrecut partea de avere ce-i fusese dată, ba chiar a pus la îndemîna tatii cu ce să-și îndestuleze dărnicia firească, putînd și eu, de asemenea, să-mi urmez studiile în mai mare belșug și cu mai mult temei și să ajung la treapta la care mă văd ajuns. Trăiește încă tata ; doar că moare de dorul de a ști ce s-a ales din fiul lui mai mare, rugîndu-se Domnului zi și noapte să nu apuce moartea a-i închide ochii pînă ce nu-i va vedea strălucitori de viață pe cei ai feciorului său ; de care mult mă mir, știindu-l om cu scaun la cap, cum de-a putut el, trecînd printr-atîtea felurite necazuri și năpăști, după ce avusese parte

și de zile bune, să se dovedească a fi pînă într-
tita de lăsător încît să nu se îngrijească a da vești
despre sine tatii ; că de-ar fi știut-o el, sau unul
dintre noi, n-ar mai fi avut, bietul, nevoie să aș-
tepte pînă o face plopul mere, ca să primească
prețul răscumpărării. Dar lucrul care mă frămîntă
acuma mai mult e întrebarea dacă francezii aceia
i-or fi dat libertatea, sau l-or fi ucis cumva, ca
să-și ascundă furtul. Și treaba asta are să mă facă
să-mi urmez călătoria cu totul lipsit de plăcerea
cu care am purces la drum, ba, dimpotrivă, covîr-
șit de tristețe și de jale. Oh, frate al meu bun, cine
ar ști să-mi spună acuma pe unde vei fi fiind ?
C-aș umbla să te caut și să te slobozesc din chinuri
chiar de-ar fi să mă chinuiesc oricît pentru asta !
Oh, cine să poarte pînă în urechea bătrînului nos-
tru tată vestea că trăiești, chiar de te-i fi aflînd
în beciurile cele mai tînuite sub pămîntul Ber-
beriei ! Că te-ar scoate de acolo bogăția lui, sau
averile fratelui meu și ale mele ! Oh, Zoraida,
frumoasă și mărinimoasă femeie, cine ți-ar putea
plăti binele făcut fratelui meu ! De ce nu mă pot
afla și eu de față la nașterea din nou a sufletului
tău, și la nunta voastră, care ne-ar bucura atîta
pe toți !

Cuvinte ca acestea și altele de același fel rostea
oidor-ul, covîrșit de tulburare la veștile ce-i fuse-
seră aduse despre fratele său, și toți cei ce-l au-
zeau nu se puteau opri să nu dea și ei semne de
durerea ce simțeau văzîndu-l atît de îndurerat. Și
băgînd, așadar, de seamă preotul, cit de bine o
nimerise cu ce-și pusese în gînd să facă spre a fi
pe placul căpitanului, nu vru să-i mai țină pe toți
în întristare prea mult, așa că se ridică de la masă
și, intrînd în odaia unde era Zoraida, o luă de
mîină, iar după dînsa veniră și Luscinda și Doro-

tea, dimpreună cu fiica dregătorului. Căpitanul stătea și aștepta să vadă ce are de gînd preotul, iar acesta, luîndu-l și pe el de mînă, veni cu ei amîndoi acolo unde erau *oidor*-ul și ceilalți cavaleri și zise :

— Înceteze o dată, seînor *oidor*, lacrimile aces-tea, căci dorințele ți-au fost împlinite cu vîrf și îndesat, fiindcă dinainte-ți îl ai pe fratele dom-niei-tale și pe buna domniei-tale cumnată. Cel pe care-l vezi aici este căpitanul Viedma, și aceasta este frumoasa maură care i-a făcut atîta bine. Francezii despre care ți-am vorbit i-au împins în ghearele sărăciei pentru ca să-ți poți arăta acum domnia-ta mărinimia și sufletul bun.

Se apropie căpitanul să-și îmbrățișeze fratele, dar el îi puse amîndouă mîinile în piept, ca să-l privească ceva mai de departe, și cînd îl cunoscă, în cele din urmă, îl strînse cu atîta foc în brațe, vîrsînd lacrimi fierbinți de bucurie, că mai-mai să-i țină hangul și să plîngă mulți dintre cei care erau de față. Ce vorbe și-au spus frații între ei, ce simțăminte și-au dat ei pe față, cred că anevoie i-ar putea trece cuiva prin minte, darmită să le mai și scrie ! Ba începeau să-și înșire unul altuia, pe scurt, prin cîte trecuseră ; ba arătau ca doi frați iubitori, așa cum se cuvine, ba o îmbrățișa *oidor*-ul pe Zoraida și-i punea la picioare toată averea lui, ba o punea pe fiică-sa s-o îmbrățișeze, iar frumoasa creștină și nespă de frumoasa maură făceau să li se umple tuturor din nou ochii de lacrimi. Don Quijote era tot numai ochi și urechi și nu scotea o vorbă, rostogolind în capul lui toate întîmplările astea ciudate și punîndu-le pe seama himerelor cavaleriei rătăcitoare. Hotărîră ca Zoraida și căpitanul să se întoarcă dimpreună cu fratele lui la Sevilla, de unde să dea tatălui lor de

știre despre regăsirea și eliberarea lui, pentru ca să vină el cum o putea și să fie de față la nuntă, ca și la botezul Zoraidei, nefiindu-i cu putință *oidor*-ului să-și întrerupă călătoria, din pricină că veștile pe care le avea spuneau că peste o lună pleca din Sevilla o flotă în Noua Spanie¹ și i-ar fi fost foarte peste mână să piardă prilejul. Ce mai vortă multă, rămaseră cu toții mulțumiți și bucueroși de norocul captivului; și cum noaptea străbătuse mai bine de două treimi din drumul ei obișnuit, găsiră cu cale să se retragă și să se odihnească atîta cît le mai rămînea din ea.

Don Quijote se oferă să facă de strajă castelului, ca să nu fie cumva atacați de vreun uriaș, sau de vreun răufăcător cu cine știe ce gînduri blestemate, din cîți vor fi rîvnit la comoara de nuri și frumuseți zăvorîte între zidurile acelei fortărețe. Îi dădură mare mulțămîntă toți cei care-l cunoșteau, făcîndu-i și *oidor*-ului parte de vestea ciudatei sminteli a firii lui don Quijote, care nu-i displăcu de loc. Doar Sancho Panza nu-și mai venea în fire de ciudă că se culcau așa de tîrziu, și numai el se cuibări mai bine ca oricare dintre ceilalți, trîntindu-se peste samarele asinului său, care aveau să-l coste așa de scump, cum se va vedea mai departe. Și după ce se închiseră femeile în odaia lor, iar ceilalți se aciuară care cum putu mai puțin rău, don Quijote ieși pe poarta hanului afară, ca să facă de strajă castelului, așa cum făgăduise.

¹ În original „...*Nueva España*“ : numele dat inițial de conchistadori Mexicului. Și din conținutul capitolului reiese că *oidor*-ul urma să plece în Mexico.

Se întâmplă deci ca, pînă să nu apuce a se lumina bine de ziuă, să ajungă în auzul doamnelor un glas atît de dulce și de melodios, încît fură cu toatele silite să-l asculte cu luare-aminte, mai cu seamă Dorotea, care era trează și lingă care dormea doña Clara de Viedma, căci așa se numea fiica dregătorului. Nu-i dădea nimănui prin cap cine să fie cel care cînta atît de frumos, și era doar o voce singură, neîntovărașită de nici un instrument. Cîteodată li se părea că venea din curte cîntecul, alteori că venea dinspre grajduri ; și fiind ele toate numai urechi și peste măsură de nedumerite, îl auziră la ușa încăperii pe Cardenio, care le spuse :

— Cine nu doarme, să asculte, fiindcă veți auzi glasul unui argat de la catîri care, de frumos ce cîntă, te încîntă !

— L-am și auzit, seînor, răspunse Dorotea.

După asta Cardenio plecă, și Dorotea ațintindu-și cît putu mai bine auzul, pricepu ce cînta catîrgiul.

CAPITOLUL XLIII

Care povestește istoria plăcută a argatului de la catîri și alte întâmplări ciudate de la han

Corăbier sînt, de-al iubirii,
Și pe marea ei adîncă
Tot plutesc, fără nădejdea
C-am s-ajung vreodată-n port.

Urmăresc o stea, pe care
De departe o descopăr
Mai lucioasă și mai mindră
Decît Palinúr¹ văzut-a.

Nu știu încotro mă duce
Și plutesc așa-n neștire.
Altă grijă n-am în suflet
Decît s-o privesc cu grijă.

Cinstea prea nemăsurată
Și fereala peste fire
Mi-o acopăr ca și norii
Cînd fac tot ce pot s-o văd.

Stea curată, luminoasă,
Mă topest în strălucirea-ți,
Dac-ai să-mi apui vreodată,
Viața-mi însăși va apune !

Cînd ajunse aici cel care cînta, Doroteii i se păru că n-ar fi rău să audă și Clara o voce atît de frumoasă. Așa că, scuturînd-o ușurel, o deșteptă, spunîndu-i :

— Iartă-mă, copilă dragă, că te deștept, dar n-o fac decît ca să poți avea plăcerea de-a auzi cea mai frumoasă voce din cîte vei fi auzit poate de cînd trăiești.

Clara se deșteptă, somnoroasă, și nu pricepu de la început ce-i spunea Dorotea ; așa că, întrebînd-o ce zice, ea îi mai spuse o dată, și Clara în-

¹ Numele pilotului principal al flotei lui Eneas. Prezența lui într-o romanță demonstrează, după Clemencin, pedanteria unui studios al literaturii clasice și al lui Vergiliu în special, așa că poezia este rezultatul „artei culte”, nu populară, cum ne-ar lăsa să credem persoana cîntărețului.

cepu să fie cu luare-aminte la ceea ce se auzea ; dar nu apucă să asculte două din versurile cu care își urmă cîntecul cel ce cînta, că o și apucă un tremur atît de ciudat, de parcă ar fi zgîlțit-o un atac de friguri ; și lipindu-se strîns de Dorotea, o îmbrățișă și zise :

— Vai, doamnă dragă inimii și sufletului meu, pentru ce m-ai deșteptat ? Că nu mi-ar fi putut soarta face mai mare bine acuma decît să-mi țină ochii închiși și urechile zăvorîte, ca să nu-l aud și să nu-l văd pe cîntărețul acesta nefericit.

— Ce tot spui tu acolo, fetițo ? Bagă de seamă că, pe cit se spune, cîntărețul nu-i decît un argat de la catîri.

— Ba-i stăpîn pe multe locuri și sălașe, răspunse Clara, și, pe deasupra, stăpînul locului pe care-l ține în inima mea cu atîta trăinicie, că de nu s-o întîmpla să vrea el să-l lase, n-are să-i fie luat în vecii vecilor din stăpînire !

Uluită, rămase Dorotea de pătimașele cuvinte ale fetei, părăindu-i-se că întreceau cu mult judecata pe care fragezii ei ani o puteau făgădui ; așa că-i spuse :

— Vorbești în așa fel, seîhora Clara, încît nu te pot pricepe ; spune mai de-a dreptul ce tot înșiri acolo de inimă și de locuri și de cîntărețul ăsta, care te-a tulburat atîta cu glasul lui ! Dar mai bine nu-mi spune nimic pînă una-alta, căci nu vreau să pierd, căutînd să-ți spulber spaima, pri-lejul plăcut de a-l auzi pe el cum cîntă, fiindcă, după cîte mi se pare, a început din nou, cu alte stihuri și pe alt glas.

— Să-i fie de bine ! răspunse Clara.

Și, ca să nu-l mai audă, și-astupă urechile cu palmele, lucru de care grozav se minună iarăși

Dorotea, care, fiind cu luare-aminte la cîntec,
văzu că suna cum urmează :

Speranța mea-ndrăgită,
Ce treci ca-n zbor obstacole, sfarmi pledici,
Urmîndu-ți neclintită
Un drum ce singură ți-l cureți și deretici :
Nu te-ntrista că-mparte
Cu tine pasul nendurata-ți moarte.

Cei lăsători din fire
N-au drept izbinzi să ceară de la viață ;
Nu-s pentru fericire
Acei ce soartei nu-i pot face față,
Și simțurile toate
Doar de plăceri le lasă dezmiardate !

E drept Amór să-și vîndă
Scump desfătările, și-i dau dreptate,
Căci prada e plăpîndă
Cînd prețul nu din prețul ei și-l scoate,
Și-i știm cu toții rostul :
Nu prêțui lucrul neplătindu-i costul !

În dragoste, adese,
Poate-ndrăzneala ce-i cu neputință ;
Așa c-a mea-și alese
Ce-i în iubire mai cu-anevoînță.
Deci n-am nici un cuvînt
Să nu gust raiul cît eale pe pămînt.

Aici glasul puse capăt cîntecului, iar Clara porni
să suspine iarăși, și toate acestea aprindeau do-
rința Doroteii de a afla cauza unui atît de duios
cînt și a unui atît de jalnic plîns ; așa că prinse
a o întreba ce voise să spună cu vorbele pe care

le rostise mai adineauri. Iar Clara, temîndu-se să n-o audă cumva Luscinda, o luă strîns în brațe pe Dorotea, și numai cît nu-și lipi gura de urechea ei, vorbindu-i atît de aproape, încît putea de bună seamă cuvînta fără grija c-ar mai putea fi auzită și de urechi străine, așa că spuse :

— Cel care cîntă, señora, este fiul unui cavalier stăpîn pe două moșii, de fel din regatul Aragónului, care trăia la Madrid, peste drum de casa tatălui meu ; și cu toate că tata astupa ferestrele casei cu perdele grele iarna și cu obloane vara, nu știu ce s-a întîmplat, ce nu s-a întîmplat, că acest cavaler, care era student, apucă să mă vadă, nu-mi dau seama dacă la biserică sau în altă parte ; și, ce mai vorbă multă, se îndrăgosti de mine și mi-o mărturisi de la ferestrele casei lui, cu atîtea semne de netăgăduit, întovărășite de atîtea lacrimi, că n-avui încotro și trebuii să-l cred, ba chiar să-l și îndrăgesc, fără să știu ce voia de la mine. Printre semnele pe care mi le făcea, unul era să-și apuce o mîină cu cealaltă, dîndu-mi să înțeleg că se va căsători cu mine ; și cu toate că m-aș fi bucurat mult să se întîmple așa, cum eram singură la părinți și fără mamă, nu știam cu cine să mă sfătuiesc, așa că-l lăsa să facă ce vrea, fără să-l îngădui alte favoruri decît, atunci cînd se întîmpla să fie tatăl meu plecat de acasă și al lui de asemenea, să ridic puținel perdeaua, ori oblonul, lăsîndu-mă văzută pe de-a-n-tregul, lucru care pe el îl umplea de atîta bucurie, că da semne a fi înnebunit, nu alta ! În vremea asta se apropia ziua cînd tatăl meu urma să plece, și el o află, dar nu de la mine, pentru că niciodată n-am avut cum să i-o spun. Căzu la păt — după cîte îmi închipui, de inimă rea — așa că în ziua cînd plecarăm nu-l putui vedea de fel, ca să-mi

iau rămas bun de la dinsul măcar din ochi ; dar după două zile de drum, intrînd pe poarta hanului dintr-un sat, ce se află departe de-aici ca la o zi de umblat, îl văzui chiar în ușa casei, în straie de argat tocmit la catîri, și-i cădeau atît de firesc veșmintele pe trup, că dacă nu i-aș fi purtat eu chipul atît de bine întipărit în inima mea, mi-ar fi fost cu neputință să-l recunosc. Dar îl cunoscui, umplîndu-mă mirarea și bucuria, iar el îmi aruncă o privire furișă, să nu vadă tata, de care se ascunde întotdeauna, ori de cîte ori trece prin fața mea pe drumurile și pe la hanurile unde tragem ; și cum eu știu cine este, și-mi dau seama că de dragul meu vine el atîta drum pe jos, și cu atîta trudă, mă omoară părerea de rău, și toată calea pe unde-i calcă lui pîciorul o stropesc cu lacrimile ochilor mei ! Nu știu cu ce gînd vine, și nici cum de-a putut fugi de la tatăl lui, care-l iubește ca pe ochii din cap, fiindcă alt moștenitor n-are și fiindcă el o merită din plin, așa cum vei vedea și domnia-ta cînd îl vei cunoaște. Ba încă îți pot spune și mai mult : că tot ceea ce cîntă e din capul lui, fiindcă am auzit spunîndu-se despre dinsul că-i nu numai student desăvîrșit, ci și poet. Și mai e un lucru : de cîte ori îl văd sau îl aud cîntînd, tremur toată și mă tem să nu-l recunoască tata și să-și dea cumva seama că ne iubim. Nu i-am spus o vorbă de cînd sînt, și cu toate astea, îl iubesc cu atîta patimă, că nu pot trăi fără el. Asta este, seņora, tot ce pot să-ți spun despre cîntărețul al cărui glas ți-a făcut atîta plăcere ; căci, fie și numai după glas, ți-ai putea da seama că nu e grăjdar la catîri, cum zici, ci stăpîn pe suflete și pe sălașe de oameni, așa cum ți-am spus eu.

— Nu mai povesti nimic, doņia Clara, spuse, la vorbele acestea, Dorotea, sărutînd-o, nu mai po-

vesti nimic și așteaptă să se facă ziuă, căci trag nădejde întru Domnul că are să îndrume el pe căile cele bune necazurile voastre, încît să-și afle sfîrșitul fericit, meritat de niște începuturi atît de cinstite !

— Vai, seņora, oftă doņia Clara, la ce sfîrșit fericit mă pot eu aștepta, cînd tatăl lui e atît de bogat și de neam atît de mare, încît i s-ar părea că eu nu-i pot fi nici măcar slugă fiului său, necum soție ! Iar să mă căsătoresc pe furiș, împotriva voinței tatălui meu, n-aș putea-o face nici să-mi dai lumea și pămîntul ! N-aș vrea decît să se întoarcă tînărul acesta acasă și să mă lase ; poate că, nemaivăzîndu-l și plecînd la atîta depărtare de el, cită vom pune între noi prin călătoria ce avem de făcut, așe să mi se mai aline durerea care-mi sfișie acuma inima, deși știu că n-are să-mi slujească la mare lucru leacul acesta de care îți vorbesc ! Nu știu ce diavol și-a vîrît coada aici și nici pe unde s-a strecurat în inima mea atîta dragoste cită îi port, fiind eu atît de copilă și el atît de copil, pentru că, într-adevăr, cred că sîntem de aceeași vîrstă, iar eu n-am împlinit încă șaisprezece ani, că de la tata știu că-i împlinesc de Sfîntul Mihail !

Dorotea nu se putea împiedica să rîdă auzind cît de copilărește vorbea doņia Clara și-i zise :

— Să ne mai și odihnim puțin, seņora, în cele cîteva ore cît cred că ne-a mai rămas din noapte, că dă el Dumnezeu să se facă iar ziuă și s-or întoarce toate spre bine ; sau, de nu, știu eu ce am de făcut !

Cu asta își aflară liniștea, și în toate încăperile hanului domnea o tăcere adîncă ; singurele care nu dormeau erau fiica hangiului și Maritornes, slujnica ei ; și știindu-l acestea pe don Quijote

trăsnit, și mai știind că dădea acuma tîrcoale hanului, armat și de-a călare, în chip de străjer, hotărîră ele între ele să-i joace o festă, ori cel puțin să petreacă un pic, ascultîndu-i aiurelile.

Întîmplarea voi ca în tot hanul să nu fi fost nici o fereastră care să dea în cîmp, în afară de bageaca de la pod, pe unde vîrau de-afară finul și paie. La bageaca aceasta se aținură cele două fete pe jumătate mari¹ și-l văzură pe don Quijote călare, sprijinit în lance, scoțînd din cînd în cînd suspine atît de jalnice, încît părea că-și va da sufletul cu fiecare din ele. Mai auziră de asemenea că rostea, cu voce dulce, duioasă și iubitore :

— Oh, stăpînă Dulcinea din Toboso, culme a frumuseții omenești, pisc al înțelepciunii, arhivă a tuturor nurilor, bisactea a virtuților toate și, la urma urmei, ideal a tot ce este prielnic, cinstit și desfătător pe lumea asta ! Ce vei fi făcînd acuma, înălțimea-ta ? O, dacă te va fi dus din întîmplare gîndul la cavalerul tău robît, care, doar din dorința de-a te sluji, a vrut să se supună de bună-voie atîtor primejdii ! Dă-mi tu vești despre ea, o, luminătoarea cu trei fețe², care, cine știe, poate că stai s-o privești acuma, pizmuindu-i-o pe-a ei, fie că-și preumblă pașii printr-una din galeriile

¹ În original : „*semidoncellas*“, deci „semifecioare“, poate aluzie la faptul că, din două, una singură mai putea fi socotită „fată“, după cele spuse despre Maritornes. Este posibil ca autorul să fi intenționat însă a arunca oprobiul și asupra fiicei hangului, numindu-le pe amîndouă, „semivirgine“.

² După Rodríguez Marín, singurul care a găsit o explicație acestui apelativ, Cervantes îl pune pe don Quijote să dea lunii denumirea de „*luminaria de las tres caras*“ (lună plină, crescîndă și descrescîndă), datorită amintirii invocațîilor horatîene la adresa acestei „*diva triformis*“.

somptuoaselor sale palate, fie că, rezemată în coate pe vreun balcon, stă și se gîndește cum ar face să poată potoli, păstrîndu-și întregi cîntea și rangul, vifornița ce îndură pentru dînsa această întristată inimă din pieptu-mi, ce răsplată să dea chinurilor mele, ce împăcare grijii care mă bîntuie, și, în sfîrșit, ce viață să dea agoniei mele, ca preț pentru cît am slujit-o. Iar tu, soare, care te vei fi și grăbind să-ți înhami telegarii ca să te scoli de dimineată și să ieși să-mi vezi stăpîna, salut-o, rogu-te, din parte-mi de îndată ce-i zări-o, dar fe-rește-te ca nu cumva, văzînd-o și salutînd-o, să-i dai o sărutare pe obraz, căci eu te-aș gelozii mai mult decît ai putea fi tu gelos pe acea ușuratică nerecunoscătoare¹ ce te-a făcut să alergi atîta, asudînd, pe cîmpiile Tesaliei și pe malurile Peneului (că nu prea-mi mai aduc aminte bine pe unde-ai alergat atuncea), aprins de dragoste și gelozie !

Aici ajunsese don Quijote cu plîngătoarea lui invocație, cînd fata hangîței începu a-l țistui și a-i spune :

— Pst ! Pst ! Señor, dă-te mai încoace, măria-ta, dacă binevoiești !

La aceste semne și cuvinte, don Quijote întoarse capul și văzu la lumina lunii, care strălucea în toată splendoarea ei, că era chemat de la bageaca podului, care lui i se păru balcon, ba încă din cele cu zăbrele aurite, așa cum se cuvine să aibă castelele bogate printre care își închipuia el că se numără și hanul acela. Și pe loc, într-o clipită, minții lui înfierbîntate i se năluci că din nou, întocmai ca și data trecută, frumoasa domniță, fiica stăpî-

¹ Aluzie la Daphne, după care, în arhicunoscuta legendă mitologică, a alergat Apolo.

nei castelane, răpusă de dragoste pentru el, venea să-l ispitească ; cu gîndul acesta, nevrînd să se arate lipsit de curtenie și de recunoștință, strînse friul lui Rocinante și se apropie de bageacă, unde, de îndată ce le văzu pe cele două fete, începu să spună :

— Vă plîng, domniță, că v-ați pus gîndul cu temei de dragoste acolo unde nu-i puțină să găsiți răspuns, așa cum ar merita frumusețea și noblețta domniei-voastre ; dar nu trebuie să-l socotiți vinovat pentru asta pe acest nefericit cavalier rătăcitor, pe care zeul Amor îl face neputincios de a-și depune inima la picioarele alteia decît aceea pe care, chiar din clipa în care ochii lui o văzură pentru întîia dată, și-a făcut-o doamnă și stăpîină absolută a inimii sale ! Iertați-mă, mărită doamnă, și retrageți-vă în apartamentul domniei-voastre dacă voiți să nu mă mai arăt ingrat văzîndu-vă că-mi dați mai departe a înțelege ce doriți ; iar dacă, din dragostea pe care mi-o purtați, găsiți în mine altceva vrednic să vă satisfacă și care să nu fie dragostea însăși, cereți-mi, căci jur pe lipsa acelei dulci vrăjmașe a sufletului meu să vă dăruiesc fără să preget orice mi-ați cere, chiar dac-ar fi să fie o șuviță din pletele Meduzei, care se știe că erau numai vipere, sau pînă și razele înseși ale soarelui, închise într-un șip !

— Nu de astea îi arde stăpîinei mele, seîor cavalier, zise atunci Maritornes.

— Atunci, ce lucru-i face trebuință stăpîinei tale, înțeleaptă mijlocitoare ? întrebă don Quijote.

— Dați-i doar una din frumoasele înălțîmii-voastre mîini, zise Maritornes, ca să-și mai verse asupra ei înfocata dorință care a adus-o aici la bageacă, cu primejdia onoarei sale, că dac-ar fi

mirosit-o tatăl și stăpînul său, ar fi tăiat-o bucățele, de nu i-ar mai fi rămas întregi nici urechile.

— Mare chef aş avea s-o mai văd și pe asta ! răspunse don Quijote. Mai bine să-și vadă de treabă tatăl ei, dacă nu care cumva i-a venit pofta să-și găsească sfîrșitul cel mai nenorocit de care a avut vreodată parte pe lume vreun tată, drept plată de-a fi îndrăznit să se atingă de gingașele mădulare ale fiicei sale îndrăgostite.

Maritornes își dădu cu socoteala că, fără nici o îndoială, don Quijote avea să dea mîna cerută și, rumegînd în mintea ei ce-avea de făcut, plecă de la bageacă și dădu fuga pînă-n grajd, de unde luă căpăstrul măgarului lui Sancho Panza, întorcîndu-se într-un suflet la locul ei tocmai cînd don Quijote izbutise să se ridice în picioare pe șaua lui Rocinante, ca să ajungă la fereastra zăbreliată, unde își închipuia că se aține domnița rănită de săgețile dragostei, căreia, întinzîndu-i mîna, îi spuse :

— Primește, doamnă, mîna aceasta, sau, mai bine zis, pe călăul acesta al răufăcătorilor de pe fața întregului pămînt ! Primește mîna aceasta, zic, pe care n-a atins-o nici o altă femeie, nici chiar aceea care e stăpînă deplină a întregului meu trup. Și nu ți-o dau ca s-o săruți, ci ca să-i vezi țesătura nervilor, lucrătura mușchilor, să vezi ce mult loc țin pe ea arterele, și din toate acestea să pricepi ce vajnică trebuie să fie puterea brațului unei asemenea mîini.

— Vedem noi îndată ! zise Maritornes.

Și făcînd un nod de laț friului, i-l petrecu pe după încheietura mîinii și, coborîndu-se apoi de la bageacă, legă capătul celălalt de zăvorul ușii podului cît putu mai strîns.

Don Quijote, simțind asprimea frînghiei pe la încheietura mîinii, zise :

— Îmi pare că înălțimea-ta mă rășluiești mai curînd decît mă mîngîii pe mînă. Nu te purta așa de aspru cu ea, că nu e ea vinovată de răul pe care ți-l face voința mea, nici nu se cuvine să-ți verși pe-o părțică atît de măruntă din mine tot necazul pe care vrei să ți-l răzbuni. Ia seama, că cine iubește nu se răzbună.

Dar toate aceste judecăți ale lui don Quijote nu mai stătea nimeni să le asculte, căci, de îndată ce apucă Maritornes să-l lege, fugiră și ea și cealaltă, murind de rîs, și-l lăsară legat frumos și bine, fără putință de scăpare.

Se afla, așadar, cum s-a spus mai sus, în picioare pe spinarea lui Rocinante, cu tot brațul vîrît în bageacă, legat de încheietura mîinii și priponit de zăvorul ușii, și-i tremura inima de grijă că, dacă s-ar urni cumva Rocinante într-o parte sau în cealaltă, el ar rămîne spînzurat de mînă, așa că nu îndrăznea să facă nici o mișcare, căci dinspre partea lui Rocinante, cu răbdarea și cu calmul lui, se putea aștepta pe drept cuvînt să rămînă așa, fără să se clinească, o vecie întreagă !

În cele din urmă, don Quijote, văzînd că era legat și că doamnele dispăruseră, începu să-și închi- puie că tot ce se petrecea erau numai vrăjitorii, ca și data trecută, cînd în același castel îi muia se oasele maurul acela de cărăuș solomonit ; și-și bles- tema în sinea lui lipsa de cap și de prevedere, pen- tru că, după ce ieșise ca vai de el data trecută din castel, se mai aventurase să-i calce pragul și a doua oară, cînd știut este că un cavaler rătăcitor, dacă a avut o aventură și n-a ieșit bine din ea, e semn că aventura aceea nu-l e hărăzită lui, ci al- tora, așa că nu mai este cu nici un chip ținut să-și

mai încerce în ea, și-a doua oară, norocul. Cu toate astea, trăgea cît putea de braț, ca să vadă dacă s-ar putea slobozi, dar brațul îi era atît de bine legat, încît toate încercările lui fură zadarnice. E drept că trăgea cam cu fereală, nu care cumva să se miște Rocinante. Și, oricît chef ar fi avut să stea jos și să se așeze în șa, n-avea cum sta altfel decît în picioare, afară doar dacă și-ar fi smuls brațul din umăr. Atunci începu el să rîvnească la spada lui Amadís, împotriva căreia nici o vrajă nu mai avea putere ; atunci începu să-și blesteme soarta ; atunci începu să umfle, în închipuirea lui, lipsa pe care avea să i-o simtă lumea cît timp va fi să stea el aicea, fermecat, căci nu mai avea nici o îndoială că fermecat era ; atunci prinse a-și aminti din nou de preaiubita lui Dulcinea din Toboso ; atunci începu a-l striga pe bunul său scutier Sancho Panza, care dormea dus cu morții, trîntit peste samarele măgarului său, și nu-și mai aducea aminte în clipa aceea nici de mama care-l născuse. Aci îi invocă el pe înțelepții Lirgandeo și Alquife să-i vină întru ajutor, aci pe buna sa amică Urganda să-l scoată din strîmtoare. Și, în sfîrșit, aici îl găsiră zorile, atît de deznădăjduit și de tulburat, încît mugea ca un buhai, fiindcă n-avea nici o speranță să i se poată lecuî o dată cu faptul dimineții durerii, de vreme ce o credea veșnică și se socotea vrăjit. Îl făcea mai cu seamă să creadă lucrul acesta faptul că Rocinante nu se urnea de loc, și socotea deci c-avea să stea în felul acela, fără să mănince, fără să bea și fără să doarmă, și el și calul său, pînă ce înriurirea neprielnică a constelațiilor avea să treacă, sau pînă ce un alt mag, mai înțelept, avea să-l dezlege de vrajă.

Dar se înșela amarnic crezînd una ca asta, fiindcă nici nu se făcuse de-a binelea ziuă, cînd

sosiră la han patru oameni călări, foarte bine îmbrăcați și cu flinte la oblînc. Începură să strige la poarta hanului, care era încă zăvorîtă, lovind cît putea în ea ; ceea ce văzînd don Quijote de-acolo de unde tot mai făcea încă de strajă, ridică glasul și le spuse cu ton sfidător :

— Cavaleri, ori scutieri, ori ce-ți fi fiind, n-aveți de ce striga la porțile acestui castel, fiindcă-i limpede lucru că, la o oră ca asta, cei ce sînt înăuntru ori nu s-au trezit încă, ori n-au obiceiul să deschidă fortărețele pînă ce lumina soarelui nu se va fi răspîndit pe toată suprafața pămîntului ; faceți un ocol pe-afară și mai așteptați pînă ce se luminează bine de ziuă, c-om vedea noi atuncea dacă se cuvine sau nu să vi se deschidă.

— Care fortăreață, ori ce dracului castel vezi tu aici, zise unul dintre ei, de ne vîri pe gît acuma păzirea unor asemenea ceremonii ? Dacă ești hangiu, zi să ne deschidă, că noi sîntem drumeți și n-avem altă dorință decît să dăm ceva ovăz cailor și să ne vedem de drum, că n-avem vreme de pierdut !

— Vi se va fi părînd cumva, cavaleri, că am eu mutră de hangiu ? se răsti don Quijote.

— Nu știu ce fel de mutră ai, îi întoarse celălalt vorba, dar știu că aiurezi cînd numești castel hanul ăsta.

— Castel e, răspunse don Quijote, ba încă din cele mai vestite din tot ținutul acesta, și sînt înăuntrul lui oameni care-au purtat în mîini sceptru și pe cap coroană !

— Mai bine-ar fi fost de-a-ndoaselea, zise drumețul, să-și fi pus adică sceptrul în cap și coroana într-o mîină ; o fi, la o adică, vreo trupă de comedianți care-au mas aici peste noapte, căci ei au obicei să poarte cîteodată coroane și sceptre cum zici ; fiindcă într-un hănuleț ca ăsta, unde dom-

nește atîta liniște cum aud, nu-mi prea vine a crede să fi mas vreun cap încoronat ori vreun ins vrednic a purta sceptru.

— Habar n-ai ce-i pe lumea asta, îi întoarse don Quijote vorba, fiindcă nu știi nimic de întîmplările care le pot ieși în cale cavalerilor rătăcitori !

Se cam plictisiseră tovarășii celui ce vorbea de dialogul acestuia cu don Quijote, așa că prinseră a striga cît îi ținea gura și într-un asemenea hal, că se deșteptă nu numai hangiul, ci toată lumea cîtă era în han, și stăpînul casei se sculă din pat să întrebe cine striga. Se întîmplă, în vremea asta, ca unul dintre cail pe care veniseră cei patru, care strigau, să se apropie, adulmecîndu-l pe Rocinante, care, trist și melancolic, cu urechile pleoștite, își susținea, fără să se urnească, stăpînul cel atîrnat ; și cum, la urma urmei, era și el făptură vie, de carne și de sînge, cu toate că părea de lemn, nu se putu împiedica să nu se simtă mișcat și să nu caute a mirosi și el, la rîndul lui, pe cel care se apropiase să-i dea binețe ; și așa, nici n-apucase să se urnească de-o palmă, că se și dezlipiră de sa tălpile, alăturate una de alta, ale lui don Quijote, care, alunecînd, ar fi căzut, de bună seamă, la pămînt de n-ar fi rămas spînzurat de-un braț, lucru care îi pricinui atîta durere, încît crezu că îi tăia cineva mîna de la încheietură, sau că i se smulsese brațul din umăr, căci rămase atît de aproape de pămînt, încît cu vîrfurile degetelor de la picioare atingea țărîna, ceea ce era spre răul lui ; fiindcă, de îndată ce simți cît de puțin îi mai trebuia ca să pună tălpile pe pămînt, începu a se căzni și a se întinde cît putea, ca să ajungă a pune piciorul jos, întocmai așa cum cei ce sînt supuși la cazna scri-

peților¹ și lăsați așa, nici atârnați de-a binelea, nici pe pământ, devin ei singuri pricină a sporului durerii lor, tot căutînd să se întindă și mai mult, înșelați de nădejdea că, de se vor mai lungi puțin, vor putea atinge pămîntul.

CAPITOLUL XLIV

Unde urmează povestirea nemaiauzitelor în-
tîmplări de la han

Intr-adevăr, așa urlete scotea don Quijote, în-
cît hangiul, descuind cît putu mai repede porțile
hanului, ieși înspăimîntat să vadă cine striga în
halul acela, iar cei care erau dincolo de poartă fă-
cură și ei la fel. Maritornes, care se deșteptase din
pricina aceluiași strigăte, închipuindu-și pe loc
despre ce putea fi vorba, dădu fuga în pod și dez-
legă, fără s-o vadă nimeni, frîul ce-l susținea pe
don Quijote, așa că el căzu pe loc la pămînt, sub
ochii hangiului și ai drumeților, care, apropiin-
du-se numaidecît de dinsul, îl întrebă ce avea de
răcnea așa, ca din gură de șarpe. Fără să răspundă
nici un cuvînt, el își azvîrli frînghia de la încheie-

¹ În original *El tormento del carillo*: cazna cărucioru-
lui, folosită în interogatoriile luate arestaților de către
Inchiziția din Toledo, este tortura descrisă aici. Cervantes
greșete cînd o numește „*el tormento de la garrucha*”
(cazna scripetelui), aceasta fiind o mult mai gravă tortură,
folosită, de altfel, și de tribunalele ordinare, nu numai de
Inchiziție, și constînd în ridicarea celui bănuît de un delict
nemărturisit pînă la înălțimea unui stat de om. cu o sută
• de livre de fier legate de picioare, pentru ca durerile de
necrezut să-i smulgă mărturisirea și să poată fi condamnat,
în lipsă de alte probe pe baza propriei declarații.

tura mîinii și, sărind în picioare, se aruncă în spina-
narea lui Rocinante, își trecu scutul pe după braț,
întinse lancea pe lîngă oblînc și, după ce bătu o
postată bună de loc, se întoarse de pe cîmp în trap
săltat, spunînd :

— Oricine-ar fi să spună că pe drept cuvînt am
fost vrăjit și că am meritat-o, de îndată ce doamna
mea, principesa Micomicona, mi-ar da îngăduința
s-o fac, l-aș dezminți, l-aș sfida și l-aș provoca la
luptă dreaptă, piept la piept !

Rămaseră cu gurile căscate drumeții cei nou ve-
niți la vorbele lui don Quijote ; dar hangiuul puse
capăt uluirii lor, spunîndu-le ce era cu don Qui-
jote și sfătuindu-i să nu-l prea ia în seamă, căci
era sărit din minți.

Îl întrebă pe hangiu dacă nu cumva trăsese la
hanul acela un băiat, în vîrstă ca de vreo 15 ani,
care umbla îmbrăcat în straie de argat la catîri,
avînd cutare și cutare trăsături ; și i le dădură
chiar pe cele pe care le avea iubitul doînei Clara.
Hangiuul răspunse că atîta lume era la el în han,
încît n-apucase să bage încă de seamă vreunul ca
acela de care-l întrebau ; dar văzînd unul dintre
drumeți careta cu care venise dregătorul, zise :

— Aici trebuie să fie, nu mai încape îndoială,
fiindcă asta e careta pe care, cică, ar urmări-o el.
Să rămînă unul de-ai noștri la poartă și să între
ceilalți să-l caute ; ba n-ar fi rău să dea vreunul
dintr-ai noștri tîrcoale hanului, de jur împrejur,
ca să nu spele cumva putina pe porțile de din dos
ale ogrăzii.

— Așa vom face ! răspunse unul dintre ei.

Și, intrînd cei doi înăuntru, rămaseră unul la
poartă și celălalt să dea ocol zidurilor ce îngră-
deau hanul. Toate acestea le vedea hangiuul și nu
se pricepea de ce făceau cu atîta sîrg tot ceea ce

faceau, deși își dădu seama că-l căutau pe băiatul acela de care spusese că arăta așa și pe dincolo.

În vremea asta se luminase de-a binelea de ziuă, așa că, mai din pricina luminii, mai din pricina zgomotului pe care-l făcuse don Quijote cu strigătele lui, se treziră toți și se sculară din pat, și mai curînd decît toți doña Clara și Dorotea, care abia dacă putuseră ațipi toată noaptea, una din pricină că era tulburată să-și știe atît de aproape iubitul, cealaltă pentru că ardea de nerăbdare să-l vadă. Don Quijote, cînd prinse de veste că nici unul dintre cei patru drumeți nu-l lua în seamă și nici nu-i răspundea la întrebări, începu să turbaze de necaz și să se dea de ceasul morții de atîta fiere ; iar de-ar fi aflat el cumva scris în rînduielele cavaleriei că în chip legiuit se putea viri un cavaler rătăcitor în altă aventură, după ce-și dăduse cuvîntul de cinste să nu-și mai ia nici una pe cap pînă ce nu duce la bun sfîrșit ceea ce făgăduise, i-ar fi luat din scurt pe toți și i-ar fi tras la răspundere, cum nu le-ar fi fost de fel pe plac ; dar fiindcă se părea că nu se cuvenea, și nici bine nu i-ar sta, să înceapă o ispravă pînă ce n-avea să ajungă a o pune pe Micomicona la loc pe tronul regatului ei, n-avu încotro și trebui să țară și să stea liniștit, așteptînd să vadă încotro băteau planurile și zelul drumeților acelora ; iar unul dintre ei îl găsi pe tînărul căutat, care dormea lîngă un argat de la catiri și nici nu visa că l-ar fi căutat careva, necum că-l și găsisse. Omul îl trase de braț și-i zise :

— Frumoasă treabă, seîor don Luis, și bine-ți șade în zdrențele astea, pe care le porți fiind cine ești ! Și zău că se potrivește, n-am ce zice, patul de paie pe care te-am găsit culcat, cu puful în care te-a crescut mama domniei-tale !

Se frecă băiatul la ochi să-și îndepărteze somnul și se uită lung la cel care îl apucase de mână, cunoscînd pe dată că era o slugă de-a tatălui său, ceea ce-l vîri atît de tare în sperieți, că nu mai putu să crîcnească, sau nu mai voi să scoată nici un cuvînt o bună bucată de vreme, așa că sluga urmă, zicînd :

— Nu se mai încape să faci altceva, seîor don Luis, decît să te arăți supus și să te întorci acasă, de nu cumva ți-o plăcea mai bine luminăției-tale să se întorcă stăpînul, tatăl domniei-tale, pe lumina cealaltă, că la asta trebuie să te aștepți, după necazul ce i-ai făcut fugind de-acasă !

— Dar cum de-a aflat tata, întrebă don Luis, pe ce drum și în cel fel de straie umblu eu ?

— Un student, răspunse lacheul, căruia îi spuseseși domnia-ta tot ce aveai pe suflet, a venit și i-a destăinuit totul, împins la asta de mila pe care i-o stîrnea durerea tatălui domniei-tale în clipa cînd te-a găsit lipsă ; așa că îți puse patru servitori de-ai lui pe urme, și iată-ne, sîntem cu toții aici spre a te sluji, mai bucuroși decît își poate cîneva închipui de fericitul capăt la care am ajuns, de vreme ce ne putem întoarce aducîndu-te teafăr sub ochii celui care te iubește atît.

— Va fi cum doresc eu să fie, sau cum va orîndui-o cerul, răspunse don Luis.

— Ce mai poți dori sau ce mai poate orîndui cerul alta decît să consimți a te întoarce acasă ? Pentru că nici nu-i cu putință altceva.

Toate cite și le spuseră cei doi unul altuia le auzi argatul de la catîri, lîngă care se lungise don Luis ; și sculîndu-se el de jos, dădu fuga să spună ce se petrecea lui don Fernando, lui Cardenio și celorlalți care apucaseră să se îmbrace ; și le spuse cum omul acela îl numise pe băietan don, înșirînd

du-le tot ce-i mai spusese, și cum stăruia să-l ia înapoi, acasă la tatăl lui, iar băiatul nu se învoia. Și aflînd toate acestea, pe deasupra celor ce mai știau despre acela pe care cerul îl dăruise cu glas atît de dulce la auz, le spori tuturor dorința de a ști mai cu de-amănuntul cine era, ba chiar de a-i da vreun sprijin, de-ar fi vrut cumva oamenii aceia să-i facă silnicie în vreun chip ; așa că se îndreptară cu toții înspre partea unde el încă mai stătea de vorbă, tăinuind cu slujitorul său. Tocmai atunci ieșea Dorotea din odaia ei, iar după dînsa, doña Clara, tulburată cum nu se mai poate ; și chemîndu-l Dorotea pe Cardenio mai la o parte, îi împărtăși în puține cuvinte istoria cîntărețului și a donei Clara ; iar el, la rîndul lui, îi povesti ceea ce se petrecuse după venirea slujitorilor părintești trimiși să-l caute, dar nu-i spuse totul chiar atît de încet încît să n-audă și doña Clara, care așa de strașnic se sperie de ceea ce auzi, că dacă n-ar fi apucat Dorotea s-o țină, pe loc ar fi căzut grămadă la pămînt. Cardenio îi zise Doroteii să se întoarcă amîndouă în odaie, că are el grijă să le orînduiască pe toate ; și așa și făcură.

Apucaseră să intre în han toți cei patru care veniseră în căutarea lui don Luis, și făceau acum roată în jurul lui, căutînd să-l convingă să se întoarcă numaidecît acasă și, fără să mai zăbovească o clipă, să-și mîngieie părintele. El răspunse că nu putea face cu nici un preț una ca asta pînă ce nu va vedea dusă la capăt o treabă în care își pusese în joc viața, onoarea și sufletul. Îl strînseră atunci slujitorii mai tare în chingi, spunîndu-i că n-au să se întoarcă fără el în ruptul capului și că-l vor duce acasă de-o vrea ori de n-o vrea el.

— N-aveți să faceți una ca asta, le întoarse don Luis vorba, decît de-ar fi să mă luați mort ; mă-

car că, ori în ce chip ar fi să mă luați, ar însemna să-mi las viața aici.

În vremea asta veniseră atrași de gilceavă toți cei ce se mai aflau în han, în primul rînd Cardenio, don Fernando și tovarășii lui, apoi *oidor*-ul, preotul, bărbierul și chiar și don Quijote, care-și luase de seamă să mai facă de strajă castelului, socotind că nu mai era nevoie. Cardenio, ca unul care și aflate povestea băiatului, îi întrebă pe cei ce voiau să-l ducă pe sus ce-i împingea să-l ia pe băiatul acela împotriva voinței lui.

— Ne împinge la asta, răspunse unul dintre cei patru, dorința de a da viață tatălui său, care de cînd i-a plecat din casă cavalerul acesta, e în mare primejdie să și-o piardă.

La aceasta, don Luis zise :

— Ce să mai stăm să dăm socoteală aici de lucruri care mă privesc numai pe mine?... Sînt om liber și m-oi întoarce de mi-o plăcea mie să mă întorc ; iar de nu, n-are să mă poată face cu de-a sila să mă întorc nici unul dintre voi !

— Are să te faci să te întorci mintea domniei-tale răspunse omul, iar dacă n-ai avea domnia-ta destulă, om avea destulă noi ca să facem ceea ce am venit să facem și ceea ce ne împinge nevoia.

— Să auzim despre ce e vorba din capul locului, spuse atunci *oidor*-ul.

Dar omul, care-l recunoscuse numaidecît, ca pe un vecin al casei ce era, răspunse :

— Nu-l cunoști, luminăția-ta, seînor *oidor*, pe cavalerul acesta, care e feciorul vecinului măriei-tale și-i fugit din casa părintească în straie atît de rușinoase pentru rangul lui, cum poate și măria-ta vedea prea bine ?

Se uită atuncea dregătorul mai cu luare-aminte și, cunoscîndu-l, îl îmbrățișă zicînd :

— Ce copilării sînt astea, seînor don Luis, ori ce pricini au putut fi atît de puternice încît să te împingă a umbla în halul în care ești îmbrăcat, care se potrivește atît de puțin rangului domniei-tale ?

Tînărului îi dădură lacrimile și nu-i putu răspunde *oidor*-ului o vorbă ; iar acesta le zise celor patru să fie pe pace, că toate au să se sfîrșească bine ; și luîndu-l de mînă pe don Luis, îl trase mai la o parte și-l întrebă ce însemna venirea lui acolo. Și în vreme ce el îl luase la descusut, punîndu-i întrebare după întrebare, se auziră la poarta hanului răcnete, a căror pricină era că doi dintre oaspeții care dormiseră în noaptea aceea la han, văzînd că toată lumea nu se mai gîndea la altceva decît să afle ce căutau cei patru, încercaseră să spele putina fără să plătească ceea ce datorau ; dar hangiuul, care, cînd era vorba de interesele lui, și nu de ale altuia, avea ochii-n patru, îi prinsese tocmai cînd dau să treacă pragul porții și le ceruse plata, beștelindu-i pentru planurile lor necinstite cu așa cuvinte de ôcară, încît îi făcuse să-i răspundă cu pumnii ; și-așa începuseră ai număra la ghionți, că bietul hangiu n-avusese încotro și trebuise să dea glas și să strige după ajutor. Hangița și fiica ei nu găsiră pe altcineva mai puțin prins de treburi ca să-i poată veni într-ajutor decît pe don Quijote, căruia fiica hangiței îi zise :

— Ajută-l, măria-ta, seînor cavaler, te conjur pe vitejia ce ți-a dat-o Cel-de-Sus, ajută-mi tatăl, căci doi răufăcători îl îmblătesc, bietul, ca pe-un sac de fasole.

La asta don Quijote răspunse, foarte tacticos și cu toată nepăsarea :

— Frumoasă domniță, cererea domniei-voastre nu poate avea deocamdată leac, pentru că sînt

împiedicat să mă amestec în altă aventură pînă ce nu voi duce la capăt una în care m-a vîrit cuvîntul meu de cînst. Dar ceea ce pot face pentru a vă sluji este să vă dau un sfat : dați fuga și spuneți-i tatălui domniei-voastre să se țină cît o putea mai bine în bătălia asta și să nu se dea bătut cu nici un chip pînă ce nu apuc eu să cer prințesei Micomiconă îngăduința de a-l ajuta în nenorocirea lui, căci de mi-o da-o, puteți fi încredințată că-l scot cu negreșit de-acolo !

— Păcatele mele ! strigă Maritornes auzind asta, căci era și ea de față. Dar pînă s-apuci măriata a cere îngăduința de care vorbești, stăpînul meu are să se și vadă ajuns pe ceea lume !

— Fă dumneata, doamnă, să am eu la mînă îngăduința de care vorbesc, răspunse don Quijote, că de îndată ce-oi avea-o, nu mai are nici o însemnătate dac-a ajuns ori nu pe ceea lume, că-l scot eu de-acolo, n-ai grijă, chiar de mi-ar sta împotriva lumea întreagă ! Sau, cel puțin, vă voi răzbuna asupra celor ce-l vor fi trimis acolo în așa chip, încît să rămîneți mulțumite mai bine de jumătate, dacă nu pe de-a-ntregul.

Și, fără să rostească mai multe, se duse să înghe-nunche dinaintea Doroteii, cerîndu-i, în cuvinte cavaleresti și rătăcite, să binevoiască înălțimea-sa, și să-i dea îngăduința de-a veni într-ajutorul și sprijinul stăpînului aceluia castel, ce se afla la mare ananghie. Prințesa i-o dădu cu multă mărinimie, iar el, trecîndu-și numaidecît scutul pe după braț și punînd mîna pe mînerul spadei, se îndreptă spre poarta hanului, unde încă îl mai ghigoseau cei doi oaspeți pe hangiu ; dar cum ajunse acolo, se opri și rămase nemișcat, oricît îl întrebau Maritornes și hangița de ce stătuse locului și nu da ajutor stăpînului și soțului lor.

— M-am oprit, zise don Quijote, fiindcă mie nu mi-e îngăduit să trag spada împotriva unor oameni de teapa scutierilor ; totuși, chemați-l aici pe scutierul meu Sancho, căci lui îi revine și pe el îl privește atât apărarea, cât și răzbunarea cazului de față.

Asta se petrecea la poarta hanului, și sub ea pumnii și bușelile plouau cu nemiluita, foarte spre paguba hangiiului și spre marea ciudă a slujnicei Moritornes, a hangitei și a fiicei sale, care se dădeau de ceasul morții văzînd mișelia lui don Quijote și cumpăna în care li se afla soțul, stăpînul și tatăl. Dar să-l lăsăm pe hangiu acolo, căci nu-i va lipsi cine să-l ajute, iar de-i va lipsi, treaba lui, să tacă și să înghită, ca unul ce se încumetă la mai mult decît îl țin puterile ; iar noi să ne întoarcem cu cincizeci de pași îndărăt, ca să vedem ce i-a răspuns don Luis *oidor*-ului, pe care l-am lăsat mai la o parte, descusîndu-l pe băiat asupra pricinii pentru care venise acolo, pe jos și în atât de grosolane straie. La care tînărul, apucîndu-l cu putere de amîndouă miinile, ca pentru a-i da-semn de durerea ce-i sfîșia inima, și vîrsînd șiroaie imbelșugate de lacrimi, îi zise :

— Señor, n-aș ști să-ți spun altceva decît că din clipa în care cerul a voit și casele noastre învecinate au îngăduit s-o văd eu pe doña Clara, fiica domniei-tale și stăpîna mea, chiar din clipa aceea mi-am făcut-o suverană a voinței mele ; iar dacă a domniei-tale, care-mi ești adevăratul señor și tată, nu-mi este potrivnică, îmi va fi soață chiar astăzi. Pentru ea am părăsit casa tatălui meu și pentru ea am îmbrăcat straiele acestea, ca s-o urmez pînă la capătul pămîntului, așa cum își urmează ținta o săgeată, sau cum caută din ochi marinarul steaua polară. Ea nu știe despre dorințele

mele mai mult decît ce-a putut pricepe în cele cîteva dăți cînd mi-a văzut de departe ochii lăcră-mînd. Cunoști, de bună seamă, seînor, bogăția și noblețea părinților mei, și știi că sînt singurul lor moștenitor, așa că, de-ți pare cumva că ar putea fi acesta cuvînt spre a te încumeta să mă faci fericit pe deplin, primește-mă chiar acum drept fiu al domniei-tale ; pentru că, de s-o întîmpla ca tatăl meu, mînat de alte gînduri ascunse mie, să nu se bucure de binele pe care m-am priceput a mi-l afla, mai mare putere are timpul care desface și schimbă orice decît au vrerile oamenilor !

Tăcu, după ce spuse vorbele acestea, tinărul îndrăgostit ; iar dregătorul, auzindu-l, rămase încremenit, tulburat și mirat cum nu se mai poate, atît de chipul înțelept în care don Luis își dăduse cugetul pe față, cît și de încurcătura în care se vedea pus ; și nu se pricepea ce cale să apuce într-asa neașteptată și năprasnică întîmplare ; așa că nu-i răspunse altceva decît să se liniștească pînă una-alta și să stăruie pe lîngă slujitorii lui să nu-l ia pe sus o singură zi doar, ca să aibă el timp de gîndit cum să facă ceea ce era mai bine de făcut pentru toată lumea. Don Luis îi sărută mîinile cu de-a sila, ba i le mai și scăldă în lacrimi, lucru care ar fi putut înmuia și o inimă de marmură, nu numai pe a *oidor*-ului, care, fiind om mintos, pricepuse îndată cît de bine i-ar sta fiicei lui să se mărite cu cavalerul ; cu toate că, de-ar fi fost cu puțință, i-ar fi plăcut să-i însoare și cu consimțămîntul tatălui lui don Luis, de care știa că năzuiește să facă din fiul său moștenitor al tuturor titlurilor părintești.

În vremea asta, oaspeții căzuseră la pace cu han-giul, căci, răzbiți mai curînd de vorbele înțelepte ale lui don Quijote decît de amenințări, îi plătiseră

tot ce voise, iar slugile lui don Luis aşteptau sfîrşitul convorbirii acestuia cu *oidor*-ul şi hotărîrea stăpînului lor ; cînd Diavolul, care nu doarme niciodată, porunci ca tocmai în clipa aceea să intre pe poarta hanului bărbierul pe care don Quijote îl prădase de coiful lui Mambrino, iar Sancho Panza, de podoabele măgarului, pe care le schimbase cu sculele măgarului său. Şi bărbierul acesta, ducîndu-şi măgarul la grajd, dete cu ochii de Sancho Panza, care sta şi trebăluia nu ştiu ce la tărniţă, şi cum îl văzu pe loc îl şi cunoscuse, aşa că, pînînd mîna în gîtul lui Sancho, zise :

— Aha, don Lotru, hoţomane, te-am prins ! Scoate numaidecît lighenaşul şi samarele, cu toate sculele pe care mi le-ai şterpelit !

Sancho, dacă se văzu luat din scurt atît de nepusă masă, şi mai auzind şi ocările cu care-l împroşca, se apucă pe loc cu o mîna de tărniţă, iar cu cealaltă îi trase bărbierului un pumn, de-i scaldă toată gura în sînge. Dar asta nu-l făcu pe bărbier să dea drumul prăzii, adică tărniţei măgarului, ci, dimpotrivă, ridică glasul în aşa chip, încît toţi cei din han deteră fuga la zgomotul zurbalei.

— Aici, aici, ajutor, oameni ai regelui !¹ Chemaţi iute arcaşii, că vrea să mă şi ucidă tîlharul ăsta de drumul mare, după ce m-a prădat !

— Minţi ! răspunse Sancho. Eu nu-s tîlhar de drumul mare, că prada asta a cîştigat-o stăpînul meu, don Quijote, în luptă dreaptă !

Don Quijote se şi înfiinţase, foarte mulţumit să vadă cît de bine para şi ataca scutierul său, şi-l

¹ În original „*Aquí del Rey y de la justicia !*” : formula curentă prin care era chemată în ajutor poştă publică în cazul unui atac al răufăcătorilor.

socoti, începînd din ziua aceea, drept om de nădejde, hotărînd în inima lui să-l armeze cavaler la primul prilej ce-i va ieși în cale, părăindu-i-se că prin el tagma cavaleriei avea să fie bine reprezentată. Între alte lucruri pe care le rosti bărbierul în cursul certei, se întîmplă să spună și următoarele :

— Domnilor, samarul ăsta e al meu, așa cum e a mea moartea cu care sînt dator lui Dumnezeu, și-l cunosc de parcă eu l-aș fi făcut ; măgarul e de față, în staul, și vă poate mărturisi dacă mint ; dacă nu mă credeți, n-aveți decît să i-l încercați, și de nu i-o veni ca pictat, să fiu eu afurisit ! Și nu numai atîta : că în aceeași zi cînd mi-au luat samarul, mi-au luat și un lighenaș de aramă nou-nouț, nenuntit, că era fată mare, de-alea de un scud de-argint bucata !

Cînd ajunse aici, don Quijote nu se mai putu ține să nu-i răspundă și, punîndu-se între ei doi și despărțîndu-i, după ce rîndui jos la pămînt samarul, ca să-l aibă sub ochi pînă ce-avea să iasă adevărul la lumină, zise :

— Ca să vedeți domniile-voastre limpede și fără nici o îndoială cît de mult se înșală acest brav scutier, numind lighenaș ceea ce întotdeauna a fost, este și va fi coiful lui Mambrino, pe care i l-am luat eu cîștigîndu-i-l în luptă dreaptă și făcîndu-mă stăpînul lui legiuit prin posesie licită ! În privința samarului, nu mă amestec, că tot ce-aș ști spune despre el este că scutierul meu, Sancho, mi-a cerut îngăduința să ia harnașamentul calului acestui mișel biruit și să-și împodobească cu el calul său ; iar eu i-o dădui, și atunci el îl luă, și dacă s-a preschimbât din harnașament în samar,

n-am ce altă explicație da decît cea obișnuită, că asemenea preschimbări se pot vedea la tot pasul în faptele cavalerilor rătăcitori ! Iar ca să se întărească ceea ce spun, dă fuga, Sancho băiete, și adu aicea coiful de care acest om cumsecade zice c-ar fi lighenaș !

— Să mă ia dracu, stăpîne, zise Sancho, dacă n-avem altă dovadă de adevărul celor spuse decît aia de care vorbești măria-ta, află despre coiful lui Malino¹ că e lighean toată ziua, tot așa cum harnașamentul omului ăstuia e samar curat !

— Fă ce-ți zic, răspunse don Quijote, că n-or fi fiind vrăjite toate în castelul ăsta !

Sancho dete fuga pînă-n locul unde ținea ligheanul și i-l aduse ; și, de îndată ce-l văzu don Quijote, îl luă în mînă și zise :

— Uitați-vă și dați-vă și domniile-voastre cu părerea, cu ce obraz ar mai putea spune scutierul acesta că e vorba de-un lighean, și nu de coiful de care v-am vorbit ? Și jur pe tagma cavaleriei în care slujesc că acesta-i coiful pe care i l-am luat și că nici n-am pus, nici n-am scos din el nimica !

— Nu-ncape nici o îndoială în privința asta, zise atunci Sancho, pentru că, din clipa în care l-a cîștigat stăpînul meu și pînă astăzi, n-a înfruntat cu el în cap mai mult de-o bătălie : atuncea cînd cu slobozirea nenorociților acelora puși în lanțuri : și de n-ar fi fost acest lighe-coif, nu i-ar fi mers prea bine atuncea, că n-am mai văzut în viața mea așa ploaie cu piatră !

¹ În alt capitol, al lui *Martino*, apoi al lui *Malandrino* ; aici, corupere hazlie a numelui lui Mambrino, prin asociere cu *maligno* = viclean (prin cel viclean se înțelege Diavolul).

CAPITOLUL XLV

Unde ajunge să se spulbere orice îndoială cu privire la coiful lui Mambrino și la samar, și pe lângă asta se povestesc o seamă de alte pățanii, aidoma cum s-au petrecut

— Ce părere aveți măriile-voastre, domnilor, zise bărbierul, de spusele acestor boieri, care se încumetă a susține că acesta nu-i lighean, ci coif ?

— Cine-ar îndrăzni să spună astfel, rosti don Quijote, l-aș face eu să-și dea seama că minte, dacă-i cavaler ; iar dacă-i scutier, l-aș face să-și dea seama de-o mie de ori mai virtos !

Bărbierul nostru, care era de față la toate acestea și care cunoștea prea bine firea lui don Quijote, voi să-i ațite și mai mult sminteala și să-mpingă și mai departe gluma, ca să facă haz cu toții ; așa că zise, vorbind cu celălalt bărbier :

— Jupîne bărbier, sau ce-i fi fiind, află că sînt și eu tot din breasla asta și că am diplomă de meserie de mai bine de douăzeci de ani, așa că mă pricep ca nimeni altul la toate uneltele de bărbier, pînă la cea mai mărunță ; iar în tinerețile mele am fost o vreme și eu soldat, și știu ce-i aceea coif, ce-i aceea cască, ce-i aceea vizieră și alte multe lucruri privind milităria, vreau să spun, privind tot soiul de arme soldățești ; și declar — afară doar dacă nu s-o găsi altcineva mai priceput care să susțină dimpotrivă, fiindcă eu mă supun întotdeauna unuia mai cu scaun la cap — că scula asta pe care-o avem în față nu numai că nu-i ligheanaș de bărbierit, dar e la fel de departe de-a fi așa ceva pe cît de departe e albul de negru și adevărul de minciună ; declar de asemenea, că

ceea ce vedem aici, cu toate că e un coif, nu e un coif întreg.

— Nu, bineînțeles, zise don Quijote, fiindcă-i lipsește jumătatea, adică viziera.

— Așa-i, întări și preotul, care pricepuse unde bătea prietenul său bărbierul.

Și același lucru îl întăriră și spusele lui Cardenio, ale lui don Fernando și ale tovarășilor săi; ba chiar și *oidor*-ul, de nu l-ar fi pus pe jăratie încurcătura cu don Luis, ar fi dat și el o mînă de ajutor la renghiul ce i se juca bărbierului; însă gîndurile pe care le tot frămînta în cap îl chinuiau în așa chip, că nu pricepea nimica, sau aproape nimica din tertipurile acelea.

— Să mă ia dracu! zise atunci bărbierul, păcălit. Cum e oare cu putință să susțină atîția oameni suspuși că ăsta nu-i lighean, ci coif? Uite un lucru de care s-ar putea minuna toți doctorii universității, cît or fi ei de înțelepți! Halal! N-am ce mai zice, că dacă lighenașul ăsta e coif, atunci și samarul ăsta e harnașament de cal cavaleresc, așa cum a susținut acest seînor.

— Ba, drept să-ți spun, mie mi se pare samar, zise don Quijote; dar cum am mai spus, eu în asta nu mă vîr!

— Harnașament sau samar, spuse preotul, seînor don Quijote n-are decît să hotărască, fiindcă în treburi de astea, de-ale cavaleriei, toți domnii de față, dimpreună cu mine, nici măcar nu-i putem trece pe dinainte.

— Zău așa, domnilor, rosti don Quijote, atîtea lucruri ciudate mi s-au întimplat în castelul acesta de fiecare dată cînd am mas în el, că nu m-aș mai încumeta să spun cu tot dinadinsul nimic sigur cu privire la ceea ce se află într-însul dac-ar fi să fiu întrebat, căci am început să cred că tot

ce se petrece aici e doar vrăjtorie curată. Prima dată m-a canonit de mi-a scos sufletul un maur solomonit care bîntuia castelul, și nu i-a mers mai bine nici lui Sancho cu ceilalți din suita maurului, iar noaptea asta am stat atîrnat de-un braț mai bine de două ore, fără să-mi dau seama nici cum, nici în ce chip am intrat în asemenea belea ; așa că să m-apuc eu acuma să-mi dau cu părerea într-o afacere așa de încurcată, ar însemna să-mi fie judecata prea cutezătoare ! Cît despre ceea ce s-a spus, anume că acesta-i lighean, și nu coif, am mai răspuns ; dar în privința declarației dacă ăsta-i samar sau harnașament cavaleresc, nu mă încumet să dau un verdict definitiv, ci-l las la bunul-plac al domniilor-voastre ; căci, cum nu sînteți armați cavaleri, ca mine, cu domniile-voastre poate n-or avea nici o putere vrăjile de prin partea locului, și vă veți fi putînd păstra mințile slobode și judeca ce se petrece în castelul acesta, întocmai după cum stau cu adevărat lucrurile, și nu după cum mi se par mie.

— Nu mai încape îndoială, răspunse la asta don Fernando, că seîor don Quijote are toată dreptatea cînd zice că nouă ne revine să hotărîm asupra acestui caz ; și pentru ca lucrurile să fie făcute cît mai temeinic, eu voi lua în taină voturile acestor domni, iar de ceea ce va ieși la vot vă voi da deplină și limpede socoteală.

Pentru cei care știau firea lui don Quijote, toate acestea erau prilej de mare veselie ; dar cei care nu i-o cunoșteau, socoteau că nu se află pe lume mai mare aiureală. Mai cu seamă cei patru slujitori ai lui don Luis credeau așa, dimpreună cu don Luis însuși și cu alți trei drumeți care sosiseră din întîmplare la han, și păreau a fi arcași, cum de fapt și erau ; dar cel care deznădăjduia mai mult

decît toţi era bărbierul, al cărui lighean se preschimbase chiar pe loc, sub ochii lui, în coiful lui Mambrino, şi al cărui samar el nu mai avea nici o îndoială c-avea să se preschimbe în harnaşament bogat de buestraš. Şi unii şi ceilalţi rîdeau văzîndu-l pe don Fernando cum umbla de la unul la altul să le ia voturile, vorbindu-i fiecăruia la ureche, ca să afle în taină dacă socoteau că era samar sau harnaşament giuvaerul acela pentru care se ciorovăiseră atîta. Şi după ce adună voturile celor care-l cunoşteau pe don Quijote, zise cu glas tare :

— Fapt este că m-am şi plictisit, om bun, să mai iau voturile atîtora, căci văd că nici n-apuc bine să-ntreb ce vreau să aflu, că-mi şi răspunde toată lumea să-mi văd de treabă, c-ar fi aiureală să spună cineva că-i samar de măgar ceea ce se vede aici, şi nu harnaşament de cal, şi încă de cal pursînge, aşa că n-ai încotro şi trebuie să rabzi, căci, în ciuda spuselor tale şi spre nenorocul măgarului tău, e harnaşament, şi nu samar, şi n-ai dat dovadă de prea multă cinste pretinzînd altfel.

— Să n-am parte de ceruri, zise bietul bărbier, dacă nu vă înşelaţi cu toţii domniile-voastre, şi să-mi apară mie sufletul dinaintea Domnului la fel de limpede cum apare samar dinaintea ochilor mei, şi nu harnaşament, lucrul ăsta ! Dar aşa-i cînd se-ntoarce roata legii¹... mai bine nu mai spun mai departe ! Şi zic zău lui Dumnezeu că nu-s beat, că-s tot cu inima goală de dimineaţă şi n-am avut pe limbă nimic, decît păcatele mele !

Neroziile pe care le rostea bărbierul nu stirneau mai puţin risul decît aiurelile lui don Quijote, care zise atunci :

¹ „*Allá van leyes do quieren reyes*“ : „Se-ntoarce roata legii încotro vor regii“. Proverbul n-a fost rostit în întregime din prudenţă.

— Tot ce avem mai bun de făcut este să ne luăm fiecare ce-i al lui ; și ceea ce ne-a dat Dumnezeu, sfântul Petru să binecuvînteze !

Unul dintre cei patru zise :

— De nu cumva o fi vorba de un renghi pus la cale dinainte, nu-mi poate intra în cap cum oameni cu atîta știință de carte și pricepere, cum sînt sau par a fi toți cei de față, pot să se încapățîneze a o ține mortîș că nici acesta de-aici nu-i lighean și nici cel de colo samar. Dar cum văd că stăruiesc s-o spună și s-o întărească, îmi dau cu socoteala că nu se poate să nu fie pe-aici vreo taină, fiindcă altfel nu s-ar înverșuna să stăruie într-un lucru așa de potrivit față de tot ce ne arată adevărul însuși și viața zilnică, fiindcă jur pe... (și dădu drumul unei cumplite înjurături) că pe mine nu mă poate nimeni face să văd de-a-ndoaselea de-ar veni să mă bată la cap toți oamenii cîți sînt pe lume și să-mi tot spună că ăsta nu-i lighean de bărbier, și nici ăsta samar de măgar !

— S-ar putea să fie de măgărită ! zise preotul.

— Tot un drac, îi întoarse servitorul vorba, că nu-i de asta sfada, ci-i vorba dacă este sau nu este samar, cum ziceți domnia-voastră.

Auzind aceasta, unul dintre străjerii ce intraseră în han și fuseseră de față la ceartă și la judecată izbucni minios și înciudat, zicînd :

— Mai samar nu era nici tata, și ăl de-o zice altfel, ori ăl de-a zis, trebuie să fie îmbibat de vin ca un ciorchine de strugure !...

— Minți ca un netrebnic și-un țopîrlan ! răspunse don Quijote. Și, ridicînd lancea, pe care n-o lăsa niciodată din mînă, dădu să-i tragă una-n cap cu atîta putere, că de nu s-ar fi ferit arcașul, lat l-ar fi întins la pămînt. Lancea se făcu bucăți, lovindu-se de caldarîm, iar ceilalți străjeri din

patrulă, văzîndu-și tovarășul în așa fel cîștit, începură să răcnească, dînd semnalul de alarmă al „Sfintei Hermandad“. Hangiul, care făcea și el parte din „Frăție“¹, dete fuga să-și ia topuzul și spada și se alătură tovarășilor săi ; servitorii lui don Luis îl înconjurară atunci pe băiat, ca nu cumva să le scape în învălmășeală și să-și ia tălpășița ; iar bărbierul, cînd văzu că intră zavera în casă, alergă să se asigure de samar și să pună mîna pe el ; și tot așa făcu și Sancho. Don Quijote trase spada din teacă și se năpusti asupra străjerilor ; don Luis le striga cît putea slugilor sale să-l lase pe dînsul și să le dea o mină de ajutor lui don Quijote, lui Cardenio și lui don Fernando, care luaseră partea lui don Quijote ; preotul striga cît îl ținea gura, hangița țipa, fiică-sa își pierduse capul de deznădejde, Maritornes plîngea în hohote, Dorotea nu știa ce să mai facă, Luscinda rămăsese înlemnită și doña Clara leșinase. Bărbierul îi căra la pumni lui Sancho, iar Sancho îl îmblătea cu de-amănuntul pe bărbier. Don Luis, pe care unul dintre servitorii săi se încumetase să-l apuce de braț ca să nu fugă, îi trase slugii un pumn, de-i scaldă toată gura în sînge ; *oidor*-ul îi luă apărarea, iar don Fernando izbutise să culce la pămînt un arcaș, măsurîndu-i trupul cu tăpile după placul inimii ; hangiul prinse iarăși suflet și dădu glas, cerînd să fie respectată „Sfînta Hermandad“, ast-

¹ Hangiile erau de obicei afiliați „Sfintei Hermandad“, reprezentînd-o în hanul lor cît timp lipseau de acolo străjerii. Dacă este să dăm crezare autorilor de nuvele picaresce ai vremii, intențiile cu care aveau hangiile la această „Frăție“ erau departe de a fi bune : ei cău'tau să aibă, prin obținerea titlului de membru al „Sfintei Hermandad“, „*un salvoconduto para robar más a plazer*“ („patalamaua la mîină, pentru a fura și mai în voie“).

fel că hanul era numai văicăreli, strigăte, amenințări, tulburare, spaimă, alarmă, paloșe încrucișate, ghionți, ciomăgeli, vînătăi și sînge vărsat. Și în toiul acestui haos, al acestei învălmășeli de labirint, lui don Quijote îi trăsni prin cap că se vedea, nici una, nici două, dus pe sus în mijlocul încăierării de pe cîmpul lui Agramante¹, așa că strigă cu glas tunător, mai-mai să dărîme hanul :

— Staaaati ! Opriți-vă cu toții ! Băgați toți spadele în teacă ! Potoliți-vă și ascultați-mă cu toții dacă vreți să mai rămînă vreunul din voi cu viață !

La așa tunet rămaseră cu toții locului, și el urmă :

— Nu v-am spus eu, domnilor, că-i vrăjit castelul ăsta și că e bîntuit de bună seamă de-o legiune întreagă de demoni ? Ca probă că-i așa, vreau să vedeți și domniile-voastre cum s-a strecurat printre noi, mutîndu-se aicea, încăierarea de pe cîmpul lui Agramante ! Uitați-vă : aici unii se luptă pentru spadă, alții — pentru cal, dincoace se luptă pentru acvile, mai încolo — pentru coif, și ne-am încăierat cu toții, și nu ne mai putem înțelege între noi. Dar dă-te măria-ta mai încoace, *señor oidor*, și dumneata, domnule părinte, ca să faci unul pe regele Agramante, și celălalt pe regele Sobrino, și să punem pace între noi, fiindcă, pe Dumnezeu cel atotputernic, mare ticăloșie este ca atîția oameni de viță, tot unul și unul, cîți sîntem aici, să ne omorîm între noi din asemenea fleac de pricină !

¹ În *Orlando furioso*, Cîntul XXVII, Ariosto descrie încăierarea unor călăreți armați de pe acest cîmp, care a rămas proverbială.

Arcașii, care nu pricepeau boabă din retorica lui don Quijote și nu vedeau altceva decît că don Fernando, Cardenio și tovarășii lor îi cam altoiseră, nu se învoiau de fel să se potolească, în vreme ce bărbierul se învoi, căci în focul bătăliei se făcuseră harcea-parcea și samarul și barba lui! Sancho, ca un bun servitor ce era, dete ascultare, de la întîiul cuvînt, stăpînului său. Cei patru valeți ai lui don Luis rămaseră și ei liniștiți văzînd cît de puțin aveau de cîștigat de n-ar fi stat așa; numai hangiul, cu o falcă-n cer și cu una-n pămînt, o ținea morțiș că trebuiau pedepsite necuviințele zărghitului aceleuia, care la fiecare pas îi întorcea hanul cu susul în jos. În cele din urmă, zarva se mai domoli, samarul rămase pînă-n ziua judecătii de apoi tot harnașament, lighenașul — coif, iar hanul, în închipuirea lui don Quijote, tot castel. După ce făcură așadar pace și deveniră cu toții iarăși buni prieteni, la îndemnurile *oidor*-ului și ale preotului, numai slugile lui don Luis începură a-și certa stăpînul, zicînd că venise vremea să plece cu dînșii; și cît timp stătu el să se ciondănească cu lacheii, *oidor*-ul se sfătui cu don Fernando, cu Cardenio și cu preotul ce avea de făcut într-o împrejurare ca aceea, dîndu-le și lor seamă de tot ceea ce-i spusese don Luis. În cele din urmă hotărîră să spună don Fernando slujitorilor lui don Luis cine era el, arătîndu-le că voia lui era să vină don Luis cu dînsul în Andaluzia, unde avea să fie prețuit de fratele său, marchizul, după meritul rangului lui don Luis, căci, după cîte știau ei ce gînduri are don Luis, el n-ar fi primit să se întoarcă atunceea spre a da ochi cu tatăl său chiar de-ar fi fost să-l facă fărîmițe.

Cînd aflară cei patru ce hram ținea don Fernando și ce-l bătea gîndul pe don Luis să facă, hotărîră între dînșii ca trei dintre ei să se întoarcă acasă ca să dea socoteală părintelui acestuia de ceea ce se petrecea, iar al patrulea să rămînă pe lîngă don Luis ca slujitor și să nu-l slăbească pînă ce nu s-or întoarce ei, fie ca să-l ridice, fie ca să facă ceea ce va fi să le poruncească în vremea asta tatăl cavalerului. În chipul acesta se potoli halimaua aceea de gilcevi, prin autoritatea lui Agramante și înțelepciunea regelui Sobrino; dar vîzîndu-se dușmanul bunei înțelegeri dintre oameni și al păcii disprețuit de data asta și păcălit, după cît de puține roade îi fusese dat să culeagă din osteneala de a-i fi virît pe toți în așa tulbure labirint de încurcături, își puse în gînd să-și mai încerce o dată puterea, stîrnind noi certuri și neînțelegeri.

Se întîmplă deci ca străjerii să nu se fi învoit a se potoli decît pentru că le ajunsese la urechi zvon despre cine erau cei ce ridicaseră mîna asupra lor; și nu se retrăseseră din luptă decît pentru că-și închipuiau că, în orice chip va fi fost să se termine, tot aceștia aveau să iasă biruitori din bătălie. Dar unul dintre dînșii, anume cel călcat în picioare și ghigosit de don Fernando, și-aduse aminte că printre alte cîteva mandate ce avea asupra sa, de aducere a cîtorva oameni certați cu legile, avea și unul împotriva lui don Quijote, pe care „Sfînta Hermandad“ dăduse poruncă să-l ia prins pentru slobozirea ocașilor, așa cum Sancho avusese dreptate să se teamă. Venindu-i deci în minte lucrul acesta, vru să se încredințeze dacă semnalmentele ce i se dăduseră asupra lui don

Quijote se potriveau și, scoțind din sîn un pergament, găsi ceea ce căuta, așa că se apucă să-l citească pe îndelete, cu multă încetineală, căci nu prea se avea bine cu cititul, iar la fiecare cuvînt pe care-l buchisea ridica ochii și se uita la don Quijote, tot confruntînd semnalmentele trecute în mandat cu chipul cavalerului. La urmă găsi că, fără nici o îndoială, el era cel cerut în mandat, și nici nu se încredințase bine, că pe loc, împăturindu-și pergamentul, cu mandatul în mîna stîngă, îl apucă cu dreapta de gît pe don Quijote atît de voinicește, că nici să răsufle nu-i mai dădea răgaz, tot strigînd cît îl ținea gura :

— În numele „Sfintei Hermidad“ ! Și ca să se vadă că e drept ceea ce cer, n-aveți decît să cițiți manatul acesta, unde stă scris să fie luat prins acest bandit de drumul mare !

Luă preotul mandatul și văzu că era adevărat tot ce spunea arcașul și că se potrivea cu semnalmentele lui don Quijote ; acesta, văzîndu-se în așa chip cinstit de un nemernic de țopîrlan, își ieși din sărite, căci furia lui nu mai cunoștea margini și plesnea fierea-ntr-însul. Îl apucă și el cît putu mai bine pe arcaș, cu amîndouă mîinile, de gît, că de n-ar fi fost să-i sară tovarășii într-ajutor, acolo și-ar fi dat duhul, mai curînd decît să-i fi dat don Quijote drumul. Hangiul, care n-avea încotro și trebuia să-i sprijine pe cei din aceeași frăție cu el, îi sări arcașului numaidecît într-ajutor. Hangița, văzîndu-și din nou soțul încăierat, din nou începu să țipe, și-i ținură ca la poruncă hangul Maritornes și fiică-sa, care cereau cerului și tuturor cîți erau de față să le ajute.

Sancho, văzînd ce se petrecea, zise :

— Doamne-Dumnezeule, uite că se-adeverește ce spunea stăpînu-meu despre farmecele ce bîntuie castelul ăsta, că n-ai chip în el să trăiești o clipă în pace !

Don Fernando se puse între arcaș și don Quijote, și, spre marea fericire a amîndurora, le descleștă mîinile, căci unul și le înfipsese în gulerul celuiilalt, care-l strîngea cît putea pe cel dintii de gîtlej ; dar asta nu înseamnă că arcașii încetară de a-și mai cere prinsul, pretinzînd să fie ajutați a-l lega și a-l supune întru totul voinței lor, căci așa se cuvenea cînd era vorba de cele datorate regelui și „Sfintei Hermandad“, din partea căreia le cereau tot ajutorul și respectul, ca să poată pune mîna pe tîlharul acesta de drumul mare și de potecă.

Don Quijote începu să rîdă auzind asemenea vorbe, și, cu multă gravitate, zise :

— Veniți încoace, oameni josnici și ticăloși ! Tîlhărie la drumul mare vreți voi să spuneți că înseamnă să slobozi pe cei încătușați în lanțuri, să dai drumul celor robiți, să vii în sprijinul nenorociților, să ridici pe cel căzut, să-l scoți din nevoie pe nevoiaș ? Ah, oameni de nimica, care nu v-ați făcut vrednici, de mîrșav și de grosolan ce vă este sufletul, să vă împărtășească cerul cît preț închide în ea cavaleria rătăcitoare, nici să pricepeți păcatul și neștiința în care orbecăiți atunci cînd nu vă închinăți pînă și la umbra oricărui cavaler rătăcitor, darmite avîndu-l în față ? Veniți încoa, patrulă de tîlhari mai curînd decît de arcași, jefuitori de drumul mare, cu patalama

de la „Sfinta Hermandad“¹, și spuneți-mi : cine-a putut fi atît de ageamiu încît să iscălească un mandat de aducere împotriva unui cavaler ca mine de vestit ? Cine-a fost cel care-a putut să n-aibă habar că toți cavalerii rătăcitori stau mai presus de orișice stăpînire, și că lor lege li-e doar spada, privilegiile le sînt isprăvile viteze, și pravilă — voința proprie ? Cine-a fost — vă întreb încă o dată gușatul care să nu știe că nu se află pe lume diplomă de hidalgo în stare să confere atîtea scuteli și imunități ca diploma pe care-o dobîndește un cavaler rătăcitor în ziua în care e armat cavaler și se dedică pe de-a-ntregul dirzului ordin al cavaleriei ? Ce cavaler rătăcitor a plătit vreodată gloabă, corvezi și clacă, nart, boieresc și dijmă, vămi de rohatcă și rușfet ?² Unde s-a pomenit croitor care să-i fi luat bani pe hainele cusute, castelan care să-l fi pus să-și plătească întreținerea pe timpul cît i-a îngăduit să miie la castelul său ? Ce rege nu l-a ospătat cu el la masă ? Ce domniță nu l-a îndrăgit și nu i s-a dat, lăsîndu-se întru totul voii și bunului său plac ? Și, la urma urmei, unde s-a mai văzut, se vede sau se va vedea vreodată pe lumea asta cavaler

¹ În original „*Salteadores de caminos con licencia de la Santa Hermandad*“, „*ladrones en cuadrilla*“ : apelative ce concordă cu interpretarea dată în *Guzmán de Alfarache*, Cartea I, cap. VII ; Mateo Alemán susține textual același lucru despre străjerii „Sfintei Hermandad“. Vezi *Isprăvile unor vîntură-lume, proză picarescă spaniolă*, E.P.L., Biblioteca pentru toți, 1961, p. 91 ; „Sfinții poterași... sînt cu toții o liotă de ticăloși și nelegiuți“.

² Birurile enumerate aici cu numele lor vechi românești sînt echivalente (cu aproximație) celor enumerate de Cervantes, proprii sistemului de exploatare feudal.

rătăcitor care să n-aibă atîta cutezanță încît el singur, fără alt ajutor, să se încumete a le trage patru sute de ciomege la patru sute de patrule care ar îndrăzni să-i țină calea ?!

CAPITOLUL XLVI

Despre vrednica de pomenit aventură cu patrula de arcași și despre înfricoșătoarea minie a bunului nostru cavaler don Quijote

Cîtă vreme vorbea așa don Quijote, preotul se apucase să-i convingă pe arcași că don Quijote avea mințile spulberate, cum puteau prea bine vedea din isprăvile și din vorbele sale, și că n-avea nici o noimă să împingă mai departe povestea asta, căci chiar de-ar fi fost să pună mîna pe el și să-l ridice, tot ar fi trebuit să-l lase numaidecît, ca pe un nebun ce era. La aceasta îi răspunse cel care scosese mandatul că nu era treaba lui să judece dacă era sau nu nebun don Quijote, ci să facă ceea ce-i poruncise mai-marele său, și, o dată prins, n-aveau decît să-l slobozească pe urmă de trei sute de ori !

— Cu toate astea, zise preotul, n-aveți să-l ridicați de data aceasta, și nici el nu s-ar lăsa ridicat, pe cîte pricep eu !

Într-adevăr, atîtea se pricepu să spună preotul, și atîtea nebunii făcu don Quijote, încît mai nebuni ar fi fost străjerii dacă nu și-ar fi dat seama că era sărit din minți, așa că găsiră cu cale să se domolească mai bine, ba încă să mai fie și mijlocitori ca să-i împăciuiască pe Sancho Panza și pe bărbier, care încă stăruiau, înciudați cum nu se mai

poate, să se ciorovăiască ! În cele din urmă, ca niște mădulare ale Stăpînirii ce erau, știură să mijlocească în această price și să fie judecători ai ei în așa chip, încît amîndouă părțile rămaseră dacă nu pe de-a-ntregul mulțumite, cel puțin într-o oarecare măsură, căci schimbare doar samarul, dar chingile și căpăstrul, nu. Iar în ceea ce privea coiful lui Mambrino, preotul îi dădu bărbierului, pe sub mîină și fără să prindă don Quijote de veste, opt reali pe lighenaș, pentru care bani bărbierul îi iscăli țidula de primire și de renunțare la orice fel de plîngere ori jalbă, atunci și pururea și în vecii vecilor, amin !

O dată stinse deci amîndouă gilcevicele acestea, care erau mai de căpetenie și mai de seamă, mai rămînea și să se învoiască slugile lui don Luis a se socoti mulțumite dacă aveau să se întoarcă acasă doar în trei, unul dintre slujitori rămînînd adică să-l întovărășească pe cavalier acolo unde avea chef don Fernando să-l ducă ; și cum soarta cea bună și mîna norocului apucaseră a da bun început împăciuirii și frîngerii lăncilor, înălăturînd piedicile din calea celor ce se iubeau și scoțînd din nevoi hanul și pe vitejii ce-l locuiau, vrură ele să se milostivească a duce totul cu bine la capăt, căci lacheii se resemnară¹ să facă ceea ce dorea don Luis, lucru care aduse atîta mulțumire în sufletul doînei Clara, că, în clipa aceea, oricine i-ar fi văzut fața ar fi înțeles fericirea ce-i umplea inima. Zoraida, cu toate că nu pricepea bine tot ce văzuse că se întîmplă, cînd se întrista, cînd se lumina la față, cam la nimereală, după

¹ Inadvertență : Cervantes uită că în capitolul anterior servitorii lui don Luis se hotărîseră singuri ca trei dintre ei să se întoarcă pentru a povesti tatălui cele întîmplate, iar al patrulea să rămînă pentru a-și sluji stăpînul.

cum vedea și ea că se schimbă obrazul fiecăruia, și mai cu seamă chipul spaniolului ei, pe care nu-l slăbea nici o clipă din ochi, fiindu-i inima robită lui. Hangiul, căruia i se păruse din cale-afară de generos darul și răscumpărarea în bani peșin oferită de preot bărbierului, își ceru și el plata pentru găzduirea lui don Quijote, dimpreună cu despăgubirea pentru burdufurile de vin vărsat, jurându-se că nici Rocinante și nici măgarul lui Sancho n-aveau să iasă din han pînă ce nu i se va fi plătit totul, pînă într-o para. Pe toate le împăciui preotul și le plăti don Fernando, deși *oidor*-ul se oferise cu dragă inimă să le plătească el, și în felul acesta avură cu toții parte de pace și de liniște, încît acum nu mai părea hanul cîmpul de luptă al lui Agramante, cum spusese don Quijote, ci pacea secolului lui Octavian¹, iar pentru toate acestea fură cu toții de părere că trebuiau să mulțumească atît gîndurilor bune și alesei elocințe a domnului părinte, cît și neasemuitei dărnicii a lui don Fernando.

Văzîndu-se deci don Quijote slobod și scăpat de toate angaralele, atît de ale scutierului, cît și de ale sale, își dete cu socoteala că s-ar cuveni să-și urmeze călătoria începută și să ducă la capăt aventura aceea măreață pentru care se simțea chemat și ales. Și așa, cu o hotărîre nestrămutată, se duse de-i căzu în genunchi Doroteii, care nu consimți să asculte o vorbă din gura lui pînă ce nu-l va vedea sculat de jos, și el, ca să nu-i iasă din cuvînt, se ridică în picioare și rosti :

— E o zicală cunoscută, prea frumoasă doamnă, că sîrguința e mama norocului, și-n multe și grave

¹ În timpul domniei lui Octavian August, templul zeului Ianus, care se închidea numai în timp de pace, a fost închis de trei ori. „*Paz octaviana*” a rămas în limba spaniolă o locuțiune curentă, însemnînd pacea universală.

împrejurări a dovedit experiența că zelul unui ambasador poate scoate la bun capăt o cauză îndoielnică ; dar în nici un fel de treburi nu se dovedește mai bine adevărul zicalei decât în cele ale războiului, unde repeziciunea și agerimea o iau înaintea ițelor trase de vrăjmaș și dobîndesc izbînda pînă să n-apuce dușmanul a se apăra. Toate acestea le spun, slăvită și înaltă doamnă, pentru că mi se pare șederea asta a noastră la acest castel lipsită de orice folos ; ba, dimpotrivă, ne-ar putea fi într-atît de păgubitoare cît să ne plîngem în pumni într-o bună zi. Căci cine știe dacă, prin iscoade ascunse și iscusite, n-o fi apucat să afle vrăjmașul înălțimiile, uriașul, că eu am purces să-l nimicesc, și dacă nu cumva, dîndu-i răgaz timpul pierdut de noi, n-a prins să se întărească în vreun castel cu neputință de cucerit, sau într-o fortăreață împotriva căreia prea puțin preț ar putea avea tot zelul meu și toată forța neostenitului meu braț ! Așa că, stăpînă, să i-o luăm înainte, cum am spus, și să-i dejucăm prin sirgul nostru planurile, purcezînd numaidecît la drum într-un ceas bun, că, în ce te privește, înălțimea-ta vei ajunge curînd să-ți vezi cu ochii ceasul cel bun și nu vei întîrzia mai mult decât timpul cît îmi va trebui mie ca să dau piept cu vrăjmașul.

Tăcu și nu spuse nimic mai mult don Quijote, așteptînd cu multă răbdare răspunsul frumoasei infante, care, cu o ținută domnească și foarte potrivită cu stilul lui don Quijote, îi răspunse în chipul următor :

— Îți mulțumesc, seînor cavaler, c-arăți atîta zel în dorința de a-mi fi sprijin la vreme de grea cumpănă, întocmai ca un cavaler ce ești, în sarcina căruia intră nemijlocit ocrotirea orfanilor și a celor nevoiași ; dea cerul să se împlinească dorința lu-

minăției-tale și a mea, ca să poți vedea că mai sînt pe lume și femei recunoscătoare ; iar în ceea ce privește plecarea, să purcedem numaidecît, că voința mării tale este și voința mea. Poți face ce vrei cu mine, după cum ți-o fi placul și vrerea, căci cea care-a încredințat o dată luminăției-tale apărarea persoanei sale, bizuindu-se pe brațul acesta viteaz pentru reîntronarea ei în domnie, n-are de ce voi să se pună împotriva celor poruncite de înțelepciunea mărie-tale !

— Voia lui Dumnezeu ! zise don Quijote. Dar dacă e așa, și dacă o înaltă doamnă se smerește dinainte-mi, nu vreau să pierd prilejul de a o ridica și de a o pune pe tronul părintesc. Să plecăm numaidecît, căci îmi dă pîteni dorința de-a mă așterne la drum, fiindcă vorba bătrînească bine zice cînd zice că cine pornește de dimineață departe ajunge, și că cine zăbovește se primejduiește. Și pentru că n-a crescut sub cer pînă azi și n-a văzut nici iadul îns care să mă înfricoșeze și să mă facă pe mine să dau îndărăt, pune șaua, Sancho, pe Rocinante și pregătește-ți de drum măgarul, ca și bidiviul reginei, și să ne luăm rămas bun de la castelan și de la domnii aceștia, ca s-o pornind la drum fără zăbavă !...

Sancho, care fusese de față la toate, zise, clătî-nîndu-și capul cînd într-o parte, cînd în cealaltă :

— Stăpîne, stăpîne ! Cîte știe satul și nici nu le visează bărbatul, să nu fie cu bănat preacinstitelor obraze aicea de față !

— Ce s-o mai fi putînd adică ști în vreun sat, ori în toate orașele lumii, care să-mi fie mie mai spre pagubă, mîrlane ?

— Dacă măria-ta te superi, răspunse Sancho, iaca, tac, și mă feresc să-ți spun ceea ce sînt ținut

să-ți spun ca orice bun scutier, așa cum orice slugă credincioasă are datoria să-și înștiințeze stăpînul.

— Spune ce ai de spus, zise don Quijote, numai să n-aibă vorbele tale drept țintă să-mi vîre cumva frica-n oase, că dacă ți-e frică, înseamnă că te porți așa cum ți-e firea, la fel cum și eu, nefiindu-mi frică, mă port după cum mi-este mie firea !

— Nu-i vorba de asta, păcatele mele cele multe și grele, răspunse Sancho, ci-i vorba că eu sînt încredințat și nu mă îndoiesc de fel că cucoana asta, care zice că-i regina slăvitului regat Micomicón, nu-i mai regină decît mumă-mea, că de-ar fi ce zice că este, nu s-ar tot giugiuli cu unul dintre cei care-s în cîrd cu noi, și în văzul lumii, și pe furiș, prin toate ungherele.

Roși toată Dorotea la vorbele acestea ale lui Sancho, căci foarte adevărat era că soțul ei, don Fernando, de mai multe ori, pe furiș de ochi străini, apucase a culege cu buzele cîte-o pîrtică din răsplata pe care-o meritau dorințele lui, iar Sancho prinsese de veste și i se păruse că asemenea purtare era mai curînd de curtezană decît de regină, ba încă de regină a unui atît de slăvit regat ! Și ea nu avu cum, și nici nu se gîndi, să-l înfrunte pe Sancho cu vreun cuvînt, ci-l lăsă să vorbească mai departe. Iar el spuse :

— Ți-am spus toate astea, stăpîne, fiindcă dacă la capăt, după ce-am bătut atîtea drumuri și poteci și-am petrecut atîtea nopți negre și zile și mai și, rodul muncii noastre are să-l culeagă unul care-a stat și-a huzurit aici la han, atuncea n-am de ce mă grăbi să pun nici șaua pe Rocinante, nici samarul pe măgar și nici să-i pregătesc ei bidiviul, că mai nimerit ar fi să stăm liniștiți ca să-și vadă

fiștece curvă de torsul caierului ei¹, și hai mai bine să-mbucăm ceva !

Doamne-Dumnezeule, cât se mânia don Quijote auzind vorbele neobrazate ale scutierului său ! Atît de năprasnică îi era furia, încît, azvîrlind flăcări dintr-amîndoi ochii și încurcîndu-i-se limba-n gură de ciudă, rosti cu voce tunătoare :

— Ticălosule, netrebnicele, bătăranule, nerușinatele, pîclișit la minte ce ești, gîngăvitule, neobrazatele, necuviinciosule, bîrfitorule și clevetitorule, astea-s cuvinte pe care să cutezi a le rosti în fața mea și-n fața acestor slăvite doamne ? Asemenea necuviințe și-asemenea obrăzniciei cutezi să hrănești în tulburea ta închipuire ? Piei din ochii mei, dihanie scîrnavă, zaraf de minciuni, hazna de ticăloșii, hambar de intrigi, născocitor de strîmbătăți, crainic de măscări, puț de nemernicii, vrăjmaș de moarte al cinstei cuvenite fețelor domnești ! Cară-te și să nu mi te mai arăți în fața ochilor, sub opreliștea dezlănțuirii mîniei mele !

Și, spunînd acestea, își arcui sprîncenele, își umflă buclele obrajilor, își roti ochii de jur împrejur și bătu din piciorul drept cît putut mai voinicește în dușumea, semne, toate, ale furiei pe care-o zăvora în măruntaie. La aceste vorbe și purtări furioase, Sancho rămase atît de înfricoșat și de lipsit de grai, că mai bucuros ar fi fost să i se deschidă pămîntul sub picioare și să-l înghită ! Nu se prîcepu să facă altceva decît să se răsucească pe călcîie și să piară din ochii mînioși ai stăpînului său.

Dar înțeleapta Dorotea, care cunoștea acum atît de bine firea lui don Quijote, ca să-i mai domolească furia, zise :

¹ În original „...y cada puta hile...“ : aluzie la mai multe proverbe care atribuie acelei categorii de femei de lasate o muncă cinstită numai cînd le merge rău. Expresia are sensul : „Să-și vadă fiecare de ale sale“.

— Nu te necăji, domnule Cavaler al Tristel Figuri, de obrăznicile pe care le-a rostit bravul domniei-tale scutier, fiindcă s-ar prea putea întâmpla să nu le fi spus chiar așa, din senin, și mintea lui întreagă, întocmai ca și cugetul lui creștinesc nu pot fi bănuite de mărturie mincinoasă adusă împotriva cuiva, așa că trebuie să credem, fără să ne mai îndoim nici o clipă, că de vreme ce în acest castel toate sînt, după cum însuși ai spus, seînor cavaler, iscate și întîmplate pe cale de vrăjitorie, s-ar prea putea, cum zic, să fi văzut și Sancho, pe aceeași cale diabolică, ceea ce zice el că a văzut atît de jignitor pentru onoarea mea !

— Pe Dumnezeu cel atotputernic, răspunse la vorbele acestea don Quijote, că înălțimea-ta ai nimerit-o cum nu se poate mai bine și că păcătosul de Sancho trebuie să fi avut vreo nălucire, care să-i fi adus înaintea ochilor și să-l fi făcut să vadă lucruri ce nu erau cu puțință de văzut altfel decît prin vrăji de solomonar, că-i cunosc eu prea bine neprihănirea și blîndețea nenorocitului acestuia, ce n-ar fi în stare să aducă mărturie mincinoasă împotriva nimănui.

— Așa este și așa să rămînă, zise don Fernando, și din pricina asta măria-ta, seînor don Quijote, trebuie să-l ierți și să-l iei din nou sub aripa ocrotitoare a măriei-tale, *sicut erat in principio*¹, pînă să apuce a-l scoate din minți nălucirile acestea.

Don Quijote răspunse că-i va ierta greșeala, iar preotul se duse după Sancho, care se înfățișă smerit nevoie-mare, și, aruncîndu-se în genaunchi

¹ „...așa cum era la început“ : Cervantes folosește aici formula care se întrebuinta atunci cînd se reprimeau ex-comunicații în sînul bisericii, formulă luată din dreptul roman, din procedura așa-zisei „*restitutio in integrum*“ (repunere în starea de la început).

dinaintea stăpînului său, dădu să-i ia mîna și să i-o sărute, iar el i-o întinse și, după ce i-o lăsa destulă vreme să-i fie sărutată, îi dete binecuvîntarea, zicînd :

— Acuma poți să-ți dai și tu prea bine seama, Sancho fiule, că drept spuneam eu ce-ți spuneam de-atîtea ori, și anume că toate sînt în castelul ăsta numai vrăjitorii și fărmece.

— Nu mă-ndoiesc ! zise Sancho. Afară doar de întimplarea cu tîrbaca, care s-a petrecut, într-adevăr, pe calca cea firească.

— Să nu crezi una ca asta, răspunse don Quijote, că de-ar fi fost așa, te-aș fi răzbunat pe loc, sau te-aș răzbuna acuma ; dar nici atuncea și nici acuma n-am fost în stare, și nici n-am văzut asupra cui aș putea să mă răzbun pentru jignirea ce ți-a fost adusă.

Voiră cu toții să afle ce era cu tîrbaca, și han-giul le povesti de-a fir-a-păr zborul lui Sancho Panza, care-i făcu pe toți să ridă, lucru ce nu puțin l-ar fi infuriat pe Sancho dacă stăpînul său nu l-ar fi incredințat din nou că era vorba de fărmece, căci naivitatea lui Sancho nu mersese niciodată pînă acolo încît să poată crede că nu era adevărul curat și săritor în ochi, fără nici un dram de nălu-cire, faptul că fusese dat în tîrbacă de către oa-meni în carne și oase, și nu de către fantome visate ori năzărite, așa cum credea și spunea stăpînul său.

Trecuseră două zile de cînd toată această ilustră societate se afla la han ; și pîrîndu-li-se că venise vremea plecării, orînduîră în așa chip încît, fără să-și mai dea osteneala Dorotea și don Fernando să facă un ocol ca să treacă prin satul lui don Quijote, ținîndu-se de litera scornelii cu dezrobirea reginei Micomicona, să-l poată totuși lua cu ei preotul și bărbierul, așa cum le era vola, și să-l

îngrijească preotul de scrînteală la dînsul la moșie. Și ceea ce orînduiră îi duse la o înțelegere cu un cărăuș, care se întîmplă să treacă pe acolo cu carul lui cu boi, și se învoi să li-l ia în chipul următor : făcură un fel de colivie de nuiiele împleteite, în stare să-l încapă în toată voia pe don Quijote, și pe loc don Fernando și tovarășii săi, cu servitorii lui don Luis și cu arcașii, dimpreună cu hangiul, toți din porunca și după gîndul preotului, se mascară și-și preschimbară hainele, care într-un chip, care într-a-tul, încît să-i pară lui don Quijote că nu-i vorba de oamenii văzuți de el în castelul acela, ci de alții. Și după ce făcură asta, intrară tiptil, cît se poate mai pe nesimțite, acolo unde dormea el, odihnindu-se de-atîtea necazuri prin cite trecuse.

Se apropiară de cavalerul care dormea fără grijă și nici nu visa una ca asta și, apucîndu-l zdravăn, îi legară fedeleș miinile și picioarele, încît atunci cînd se deșteptă, înspăimîntat, nu fu în stare nici să se miște și nici să facă altceva decît să se minuneze și să rămînă incremenit văzîndu-se față în față cu niște obraze atît de ciudate, ceea ce-l împinse să cadă numaidecît la bănuiala pe care închipuirea lui rătăcită i-o aducea veșnic în minte : se încredință singur că toate făpturile acelea nu erau decît năluci ce bîntuiau castelul fermecat, și că, fără doar și poate, apucaseră să-l și vrăjească, căci nu se putea nici mișca, nici apăra ; adică totul se petrecu întocmai așa cum socotise că se vor petrece lucrurile preotul, care pusese la cale această mașinație. Doar Sancho, dintre toți cei de față, era în toate mințile lui și-n hainele lui de totdeauna ; și lui, deși nu mai avea mult pînă să dea în doaga stăpînului său, nu-i trebuî cine știe cît timp ca să-și dea seama cine erau toate mă-

găoaiele acelea prefăcute. Dar nu îndrăzni să sufle o vorbă pînă ce n-apucă să vadă unde băteau asaltul acela și întemnițarea stăpînului său, care nici el nu zicea nimic, așteptînd să vadă unde-l va duce nenorocirea asta nouă. Și deznodămîntul fu că, aducînd acolo cușca, îl închiseră în ea și-i bătură stinghiile în cuie atît de virtos, că nu s-ar mai fi putut desface cu una, cu două. Îl luară numai decît pe umeri, iar cînd dădură să iasă din încăpere, se auzi un glas înfricoșător, cît și-l putu preface mai bine bărbierul, nu cel cu samarul, ci celălalt, care zicea :

— O, Cavaler al Tristei Figuri, să nu te necăjească temnița spre care te îndrepti, pentru că așa se cuvine ca s-ajungi a da sfîrșit mai curînd aventurii în care te-a vîrît inima ta vitează. Și asta se va întîmpla atunci cînd leul furios din La Mancha și alba porumbiță din Toboso se vor uni, de îndată ce-și vor încovoia cerbicea trufașă sub blîndul jug al căsnicieii ; din care nemaiauzită conviețuire vor vedea lumina doi viteji pui de lei care vor călca pe urmele ghearelor hrăpitoare ale vajnicului lor părinte. Și întîmpla-se-va aceasta mai înainte încă decît s-apuce următorul nimfei celei fugare ¹ să facă de două ori ocolul scăpărătoarelor imagini din zodiac ² cu repedele-i și firescu-i curs. Iar tu, o, cel mai nobil și mai supus scutier din cîți au avut vreodată spada încinsă, barbă pe obraz și simț al mirosului înăuntrul nărilor, nu-ți pierde mințile și nu deznădăjdui vîzînd cum de sub ochii tăi chiar îți este luată floarea cavaleriei rătăci-

¹ Din nou aluzie la Apolo și Daphne.

² În original „*las lucientes imágenes*“ — chipurile cu figurile strălucitoare... (ca în capitolul XLI), compuse din astre. E vorba de constelațiile fixe ce împart ecliptica în 12 sectoare.

toare ; căci în curînd, de-o vrea și marele plăsmuitor al lumii, te vei vedea atît de mărit și ridicat în asemenea slavă, că n-ai să te mai cunoști pe tine însuși, și nu vor rămîne în van făgăduielile ce ți-a făcut preabunul tău stăpîn, și-ți dau încredințare din partea înțeleptei Mentironiana ¹ că-ți vei primi simbria pînă-ntr-o para, așa cum vei vedea aievea cu ochii tăi curînd ; urmează pașii viteazului cavalier legat prin farmece, căci se cuvine să-l însoțești pînă acolo unde vă veți opri amîndoi. Și cum nu-mi este îngăduit să spun mai multe, rămîneți cu Dumnezeu, că eu mă întorc acolo unde știu !

Și pe la sfîrșitul profetiei prorocul ridică vocea, apoi o lăasă din ce în ce mai jos, dîndu-i o mlădiere atît de mișcătoare, încît pînă și cei ce cunoșteau dinainte farsa fură cît pe-aci să creadă că era adevărat ceea ce auziseră. Don Quijote se mîngîie după ce ascultă prorocirea, căci îi desluși dintr-un capăt în altul tîlcul numaidecît și-și dete seama că i se făgăduia curînda însoțire prin sfîntă și legiuită căsătorie cu iubita sa Dulcinea din Toboso, din al cărei fericit pîntec aveau să iasă puii de lei, adică fiii lui, spre slava veșnică a ținutului La Mancha. Și încredințat cu tot dinadinsul de aceasta, dete glas și, suspinînd adînc, zise :

— O, tu, oricine-ai fi, care mi-ai menit atît de bine, îndeamnă-l, rogu-te, și cere-i din partea mea înțeleptului mag ce și-a luat asupra-și treburile mele să nu mă lase pieirii în temnița unde sînt dus acuma, fără să văd împlinindu-se niște făgăduieli neasemuit de fericite ca acelea ce mi-au fost făcute

¹ Onomastica satirică a lui Cervantes găsește întotdeauna apropiere de felul acesta — *mentira* înseamnă *minciună*.

aici. Căci de-o fi să fie așa, îmi voi socoti caznele încarcerării drept glorie, și drept mîngîiere aceste cătușe care mă înlanțuie, iar patul acesta de scînduri pe care sînt întins nu-l voi socoti drept aspru cîmp de luptă, ci drept molatic așternut de fericită nuntire ; în ceea ce privește mîngîierea ce-mi poate veni prin Sancho Panza, scutierul meu, mă încred în bunătatea și lealitatea lui, căci știu că n-are să mă părăsească la vreme de nevoie, cum nu m-a părăsit în timpuri bune, pentru că de s-ar întîmpla, din pricina norocului său prost ori din pricina mea, să nu-i pot da insula făgăduită, sau altceva de același preț, simbria lui nu va fi în nici un caz pierdută, pentru că în testamentul meu, pe care l-am și scris, las cu limbă de moarte ceea ce trebuie să i se dea, nu după multele și bunele lui servicii, ci după restrînsele mele putințe !

Sancho Panza făcu o închinăciune de adînc respect și-i sărută mîinile, căci una singură nici n-ar fi putut, fiind legate împreună. Și pe loc năluca înșfăcăra cușca, o luară pe sus și o puseră în carul cu boi.

CAPITOLUL XLVII

Despre chipul straniu în care se văzu legat de farmece don Quijote de La Mancha, dimpreună cu alte faimoase întîmplări

Cînd don Quijote se văzu în așa chip vîrit la cușcă și aburcat în car, rosti :

— Multe și întristătoare foarte istorisiri cu cavaleri rătăcitori mi-a fost dat să citesc, dar niciodată

n-am citit, nici n-am văzut ori auzit să fi fost în felul acesta luați cavalerii fermecați și duși cu încetineala făgăduită de aceste leneșe și zăbavnice dobitoace, căci se obișnuiește să fie purtați prin văzduhuri cu o iuțeață nemaipomenită, învâluți în cite-un nour plumburiu și aducători de întunecime, sau în vreun car de foc, ba chiar pe spinarea vreunui hipogrif sau altei jivine asemănătoare. Dar să fiu dus acuma eu într-un car cu boi, mă prinde, zău așa, mirarea ! Cu toate astea, se prea poate ca, în ziua de azi, și cavaleria și farmecele să ia cu totul alte căi decât cele urmate în vechime ; și s-ar mai putea de asemenea ca, fiind eu nou pe lumea asta ca rătăcitor și cavalier, și cel dintâi care s-a încumetat să reînvie uitatul ordin al cavaleriei aventuriere, să se fi scornit de asemenea noi soiuri de farmece, și cu totul alte chinuri de a-i duce pe sus pe cei vrăjiți. Ce zici tu de asta, Sancho fiule ?

— Nu prea știu ce zic de asta. răspunse Sancho, că eu n-am stat să buchisesc atita ca măriă-ta în scripturile alea rătăcitoare. Cu toate astea, m-aș încumeta să spun, ba să și jur la nevoie, că stafiile astea, care bîntuie pe aicea, nu-s de tot catolice ¹.

— Catolice ? Iracan de răposatul tata ! răspunse don Quijote. Cum naiba să fie catolice, dacă nu-s toate decât niște draci împielitați în trupuri de fantome, ca să poată veni să facă treaba asta și să mă aducă în așa hal ? Și de vrei să te încredințezi că-i așa, atinge-i și pipăie-i, și-ai să vezi că n-au trup decât de vînt și nu-s nimic altceva decât năluci.

— Zău așa, stăpîne, îi întoarse Sancho vorba, să mă ia dracu dacă nu i-am și pipăit ! Și diavolul

¹ „...no estar catolico“ însemna „a nu fi lucru curat“, dar și „a nu fi prea sănătos“.

ăsta care se tot fiție trebăluind pe lângă noi e do-
lofan bine pe la buci și are și alte însușiri, foarte
departe de cele ce-am auzit spunându-se că le au
dracii, care, pe cît se zice, put toți a pucioasă și
a alte miasme, în vreme ce ăsta te trăsnește de
la o poștă cu mirosul lui de ambră !

Acestea le spunea Sancho despre don Fernando,
care, ca un domn mare ce era, n-avea cum mirosi
decît a ceea ce zicea Sancho.

— Să nu te miri de una ca asta, prietene Sancho,
răspunse don Quijote, căci trebuie să știi că diavoli
se pricep la multe, și cu toate că aduc cu ei miasme,
ei nu miros a nimic, fiindcă sînt duhuri, iar dacă
miros, nu pot mirosi a parfum, ci a duhuri scir-
nave și dăunătoare ; pricina este că, oriunde s-ar
afla ei, duc după dînșii iadul, și n-au cum simți cu
nici un chip vreo ușurare a caznelor ce îndură,
iar mireasma îmbălsămată fiind lucru desfătător,
nu-i cu putință să împrăștie ei mirozne imbie-
toare ; iar dacă ție ți se pare că demonul acesta
despre care vorbești răspîndește miros de ambră,
să știi că ori te înșeli tu, ori vrea el să te păcă-
lească și să te facă să crezi că nu e demon.

Tot acest schimb de cuvinte se petrecu între stă-
pîn și sîugă ; și temîndu-se don Fernando și Carde-
nio să nu ajungă Sancho a da pe de-a-ntregul de
rostul scornelii lor, pe care-o cam dibuise, hotărîră
să sfîrșească mai iute cu pregătirile plecării, așa
că, luîndu-l deoparte pe hangiu, îi deteră poruncă
să pună șaua pe Rocinante și samarul pe măgarul
lui Sancho, ceea ce el făcu în toată graba. În vre-
mea asta, preotul se și înțelese cu străjerii să-i
întovărășească pînă în satul lui, dîndu-le de fiecare
zi o anumită sumă. Cardenio agăță de oblîncul
șcii lui Rocinante într-o parte scutul și în cealaltă
lighenașul și-i porunci prin semne lui Sancho să

se urce pe măgar și să-l ia pe Rocinante de căpăstru, iar de amîndouă laturile carului rîndui pe cei doi străjeri cu flintele lor ; dar pînă s-apuce a se urni din loc carul, ieșiră în poartă hangița, fiica ei și Maritornes, ca să-și ia rămas bun de la don Quijote, prefăcîndu-se că plîng de durerea nefericirii lui, iar don Quijote le spuse :

— Nu plîngeți, bunele mele doamne, că toate nenorocirile acestea sînt de neînlăturat pentru cei care îmbrățișează meșteșugul pe care l-am îmbrățișat eu. Iar dacă ar fi să nu mi se întîmple asemenea nenorociri, nu m-aș mai socoti un cavaler rătăcitor faimos, căci cavalerilor lipsiți de faimă și fără nume slăvit nicicînd nu li se întîmplă asemenea pățanii, pentru că nu se află nimeni pe lume care să-și aducă aminte de ei ; pe cînd celor viteji de bună seamă li se întîmplă, căci mulți principii și mulți alți cavaleri le pîzmuiesc virtuțile și vitejia, căutînd pe căi piezișe să-i nimicească pentru că sînt vrednici. Cu toate astea, virtutea are prin ea însăși atîta putere, în dauna tuturor necromanților și a întregii arte a magiei cîtă a știut-o întîiul ei născocitor Zoroastru ¹, încît fiți sigure că va ieși biruitoare din orice încercare și va lumina lumea din sinul ei cu o strălucire ca aceea a soarelui ceresc. Iertați-mă, frumoase doamne, dacă din nebăgare de seamă vă voi fi făcut vreun neajuns, căci cu dinadinsul și cu buna mea știință n-am jîgînit nicicînd pe cineva ; și rugați-vă Domnului să mă scoată din temnița asta, unde m-a vîrît cine știe ce vrăjitor hain la suflet, căci de mă voi vedea slobozit dintr-asta, nu voi uita niciodată binefacerile cu care m-ați învrednicit în acest castel și că voi

¹ Fondatorul legendar al religiei vechilor perși, reputat a fi fost mare magician, cunoscut și sub numele de Zaratuștra.

fi recunoscător, slujindu-vă și răsplătindu-vă așa cum o merită facerile de bine ale domniilor-voastre.

Cîtă vreme femeile de la castel își petreceau în chipul acesta cu don Quijote, preotul și bărbierul își luau rămas bun de la don Fernando și de la tovarășii lui, de la căpitan și de la fratele său, de la toate doamnele acelea cum nu se poate mai fericite, și mai cu seamă de la Dorotea și Luscinda. Se îmbrățișară cu toții, rămînînd să-și dea de știre de ceea ce avea să li se mai întîmple, iar don Fernando îi spuse preotului unde trebuia să-i scrie ca să-l înștiințeze ce mai era cu don Quijote, încredințîndu-l că nu se aflau pe lume lucruri care să-i facă mai multă plăcere decît vești ca acestea, și că el însuși îi va da, de asemenea, de știre despre tot ceea ce ar vedea el că s-ar putea să facă preotului plăcere, mai cu seamă despre căsătoria lui, ca și despre botezul Zoraidei și despre ceea ce se va petrece cu don Luis, ori de întoarcerea Luscindei în casa părintească. Preotul făgădui să facă pînă într-un cuvînt tot ce-i cerea. Se mai îmbrățișară încă o dată, și încă o dată își mai făcură făgăduințe unul altuia. Hangiul se apropie de preot și-i dădu niște hîrtii, spunînd că le găsise în căptușeala cufărașului unde aflaseră și nuvela *Curiosului nestăpînit* și că, de vreme ce stăpînul lăcriței nu se mai abătuse pe acolo, să și le ia preotul pe toate, pentru că el, hangiul, cum nu știa citi, n-avea ce face cu ele. Preotul îi mulțumi și, desfășurîndu-le numaidecît, văzu că în fruntea manuscrisului stătea titlul: *Nuvela lui Rinconete și Cortadillo*¹; din titlu pricepu că e

¹ Nuvelă picarescă a lui Cervantes, publicată mai tîrziu decît prima parte a lui *Don Quijote*, deci aflată pe atunci în manuscris. A apărut în *Nuvelele exemplare* în 1613.

vorba de o nuvelă și-și dădu cu socoteala că, de vreme ce nuvela *Curiosului nestăpînit* fusese reușită, putea fi și cea de față la fel, căci s-ar fi putut întîmpla să le fi scris pe amîndouă același autor așa că o păstră, făgăduindu-și s-o citească odată cînd va avea prilejul.¹ Se urcă pe cal, și la fel făcu și prietenul său, bărbierul, amîndoi cu măști, ca să nu-i dibuiască ușor don Quijote, și se așternură la drum, în urma carului. Iar rînduiala pe care o țineau era următoarea : dintii venea carul, mînat de stăpînul boilor, iar pe de lături mergeau, așa cum am mai spus, arcașii, cu flintele lor ; venea nu mai decît la rînd Sancho Panza, pe măgar, ducîndu-l pe Rocinante de frîu, iar la urmă de tot mergeau preotul și bărbierul cu catirii lor de nădejde avînd, cum s-a mai spus, fețele acoperite și ținîndu-se majestuos și grav în șa, fără să dea ca tîrilor pas a merge mai iute decît o îngăduie încetineala boilor. Don Quijote călătorea șezînd în cușcă, cu mîinile legate, cu picioarele întinse, cu spinarea sprijinită de parii pereților cuștii, răbdător și tăcut, de parcă n-ar fi fost om în carne și oase, ci statuie de piatră ; și-așa, cu încetineala aceea, făcură în tăcere ca la vreo două leghe, pînă ajunseră într-o vale unde i se păru bouarului loc numai bun de odihnă și pășune pentru boi ; și spunînd-o asta preotului, își dădu bărbierul cu părerea să mai facă vreo cîțiva pași, căci știa el, dincolo de un dîmb ce se vedea din locul acela, o luncă și mai potrivită decît cea în care voiau să se oprească și cu iarba mai deasă. Făcură după spusese bărbierului și se urniră iarăși din loc.

² Este probabil că la început Cervantes avusese de gînd să introducă și această nuvelă în volum, ca pe celelalte, dar că a renunțat, dîndu-și seama de marea nepotrivire de stil.

Între timp preotul întoarse capul și băgă de seamă că din spatele lor veneau ca la vreo șase ori șapte oameni călări, foarte bine îmbrăcați, de care se văzură ajunși nu peste multă vreme, căci ei nu umblau cu încetineala și cu nepăsarea boilor, ci ca niște oameni care călăreau pe catiri popești și băteau drumul cu dorința să ajungă mai repede pentru a-și face siesta la hanul ce se arăta la mai puțin de-o leghe de-acolo. Sîrguincioșii îi ajunseră pe leneși și-și dădură binețe unii altora cu toată cuviința ; iar unul dintre cei nou veniți, care fără doar și poate era un canonic din Toledo, maimarele celor care-l întovărășeau, văzînd procesiunea înșirată pe cale, cu carul, arcașii, Sancho, Rocinante, preotul și bărbierul, și mai cu seamă văzîndu-l pe don Quijote virit la cușcă și luat prins, nu se putu ține să nu întrebe care era tîlcul ducerii acelui om în așa chip ; cu toate că îl cam bătuse pe el gîndul, văzînd însemnele¹ străjerilor, că trebuie să fie vreun primejdios bandit de drumul mare, sau alt făptaș, a cărui pedepsire cădea în sarcina „Sfintei Hermandad“. Unul dintre arcași, căruia el îi făcuse întrebare, răspunse în felul următor :

— Señor, ce rost are să călătorească în așa chip acest cavaler mai bine să ți-o spună el singur, căci noi habar n-avem.

¹ Străjerii „Sfintei Hermandad“ purtau, pe lîngă armele specifice (de obicei archebuze), o *media vara* (topuzul scurt) și caseta în care-și țineau titlurile, legată de o curea la șold. Aici se spune că erau înarmați cu flinte (*escopetas*), iar mai sus, în capitolul XLII, e vorba de arbalete, arme care sînt incompatibile unele cu celelalte și imposibil să fi fost purtate de aceeași persoană, neputîndu-se combina tirul armelor de foc cu tirul de săgeată. Inadvertența merge și mai departe, căci ceva mai sus se spune că erau doi străjeri, iar în capitolul XLV, că erau trei.

Don Quijote auzi ce vorbeau și rosti :

— Se poate întâmpla ca domniile-voastre, domnilor cavaleri, să fiți pricepuți și învățați în treburile cavaleriei rătăcitoare. Fiindcă, de s-ar întâmpla să fiți, v-aș împărtăși pricinile nenorocirilor mele ; pe cînd de nu, la ce să mă mai obosesc bătîndu-mi gura ?

În vremea asta, preotul și bărbierul, prinzînd de veste că intraseră în vorbă cu don Quijote călăreții aceia, se apropiaseră și ei ca să răspundă într-un chip ce nu le-ar fi dat tertipurile de goale. Canonicul cu care vorbea don Quijote răspunse :

— Bine s-a nimerit fiule, căci mă pricep mai bine de virtos în bucoavne de cavalerie decît în cărți. *Sumele*¹ lui Villalpando ; așa că dacă numai de-a tăia ți-era, poți fi încredințat că te-ai putea înțelege cu mine, spunîndu-mi tot ce-i avea poftă să-mi spuie.

— Slavă Domnului ! răspunse don Quijote. Dacă-i așa, seîor cavaler, află că umblu așa, în cușca asta, legat prin vrăji, din pizmă, de niște vrăjmași răuvoitori, căci virtutea e cu mult mai prigonită de oamenii răi decît e iubită de oamenii buni : sînt eu cavaler rătăcitor, și nu dintre aceia al căror nume l-a dat pe veci uitării faima, nevrînd să-l nemururească prin aducerea ei aminte, ci dintre aceia care, în ciuda și în pofida pizmei înseși și a tuturor magilor cîți i-a zămislit Persia, a tuturor brahmanilor

¹ *Summa Summularum*, carte scrisă de teologul segovian Gaspar Cardillo de Villalpando, profesor la Universitatea din Alcalá, și apărută în 1557. Era textul obligatoriu pentru studiul „dialecticii“ la acea universitate, prin care trecuse și Cervantes. În alte universități se citeau *Sumele* lui Domingo Soto.

din India și a ghimnosofiștilor¹ din toată Etiopia, își vor înscrie numele în templul nemuririi, ca să slujească drept pildă și drept model veacurilor viitoare și ca să poată vedea din ele viitorii cavaleri răătăcitori pe ce cale să apuce de-ar voi cumva să ajungă la culmea și la pîscul cel mai de onoare al faptelor de arme.

— Adevăr grăiește seînor don Quijote de La Mancha, zise la vorbele astea preotul, cînd spune că el călătorește în carul acesta fiind fermecat nu pentru greșelile și păcatele sale, ci din reaua-voință a acelora pe care virtutea îi supără și vitejia îi necăjește. Acesta este, seînor, Cavalerul Tristei Figuri, de care de bună seamă veți fi auzit vreodată, ale cărui vitejești isprăvi și fapte mari vor fi încrustate în bronz nepieritor și-n marmură durată pe vecie, chiar de-ar fi să se istovească pizma căutînd să i le întunece, și răutatea căutînd să le ascundă lumii.

Cînd îi auzi canonicul, și pe cel legat, și pe cel slobod, glăsuind într-așa chip, numai cît nu începu să se crucească de mirat ce era și nu-și mai venea în fire, nepricépînd pe ce lume se află ; și la fel de mirați rămaseră toți cei care veneau cu el. În vremea asta, Sancho Panza, care se dăduse mai aproape ca să audă ce vorbeau, începu a spune, ca să le pună vîrf la toate :

— Acuma, domnii mei, de-o fi să mă țineți de bine ori de-o fi să mă țineți de rău pentru ce v-oi spune, treaba e că don Quijote, stăpînul meu, e fermecat așa cum e fermecată muma care m-a născut ! Are mintea întregă, de mîncat mîncîncă și de băut bea și-și face nevoile ca toți oamenii, la

¹ Grecii îi numeau pe brahmanii indieni „gimnosofiști“, adică filozofi goi, dezbrăcați. Aceștia n-aveau nimic de-a face cu Etiopia, introdusă aici pentru un plus de exotism.

fel cum și le făcea ieri, pînă a nu-l băga la cușcă. Și dacă așa stau lucrurile, cum naiba vreți să mă faceți pe mine să cred că-i fermecat ? Că doar am auzit și eu de la atîția că oamenii fermecați nici nu mănîncă, nici nu dorm, nici nu vorbesc ; pe cînd stăpînul meu, dacă nu-l ții din scurt, ar vorbi cîț treizeci de advocați laolaltă, ba încă și mai abitir. Și uitîndu-se la preot, urmă zicînd : Ah, domnule părinte, domnule părinte ! Crezi dumneata că nu știu cine-mi ești ? Crezi că nu-mi dau eu cu socoteala și nu ghicesc unde bat vrăjile astea noi ? Ei, află că te-am dibuit eu, oricît te-ai ascunde după deget și să știi că te prîcep oricît ai încerca să-ți acoperi sforăria ! Că, la urma urmei, acolo unde domnește pizma, virtutea n-are cum trăi, și nici mărinimia acolo unde este stăpînă zgîrcenia ! Fir-ar dracu-al dracului, ierte-mă cinstita dumitale față bisericească, că fără el și fără domnia-ta, la ceasul ăsta stăpînul meu s-ar afla gata înșurat cu infanta Micomiconă, și eu aș fi cel puțin conte, că altceva mai puțin nu se poate nădăjdui din partea bunătății stăpînului meu, Cavalerul Tristei Figuri, ca și din partea marilor servicii pe care i le-am făcut. Dar acum văd și eu că drept zice vorba de prin partea locului că roata norocului se învîrte mai grăbită decît roata morii, și că cei care ieri erau sus, azi sînt la pămînt. De copiii mei și de nevastă îmi pare rău, căci tocmai cînd puteau și ei nădăjdui, așa cum și trebuie, să-și vadă tatăl intrînd pe poartă / făcut guvernator ori vicerege al vreunei insule / sau al vreunui regat... o să-l vadă întorcîndu-se înălțat la rangul de grăjdar ! Tot ce ți-am spus, domnule părinte, ți-am spus doar ca să te înduri, cuvioșia-ta, să-ți dai seama în ce hal te porți cu stăpînul meu și să te ferești să nu te bată Dumnezeu pe lumea cealaltă de întemnițarea stăpînului

meu și să-ți pună cumva în circă lipsa tuturor acelor binefaceri și întrajutorări pe care stăpînul meu, don Quijote, nu le poate îndeplini tot timpul cît va fi ținut închis !

— Ai vorbit de te-ai prăpădit ! se băgă în vorbă și bărbierul, cînd ajunsese aici. Ce ? N-ai fi dat cumva și tu, Sancho, în doaga lui stăpînu-tău ? Zău că-mi vine a crede că nu ți-ar sta rău să-i ții și tu de urît în cușcă, și că s-ar cuveni să fii și tu la fel de fermecat ca și el, că te-ai molipsit de cavaleria și de nebunia lui. Al dracului ți-a mai împuiat capul cu făgăduielile lui, și-al dracului ți-a mai vîrît-o în sînge insula aceea, după care oftezi atîta !

— Nu mi-a vîrît nicăieri nimenea nimic, răspunse Sancho, că nu-s eu omul să-mi vîre cineva undeva ceva, de-o fi să fie el și regele ! Căci chiar dacă-s om sărac, sînt creștin din moși-strămoși și nu-s dator nimănui un capăt de ață ! Ce-i dacă oftez după insule ? Sînt alții care oftează după naiba știe ce alte lucruri și mai rele ! Că fiecare-i feciorul faptelor sale, și sub cuvînt că-s și eu om, s-ar putea s-ajung și papă, darmite guvernator al unei insule, mai cu seamă că stăpînul meu ar putea cîștiga atîtea încît să nu mai aibă cui le dărui ! Ia seama dumneata la ce spui, jupîn bărbierule, că aici nu mai e vorba de bărbi pe care să le razi, că una-i Stan cînd era golan și alta-i Stan ajuns căpitan ; spun asta pentru că ne cunoaștem cu toții și nu face să-mi umbli mie cu doi bani în trei pungi ; că dacă-i vorba de vrăjile ce l-au fermecat pe stăpînu-meu, știe el Dumnezeu care-i adevărul, ce să mai scormonim treaba, că-ncepe să pută !

Nu-i mai veni la socoteală bărbierului să-i răspundă lui Sancho, ca nu cumva să dea pe față, cu prostiile lui, ceea ce el și cu preotul se căzneau din greu să ascundă ; și tot de frica unei asemenea

trebi preotul îi spusese canonicului s-o ia ceva mai înainte, c-avea să-i împărtășească el taina celui din cușcă și alte lucrșoare care să-i placă. Făcu întocmai canonicul, și preotul se îndepărtă puțin cu dînsul și cu slugile lui. Fu cu luare-aminte la tot ce-i spuse (despre noblețea, felul de viață, nebunia și apucăturile lui don Quijote) preotul, care-i povesti pe scurt cum începuse și ce pricină avea smințtea, dimpreună cu întreg cursul întîmplărilor, pînă în ziua cînd îl vîrșiseră la cușcă cu scopul de a-l duce la moșia lui, ca să vadă dacă nu cumva, prin vreun mijloc oarecare, îi puteau da scrîntelii aceleia de leac. Din nou se minunară slugile și canonicul auzind ciudata poveste a lui don Quijote, iar canonicul, după ce-o ascultă pînă la capăt, zise :

— Într-adevăr, domnule părinte, socot și eu, în ce mă privește, că sînt o primejdie în viața statului astea care se numesc cărți de cavalerie ; și, cu toate că am mai citit și eu începutul celor mai multe, îmboldeli de trîndăvie și de plăcerea mincinoasă pe care-o făgăduiește începutul aproape al tuturor cîte au fost tipărite, n-am fost niciodată în stare să le străbat din scoarță în scoarță vreuna, fiindcă toate-mi par mai mult sau mai puțin același lucru, și nu-i nici una mai de Doamne-ajută decît cealaltă. Căci, după cîte mi se pare mie, soiul acesta de scrieri și compoziția aceasta literară intră în aceeași categorie cu fabulele ce se cheamă mileziene, povestiri fantastice care nu țintesc decît să desfete, și nu să povățuiască, adică tocmai de-a-ndoaselea decît fac fabulele ce se numesc apologuri, care desfată și te învață totdeauna ¹ ; și cu toate că ținta

¹ În vremea lui Cervantes, Alejo Venegas scrisese, cu prilejul apariției unui volum de fabule, o justificare teoretică a acestora, împărțindu-le în trei : mitologice (cu ipostazieri simbolice), apologice (în care autorul rămîne la

cea mai de căpetenie a unor cărți ca acestea este să desfete, nu pricep cum pot ele să și-o atingă, pline cum sînt de atîtea și atît de gogonate prostii ; pentru că plăcerea pe care o simte sufletul trebuie să fie izvorită din frumusețea și potriveala între ele a lucrurilor pe care le vede și contemplă, puse dinaintea minții fie de văz, fie de închipuire, și tot ce cuprinde în sine uriciune și lipsă de armonie nu poate pricinui nici un fel de mulțumire. Fiindcă despre ce frumusețe sau despre ce fel de proporționare a părților cu întregul și a întregului cu părțile poate fi vorba într-o carte sau într-o poveste în care un băiat de 16 ani¹ spîntecă un uriaș cît un turn și-l taie în două ca și cum ar fi de alviță, sau în care cată să fie zugrăvită lupta lui, după ce s-a spus că tabăra vrăjmașă numără un milion de soldați, iar eroul romanului e singur împotriva lor, și noi n-avem încotro și trebuie să tragem încheierea că izbînda cavalerului e datorată vitejiei brațului său puternic ? Dar ce să mai vorbim de ușurința cu care cîte o regină sau cîte o moștenitoare de împărăție se azvirle în brațele cine știe cărui cavaler necunoscut, călător prin părțile locului ? Și ce soi de minte, dacă nu-i cumva cu totul barbară și incultă, s-ar putea împăca să afle cum plutește cogeamite turnul plin de cavaleri, dus pe valurile mării ca o corabie cu vînt în pînze, și cum astăzi îl apucă noaptea în Lombardia, iar mîine dimineață vede răsărind soarele

personaje umane) și mileziene (după numele cetății Milet, unde au fost născocite), acestea din urmă de tipul *Măgarului de aur* al lui *Apuleius*, fiind exact inversul apolo-gurilor.

¹ Aluzie la don Belianis din Grecia, după cum a stabilit Clemencin. Acesta, apărînd două fecioare, a tăiat în două un călăreț dintr-o singură lovitură de spadă dată într-un umăr.

pe țărmurile insulei Preste Juan din Indii, ori pe alte coclauri, nedescoperite de Ptolemeu¹ și nici de Marco Polo văzute vreodată? Iar dacă-mi veți răspunde la asta că cei care ticluiesc asemenea cărți le scriu ca pe niște scorneli și minciuni născocite, așa că nu sînt ținuți să fie cu băgare de seamă la toate mărunțișurile adevărului, vă voi întoarce și eu vorba spunînd că o minciună e cu atît mai izbutită cu cît seamănă mai mult a adevăr și ne place cu atît mai mult cu cît se apropie de ceea ce e cu putință, fie chiar și îndoielnic. Trebuie să se afle o potriveală între povestirile acestea mincinoase și mintea celor care le citesc, și să fie așa fel scrise, încît, făcînd să pară lesne de îndeplinit lucrurile care-s cu neputință, și să pară fapte de toate zilele isprăvile mărețe, ținîndu-te cu sufletul la gură, să te uimească, să te tulbure și să te farmece, desfătîndu-te în așa chip încît uimirea și plăcerea să nu vină una fără de alta. Toate astea n-ar ști să le stîrnească cel care ar fugi de verosimilitate, adică de imitarea naturii, în care și stă desăvîrșirea tuturor lucrurilor scrise. N-am văzut nici o carte de cavalerie care să alcătuiască un corp de povestiri întreg, cu toate mădularele lui, în așa fel încît miezul povestirii să se potrivească cu începutul lui, iar sfîrșitul cu începutul și cu miezul, fiindcă cele mai multe sînt alcătuite dintr-atîtea mădulare, încît parc-ar vrea mai curînd să alcătuiască o himeră monstruoasă decît să închipuie o figură proporționată. În

¹ Astronom grec, născut în Egipt în secolul al II-lea, autor al unei celebre *Compoziții matematice* și al unei *Geografii*, luată drept literă de evanghelie în evul mediu. Sistemul lui cosmografic geocentric a fost dovedit de Copernic ca fiind greșit și înlocuit cu sistemul heliocentric al științei de azi.

afară de asta, sînt grosolane ca stil și de necrezut ca năzdrăvănie a isprăvilor, nerușinate cînd e vorba de dragoste și prosterescute cînd încearcă să fie curtenitoare, prea lungi în povestirea bătăliilor și stupide cînd filozofează, absurde dacă descriu călătorii și, într-un cuvînt, lipsite de orice iscusință și măiestrie ; și, pentru asta, vrednice de a fi surghiunite din comunitatea statelor creștinești, ca niște ființe fără căpătii și nefolositoare pe lume !¹

Preotul stătu să-l asculte cu multă luare-aminte și i se păru om cu glagore la cap, care spunea bine tot ce spunea ; așa că-i răspunse că era și el întru totul de aceeași părere, mare pică purtînd tuturor cărților de cavalerie și arzîndu-le pe toate cîte le avusese don Quijote, care avusese o grămadă ; și-i povesti cum le cercetase, atunci cînd cu judecata lor de apoi, pe care din ele le osîndise la rug și pe care le mai lăsase cu zile, lucruri care de mare haz i se părură canonicului, silîndu-l să declare la rîndul lui că, împotriva tuturor vorbelor rele pe care le spusese pe socoteala unor asemenea cărți, găsea în ele și ceva bun, și anume, prilejul pe care-l ofereau unui spirit deosebit de a se da pe față între scoarțele lor ; căci cărțile de cavalerie dădeau condeiului cîmp larg, pe care să poată goni fără piedici, descriînd naufragii, furtuni, ciocniri piept la piept și bătălii, zugrăvind cîte un căpitan viteaz, cu toate însușirile cerute ca să poată fi cineva așa, adică arătîndu-l ca pe un înțelept, ce prevede și întîmpină tertipurile viclene ale vrăjmașilor, și ca pe un vorbitor plin de elocință, în stare să-și înflăcăreze ori să-și țină

¹ Filipică împotriva literaturii curtene și cavaleresti care este, de fapt, concluzia cărții acesteia, scrisă, cel puțin în intenție, ca o ilustrare a tezelor cuprinse în argumentație.

În friu soldații, matur în sfaturile măsurate pe care le dă și luînd hotărîri cu repeziciune, la fel de cutezător atunci cînd e vorba să aștepte, pu-nîndu-și friu avîntului inimii, ca și atunci cînd e vorba să treacă la atac; zugrăvind, alte dăți, mai o jalnică întimplare tragică, mai o pățanie hazlie și surprinzătoare, în care apare ici o femeie cum nu se poate mai frumoasă, mai cinstită, mai înțeleaptă și mai cuviincioasă în purtări, colo un cavaler cu adevărat creștin, viteaz și măsurat, ici un fanfaron peste măsură de necioplît, coela un principe curtenitor, plin de virtuți și binecrescut; înfățișînd, apoi, vrednicia și credința vasalilor, măreția de suflet și mărinimia seniorilor, și putînd să se arate cînd bun astrolog, cînd iscusit cosmograf, cînd priceput în muzică, cînd meșter în orînduirea treburilor statului, ba chiar cîteodată gă-sind și prilejul de a se lăuda, de-i face plăcere, pînă și cu virtuți de mag necromant. Poate descrie mintea ascuțită a lui Ulise, evlavia lui Enea, cutezanța lui Ahile, nenorocul lui Hector, suflul mișel al lui Sinon, inima plină de prietenie a lui Euryalos, mărinimia lui Alexandru, vitejia lui Cezar, dreptatea și îngăduința lui Traian, devotamentul lui Zopyr¹, prudența lui Cato și, în sfîrșit, toate acele însușiri care-l pot face desă-vîrșit pe un bărbat ilustru, cînd atribuindu-i-le toate unuia singur, cînd împărțindu-le între mai mulți. Și dacă mai este și scris într-un stil curgător, vădînd ingeniozitate în născocire și scoțînd tot ce se poate scoate mai mult din viața adevă-

¹ Satrap persan, devenit celebru prin devotamentul său fanatic față de regele Darius I. Și-a tăiat singur nasul și urechile pentru a putea fi socotit de inamic printre cei pedepsiți de monarh, și fiind primit astfel în cetatea pe care Darius o asedia de mult, fără să o poată învinge, Zopyr a deschis apoi asediatorului porțile.

rată, romanul cavaleresc poate alcătui, fără îndoială, o țesătură de felurite și strălucitoare ite, care, o dată înjghebată, să dezvăluie atîta frumusețe și desăvîrșire, încît să atingă ținta cea mai nobilă pe care o poate rîvni scrisul, și anume, de a povățui și a desfăta totodată, așa cum am mai spus; pentru că structura fărîmițată a acestor cărți îngăduie ca autorul să se poată arăta și epic, și liric, și tragic, și comic, întrunind în sine toate însușirile pe care le cuprind desfătătoarele și dulcile discipline ale poeziei și retoricii, pentru că epica poate fi scrisă foarte bine și în proză, ca și în vers.¹

CAPITOLUL XLVIII

Unde canonicul vorbește mai departe despre
cărțile de cavalerie și despre alte lucruri
vrednice de mintea lui ascuțită

— Așa-i cum zici domnia-ta, domnule canonic, spuse preotul, și din pricina asta merită și mai vîrtos să fie ținuți de rău cei ce au scris pînă astăzi asemenea cărți, fără să aibă de fel în vedere frumusețea chipului de a povesti, ori să respecte arta și regulile prin care ar putea, luîndu-și-le drept călăuză, să ajungă la fel de vestiți, în proză, cum sînt în versuri cei doi principii ai poeziei grecești și latine ².

¹ Cervantes alcătuiește aici o pledoarie pentru reabilitarea genului literar, ale cărui manifestări decăzute le satiriza; căci, în fond, el ține să-și exprime admirația față de romanul fantastic de bună calitate.

² Homer și Vergiliu.

— În ceea ce mă privește, răspunse canonicul, pot spune că m-a bătut și pe mine gîndul să scriu cîndva un roman cavaleresc, păzind în cuprinsul lui toate regulile înșirate mai sus ; iar dacă este să mărturisesc adevărul, am și scris mai bine de o sută de file ; și ca să încerc dacă sînt într-adevăr atît de bune cît mi se par mie, le-am citit mai multor oameni, pătimași după asemenea lecturi, învățați și înțelepți, ca și altora, incuți, care nu doresc altceva decît plăcerea de a asculta bazaconii după bazaconii. Și la toți am aflat o încuviințare, ce mi-a mers la inimă ; cu toate astea, nu mi-am dus mai departe jocul¹, pe de o parte pentru că mi s-a părut că aș face un lucru străin de chemarea mea preoțească, pe de alta pentru că mai mare este numărul celor săraci cu duhul decît al înțelepților ; și cu toate că e mai bine să fii lăudat de cei puțini și cuminți decît batjocorit de cei mulți și proști, nu vreau să mă supun judecății tulburi a vulgului², care n-are nimic în cap. Căci lui, cel mai adesea, îi revine citirea unor asemenea cărți ! Dar ceea ce mai virtuos m-a făcut să las, și din mîini și din gînd, treaba asta, și să n-o mai duc la capăt, a fost o judecată, chibzuită în cugețul meu, pe temeiul comediilor ce se joacă astăzi ; fiindcă mi-am zis : Dacă astea care se obișnuiește să fie jucate acuma, atît cele cu subiect fictiv, cît și cele istorice, sînt toate, sau cele mai multe, proaste și recunoscute ca atare, și cu toate că n-au

¹ În ultimele luni ale vieții, Cervantes a lucrat însă la *Persiles și Sigismunda*, romanul fantastic-cavaleresc alcătuit după regulile enunțate aici.

² În original „...el vulgo necio“ : „vulgul ignar“, cum erau denumiți de poeții așa-zis „culti“, adică de cei ce urmau moda literară a Renașterii italiene, oamenii din popor care gustau literatura de tipul cunoscutelor *romances* și al snoavelor vechi (*cuentos viejos*).

nici cap, nici coadă, vulgul le ascultă cu plăcere și le socotește reușite, aplaudindu-le, cînd ele sînt atît de departe de a fi bune, iar autorii, care le ticluiesc, și actorii, care le joacă, spun că așa și trebuie să fie, pentru că așa, și nu în alt chip, le vrea vulgul, mai adăugînd că acelea care au un plan și urmăresc acțiunea așa cum o cere arta nu-s bune decît pentru patru-cinci rafinați care le pricep, pe cînd tot restul publicului rămîne nedumerit și nu știe în ce ar consta arta lor, și că lor le vine mai bine la socoteală să-și cîștige pîinea fiind pe placul celor mulți, decît merite în ochii celor puțini, atunci tot așa se va întîmpla și cu cartea mea după ce-mi voi fi spart capul și ars vederea căutînd să păzesc regulile pomenite, și am să fiu și eu așa cum se zice că era croitorul din colț¹. Și cu toate că m-am încumetat de mai multe ori să-i conving pe actori că se înșală crezînd ceea ce cred, și să le arăt că ar putea atrage mai multă lume și cîștiga mai mare faimă jucînd comedii scrise artistic, mai curînd decît din astea neroade², sînt cu toții atît de încăpățînați și de înverșunați să rămîină la părerea lor, încît nu se află pe lume argument, nici fapt vădit care să le-o scoată din cap. Mi-aduc aminte că într-o zi i-am spus unuia dintre catirii ăștia : „Spune-mi, nu-ți aduci aminte că acum cîțiva ani s-au jucat, pe undeva prin Spa-

¹ Aluzie la un proverb în care este luat în derîdere le-gendarul „*sastre del cantillo, que cosía de balde y ponía el hilo*“, adică „croitorul din colțul străzii, care cosea de pomană, mal pînînd de la el și ața“.

² Atacul la adresa teatrului epocii și a felului în care acesta își alcătuiua repertoriul a fost considerat ca o aluzie la Lope de Vega, care cu sutele sale de piese (peste 1.500) acaparase scenele Spaniei, fiind foarte gustat de „vulg“.

nia, trei tragedii, compuse de un vestit poet¹ al regatelor acestora, tragedii atît de reușite încît uimiră, bucurară și ținură cu sufletul la gură pe toți cîți le auziră, fie ei din prostime ori învățați atît oameni de rînd cît și aleși, aducînd mai mulți bani actorilor, ele trei singure, decît treizeci dintre cele mai bune ce s-au jucat de atunci încolo ?

„Fără îndoială, răspunse directorul de teatru de care spun, fără îndoială că domnia-ta vrei să vorbești de *La Isabela*, *La Filis* și *La Alejandra*. „De ele vorbesc, i-am răspuns eu, și gîndește-te dacă nu păzeau cu strășnicie regulile artei și dacă păstrîndu-le, încetau să mai pară ce erau și să placă la toată lumea. Așa că vina nu-i a vulgului care cere nerozii, ci a celor care nu se pricep să pună în scenă altceva. De bună seamă, n-a fost nerozie *Nerecunoștința răzbunată*² și nu erau nerozii nici în *Numancia*³, și nici în *Negustorul ibovnic*⁴ nu le puteai afla, și cu atît mai puțin în *Dușmanca binevoitoare*⁵, ori în alte cîteva, compuse de poeți pricepuți, spre faima și numele lor bun și spre folosul celor ce le-au jucat !” Și altele mai adăugai, peste toate acestea, cu care, după părerea mea, îl cam pusei în încurcătură, dar nu-l lăsați nici mulțumit și nici convins, cît de cît, așa că tot nu l-am scos din judecățile lui greșite.

¹ E vorba de trei piese ale poetului Lupericio Leonardo de Argensola, unul dintre cei doi scriitori cu acest nume de familie din secolul de aur spaniol. Două din tragedii au fost publicate pentru prima dată în 1772 în volumul VI din *Parnasul spaniol*, alcătuit de López de Sedano.

² *La ingratitud venegada* de Lope de Vega.

³ *La Numancia*, tragedie de Cervantes, publicată abia în anul 1784.

⁴ *El mercader amante*, comedie de valencianul Gaspar de Aguilar.

⁵ *La Enemiga favorable*, comedie de canonicul Tárrega.

— Ai atins, vorbind; domnule canonic, spuse atunci preotul, o chestiune care a deșteptat în mine străvechea pică ce le-o port pieselor de teatru de astăzi, pe care mi-e tot atita ciudă ca și pe cărțile de cavalerie; pentru că, de unde o piesă de teatru trebuie să fie, după cum crede Tullius¹, oglindă a vieții umane, pildă de moravuri și icoană a adevărului, cele ce se joacă în ziua de azi sînt oglindă a neroziilor, pildă de spirit vulgar și icoană a nerușinării. Căci ce neghiobie mai mare se poate închipui, în treaba asta de care vorbim, decît să aduci în prima scenă a primului act un copil înfășat în scutece, și în actul al doilea să-l vezi om mare și cu barbă pe obraz? Și ce nerozie mai mare decît să-ți zugrăvească un bătrîn viteaz și un tînăr laș, un lacheu care vorbește ca un orator, un paj care să fie bun sfetnic, un rege hamal și o principesă spălătoare de vase²? Ce să mai zic de felul cum se păstrează unitatea timpului — cînd pot sau ar putea să se petreacă acțiunile reprezentate — altceva decît că am văzut o comedie începînd, la primul act, în Europa, urmînd cu al doilea în Asia și sfîrșindu-se cu al treilea în Africa? Ba încă, poate că, de-ar fi fost să aibă patru acte, și-ar fi tras cortina în America, petrecîndu-se astfel în toate cele patru vînturi ale lumii!³ Și dacă-i

¹ Marcus Tullius Cicero spusese despre comedie că este „*imitatio vitae, speculum consuetudinis, imago veritatis*” („imitația vieții, oglinda obiceiurilor, icoana adevărului”).

² *La ilustre fregona* (*Ilustra spălătoare de vase*) este o nuvelă picarescă a lui Cervantes, publicată în 1613 între nuvelele exemplare, din al cărei subiect se pare că făcuse și o piesă, azi pierdută. Pasajul conține, prin urmare, o notă autocritică.

³ E vorba de faimoasele unități de timp și de loc, reguli aristotelice; mai tîrziu, aceste reguli au fost impuse oricărei acțiuni de operă dramatică de către estetica clasicis-

adevărat că imitarea naturii e cel dintîi lucru ce trebuie ținut în seamă într-o comedie, cum e cu putință să se mulțumească o minte, fie mediocră, cu faptul că într-o acțiune care, chipurile, s-ar fi petrecind pe vremea regelui Pépin și a lui Carol cel Mare, personajul principal poate fi împăratul Heraclie, cel care a intrat cu crucea în Ierusalim, punîndu-i-se pe seamă și cucerirea sfîntului mormînt, isprava lui Godefroy de Bouillon, cînd sînt o groază de ani de la unul și pînă la celălalt ? Și cum e cu putință ca o comedie care se întemeiază pe închipuiri să le atribuie un caracter de adevăr istoric, amestecînd faptele petrecute unor persoane diferite în epoci diferite, și toate astea nu după vreun plan, care să poată părea adevărat, ci cu erori vădite și cu totul de neiertat ? Și ceea ce-i mai rău este că se află ignoranți care spun că asta este desăvîrșirea, și că orice altceva înseamnă să cauți cu lumînarea efecte rare ! Ce să mai vorbim de comediile sacre ? Ce de miracole false vezi închipuite în ele, ce de fapte apocrife și prost înțelese ale cîte unui sfînt care uzurpă minunile altuia ! Ba încă și în comediile cu subiect laic se încumetă să vîre autorii cîte o minune acolo, fără altă nevoie și fără alt gînd decît că li se pare lor că n-ar sta rău aici cutare fapt

mului, codificată de Academia Franceză în a doua jumătate a veacului al XVII-lea. La începutul acestui veac, cînd își publică Cervantes romanul, adeziunea la estetica aristotelică a unităților era numai un deziderat. Nici piesele lui Cervantes, de fapt, n-o respectă, avînd și ele „defectele” pe care le critică aici. Comedia spaniolă, de inspirație în parte populară, fiind destinată a fi jucată în fața unui public foarte amestecat, își afirma prin nerespectarea acestor deziderate independența față de spiritul de conveniență clasică care domnea la curte. În Spania, de altfel, clasicismul francez n-a avut decît mult mai tîrziu influență.

miraculos ori cerească „apariție“, cum îi spun ei, ca să se minuneze publicul neștiutor și să vină la teatru; fiindcă toate acestea sînt spre paguba adevărului și în prejudiciul istoriei, pe lângă că stîrnesc oprobriul talentelor spaniole; căci străinii, care păzesc cu multă luare-aminte regulile comediei, ne socotesc barbari și ignoranți văzînd absurditatea și nerozia comediilor pe care le ticluim. Și n-ajunge, spre a ne putea dezvinovăți, să spunem că ținta principală a statelor bine orînduite, atunci cînd îngăduie să se dea publicului piese de teatru, este să ofere acestuia zăbava desfătătoare a unui răstimp de cuviincioasă destindere, distrăgînd-o în același timp de la plictisul și proasta stare ce ia naștere din trîndăvie; nici că, de vreme ce la asta duce orice comedie, bună sau rea, nu mai e de ce pune îngrădiri prin reguli, strîngîndu-i în chingi pe cei care le compun ori joacă, ca să le facă așa cum ar trebui făcute, căci, așa cum am mai spus, prin oricare din ele poți atinge ținta la care năzuiești. La asta eu aș răspunde că scopul urmărit poate fi atins mult mai bine, fără să încapă măcar comparație, prin comediile de bună calitate decît prin cele proaste; pentru că, după ce ai văzut o piesă artistic compusă și bine gîdită, pleci de la teatru înveselit de glume, instruit de adevăruri, uimit de întîmplări, înțelepțit de vorbele cu șart, știind să întîmpini intrigile și innobilat la suflet de pilde, urînd viciul și îndrăgind virtutea, pentru că toate aceste simțăminte trebuie să le deștepte o bună piesă de teatru în sufletul celui ce ia parte la spectacol, oricît de bătăran și de necioplit ar fi; și este peste orice putință ca o comedie, care ar avea toate aceste însușiri, să nu te destindă, înveselească, mulțumească și îndestuleze cu mult mai

mult decît aceea care ar fi lipsită de ele, așa cum sînt lipsite cea mai mare parte din cele ce se joacă de obicei în zilele noastre. Și asta nu-i din vina poezilor care le scriu, pentru că sînt unii dintre ei care știu foarte bine prin ce greșesc, după cum știu mai mult decît bine ce ar trebui să facă ; dar cum piesele de teatru au devenit marfă ce se poate vinde, ei își spun, și bine-și spun, că teatrele nu le-ar da doi bani pe ele de n-ar fi croite după tiparul la modă ; așa că încearcă și poetul să facă și el cît mai pe placul proprietarului de teatru care urmează să-i plătească lucrarea ! Că e adevărat ceea ce spun, se poate vedea din nenumăratele comedii pe care le-a scris un talent mai mult decît fericit din cîte a născut țara noastră ¹, cu atîta duh și cu atîta har, cu un vers atît de elegant și cu sentințe atît de grave, pe lingă că sînt lucruri bine spuse, în sfîrșit, cu atîta elocvență și cu un stil atît de nobil, încît s-a umplut lumea de faima numelui său. Totuși, vrînd să facă pe gustul comedianților, nu toate au ajuns, cum au ajuns unele, la gradul de desăvîrșire ce li s-ar cere. Alții scriu piese cu atîta lipsă de luare-aminte la ceea ce fac, încît, după ce le sînt jucate, bieții comedianți se văd nevoiți să fugă și să se surghiunească singuri, de frică să nu fie pedepsiți, așa cum li s-a întîmplat adeseori, pentru că au adus pe scenă lucruri ce știrbesc numele vreunor regi, sau cîntea cine știe căror familii ilustre. La toate aceste neajunsuri s-ar pune capăt, dimpre-

¹ Talentul „mai mult decît fericit“ ce i se recunoaște lui Lope de Vega aici nu-l scutește pe acest rival al lui Cervantes de critică, precum se vede, cea mai importantă referindu-se la concesiile pe care o făcea într-adevăr gustului antreprenorilor de spectacole teatrale și actorilor înșiși, deprinși să-și afirme măiestria în chipurile care le asigurau un mare succes de public, chiar și ieftin.

ună cu altele multe de care nici nu mai vorbesc, dacă ar fi să fie adus la curte un om priceput și înțelept, care să cerceteze toate piesele de teatru pînă a nu apuca să fie jucate ; și nu numai cele ce ar fi făcute la Madrid, ci toate cele ce ar năzui să apară pe oricare din scenele Spaniei ; și fără această aprobare, pecete și iscălitură, nici un dregător să nu lase, în ținutul lui, să se joace vreo piesă ; în felul acesta, comedianții vor avea grijă să trimită mai întii piesele la curte, spre a le putea juca în toată siguranța, iar cei care le compun vor fi mai cu băgare de seamă și mai cu sîrguință la ceea ce fac, căci le va inspira teamă faptul că operele lor urmează să fie supuse cercetării amănunțite a cuiva care se pricepe ; și în felul acesta s-ar scrie piese bune și s-ar atinge în chip fericit ținta urmărită prin ele : atît desfătarea poporului, cît și buna părere a oamenilor de litere din Spania, folosul și siguranța actorilor și scutirea dregătorilor de grija de a-i mai pedepsi. Iar de-ar fi să se dea sarcină altuia, sau chiar aceleiași ins, să cerceteze și cărțile de cavalerie ce ar urma să se scrie de aici înainte, nu mai încapе îndoială că ar putea să iasă și unele atît de desăvîrșite cum spuneai domnia-ta, îmbogățindu-ne limba prin desfătătorul și neprețuitul tezaur al elocvenței și dînd prilej ca vechile bucoavne să fie eclipsate de lumina celor noi, ce ar ieși spre cinstita zăbavă nu numai a celor trîndavi, ci și a celor mai încărcăți de treburi, căci nu e cu putință să stea arcul încordat tot timpul, fiindcă slăbiciunea făpturii umane te împiedică să-ți duci viața lipsit de orice destindere îngăduită.

La punctul acesta al convorbirii lor ajunseseră canonicul și parohul cînd bărbierul, dezlipindu-se de convoi, veni la ei și-i zise preotului :

— Aici este, domnule licențiat, locul de care spuneam eu că-i bun de mas, pentru ca, pînă ce ne-om face noi siesta, să aibă și boii parte de pășune răcoroasă și îmbelșugată.

— Așa mi se pare și mie, răspunse preotul.

Și spunîndu-i canonicului ce-avea de gînd să facă, îi veni și acestuia poftă să rămînă cu ei, îmbiat de vederea unei lunci de toată frumusețea ce li se așternea înaintea ochilor ; așa că, mai ca să se poată bucura de ea, mai de dorul de-a schimba o vorbă cu preotul, de care prinsese mare drag, vrînd apoi și să afle în amănunt isprăvile lui don Quijote, își trimise cîteva dintre slugi pînă la hanul care nu era departe, ca să aducă de-acolo ce s-o găsi de mîncare, pentru toți, căci el avea de gînd să-și facă aici siesta în după-amiaza aceea. La acestea, unul dintre slujitorii lui răspunse că samarele cu merinde, care trebuiau să fi și ajuns la han în spinarea unui catir al lor, aveau întrînsele destulă hrană ca să nu mai fie nevoie să ia de la hangiu altceva decît ovăz.

— Dacă-i așa, zise canonicul, duceți toți catirii acolo și întoarceți-l aici pe cel cu merindea.

În vremea asta, băgînd de seamă Sancho că putea vorbi cu stăpînul său fără să fie de față, cum erau veșnic, preotul și bărbierul, pe care îi privea cu bănuială, se apropie de cușca în care era cărat stăpînul său și-i zise :

— Stăpîne, ca să nu-mi încarc sufletul c-un păcat, aș vrea să-ți spun ce-i cu solomonirea asta a mărici-tale ; află că ăștia doi care umblă cu mutrele acoperite nu sînt alții decît popa din satul nostru, împreună cu bărbierul, și-mi închipui c-au născocit renghiul ăsta, ducîndu-te pe sus în felul în care te duc, numai de pizmași ce sînt, că le-ai luat măria-ta înainte făcînd isprăvi de care s-a

duş vestea. Dacă se adevăreşte bănuiala asta, înseamnă că nu eşti fermecat de loc, ci îmbrobodit ca un papă-lapte ! Şi ca dovadă, aş vrea să te întreb un lucru, iar dacă o fi să-mi răspunzi aşa cum cred c-ai să-mi răspunzi, ai să pipăi cu degetul înşelătoarea şi-ai să vezi că nu eşti vrăjit, ci eşti doar cu minţile învălmăşite.

— Poţi să mă întrebi tot ce ai poftă, Sancho băiete, răspunse don Quijote, că eu ţi-o răspund şi te-o mulţumi cum ai vrea ; dar dacă zici că aştia care umblă pe aicea şi vin cu noi sînt popa şi bărbierul, consătenii şi cunoscuţii noştri, s-ar prea putea să pară că sînt chiar ei ; însă că ar fi cu adevărat şi cu tot dinadinsul, asta să n-o crezi cu nici un chip ; ceea ce trebuie să crezi şi să primeşti este că dacă ei par aşa cum zici, trebuie să fie din pricină că cei care m-au vrăjit îşi vor fi luat chipul şi asemănarea asta, fiindcă nu-i nimic mai uşor pentru vrăjitori decît să se schimbe la faţă cum le vine pofta, aşa că şi-o fi luat şi ei murelele acestor doi amici ai noştri ca să-ţi dea ţie prilej să gîndeşti ceea ce gîndeşti şi să te vîre într-un labirint de închipuiri încît să nu te mai poţi descurca dintr-însul chiar de-ar fi să ai la tine sfoara lui Teseu. Vor mai fi făcut-o şi ca să mă împingă să şovăi eu, şi să mă îndoiesc dacă sînt ori nu în toate minţile, nemaidindu-mi cu socoteala dincotro mi se trage pacostea asta ; pentru că dacă, pe de o parte, vii tu şi-mi spui că cei care mă-ntovăraşesc nu-s alţii decît bărbierul şi preotul din satul nostru, iar, pe de altă parte, mă văd pus la cuşcă, şi ştiu bine că doar puteri omeneşti, afară doar dacă ar fi suprafireşti, n-ar fi îndeajuns ca să mă poată închide, ce vrei să zic şi să gîndesc alta decît că vrăjirea mea e de un soi care le întrece pe toate cite le-am citit eu în istoriile ce

vorbesc de cavaleri rătăcitori supuși vrăjitorilor ? Așa că poți fi pe pace și te poți liniști în privința asta, și să-ți iasă din cap că ăștia sînt cine zici că sînt, că dacă ei sînt aceia, sînt și eu turc. Dar în ceea ce privește dorința de-a mă întreba ceva, n-ai decît să vorbești, că ți-oi răspunde, chiar de-ar fi să mă tot întrebî pînă miine dimineată.

— **Bată-mă Dumnezeu să mă bată !** răspunse Sancho, strigînd ca un apucat. Cum se poate să fii măria-ta așa de tare de cap și de sărac cu duhul încît să nu-ți poți da seama că-i adevărul adevărat ce-ți spun eu, și că în întemnițarea și pacostea asta intră mai mult în joc viclenia decît fermecele ? Și de vreme ce-i așa, vreau să-ți dovedesc limpede ca lumina zilei că nu ești fermecat. De nu te învoiești, așa să te scoată Dumnezeu din chinurile astea și așa să te vezi, cînd nici n-ai prinde de veste, în brațele seînoarei Dulcinea !

— Sfirșește cu blestemele, zise don Quijote, și întreabă-mă o dată ce voiai să mă întrebi, că ți-am mai spus că am să-ți răspund la țanc !

— Asta vreau să te întreb, îi întoarse Sancho vorba, și asta aș vrea să știu, anume : să-mi spui, fără să adaugi și fără să scoți vreun cuvîntel, ci adevărul gol golul, așa cum e de așteptat să-l spună și cum îl spun toți cei ce-au îmbrățișat cariera armelor, cum ai îmbrățișat-o măria-ta, luîndu-ți numele de cavaler rătăcitor.

— Ți-am spus că n-am să te mint întru nimic, răspunse don Quijote, dar du-ți o dată pînă la capăt întrebarea, fiindcă zău că m-ai plictisit cu-atîteaocolişuri, cu-atîtea tîrcoale și cuvinte piezișe, Sancho !

— Spun de la obraz, că n-am nici o îndoială în privința cuvîntului drept și a cinstei stăpînului meu ; deci, fiindcă numai așa putem da de ros-

tul istoriei noastre, te întreb, vorbindu-ți cu toată cuviința, dacă nu cumva, din întâmplare, după ce măria-ta te-ai văzut pus la cușcă, și, după cîte crezi, vrăjit, nu ți-a venit chef și nu ți-a dat prin gînd să-ți faci treaba, mare sau mică, cum se zice ?

— Nu mă pricep cum vine asta, să faci treabă, Sancho. Spune mai lămurit dacă vrei să-ți răspund de-a dreptul.

— Se poate să nu te pricepi măria-ta cînd e vorba să faci treabă mare sau mică ? Doar și pe copiii de școală îi chinuie cu asta ! Află atunci că vreau să întreb dacă nu ți-a venit să faci ce nu poate face altcineva în locul tău ?

— Da, da, acuma te înțeleg, răspunse grăbit don Quijote. Ba încă de cîte ori ! Chiar și acum îmi dă ghes ! Scapă-mă de primejdia asta, să nu dau cîntea pe rușine.

CAPITOLUL XLIX

Unde se povestește înțeleapta convorbire dusă
de Sancho Panza cu stăpînul său, don Quijote

— Aha, zise Sancho, atîta mi-a trebuit ! Asta este ce voiam să aflu și asta-mi rodea mie sufletul și viața. Te am la mîină, stăpîne ! Mai poți tăgădui ceea ce se spune de obicei în popor cînd nu-i cineva în apele lui : „Nu știu ce are cutare, că nici nu mănîncă, nici nu doarme, nici nu bea, nici nu răpunde cu rost la ce-l întrebî, de parcă i-ar fi făcut vreunul farmece !“ ? De unde poți trage încheierea că ăi de nu mănîncă, nu dorm, nici nu fac lucrurile firești de care spuneam, ăia-s vrăjiți, dar

nu și ai la care le vine chef să facă ce zici măria-ta că-ți vine, și care beau cînd li se dă, și mîncă dacă au ce, și răspund la tot ce-i întrebi !

— Ai dreptate, Sancho ! răspunse don Quijote. Dar ți-am mai spus că sînt multe soiuri de farmece, și s-ar putea întimpla să se fi schimbat și farmecele cu timpul, și să fie acuma obiceiul să facă cei vrăjiți tot ce fac și eu, chiar dacă înainte nu făceau ; așa că împotriva obiceiului vremii nu mai ai ce spune și nici cum trage încheieri. Eu știu și sînt incredințat că mi s-au făcut farmece, și asta mi-ajunge ca să fiu împăcat în cugetul meu, căci nu mi-aș ierta-o niciodată dacă aș crede cumva că nu sînt vrăjit și că m-am lăsat dus în cușca asta, trîndav și mișel, lipsindu-i de ajutorul ce li-l puteam da pe mulți nevoiași și pricăjiți, ce vor fi avînd nevoie cum nu se poate mai avan de ocrotirea și sprijinul meu în ziua de astăzi.

— Păi, cu toate astea, răspunse Sancho, spun încă o dată că, pentru mai mult belșug și mai multă mulțumire, n-ar fi rău să încerci măria-ta să ieși din închisoarea asta, fiindcă eu mă leg să-ți ușurez din toate puterile ieșirea, ba încă să te și scap de ea, ca să încerci din nou să încaleci pe cumintele domniei-tale Rocinante, care, după cit de galeș și întristat umblă, pare că e și el fermecat ; și după ce-om face-o și pe asta, să ne mai încercăm încă o dată norocul căutînd aventurile cu lumînarea ! Iar de-o fi să nu ne iasă bine, nu-i timpul pierdut să ne întoarcem iar la cușcă, în care făgăduiesc, pre legea mea de bun și credincios scutier, să mă închid laolaltă cu măria-ta, dacă ai fi fiind cumva măria-ta, din întîmplare, atît de nenorocos sau eu atît de prost încît să nu izbutim să facem ce zic !

— Eu fac bucuros ce zici, frate Sancho, răspunse don Quijote, și când o fi să vezi c-a venit timpul să dai o mină de ajutor pentru ca să mă slobozești, te voi asculta întru totul și întru toate; numai că vei vedea și tu, Sancho, cât de mult te înșeli când e vorba să-ți faci o idee despre nefericirea mea.

În convorbiri ca acestea își trecură timpul cavalerul rătăcitor și rătăcitul său de scutier, pînă ce ajunseră acolo unde, gata descălecați, îi așteptau preotul, canonicul și bărbierul. Bouarul dejugă numaidecît boii de la car și-i lăsă să pască în voie prin lunca aceea verde și odihnitoare, a cărei răcoreală plăcută îmbia s-o guste nu numai pe ființele atit de vrăjite cum era don Quijote, ci și pe cele înțelepte și cu mințile întregi cum era scutierul său, care îl rugă pe preot să-i îngăduie stăpînului său să iasă o clipă din cușcă, căci de n-avea să-l lase afară, carcera aceea era în primejdie să nu mai rămînă la fel de curată cum o cerea cuviința unui om atit de nobil ca stăpînul său. Preotul pricepu despre ce era vorba și declară că ar face cu dragă inimă ceea ce-i cerea de nu s-ar teme ca nu cumva stăpînului său, o dată ce s-ar vedea slobod, să-i vină poftă să se-apeuce iar de isprăvi de-ale lui și să-și ia tălpășița, ducîndu-se de-a dreptul acolo de unde n-avea să se mai arate niciodată privirilor omenești.

— Mă pun eu chezaș că nu fuge, răspunse Sancho.

— Mă pun și eu, zise canonicul, mai cu seamă dacă-mi dă cuvîntul lui de cavalier că nu se depărtează de noi decît atîta cît i-om îngădui.

— Bine, mi-l dau! se grăbi să răspundă don Quijote, care stătea și asculta tot ce se vorbea. Cu alit mai mult cu cît cel căruia i s-au făcut far-

mece, cum sint eu, nu se mai simte slobod să dispună de persoana sa după voie, căci cel care l-a legat prin vrăji îl poate face să nu se mai miște dintr-un loc trei veacuri de-a rîndul, și de s-ar întimpla să fugă, l-ar face să se întoarcă zburînd.

Mai spuse că, de vreme ce așa stăteau lucrurile, puteau să-i dea drumul fără de nici o grijă, mai cu seamă cînd era vorba de un lucru așa de folositor pentru toată lumea, căci de-ar fi fost să nu-l scoată de-acolo, să nu le fie cu supărare, dar nu stătea în puterea lui să nu le mute din loc năsurile cînd s-or afla prin preajmă. Canonicul dădu mîna cu el, cu toate că era cu mîinile legate, și-l scoaseră pe cuvînt de cinste din cușcă, lucru de care el se bucură cum nu se mai poate și într-un chip zgomotos, cînd se văzu afară, slobod. Și cel dintîi lucru pe care-l săvîrși fu să se întindă, dez-morțîndu-și toate măduarele, apoi numaidecît își făcu drum pînă unde era Rocinante, căruia, trăgîndu-i două palme pe crupă, îi vorbi așa :

— Încă mai nădăjduiesc întru Dumnezeu și întru binecuvîntata lui mamă c-avem să ne vedem în curînd noi doi așa cum dorim, floare și oglindă a tuturor cailor, tu cu stăpînul tău în spinare și eu călare pe tine, făcîndu-ne împreună slujba pentru care m-a lăsat Dumnezeu pe lume !

Și spunînd don Quijote asta, se dădu, însoțit de Sancho, ceva mai depărțitor și se întoarse de-acolo mai ușurat și mai dornic să aducă în fapt ceea ce ar pune la cale scutierul său.

Se uita canonicul la el și mult se minuna văzînd ciudățenia nemaiauzitei lui sminteli, mai ales că atunci cînd vorbea și răspundea, dădea semne că era cu mîntea mai mult decît întreagă și n-ajungea s-o ia razna, așa cum s-a mai spus de-atîtea ori în cartea aceasta, decît atunci cînd i se

vorbea de treburi cavaleriești. Așa că, împins de milă, după ce se așezaseră toți pe iarbă verde ca să aștepte merindea canonicului, acesta îi vorbi așa :

— E oare cu putință, señor hidalgo să fi avut așa mare putere asupra domniei-țale trîndava și amara citanie a cărților de cavalerie, încît să-ți fi luat mințile pînă într-atîta și să te fi făcut să crezi cu tot dinadinsul că ești legat prin farmece și cîte alte năzbîtii toate, la fel de departe de vreun sim-bure de adevăr pe cît e de departe adevărul de minciună ? Și cum e cu putință să se mai afle minte omenească care să ajungă a crede c-au fost pe lume aievea atîta amar de Amadiși și atîta puzderie de cavaleri faimoși, atîția împărați de Trabizonda și Felixmarți de Hircania, atîția armăsari năzdrăvani, atîtea domnițe rătăcitoare, atîția balauri și zmei, atîția uriași, atîtea aventuri nemai-auzite, atîtea soiuri de farmece, atîtea bătălii, atîtea dueluri nemaipomenite, atîta bogăție de porturi și atîtea principese îndrăgostite, atîția scutieri ajunși conți și atîția pitici hitri, atîtea răvășele dulci, atîtea vorbe galante, atîtea femei virtuoaase și, în sfîrșit, atîtea și atîtea năzdrăvănii cîte se pot găsi între scoarțele cărților de cavalerie ? Dinspre partea mea, ți-aș putea spune că, ori de cîte ori le citesc, o bucată de vreme, cît nu stau să-mi dau cu socoteala că toate n-ar fi decît minciuni și scrînteli, simt oarecare mulțumire ; dar de îndată ce-mi dau seama de ceea ce sînt ele cu adevărat, le-azvîrl cît colo de pereți, ba le-aș mai da și focului de s-ar întîmpla să-mi fie la îndemînă ori prin preajmă focul, ca pe niște nărăvași ce-au meritat asemenea osîndă după cît de prefăcuți și de necinstiți sînt, cu totul în afară de legea bunului-simț, întocmai ca niște născocitori de secte noi și de noi

feluri de viață¹, care dau gloatei neștiutoare prilej să creadă și să ia de bune atita noian de neghiobii cîte cuprind! Ea încă îndrăzneală au, nu glumă, de se încumetă să tulbure mințile înțelepților și nobililor hidalgi, cum se poate vedea bine din ceea ce-au făcut cu dumneata, aducîndu-te într-așa hal, că, neavînd încotro, au trebuit prietenii să te închidă într-o cușcă și să te care cu carul ăsta cu boi, ca pe vreun leu ori pe vreun tigr, purtat din sat în sat de cei ce vor să cîștige cu ei bani, arătîndu-i altora. Haide, señor don Quijote, îndură-te de dumneata însuși și vino-ți în minți, folosindu-te de marea înțelepciune cu care a voit cerul să te înzestreze și întrebuițîndu-ți prea-fericitele inclinări ale spiritului în alte lecturi, care să se întoarcă înspre folosul cugetului și înspre sporul onoarei domniei-tale! Iar dacă totuși, împins de aplecarea domniei-tale firească, ți-ar veni chef să citești cărți despre fapte mari și cavalierești, citește în *Sfînta scriptură* cartea judecătorilor, căci în ea vei găsi adevăruri mărețe și fapte pe cît de adevărate, pe atît de vitejești! Luzitania l-a avut pe Viriatus², Roma pe Cezar, Cartagina pe Hanibal, Grecia pe Alexandru, Castilia pe contele Fernán González, Valencia a dat naștere Cidului, Andaluzia — lui Gonzalo Fernandez, Estremadura — lui don Diego García de Paredes, Xeres — lui Garcí Pérez de Vargas, Toledo — lui Garcilaso³, Se-

¹ Aluzie la „primejdia ereziilor“, ce se întetise o dată cu avîntul luat de Reformă, și care îngrijora cercurile conducătoare catolice ale Europei.

² Șef al luzitanilor revoltați, asasinat de romani în anul 140 î.e.n. pentru că intenționa să-și dezrobească patria de sub stăpînirea lor.

³ *Garcilaso de la Vega* (1503—1536), cel dintîi poet liric important de limbă spaniolă, mort de tînr într-o bătălie, căci era militar și a participat la mai multe campanii, în

villa — lui don Manuel de León¹, tot oameni a căror pildă de mari fapte poate desfăta, instrui, încînta și minuna pe cele mai multe spirite ce-ar fi să le citească. Asta, da, ar fi lectură vrednică de judecata sănătoasă a domniei-tale, iubitul meu seînor don Quijote, din care să poți ieși erudit în ce privește istoria, îndrăgostit de virtute, instruit în ce privește bunătatea, înnobilat în ce privește moravurile, viteaz fără deșartă cutezanță și prudent fără să fii laș, și toate acestea întru slava lui Dumnezeu, spre folosul domniei-tale și bunul nume al provinciei La Mancha, unde, după cum am aflat, îți ai domnia-ta obîrșia.

Don Quijote stătu cum nu se poate mai atent s-asculte ce spunea canonicul. Și cînd își dădu seama că sfîrșise, după ce rămase o bună bucată de vreme tăcut, țintindu-l din ochi, spuse :

Italia în special, și în Provența, care i-a și fost mormîntul. A avut, începînd din 1529, legături cu cei mai iluștri scriitori contemporani, capii Renașterii italiene în literatură. Influența lor, în special a lui Sannazaro, Bernardo Tasso și Tansillo, se recunoaște în eglogele, elegiile, epistolele, sonetele, odele și canțonetele sale, care împrumută atît conținutul pastoralismului languros al literaturii acestora, cît și metrica, formele prozodice și mijloacele metaforelor tipice, care disimulează în chip gingaș o anumită banalitate, proprie pastoralismului în general. Reprezenta însă o inovație introducerea modelelor literare italienești în poezia cotidiană spaniolă.

¹ Unul dintre căpitani de oști din epoca Isabellei de Castilia, eroul care a dat naștere legendei reluate în *Mănușa* lui Schiller. Se pare că, fiind la curtea lui Ferdinand de Aragón, a cules, dintre lei primite de rege drept dar din Africa, o mănuașă scăpată de iubita sa una dintre curtenele reginei. Faptul, pe care-l celebrează cîteva romane populare, a intrat prin culegerea lui Timoneda în circulația universală și a fost reluat de romantici, la noi de Eminescu și Șt. O. Iosif.

— După câte mi se pare mie, señor hidalgo, toată vorbirea domniei-tale n-avea alt țel decât să mă facă pe mine să pricep că nu s-au aflat nicicând pe lume cavaleri rătăcitori și că toate cărțile de cavalerie sînt false, mincinoase și păgubitoare, ba încă și dăunătoare treburilor statului, așa că eu n-am făcut bine citindu-le și rău am făcut dîndu-le crezare, ba încă și mai rău apucîndu-mă să le imit, atunci cînd am purces să urmez meșteșugul aspru al cavaleriei rătăcitoare, pe care-l predică ele ; și ai tăgăduit să fi fost pe lume Amadișii, nici cel de Gaula, nici cel de Grecia, nici toți ceilalți cavaleri de care-s pline scrierile.

— Toate-s întocmai așa, pînă într-o iotă, cum ai spus dumneata acuma, zise atunci canonicul.

Iar don Quijote răspunse :

— Ai mai adăugat domnia-ta că mult rău mi-au făcut asemenea cărți, fiindcă m-au scos din minți și m-au vîrît la cușcă, așa că mai bine-ar fi pentru mine să fac pocăință și să-mi schimb lecturile, citind alte cărți, mai adevărate, și care desfată și instruiesc mai bine.

— Așa este, zise canonicul.

— Atunci eu, îi întoarse don Quijote vorba, din-spre partea mea socot că cel sărit din minți și orbit de vrăji ești domnia-ta, ca unul ce te-apuci să rostești atîta hulă împotriva unor lucruri pe care-o lume întreagă le primește și le ține drept adevărate, pînă într-atîta încît cel care le-ar tăgădui, așa cum le tăgăduiești domnia-ta, ar merita chiar pedeapsa aceea la care dumneata spui că le osîndești atunci cînd te supără citirea lor ! Căci a voi să dai de înțeles cuiva că nu s-au aflat nicicând pe lume nici Amadiș, nici toți ceilalți cavaleri aventurieri de care-s înțesate istoriile, e totuna cu a dori să încredințezi pe cineva că soarele nu te luminează,

nici gerul nu te degeră, nici pământul nu ne stă sub picioare ! Căci se poate oare afla pe lume minte care să fie în stare a convinge pe cineva că n-a fost adevărată povestea infantei Floripes și a lui Guy de Burgundia, ori povestea lui Fierabrás cu podul din Mantible¹, care s-a petrecut pe vremea lui Carol cel Mare, și despre care aş putea jura că e tot atît de adevărată cum e acuma ziua și nu noapte ? Iar dacă e minciună, minciună trebuie să fie și că s-ar fi aflat vreodată pe lume Hector, ori Ahile, ori războiul Troiei, precum și cei doisprezece pairi ai Franței, dimpreună cu regele Arthur al Engliterei, care umblă și astăzi preschimbat în cerb și-l așteaptă supușii regatului său să se întoarcă dintr-o clipă într-alta ! Tot așa, s-ar putea încumeta cineva să spună că e mincinoasă povestea lui Guarino Mezquino, și cea a căutării sfîntului Graal², ori că sînt apocrife dragostea dintre don Tristán și regina Iseult, ori cea dintre Ginevra și Lanzarote, cînd se află pe lume inși care aproape că-și amintesc c-au văzut-o pe doica Quintañoña, care a fost cea mai pricepută femeie paharnic din cîte a avut Marea Britanie ! Și află

¹ Podul din Mantible consta din trei arcade de marmură și două turnuri pătrate, din același material, și despre el se vorbește în *Historia de Carlomagno*, publicată în spaniolește în versiunea lui Nicolás de Piamonte. Calderón și-a intitulat cu acest nume o comedie ; a intrat și în proverbe : „E cu puțință să fie de lemn podul din Mantible ?“

² Amestecul legendelor grave cu semnificație esoterică medievală, ca aceea a căutării Graalului, cu povestiri de altă natură, mai apropiate de snoavele populare, cum e povestea lui Guarino Mezquino, grotescă și prin numele personajului, ori cu personajele romanelor de dragoste ce urmează — luate tot din materialul ciclului breton — este aici intenționat. Procedul acesta literar definește încurcătura din capul vorbitorului, îmbibat de lecturile lui fantastice.

că așa este, pînă într-un cuvînt, fiindcă mi-aduc eu aminte ce-mi spunea o bunică de-a mea din spre partea mamei cînd vedea vreo bătrînică imbrobodită și cu camilafcă : „Aia de colo, nepoate, parcă ar fi doica Quintañona !“... De unde trag eu încheierea că trebuie s-o fi cunoscut ea, sau cel puțin trebuie să fi izbutit a ajunge să-i vadă vreun chip zugrăvit. Și pe urmă, cine ar putea spune că nu-i adevărată povestea lui Pierres și a frumoasei Magalona, căci pînă-n ziua de astăzi se vede în sala de arme a regilor noștri cuiul care servea drept cîrmă pentru calul de lemn călărit de viteazul Pierres prin văzduhuri, unealtă ceva mai măricică decît o oiște de căruță ? Și alături de acest cui este șaua bidiviului Babieca, iar la Roncesvalles se află cornul lui Roldán, lung cît o grindă din cele mari, de unde putem trage încheierea c-au existat cei doisprezece pairi, că a existat Pierres, că au existat oameni ca Cidul și alți cavaleri de soiul lui, despre care lumea zice că umblau să-nfrunte soarta. Iar de nu, să mai nege dumnealor dacă le dă mîna, și adevărul că a fost cavaler rătăcitor viteazul luzitan Juan de Merlo, care s-a dus în Burgundia și s-a luptat în cetatea Ras cu faimosul senior De Charny, numit Pierres, și pe urmă, în cetatea Basileei, cu *mosén*¹ Enríque de Romestan, ieșind din amîndouă luptele învingător și covîrșit de glorie ; ce să mai vorbim despre aventurile și provocările la luptă în care s-au avîntat tot în Burgundia vitejii spanioli Pedro Barba și Gutierre Quijada²

¹ *Mosén* este titlul care se dă în Aragón anumitor nobili; cuvîntul vine din sudul Franței, din limbajul lemosin, unde *mosén* înseamnă exact *monsieur*.

² Cavaleri castilieni din secolul al XV-lea, au săvîrșit în anul 1435 faptele la care don Quijote face aici referință, conform cronicilor vremii. De remarcat faptul că Cervantes îi găsește eroului său o ascendență atît de ilustră, cu stră-

(căruia îi sînt rudă coboritoare în linie dreaptă bărbătească), învingîndu-i pe fiii contelui De Saint Paul ! Să mi se tăgăduiască în faţă, de asemenea, că n-a fost în Germania să caute aventuri don Fernando de Guevara, cel ce s-a măsurat cu meser Jorge, cavaler din casa ducelui de Austria, şi să mi se spună că au fost farsă turnirele de la Suero de Quiñones, vreau să zic din Paso¹, ca şi duelurile dintre Luis de Falces şi Gonzalo de Guzmán, cavaler castilian, şi atîtea multe şi nenumărate isprăvi săvîrşite de cavalerii creştini ai acestor regate ale noastre şi ai regatelor de dincolo de hotare, atît de adevărate şi de cu neputinţă de dezminţit, încît mai spun o dată, cel ce s-ar încumeta să le tăgăduiască ar însemna să fie lipsit de minte şi de raţiune !

Rămase canonicul năucit de învălmăşeala adevărurilor şi minciunilor din capul lui don Quijote şi uimit de cîte ştia şi ţinea minte cînd era vorba de ceva care privea, sau avea măcar atingere cu faptele cavaleriei rătăcitoare, aşa că-i răspunse :

— Nu pot tăgădui, señor don Quijote, că n-ar fi şi ceva adevăr în ceea ce ai spus domnia-ta, mai cu seamă în privinţa cavalerilor rătăcitori spanioli ; şi tot aşa, vreau să-ţi fac pe plac şi să zic

moşi ca aceştia neputîndu-se lăuda mulţi din nobilii cu pretenţii ai secolului de aur. Este încă una din genealogiile care demonstrează că scriitorul îşi preţuieşte eroul.

¹ Turnirele *las justas*, care s-au ţinut acasă la Suero de Quiñones, faimosul *mantenedor*, şi s-au numit *Paso honroso*, l-au avut drept arbitru pe Pedro Barba, iar printre participanţii intraţi în competiţii au fost Gutierre Quijada, cavaler citat aici, ca şi Fernando de Guevara. În unele ediţii pare că „*del Paso*” ar fi supranumele lui Suero de Quiñones, dar e numai o lecţiune greşită ; corect este „*las justas de Suero de Quiñones, del Paso*” (turnirele de acasă de la S. de Q., sau ale lui S. de Q., cele denumite „*del Paso honroso*”).

și eu ca domnia-ta, c-au fost cei doisprezece pairi ai Franței, dar nu-mi vine să cred c-or fi făcut ei toate cîte le scrie pe socoteala lor arhiepiscopul Turpin, fiindcă adevărul poveștii acesteia e că au fost niște cavaleri aleși de regii Franciei, și li s-a spus pairi, pentru că erau toți deopotrivă ca vitejie, rang și virtute ; sau cel puțin, de nu erau, aveau toate motivele să fie, și era ca o tagmă ori vreun ordin duhovnicesc, așa cum se pomenesc și în zilele noastre unele, ca Ordinul de Santiago sau de Calatrava, în care cei ce au măturisit asemenea crez poți presupune că trebuie să fie, sau nu se poate să nu fie, cavaleri viteji, nobili și virtuoși ; și întocmai așa cum astăzi se spune cavalier de San Juan sau de Alcántara, pe vremea aceea se spunea cavalier din tagma celor doisprezece, egali între dinșii, cei care au fost aleși spre a face parte din acest ordin militar. Că a existat Cidul, nu mai încapă nici o îndoială, și cu atît mai puțin încapă cînd e vorba de Bernardo del Carpio ; dar că au făcut toate isprăvile care le sînt puse pe seamă, cred că prea e gogonată ! În privința „cuiului“ de care vorbești domnia-ta, al contelui Pierres, care s-ar fi aflînd alături de șaua bidiviului Babieca în sala de arme a regilor, mărturisesc că am păcătuit, căci sînt atît de ignorant ori atît de scurt la vedere, încît, cu toate că am văzut bine șaua, n-am fost în stare să văd alături și cuiul, mai cu seamă că era atît de mare cît ai spus domnia-ta !

— Păi acolo este, nu încapă nici o îndoială, răspunse don Quijote, și nu numai atîta : se zice că l-au vîrit într-o teacă de piele, ca nu cumva să prindă mucegai ori să ruginească !

— S-ar prea putea întîmpla, răspunse canonicul. Însă, pe sfîntul har cu care am fost hirotonisit, nu-mi aduc aminte să-l fi văzut ! Și chiar dacă

ți-aș face pe plac și aș lăsa să treacă de la mine, admitînd că este acolo, asta nu m-ar sili să cred poveștile atîtor Amadiși, sau ale puzderiei de cavaleri pe socoteala cărora se spun verzi și uscate, și nici nu-i cuvînt ca un om ca domnia-ta, atît de onorat și cu atîtea însușiri, înzestrat cu o minte atît de ascuțită, să ajungă a crede că sînt adevărate atîtea și atît de ciudate sminteli ca acelea ce stau scrise în deșuchetele acelea de cărți cavalierești.

CAPITOLUL L

**Despre înțeleapta gilceavă dintre don Quijote
și canonic, dimpreună cu alte întîmplări**

— Asta-i bună ! răspunse don Quijote. Vra să zică, niște cărți care s-au tipărit cu voia regilor și cu încuviințarea celor cărora le-a fost dată sarcina cenzurii, cărți citite cu plăcere de o lume întreagă și lăudate de mari și mici, de săraci și de bogați, de învățați și de neștiutori, de poporul de rînd, ca și de nobili, în sfîrșit, de tot soiul de oameni, oricare le-ar fi starea și avutul, ar însemna că sînt minciuni ? Mai cu seamă că par cu atît mai adevărate cu cît ne povestesc despre tatăl, mama, patria, rudele, vîrsta, locul și isprăvile cavalerilor, punct cu punct și zi cu zi, așa cum le-a săvîrșit sau cum le-au săvîrșit cutare cavaler sau cutare cavaleri ! Nu mai spune dumneata una ca asta ; taci și nu huli, și crede-mă mai bine, că-ți dau sfat ce trebuie să faci în privința asta, ca un om înțelept ce te afli. Iar de nu mă iei în seamă, n-ai decît să

le citești, și-ai să vezi cită plăcere ți-o face cititul lor ! Spune-mi, se poate plăcere mai mare decît să vezi, cum s-ar zice, că numai ce ți se arată dinaintea ochilor un lac întins de smoală fierbînd cu bulbuci, în care mișună de-a-notul, încrucișîndu-se o mulțime de șerpi, de vipere, de sălămîzdre și de șopîrle, și fel de fel de alte multe soiuri de jivine vătămătoare și înfricoșătoare, iar din fundul lacului iese un glas cum nu se poate mai jalnic, rostind : „Tu, cavaliere, oricine-ai fi, care stai și te uiți la acest înfricoșat iezer, de vrei să dobîndești comoara ascunsă sub aceste negre ape, arată-ți tăria vrednicei tale inimi și aruncă-te în mijlocul întunecatei și aprinsei lui mocirle, căci de n-ai face-așa, ești nedemn să vezi înaltele minuni pe care le închid și le cuprind în sine cele șapte castele ale celor șapte zîne ce zac sub această întunecime“ ! ? Și să vezi că, nici n-a apucat bine cavalerul să asculte tot ce spune glasul acela înfricoșat, că, fără să mai stea în cumpănă și fără să tină seamă de primejdia în care se aruncă, ba chiar și fără să se lepede de greutatea armelor sale țepene, își încredințează sufletul lui Dumnezeu și doamnei sale și se azvîrle în mijlocul lacului clocotind, iar cînd nici cu gîndul nu gîndește și nici nu știe cum are s-o scoată la capăt, se trezește în mijlocul unor cîmpii înflorite, cu care Cîmpiile Elizee nici n-au măcar de-a face în nici o privință ! Acolo i se pare că cerul e mai limpede și că soarele lucește cu o lumină mai proaspătă. Înaintea ochilor i se înfățișează o pădure tihnită, cu arbori stufoși și atît de verzi, că verdeața lor îți bucură văzul, în vreme ce urechile-ți sînt dezmiardate de cîntecul dulce și neînvățat de la nimeni al micilor și nenumăratelor păsăruici pestrițe ce-și încrucișează zborul prin împletitura rămurișului. Aci

descoperă un riuleț ale cărui ape, răcoroase ca un cristal lichid, aleargă pe nisipuri mărunte și pe albe pietricele, ce par aur cernut prin sită și perle curate. Dincolo vede o fîntînă meșteșugită de jasp felurit colorat și de marmură netedă, mai departe vede alta, în stil grotesc¹, unde scoicile mărunte, care alcătuiesc roca, dimpreună cu casele albe și galbene ale culbecilor răsuciți, orînduite într-o neorînduială cu tilc, avînd printre ele, amestecate, frînturi de cristal strălucitor de stîncă și smaralde false, formează un întreg foarte variat, în care arta, imitînd natura, pare să o fi învins. În altă parte i se descoperă pe neașteptate un castel înțărît sau un palat arătos, ale cărui ziduri sînt cu totul și cu totul de aur, meterezele de diamante, porțile de hiacint și, ce mai încolo-ncoace, totul e atît de minunat alcătuit, încît, oricît ar fi materialul din care este clădit de prețios, căci nu e mai puțin decît diamante, cărbunele, rubine, perle, aur și smarald, încă și mai de preț e felul în care e lucrat. Poate fi ceva mai desfătător pentru ochi, după ce-ai văzut una ca asta, decît să vezi cum ies pe poarta castelului nenumărate domnițe, în veșminte atît de strălucite și de mîndre, încît, de m-aș pune acuma să le descriu așa cum ni le povestește istoria, ar însemna să nu mai sfîrșesc niciodată ?! Sau să vezi cum deodată cea care pare mai de viță dintre toate îl ia de mîină pe cutezătorul cavaler ce n-a pregetat să se arunce în clocotele lacului și-l duce fără să spună o vorbă înăuntrul bogatului palat sau castel, apoi îl pune să se dezbrace și să rămînă gol cum l-a născut maică-sa și-l scaldă în ape nici calde, nici reci, îl unge tot cu alifii im-

¹ Stilul grotesc (sau al grotelor) era, la începuturile barocului, adică tocmai în vremea lui Cervantes, la mare preț.

bălsămate și-l îmbracă cu o cămașă de borangic subțire, îmbibată de parfum și răspindind miresme îmbătătoare ; apoi să vezi o altă domniță cum vine și-i aruncă pe umeri o mantie ce prețuiește, judecînd pe puțin, cît un oraș întreg, ba chiar mai bine ? Și ce mai poți dori cînd ți se povestește că, după toate astea, e dus în altă sală, unde găsește mesele întinse cu atîta dichis încît rămîne încremenit de mirare, cînd vezi că i se toarnă să se spele pe mîini apă distilată din flori mirositoare, toată numai ambră, cînd e pus să stea pe un jilt de fildeș, cînd îl slujesc toate domnițele, păstrînd o miraculoasă tăcere, cînd i se pun dinainte atîtea feluri de felurite mîncări, și așa de gustos gătite, încît nu mai știe nici pofta lui către care să-l facă să întindă mai întîi mîna ; cînd se aude o muzică răsunînd tot timpul cît mănîncă el, fără să se știe nici cine o cîntă și nici dincotro vine sunetul ? Și cînd, după ce-a sfîrșit de mîncat și s-au strîns mesele, iar cavalerul, înfundat în jiltul lui, se va fi scobind poate în dinți, așa cum e obiceiul, întră pe nepusă masă pe ușa sălii o altă domniță, cu mult mai frumoasă decît oricare dintre celelalte de la început, și, așezîndu-se alături de cavaler, începe să-i povestească ce castel e acela și cum e ea vrăjită să stea în el, dimpreună cu o gramadă de alte lucruri care-l lasă încremenit pe cavaler și-i minunează pe cititorii care îi citesc istoria ?! Nu vreau să mă mai întind vorbindu-vă despre asta, dar din tot ce-am spus se poate trage încheierea că, în oricé parte te-ai apuca să citești oricare dintre istoriile cavalerilor rătăcitori, nu se poate să nu simtă plăcere ori să nu se minuneze oricine-ar fi s-o citească. Așa că domnia-ta crede-mă și citește aceste cărți, așa cum ți-am mai spus o dată, și-ai să vezi cum îți alungă pe dată

melancolia, dacă cumva suferi de ea, și te aduce în apele tale dacă nu ești în apele tale. În ceea ce mă privește, pot spune că de cînd sînt cavaler rătăcitor, sînt viteaz, măsurat, mărinimos, binecrescut, generos, prevenitor, cutezător, blînd, răbdător, în stare să sufăr chinuri, întemnițări, farmece, și cu toate că mai ieri-alaltăieri m-am pomenit vîrit într-o cușcă de **parc-aș** fi nebun, socotesc să mă pot vedea, prin vrednicia brațului meu, de mi-o fi cerul prielnic și nu m-o vitregi norocul, ajuns peste cîteva zile regele vreunui regat unde să pot dovedi cîtă recunoștință și mărinimie încape în inima mea. Căci, pe cinstea mea, seînor, cel sărac n-are cum să-și arate cuiva mărinimia, chiar de-ar avea-o în cel mai înalt grad. Iar recunoștința care nu stă decît în dorința de-a fi recunoscător e moartă, cum moartă este credința fără de fapte. Din pricina asta mi-ar plăcea să mă dăruiesc în curînd norocul cu vreun prilej de-a ajunge împărat, ca să-mi arăt inima, făcînd bine prietenilor și mai cu seamă scutierului meu Sancho Panza, bietul, căci e omul cel mai bun de pe lume, și mult aș vrea să-i hărăzesc un comitat pe care de-atîta vreme i l-am tot făgăduit, măcar că mi-e frică într-o privință, și anume că n-o să fie în stare să-și cîrmuiască statul.

Sancho îl auzi pe stăpînul său rostind aproape numai aceste din urmă cuvinte și-i zise :

— Caută, măria-ta, seînor don Quijote, de-mi dă o dată comitatul ăsta, făgăduit de măria-ta cu tot atîta tărie cu cîtă îl tot aștept eu ; și de-o fi să mi-l dai, fac jurămînt că n-are să-mi lipsească priceperea de a-l cîrmui ; și chiar de mi-o lipsi, am auzit spunîndu-se că sînt pe lume oameni care iau cu arendă statele, dînd seniorilor lor atîta pe an, și duc ei greul cîrmuirii, iar seniorul stă cu dosul pe

cămașă și se bucură de venitul pe care i-l servește arendașul, fără să-și bată capul cu alte alea, și-așa am de gînd să fac și eu, ce mai tura-vura ! Că mai bine le las pe toate în plata Domnului, și-mi vād de veniturile mele ca un pașă, că ce-am avut și ce-am pierdut !

— Asta, Sancho fiule, zise canonicul, privește numai dreptul de-a te bucura de venituri, în vreme ce împărțirea dreptății cade tot în sarcina seniorului unui stat, și aici este nevoie de iscusință și de judecată sănătoasă, și mai cu seamă de buna intenție de a-i da rost, că dacă lipsește asta dintru început, mijloacele și scopurile se înțelege de la sine că vor fi întotdeauna anapoda ; iar Dumnezeu îl ajută pe omul simplu dacă are cugetul curat și rîvnă spre bine, tot așa cum îl lipsește de harul său pe deșteptul care are gînduri rele.

— Nu mă pricep la filozofii de astea, răspunse Sancho Panza, dar știu că, de îndată ce m-aș vedea în fruntea unui comitat, m-aș și pricepe să-l cîrmuiesc, căci am și eu suflet, ca oricare altul, iar cit despre trup, îi întrec pe mulți, și-aș putea fi la fel de bine rege în statul meu ca oricare altul în al său ; și o dată rege aș face ce-aș pofti iar făcînd ce-aș pofti, ar fi toate pe placul meu ; fiind toate pe placul meu, m-aș simți mulțumit, iar cînd se simte omul mulțumit, nu mai dorește nimic ; și nămaiavînd nimic de dorit, gata-i treaba ; așa că, numai de-ar veni comitatul, și pe urmă, adio, să ne vedem sănătoși, cum cic-a zis un orb altuia !

— Acestea nu-s filozofii de doi bani perechea, cum zici tu, Sancho, îi întoarse canonicul vorba ; deși nu puține sînt de spus cînd e vorba de comitate !

La acestea don Quijote răspunse :

— Nu știu ce-ar mai fi de spus, dar eu nu mă călăuzesc după altceva decît după pilda marelui Amadís de Gaula, care și-a făcut scutierul conte al Insulei Statornice, așa că pot și eu, fără muștrare de cuget, să-l fac conte pe Sancho Panza, care este unul dintre scutierii cei mai buni pe care i-a avut vreodată un cavaler rătăcitor !

Canonicul rămase cu totul mirat de ciudățeniile cumiști (dacă poate încăpea cumiștenie acolo unde e vorba de ciudățenii) pe care le rostise don Quijote, cum se minună și de chipul în care zugrăvise aventura cu Cavalerul Lacului, și de pecetea adîncă pe care o puseseră în sufletul lui minciunile ticluite din cărțile pe care le tot buchisise. Îl mai uimea, în sfîrșit, și prostia lui Sancho, care se arăta atît de dornic să pună mîna pe comitatul făgăduit de stăpînul său.

Cît stătuseră ei de vorbă, apucaseră să se întoarcă slugile canonicului, care fuseseră la han după cătîrul cu merindea, și, făcînd masă dintr-un covor și din iarba verde a pajiștii, se așezară la umbra unor copaci și se ospătară acolo, ca să se poată și bouarul folosi de pășunea locului aceluia, pentru boii lui, cum s-a mai spus. Și cum mînceau ei așa, dintr-o dată auziră un zbierăt răgușit și un clinchet de clopoțel care suna pe aproape, de prin niște bălării și arbuști, și tot în clipa aceea văzură ieșind din tufe o capră drăgălașă, cu blana bălțată toată cu negru, alb și galben. După ea venea un păstor de capre, tot strigînd ceva și tot vorbindu-î caprei în felul lui, chip s-o oprească sau s-o întoarcă la turmă. Capra fugară, înpăimîntată și tremurînd vargă, veni spre oameni ca și cînd le-ar fi cerut ajutor, și, o dată ajunsă lîngă ei, se opri. O ajunse din urmă păstorul și, apucînd-o de

coarne, îi zise, ca și cum ar fi fost în stare să pricieapă ca oamenii :

— Of, ușărnico, Bălțata taichii Bălțată, că tare ai mai început să calci pe de lături de vreo câteva zile ! De lupi îi fi tremurînd așa, fetițo ? Hai ? Nu vrei să-mi spui și mie ce te doare, frumoaso ? Dacă ce stau eu să mai întreb, că doar ești și tu muierușcă și nu-ți găsești locul, fire-ați ale dracului cu felul vostru de a fi, tu și toate alea cu care vrei să sameni ! Întoarce-te, întoarce-te înapoi, draguțo, că, măcar de n-ai fi mulțumită cu mine, barem ai fi mai la adăpost la stînă, cu tovarășele tale laolaltă ; că dacă tu, care trebuia să le fii lor călăuză și să le deschizi drumul, umbli așa, brambura și huș-marginea, ce să mai vorbim de ele ?

Mare haz făcură de cuvintele păstorului de capre cei ce le auziră, și mai cu seamă canonicul, care zise :

— Pentru Dumnezeu, frate, mai stai locului puțin și-ți mai trage sufletul ! Ce te dai atîta de ceasul morții să-ți aduci capra înapoi la turmă ? Că dacă e parte femeiască, așa cum zici, n-are încotro și trebuie să-și urmeze instinctul firesc, oricît te-ai da dumneata peste cap s-o împiedici ! Hai, ia de-aici o îmbucătură și mai trage și-o dușcă, să-ți mai treacă năduful, și în vremea asta mai răsuflă și capra !

Și spunînd asta, îi și întinse în vîrfurile cuțitului o pulpă rece de iepure, pe care păstorul de capre o luă mulțumind, apoi bău un gît de vin și-și mai potoli focul, după care spuse :

— N-aș vrea să mă socotiți domniile-voastre om prost doar fiindcă m-ați auzit vorbind așa de si-

rios cu animalul ăsta, că zău, este un rost tainic și-n vorbulețele pe care le rostesc. Sînt țaran, ce-i drept, da nu chiar atît de țaran încît să nu-mi dau și eu cu socoteala cum trebuie vorbit cu oamenii și cum cu dobitoacele !

— Nu-mi vine greu să te cred, zise preotul, fiindcă știu din experiență că se ascund prin văgăunile munților poeți, și prin stînilor de ciobani, filozofi.

— Dacă nu chiar așa, îi întoarse păstorul de capre vorba, să știi domnia-ta, domnule, că stîna adăpostește oameni cu scaun la cap ; și ca să mă credeți că spun adevărul și să-l vedeți cu ochii (cu toate că s-ar putea să vă pară că mă înființez și eu la masa pusă ca musafirul nepoftit), dacă nu vă plictisește și aveți bunăvoință să fiți cu luare-aminte cîtăva vreme, vă voi povesti, boieri dumneavoastră, un adevăr care să îndreptățească ce-a spus domnia-lui, și arată spre preot, ca și ce-am spus eu.

La asta, don Quijote răspunse :

— Cum văd eu, întîmplarea asta aduce, parcă, nu știu cum, a aventură de cavaler rătăcitor ; așa că, din partea mea, te ascult, prietene, cu dragă inimă, și tot așa vor face toți domnii aceștia, fiindcă sînt oameni cu multă doxă și lacomi foarte de ciudățeniile și noutățile care te țin cu sufletul la gură, te desfată și-ți destind fruntea, așa cum nu mă îndoiesc că are să poată face și povestea pe care ai de gînd să ne-o spui. Începe, așadar, prietene, că te-om asculta cu toții.

— Eu ies din joc și-mi iau și banii de pe carte, zise Sancho, că am de gînd să mă trag colea, mai

spre pîrîiaș, între patru ochi cu caltaboșul ăsta, și cred că m-oi îndestula pentru trei zile, pe ghiftuite ; pentru că l-am auzit pe stăpînul meu don Quijote spunînd că scutierul unui cavaler rătăcitor trebuie să mănînce, atunci cînd i se ivește prilejul, pînă ce nu mai încape nimic în el, din pricină că i se poate întîmpla să între prin cine știe ce pădure, atît de deasă și de încîlcită, cît să nu mai izbutească a-i da de capăt preț de șase zile ; și dacă nu și-a pus omul burta la cale de cu vreme, ori de n-are desagii burdușiți bine, acolo-i rămîn oasele, cum de multe ori îi și rămîn, și-n pastramă de mumie se preface.

— Tu ești întotdeauna cu picioarele pe pămînt, zise don Quijote. Ai dreptate ! Du-te unde vrei și mănîncă pînă n-ai mai putea, fiindcă eu mă simt sătul și nu-mi mai lipsește decît să dau și sufletului hrană, așa cum nădăjduiesc să dau ascultînd povestirea omului ăstuia de omenie.

— La fel om da cu toții hrană sufletelor noastre, zise canonicul.

Și-l rugă pe păstorul de capre să înceapă a povesti ceea ce făgăduise. Păstorul trase două palmuțe pe șoldul caprei, pe care o ținea de coarne, și-i zise :

— Cuibărește-te și tu lîngă mine, Băltato, că avem vreme pe urmă să ne întoarcem și la bordeiul nostru.

Parcă l-ar fi priceput capra, fiindcă de îndată ce șezu la pămînt stăpînul ei, se întinse și ea lîngă dînsul, foarte liniștită ; și uitîndu-i-se în față, pare că voia să dea de înțeles că e cu luare-aminte la ceea ce începuse a povesti păstorul ; care spuse cele ce urmează :

CAPITOLUL LI

Care cuprinde cele povestite de păstorul de
capre tuturor celor care-l însoțeau pe don
Quijote

— Cale de trei leghe de aici din valea asta este un cătun care, deși prea puțin întins, e dintre satele cele mai bogate de prin meleagurile astea ; și aici trăia un plugar, ținut de toți la mare cinste, ba chiar într-așa măsură, încît, chiar dacă este a bogăției să fie cinstită de toată lumea, el era prețuit pentru virtuțile lui și mai mult decît pentru avuții. Dar ce-l făcea să se simtă într-al nouălea cer, cum spunea el, era că avea o fată atît de nemaipomenit de frumoasă, de înțeleaptă, de plină de duh și de înzestrată cu toate virtuțile, încît cel care o vedea și o cunoștea se minuna de cîte însușiri nestemate îi făcuseră parte cerurile și firea. De pe cînd era copilă părea frumoașă, și crescînd, tot spori în frumusețe, așa că la vîrsta de șaisprezece ani la soare te puteai uita, dar la dînsa, ba ! Faima frumuseții ei începu a se lăți prin toate satele de primprejur ; dar ce spun eu, doar prin satele de primprejur ? Nicidecum ! Se lăți pînă hăt, la cetățile de la marginea împărăției, ba încă pătrunse și prin pâlatele regilor, ajungînd la urechile a tot soiul de oameni, care veneau din cele patru vînturi s-o vadă ca pe un lucru rar, cum vine lumea la cîte vreo icoană făcătoare de minuni ! O păzea tatăl ei ca pe ochii din cap și se păzea și ea singură, căci nu se află pe lume lacăte, paznici și zăvoare care să păzească mai bine o fată decît o poate face însăși grija ei.

Avutul tatălui și frumusețea fiicei deteră multora, atît dintre cei din sat, cit și dintre străini,

îndemnul să o ceară de nevestă ; el, însă, ca unul în seama căruia era soarta unui atît de bogat giuvaer, rămînea încurcat şi nu se putea hotări cui s-o dea dintre cîţi îi dădeau ghes cu peţitul, că erau puzderie. Şi printre atîţia flăcăi care nutreau dorinţa asta, fui şi eu, avînd multe şi mari nădejdi de izbîndă şi ştiînd că tatăl ei mă cunoştea, fiind de fel din acelaşi sat cu el, de sînge creştinesc curat şi în floarea vîrstei, iar dinspre partea averii stînd nu se poate mai bine, cum şi, nu mai puţin, dinspre partea mintoşeniei. Avînd întocmai aceleaşi cărţi în mină, îşi mai juca şi alt băiat norocul, unul tot de la noi din sat, şi el a fost pricina cumpenei în care s-a văzut pusă voinţa tatălui, care s-a oprit locului, părăindu-i-se că fii-că-sa, cu oricare dintre noi s-ar mărita, ar nimeri-o la fel de bine ; şi, ca să iasă din încurcătura asta, se hotări să-i spună Leandrei, căci aşa se numea bogătaşa care m-a sărăcit, aducîndu-mă în halul în care sînt, bătîndu-l pe el gîndul că, de vreme ce noi doi eram deopotrivă, mai bine făcea dacă-i lăsa fetei lui celei dragi grija de a alege după gustul şi voinţa ei, lucru vrednic a fi luat drept pildă de către toţi taţii care vor să-şi vadă fiii căpătuiţi. Nu zic chiar să-i lase să aleagă ei, de capul lor, cine ştie ce otrăvuri şi pramatii de soaţe, dar zic să le propună taţii mirese potrivite, şi dintre astea potrivite să şi-o poată alege ei pe care le-o fi placul s-o ia. N-aş şti spune cum i-a fost Leandrei placul ; tot ce ştiu e că tatăl ei ne-a probozit pe amîndoi peţitorii, luîndu-ne pe departe, cu tinereţea fiică-si şi cu tot soiul de vorbe ce nu ştiai unde băteau, nelăsîndu-se legat nici într-un fel prin ele, dar necăutînd nici să se dezlege lămurit. Potrivnicul meu se numeşte Anselmo, iar eu, Eugenio, ca să aveţi şi dumneavoastră ştire de nu-

mele fețelor ce vor juca tragodia asta, al cărei capăt încă n-a fost hotărît, da'poți foarte lesne să-ți dai seama că n-are cum fi altfel decît prăpădenie !

Cam pe atunci sosi în sătucul nostru unul Vicente de la Roca, fiu de țăran sărac de prin partea locului, care Vicente venea din Italia și din multe alte părți pe unde fusese soldat. Îl luase din sat de la noi pe cînd era băietan de vreo doisprezece ani un căpitan care s-a întîmplat să treacă pe acolo cu compania lui, și de atunci în alți doisprezece ani se întorcea flăcău, îmbrăcăt soldățește, ca pictat în mii de culori și înzorzonat cu o mie de podoabe de sticlă colorată și cu fel de fel de lănțuge subțirele de oțel. Azi se împodobeă într-un fel, mîine într-alt fel, da' totdeauna cu podoabe ușurele și bătătoare la ochi, care nu trăgeau mult la cîntar și costau nimică toată. Oamenii de prin sat, cum sînt de felul lor țăranii, ai dracului, mai cu seamă cînd au prea mult răgaz ca să-l ia pe cite unul în colți, îi socotiră și-și însemnară unul cite unul toate zorzoanele și ceaprazurile lui, ieșind la iveală că n-avea decît trei rînduri de haine, de felurite culori, dimpreună cu ciorapii și cu calțavetele lor. Da' el atîta le tot sucea și răsucea, atîta le tot amesteca și împărechea, că de i le-ar fi numărat oamenii, s-ar fi găsit care să jure că se arătase în mai bine de zece costume de haine și cu mai mult de douăzeci de panașe. Și să nu vă pară cumva că le umflu eu și fac din țințar armăsar și din ac baros cînd vă spun treaba cu hainele, fiindcă în povestea asta podoabele au ținut loc mare.

Se așeza pe o lespede care e în piață la noi, sub un plop bătrîn, și ne ținea pe toți cu gurile căscate și cu sufletul la gură povestindu-ne isprăvi peste isprăvi, cite săvîrșise. Nu era pe tot pămîntul țară să n-o fi văzut, nici bătălie unde să nu fi fost de

Tată ; ucisese mai mulți mauri decît au la un loc Marocul și Tunisia, și se vîrîse în mai multe lupte corp la corp, pe cîte zicea el, decît Gante și Luna, ori Diego García de Paredes și alți o mie pe care îi înșira, și din toate ieșise biruitor, fără să-i fi picurat măcar un strop de sînge ! Pe de altă parte, ne arăta urme de răni, care, cu toate că nu se vedeau de loc, erau, pe cîte spunea el, împușcături de ar- chebuză, trase în felurite încăierări și ciocniri. În sfîrșit, cu o nemaiauzită neobrăzare, îi tutuia pe toți cei deopotrivă cu el, și chiar pe cei care abia îl cunoscuseră, spunînd tot timpul că n-avea alt tată decît brațul său viteaz și nici altă spiță ilustră decît faptele sale, mai adăugînd și că, deși era doar soldat, nici regelui nu-i stătea mai prejos. Îi mai dădea nas să fie în așa hal de obraznic și muzica pe care o cunoștea puținel, fiindcă mai zgrepțana uneori și ghitara, făcîndu-i pe unii chiar să spună că scotea din ea glas de om vorbitor, nu alta ! Dar asta nu punea capăt harurilor lui, fiindcă avea și darul poeziei, și așa, orice fleac s-ar fi petrecut în sat, îi dădea prilej să compună o romanță de mai bine de o poștă de hîrtie mîzgălită.

Care va să zică, oșteanul pe care vi l-am zugrăvit eu aicea, Vicente de la Roca ăsta de care vă vorbesc, voinicosul și fustangiul ăsta, lăutarul și poc- tul, l-a bătut la ochi de mai multe ori Leandrei, care l-a văzut și urmărit de la fereastra casei lor, ce dădea în piață. Îi căzură cu tronc zorzoanele hai- nelor lui săritoare în ochi, o fermecară romanțele lui, fiindcă din fiecare romanță ce compunea îi dă- dea ei cîte douăzeci de bucăți, trecute pe alte hîrtii ; îi ajunseră în urechi zvonuri despre isprăvile cu care se lăudase singur și, în cele din urmă, că de bună seamă așa trebuie să fi orînduit Diavolul, se trezi îndrăgostită lulea de dînsul, mai înainte de a

se fi născut în sufletul lui măcar gîndul de a o cere. Și cum dintre poveștile astea de dragoste nici una nu se împlinește mai lesne decît cea în care intră în joc dorința femeii, nu le fu greu Leandrei și lui Vicente să se înțeleagă, așa că, pînă să apuce vre-unul din nenumărații ei pețitori a prinde de veste ce dor o paște, ea și-l și îndestulase, fugind din casa iubitului și iubitorului ei părinte, că mamă n-are, și făcîndu-se nevăzută din sat cu soldatul, care ieși din lupta asta piept la piept mai plin de glorie decît din toate nenumăratele dueluri cu care se fălea. Întîmplarea asta lăsă tot satul uluit, ba încă zăpăci pe toți cei ce aflară despre ea ; dinspre parte-mi, rămăsei cu gura căscată, Anselmo — prostit, tatăl — plin de jale, rudele — rușinate, autoritățile satului — puse pe jăratic, și străjerii „Sfintei Hermandad“ — vîriți în draci să răscolească crîngurile, să bată drumurile și cîmpii jur împrejur, iar după trei zile de hrintuială, s-o găsească pe Leandra cea năzuroasă și plină de toane într-o peșteră din munți, numai în cămașă și prădată de o grămadă de bani și de giuvaeruri mai mult decît prețioase, pe care le scosese pe furiș din casa părintească. O aduseră dinaintea bietului ei tată ; o descusură asupra nenorocirii ei, și ea mărturisi, fără s-o strîngă nimeni cu ușa, că Vicente de la Roca o păcălise, făgăduindu-i pe cuvîntul lui de cîinste că o ia de nevastă dacă-și lasă casa părintească, fiindcă are s-o ducă el în cel mai bogat și mai plin de vicii oraș din tot universul, la Napoli ; și că ea, neștiutoare de nimic și crezînd că tot ce zboară se mănîncă, luase de bună ce-i spusese el și, jefuindu-și tatăl, i se dăduse pe mînă în chiar noaptea în care fugise de acasă, cînd el o dusesse într-o văgăună de munte, prin

pustietăți, și o închisese în peștera aceea unde fusese găsită. Mai povesti cum soldatul, fără s-o necinstească, îi furase tot ce avea la ea, și fugind, o lăsase singură în peștera aceea, întâmplare care umplu din nou de mirare pe toată lumea.

Greu ne venea la toți să credem, domnilor, că se abținuse băiatul ; da' ea o ținu morțiș că așa era, cu atâtea jurăminte, că pînă în cele din urmă nemîngîiatul tată se mîngîie cu ele, nemaipunînd la socoteală bogățiile care i se duceau pe apa simbetei, de vreme ce îi fusese dat să-i rămînă fata cu giuvaerul care, o dată pierdut, degeaba ar mai trage cineva nădejde să și-l recapete, cît îi lumea și pămîntul ! Și chiar în ziua în care ne apărură din nou Leandra, tatăl ei o făcu să ne piară din ochi și plecă într-un oraș de prin împrejurimi, ca s-o închidă într-o mănăstire de acolo, nădăjduind că se va mai șterge cu timpul barem o parte din părerea proastă ce-și făcuse lumea despre fiică-sa. Nevîrstnicia Leandrei îi sluji drept dezvinovățire pentru greșeala în care căzuse, cel puțin în ochii celor cărora puțin le păsa de era ea ușă de biserică sau trecută prin ciur și prin dîrmon ; dar cei care o cunoșteau, și știau cît de mîntoasă și de trează la cap este, nu mai puseră pe seama neștiinței copilărești păcatul ei, ci pe seama ușurinței și înclinării firești a femeilor, care-s, cele mai multe, cap de sticlete și minte flusturatică !

Și după ce o văzurăm pe Leandra închisă în mănăstire, Anselmo rămase orb, ori cel puțin ochii lui nu mai găsiră pe lume nimic ce le-ar fi putut aduce cît de puțină mulțămire ; iar ai mei se pomeniră în beznele cele mai adînci, fără vreo lumină care să-i îndrume spre viață. Cu lipsa Lean-

dreii sporea și jalea noastră, imputîndu-ni-se totodată răbdarea : blestemam zorzoanele soldatului aceleia și înjuram lipsa de grijă a tatălui Leandrei. În cele din urmă, Anselmo și cu mine căzurăm la învoială să lăsăm în plata Domnului satul și să ne statornicim în văioaga asta, unde el, pascîndu-și o grămadă de oi din turmele lui, și eu o numeroasă turmă de capre, de asemeni dintr-ale mele, ne trecem viața printre copacii pădurii, cîntînd alinare patimilor ce ne mistuie, sau cîntînd împreună laude și muștrări frumoasei Leandra, ori suspinînd însingurați și împărtășindu-ne cerului plîsetele, fiecare de unul singur, pe socoteala lui.

Și luînd pildă de la noi, o mulțime de alți petitori de-ai Leandrei și-au luat lumea-n cap, venînd în văgăunile munților, aicea, ca să se dedea la același fel de viață ; și atîta de mulți sînt, încît s-ar zice că pe meleagurile astea s-a strămutat Arcadia pastorală, după cit de pline de stîni și de păstori sînt plaiurile ce vezi, și nu-i ungher și colton pe aici prin munți unde să n-auzi numele frumoasei Leandra. Unul o blestemă și o ține de rău pentru toanele ei, numînd-o năzuroasă, nestatornică și necinstită ; celălalt o osindește ca pe o ușuratică și-o fișneată ; cutare o iartă și o absolvă de toate greșelile, pe cînd cutărică o judecă și o muștră ; unul îi cîntă frumusețea, celălalt îi blestemă purtarea ușuratică, și, în sfîrșit, toți îi veștejesc cinstea și toți o adoră, și din toți flutură atîta nebunie, că sînt și unii care se plîng de disprețul cu care i-ar fi întîmpinat ea, cu toate că nu i-au vorbit niciodată, ba încă se mai și jeluie cîte unul că-l sfișie în măruntaie turbarea geloziei, deși ea

n-a dat niciodată prilej s-o zulipsească cineva, pentru că, așa cum am mai spus, păcatul i-a fost cunoscut mai înainte de a se fi știut pe cine iubea. Nu-i colț de stîncă, nici mal de pîriu, nici umbră de copac unde să nu se afle vreun păstor ce-și povestește văzduhului nefericirea : ecoul — oriunde poate lua naștere — repetă numele Leandrei. „Leandra !“ răsună în toți munții. „Leandra !“ murmură pîraiele. Și Leandra ne ține pe toți fermecați și aiuriți, nădăjduind fără de nici o nădejde și temîndu-ne fără să știm de ce ne temem. Între toți năucii ăștia, cel care arată a fi avînd cea mai puțină și cea mai multă judecată totodată e rivalul meu, Anselmo, care, atunci cînd are atîtea lucruri de care să se poată plînge, nu se vaită decît că-i departe de ea ; și în sunetul unei alăute, la care cîntă dumnezeiește, punînd pe muzica ci stihuri unde-și arată priceperea și mintea cea isteată, se văicărește cîntînd.

Eu urmez alt drum, mai lesnicios, și, după cîte mi se pare mie, mai înțelept, spunînd tot soiul de lucruri rele pe socoteala femeilor și învinuindu-le de ușurință, de nestatornicie, de fățarnicie, de felul cum își uită făgăduiala și cum își calcă cuvîntul, în sfîrșit, de puțină lor mintoșenie cînd e vorba să-și aleagă pe cel căruia să-i dăruiască gîndurile și simțămintele lor ; așa că vedeți domniile-voastre, domnilor, cu ce prilej am rostit eu vorbele și muștrările pe care le strigam căpriței ăștea cînd fugea înapoi ; fiindcă, de vreme ce-i parte femeiască, nu dau doi bani pe ea, cu toate că-i cea mai bună capră din toată turma ! Asta-i povestea pe care am făgăduit să v-o spun. Dacă am povestit-o încilcit și lung, nu voi fi de fel scurt în dorința de

a vă sluji ; căci stîna mea nu-l departe de aici și am acolo lapte proaspăt și caș dulce, foarte gustos, ca și fructe și pometuri de tot soiul și pentru toate gusturile, nu mai puțin plăcute limbii decît văzului !

CAPITOLUL LII

Despre încăierarea lui don Quijote cu păstorul de capre și despre aventura nemaiauzită cu autoflagelanții, pe care o duse la bun sfîrșit cu sudoarea frunții lui

Mare plăcere le făcu tuturor celor cîți îl ascultaseră pe păstorul de capre povestea lui. Mai cu seamă canonicului îi plăcu, și el își însemnă în minte, cu iscoditoare curiozitate, chipul cum fusese spusă povestea de cel care era atît de departe de a părea un cioban necioplît, și atît de aproape de ceea ce se cheamă un curtean înțelept ; așa că întări și el că bine vorbise preotul cînd spusese că munții nasc cărturari. Se întrecură care mai de care în cuvinte curtenitoare față de Eugenio, dar cel care se arătă mai inimos decît toți în privința asta fu don Quijote, care îi spuse :

— Poți să fii sigur, frate ciobane, că de m-aș afla eu în stare să pot începe o aventură nouă, n-aș mai aștepta, și pe loc aș purcede la drum, pentru a te ajuta, scoțîndu-ți-o din mănăstire (unde, fără pic de îndoială, trebuie să fi fost închisă împotriva voinței ci) pe Leandra, chiar de-ar

fi să crape stareța și toți cei care ar vrea s-o împiedice ! Apoi ți-aș da-o în brațe, ca să faci cu ea ceea ce te îndeamnă inima și vrerea, păstrînd totuși legile cavaleriei, care poruncesc să nu-i fie făcut vreunei fete nici un neajuns. Cu toate că am nădejde în Domnul-Dumnezeul nostru că n-are cum fi atît de strașnică puterea unui vrăjitor viclean încît să nu poată mai mult decît ea puterea altui vrăjitor, cu gînduri mai bune, și-ți făgăduiesc de pe-acum pentru atunci ajutorul și bunăvoința mea, așa cum sînt legat prin profesia de credință pe care am făcut-o, care nu-mi cere altceva decît să vin într-ajutorul celor aflați în nevoie și neajutorați.

Se uită păstorul de capre la don Quijote și, văzîndu-l așa de ciudat îmbrăcat și atît de jalnic la înfățișare, mult se minună și-l întrebă pe bărbier, care-i era mai pe-aproape :

— Cine-i omul ăsta, seînor, de arată așa și vorbește cum vorbește ?

— Cine să fie, răspunse bărbierul, decît faimosul don Quijote de La Mancha, tămăduitorul nedreptăților și răscumpărătorul obidelor, sprijinul fetelor mari, spaima de moarte a uriașilor, biruitoarul în toate bătăliile ?

— Asta cam seamănă, răspunse păstorul de capre, cu ceea ce stă scris în cărți despre cavalerii rătăcitori, că ei le fac pe toate cite zici domnia-ta că le face omul ăsta, deși, după cite cred eu, ori domnia-ta îți rîzi de mine, ori boierului ăstuia îi suflă vîntul prin scăfirle.

— Ești ticălosul ticăloșilor, zise la vorbele astea don Quijote, și să știi că tu ești cap-secul și secătura, fiindcă eu sînt mai cu miez decît ți-a fost

vreodată, chiar cînd era a fătă, paciaura care te-a făcut, fecior de curvă ce-mi ești !

Și, nici una, nici două, puse mîna pe o roată de pită pe care o găsi la îndemînă și-i trase una cu ea păstorului de capre drept în obraz, cu atîta furie, că-i turti nasul ; dar ciobanul, care nu prea știa de glumă, văzînd că se întrece boierul cu șaga în purtările față de el, fără să mai ia seama nici la covor, nici la fețele de masă întinse pe iarbă, nici la toți cîți prînzeau, așezați în jurul lor, sări pe don Quijote și, prinzîndu-l de gît cu amîndouă mîinile, nu s-ar fi lăsat pînă ce nu l-ar fi sugrumat, dacă n-ar fi dat fuga Sancho Panza, văzînd una ca asta, și nu l-ar fi prins de umeri, doborîndu-l în mijlocul mesei întinse, spărgînd blidele, fărîmînd ulcelele, făcînd zob ceștile și vărsînd și împrăștiînd tot ce mai era pe ea.

Don Quijote, cînd se văzu scăpat, se repezi să încalece pe cioban, care, cu obrazul plin de sînge și ghigosit de Sancho ca vai de el, căuta să apuce pe furiș și pe pipăitele vreun cuțit de masă, cu gîndul să se răzbune sîngeros ; dar nu-i dădură răgaz preotul și canonicul ; iar bărbierul făcu ce făcu încît ciobanul ajunse să-l prindă sub el pe don Quijote, asupra căruia începu să ploaie o grindină de pumni, că nu după multă vreme îl bușise pe bietul cavaler sîngele pe nas, întocmai ca pe cioban. Se țineau de burtă de atîta rîs canonicul și parohul, săreau în sus de bucurie arcașii, asmuțîndu-i și unii și ceilalți cu cîte un „șo-șo“, așa cum se asmut cîinii cînd se încaieră. Dar Sancho Panza se dădea de ceasul morții, fiindcă nu putea scăpa din mîinile unei slugi de-a canonicului, care-l împiedica să vină într-ajutorul stăpînului său.

Pînă în cele din urmă, cînd era mai mare petrecerea și hazul tuturor, afară de cei doi ce-și cărau la ghionți, înfipti unul cu ghearele în chica celuilalt, auziră deodată un sunet de trîmbiță atît de jalnic, încît se întoarseră cu toții înspre partea de unde li se părea că răsună. Dar cel care se tulbură mai tare auzind-o fu don Quijote, care, cu toate că era încălecat de păstor, întocmai așa cum n-ar fi vrut, și cu toate că fusese binișor pisăgit, îi spuse :

— Frate Diavole, fiindcă nu-i cu putință să nu fii drac, de vreme ce ai avut cutezanța și puterea de a mă supune, rogu-te să facem pace nu mai mult decît un ceas de vreme, căci tînguiosul plîns al cornului aceleuia, al cărui sunet mi-a ajuns la ureche, îmi dă de gîndit că m-ar chema spre o nouă aventură.

Păstorul de capre, care era și el cam obosit de atîția ghionți cîți primise și trăsese, îl lăsă numai-decît, iar don Quijote sări în picioare, întorcîndu-se și el ca toți ceilalți înspre partea de unde se auzea sunetul, și văzu dintr-o dată că pe-o costișă coborau o mulțime de oameni, îmbrăcați în alb, ca acei ce se duc în pelerinaj. Se întimplase că, nedîndu-și nourii în anul acela cu nici un preț pămîntului stropii, în toate satele ținutului se făceau procesiuni, molitve și canoneli, să se indure Dumnezeu, în mare mila sa, și să descuie nourii ca să ploaie. În scopul acesta, toată lumea dintr-un sat din partea locului, foarte aproape de acolo, se înșirase pe drum, făcînd pelerinaj la peștera unui sihastru evlavios, de pe una din costișele văioagei.

Don Quijote, de îndată ce văzu costumele ciudate ale pelerinilor, fără să-și mai aducă aminte

de cîte ori le mai văzuse, de bună seamă, își închipui că era iarăși vreun prilej de aventură și că lui singur îi revenea, ca unuia care era cavaler rătăcitor, sarcina de a o duce la capăt. Îl întări și mai mult în credința aceasta gîndul că un chip cioplit, purtat pe sus în zăbranic negru, era vreo domniță de sînge regesc pe care-o duceau cu de-a sila ticăloșii și nemernicii aceia lipsiți de curtenie. Și cum i se năzări asta, nici una, nici două, puse mîna pe Rocinante, care păștea liniștit, îi luă de la obînc scutul și zăbalele, și cît ai clipi din ochi îi trecu căpăstrul peste cap, apoi, cerindu-și de la Sancho spada, sări în spinarea calului, își trecu brațul pe după cureaua scutului și strigă cu glas tare către toți cei ce erau de față :

— Veți vedea numaidecît, vitejii mei tovarăși, ce mult înseamnă să se afle pe lume cavaleri care să fi îmbrățișat rînduiala cavaleriei rătăcitoare ! Veți vedea numaidecît, repet, din slobozirea doamnei aceleia pe care-o duc ei roabă, dacă trebuie sau nu ținuți în mare cinste cavalerii rătăcitori !

Și zicînd acestea, dădu pulpe lui Rocinante, căci pinteni nu mai avea, și-n trap săltat (căci galop în toată puterea cuvîntului n-ai să citești în toată această istorie adevărată c-a putut el vreodată scoate de la Rocinante) dădu fuga să le taie pe lerinilor calea. Degeaba încercară parohul, canonicul și bărbierul să-l țină pe loc, că nu le fu cu putință, și cu atît mai puțin îl putură opri strigătele lui Sancho, care zicea :

— Unde-ai pornit-o, seînor don Quijote ? Ce diavol te-mpinge să te iei la harță cu sfînta noastră credință catolică ? Bagă de seamă, păcatele mele, că toată asta nu-i decît o procesiune de pelerini !

care merg canonindu-se, și că doamna aia pe care-o duc pe sus nu-i decît chipul binecuvîntat al Preacuratei Fecioare. Ia seama, stăpîne, la ce faci, că de data asta se poate spune pe drept cuvînt că nu prea îți dai seama !

Dar zadarnic se ostenea Sancho, căci stăpînul său își vîrîse în cap cu atîta tărie să-i ajungă pe cei înfășurați în giulgiuri albe și să dea slobozenie doamnei cernite, încît nici măcar nu auzi vreun cuvînt, și chiar de-ar fi auzit, n-ar fi făcut cale-ntoarsă de-ar fi fost să i-o ceară chiar regele. Ajunse așadar la șiragul pelerinilor, îl opri pe Rocinante, care și așa avea mare chef să se mai odihnească puțin, și cu voce răgușită și tulburată strigă :

— Voi, care umblați cu fețele acoperite, poate ca să nu se vadă cît de răi sînteți, oprîți-vă și dați ascultare celor ce vreau să vă spun !

Primii care se opriră fură cei care duceau chipul Fecioarei, iar unul dintre cei patru clerici care cîntau litaniiile, văzînd cît de ciudat arăta don Quijote și ce vlăguit era Rocinante, și mai descoperind și alte pricini de rîs la don Quijote, îi răspunse :

— Señore și frate, dacă vrei să ne spui ceva, spune-ne cît poți mai repede, căci frații pe care-i vezi umblă sfîrtecîndu-și carnea, și nici putem, nici e cu dreptate să stăm locului a asculta vreun lucru, de nu-i cumva atît de scurt încît să se poată spune în două vorbe.

— Într-o vorbă ! răspunse don Quijote. Și anume: să dați drumul numaidecît, fără nici o întîrziere, acestei frumoase doamne, ale cărei lacrimi și al cărui chip trist sînt dovezi limpezi c-o duceți

împotriva voinței ei și că-i veți fi adus și cine știe ce altă gravă jignire ! Așa că eu, care m-am născut pe lume ca să îndrept asemenea nedreptăți, nu voi consimți să mai faceți un pas fără să-i dați dorita libertate, pe care-o merită.

La aceste vorbe ghiciră toți cei ce le auziră că don Quijote trebuie să fie vreun nebun și se porniră a ride cu poftă, ris care turnă praf de pușcă peste focul miniei lui don Quijote, pentru că, fără să mai rostească o vorbă, trăgînd spada din teacă, se năpusti asupra nășăliei. Unul dintre cei care o duceau, lăsînd toată greutatea pe umerii tovarășilor săi, îi ținu piept lui don Quijote, punînd mîna pe un soi de furcă sau de ciomag cu care sprijinea nășălia de cîte ori voiau să se mai odihnească, și, apărîndu-se cu ea de lovitura spadei lui don Quijote, care i-o reteză în două, cu jumătatea ce-i mai rămăsese în mînă îi trase o lovitură lui don Quijote peste umăr, chiar pe partea spadei, că nu mai sluji la nimic pavăza împotriva unei asemenea forțe mitocănești, și bietul don Quijote se rostogoli la pămînt ca vai de capul lui. Sancho Panza, care alerga gîfîind pe urmele lui, începu să-i strige bătăușului să nu-i mai tragă și alte ciomege, că nu era decît un biet cavaler vrăjit, care nu făcuse nimănui rău de cînd trăia pe lume. Dar ceea ce-l opri pe țaran nu fură strigătele lui Sancho, ci faptul că-l văzu pe don Quijote țepăn, nemaimișcînd nici mînă, nici picior, așa că, inchipuindu-și că-l omorîse, își suflecă grăbit poalele în briu și-o luă la fugă pe cîmp, ca o sălbăticiune. În vremea asta se apropiară de locul unde rămăsese cavalerul nostru toți cei ce-l întovărășeau. Dar pelerinii, cînd îi văzură venind așa în fuga mare, și-o dată

cu ei, și pe arcașii cu arbaletele în mâini, se temură de vreo nenorocire și făcură cu toții roată în jurul chipului Fecioarei ; își traseră glugile și puseră mîna pe bicele cu care-și sfîrtecau carnea, iar clericii pe sfeșnice, așteptînd asaltul, hotărîți să se apere, ba chiar să-i și atace, dac-ar fi fost cu puțință, pe atacatori. Dar soarta orîndui lucrurile mai bine decît puteau ei gîndi, căci Sancho nu făcu altceva decît să se arunce deasupra trupului stăpînului său și să cînte, așa azvîrlit peste el, cel mai dureros și mai hazliu bocet din lume, în credința că era mort. Pe preot îl recunoscă alt preot ce venea cu șiragul pelerinilor, și cum se cunoscă ei, se și potoli teama ce intrase în amîndouă taberele. Preotul cel dintîi îi dădu seamă celui de-al doilea în două cuvinte despre ceea ce era cu don Quijote, așa că și el și toată gloata flagelanților se duseră să vadă dacă bietul cavaler e mort, și-l auziră pe Sancho Panza cum se văicărea cu lacrimile-n ochi, zicînd :

— O, floare a cavaleriei, căruia c-o singură măciucă ți s-a închis cărarea anilor tăi, atît de bine folosiți ! Tu, cel ce-ai făcut cinste neamului tău, glorie a întregii La Mancha, ba chiar a lumii întregi, care, văduvită de tine, va rămîne plină de răufăcători, ce nu se vor mai teme că-i va mai pedepsi de-aci-nainte cineva pentru fărădelegile lor ! O, tu, mai darnic decît toți Alexandrii din lume, căci pentru numai opt luni de slujbă mi-ai fi dăruit cea mai bună insulă din cîte încinge și scaldă marea ! O, tu, cel umil cu trufașii și cel obraznic cu umiliții ¹, tu, ce-nfruntau orice primej-

¹ Efectul comic e scontat de autor cînd inversează fraza curentă : „Obraznic cu trufașii și smerit cu umiliții“.

dii și sufercai toate jignirile, îndrăgostit fără te-meii, urmaș al pildei celor buni, bici pentru cei răi, vrăjmaș neîmpăcat al ciinoșilor la inimă, ca-valer rătăcitor, într-un cuvînt, că asta le cuprinde pe toate !...

La strigătele și gemetele lui Sancho își veni în simțiri don Quijote, și cele dintii cuvinte pe care le rosti fură :

— Cel de trăiește departe de tine, prea dulce Dulcinea, e la mai mari nenorociri decît aceasta oricînd supus ! Ajută-mă, Sancho prietene, să mă urc în carul fermecat, fiindcă nu mai sînt bun să împovărez șaua lui Rocinante, căci mi-e umărul făcut zob.

— Cu dragă inimă, stăpîne, te-ajut, răspunse Sancho, și hai să ne-ntoarcem la noi în sat, dim-preună cu domnii aceștia care-ți vor binele ; și-a-junși acolo, vom pune la cale pregătirea altei ple-cări, care să ne fie de mult mai mare folos și mult mai spre faimă.

— Bine zici, Sancho, și de mare înțelepciune am da dovadă lăsînd să treacă înriurirea asta ne-prielnică a stelelor, pe care-o simțim acum.

Parohul, canonicul și bărbierul îl incredințară că foarte bine i-ar ședeă dacă ar face întocmai ce zice ; și-așa, după ce se desfătaseră pe pofta ini-mii de neroziile lui Sancho Panza, îl urcară pe don Quijote în car, cum călătorise și pînă acolo ; pro-cesiunea se orîndui din nou în șirag și-și urmă calea, ciobanul își luă rămas bun de la toți, arcașii nu mai vorîră să meargă mai departe și parohul le plăti ce li se cuvenea, iar canonicul îi ceru paro-hului să-i dea de știre despre ce-avea să se mai

întîmple cu don Quijote, dacă avea să se însănătoșească de trăsneală ori dacă tot va mai stărui în ea, și cu asta ceru îngăduința să-și vadă de drum. În sfîrșit, se răslețiră și apucară toți care-n-cotro, nemairămînînd decît preotul și bărbierul, don Quijote, Sancho Panza și bunul Rocinante, care, la tot ce-i văzuseră ochii, rămăsese la fel de răbdător ca și stăpînul său. Boarul își înjugă boii și-l întinse pe don Quijote pe-o pală de fin, apoi, cu nepăsarea lui de totdeauna, luă drumul ales de preot, și după șase zile ajunseră în satul cavalerului nostru, unde-și făcură intrarea ziua-n amiaza mare. Se întîmplă să fie chiar într-o duminică, așa că lumea era strînsă toată-n piață, și carul lui don Quijote își tăie drum prin mijlocul mulțimii. Se îngrămădiră cu toții să vadă ce era în car, și cînd își recunoscură consăteanul, rămaseră mirați cum nu se mai poate, și-un băiețaș alergă cît îl țineau picioarele să dea de veste che-lăresei și nepoatei lui don Quijote că unchiul și stăpînul lor se întorcea slăbit și galben, întins pe-o mînă de fin, într-un car cu boi.

Ți-era mai mare mila să auzi ce strigăte scoteau cele două cucoane cumsecade, cum se băteau cu pumnii în cap și cite afurisenii azvîrliră din nou asupra blestematelor acelora de cărți de cavalerie, și cum o luară de la capăt cu toate cînd îl văzură pe don Quijote intrînd pe porțile casei lui. La vestea sosirii cavalerului, se înființă și nevasta lui Sancho Panza, care aflate că bărbatul ei plecase cu dînsul ca să-i slujească de scutier, și-așa, cum dădu cu ochii de Sancho, cel dintîi lucru de care-l întrebă fu dacă măgarul era sănă-

tos. Sancho răspunse că-i mergea mai bine decît stăpînului său.

— Slavă Domnului de-o mie de ori, îi răspunse ea, slavă Domnului că s-a îndurat de mine ! Dar spune-mi acum, bărbate, cu ce te-ai ales din scuternicia asta a ta ? Adusu-mi-ai cumva vreo fustă de Savoia ? Ceva săndăluțe poate pentru copilașii noștri ?

— N-am adus nimic de soiul ăsta, femeie, zise Sancho, cu toate că aduc alte lucruri, de mult mai multă greutate și de mai mare preț.

— Asta-mi vine foarte la socoteală, răspunse femeia. Fă-te-ncoa și arată-mi lucrurile astea mai grele și mai de preț, bărbate, că vreau să le văd ca să-mi mai bucur și eu inima, că jalnică și nemîngîiată a mai fost atîta amar de vreme cît ai lipsit !

— Ți le-arăt eu în casă, femeie, zise Sancho. Și pînă una-alta, mulțumește-te să afli că, de-o vrea Dumnezeu s-o mai pornim o dată la drum în căutare de aventuri, nu trece mult și-ai să mă vezi conte sau guvernator al vreunei insule, și nu dintr-astea de pe-aici, ci al celei mai mănoase insule de pe lume !

— Să te-audă Dumnezeu, bărbate, că tare bine ne-ar prinde ! Dar spune-mi, cum vine asta cu insula, că nu pricep ?

— Ce știe țiganul ce-i șofranul, și măgarul ce-i nectarul ! răspunse Sancho. Ai să le vezi tu, femeie, pe toate la vremea lor, și ce-ai să te mai minunezi cînd ăi auzi că ți-or spune toți vasalii „înălțimea ta“ !

— Ce tot îndrugi acolo, Sancho, de insule, și de vasali, și de înălțimi ? întîmpină Juana Panza ¹, căci așa se numea nevasta lui Sancho, cu toate că nu erau rude, din pricină că e obiceiul în La Mancha să ia femeile numele bărbaților lor.²

— De ce ești așa grăbită, Juana, să le afli toate pe nepusă masă ? Ajungă-ți că nu-ți torn moși pe groși, și pune-ți lacăt la gură ! Tot ce pot să-ți spun, pînă una-alta, e că nu se află pe lume lucru mai plăcut decît să fie omul scutier, cinstit de toată lumea, al unui cavaler rătăcitor pornit în căutare de aventuri. E foarte adevărat că cele mai multe peste care dai nu-ți ies chiar așa cum ai vrea, căci dintr-o sută cîte-ntîmpini, nouăzeci și nouă îți ies de-andoaselea și-n chip sucit. Eu sînt Stan pățitul, căci dintr-unele am ieșit dat în târbacă și dintr-altele îmblătit ; cu toate astea, grozav de bine mai e s-aștepți să vezi ce ți se mai întîmplă, tăindu-ți drum prin munți, răscolind pădurile, cățărîndu-te pe stînci, dînd raite pe la casteluri și mîind prin hanuri cum îți place, fără să plătești para chioară, de-ar fi să ți-o ceară și dracu !

Vorbe de acestea schimbau între ei Sancho Panza și Juana Panza, nevasta lui, în vreme ce chelărcasa și nepoata lui don Quijote îl primeau, îl dezbrăcau și-l culcau în străvechiul lui pat. El se uita la dinsele cu ochii rătăciți și nu ajungea să-și dea seama unde se află. Parohul îi dete în

¹ Încă o inadvertență a lui Cervantes.

² Obiceiul femeilor de a-și lua numele soților nu era generalizat în Spania timpului, de aceea a fost nevoie să precizeze aici autorul că e o particularitate a provinciei La Mancha.

grijă nepoatei să bage bine de seamă și să-și îngrijească unchiul, fiind amîndouă cu ochii în patru să nu le mai scape și altă dată de sub mînă, și le povesti tot ce fusese nevoit să facă pentru a-l aduce acasă. Din nou înălțară cele două femei strigăte pînă la ceruri, reînnoind afurisenia cărților de cavalerie și cerînd tăriilor să scufunde în adîncul hăului Gheenei pe autorii atîtor minciuni și nerozii. Într-un cuvînt, rămaseră amîndouă tulburate și înspăimîntate c-aveau să se vadă din nou fără stăpîn și unchi din chiar clipa în care se va fi însănătoșit întrucîtva. Și întocmai așa se și întîmplă, cum își închipuiseră ele.

Dar autorul acestei istorii, cu toate că a căutat cu multă sîrguință și a tot iscodit să afle faptele săvîrșite de don Quijote în cea de a treia plecare a lui de acasă, n-a mai putut da de urma lor, cel puțin din scrieri neîndolenice : doar în amintirea oamenilor din La Mancha a rămas faima că în cea de a treia plecare a lui de acasă don Quijote s-a îndreptat spre Zaragoza, unde a luat parte la niște turnire vestite, ce s-au ținut în cetatea aceea și unde i s-au întîmplat lucruri vrednice de viație și înțelepciunea lui.

Și nici despre sfîrșitul care a pus capăt zilelor lui n-a putut autorul descoperi vreo știre, și nici n-ar fi descoperit-o, rămînînd fără s-o afle vreodată, dacă soarta cea bună nu i-ar fi scos înainte un medic bătrîn, care avea în stăpînirea lui o lăcriță de plumb, ce fusese găsită, după cum povestea el, printre dărîmăturile temeliei unei vechi sihăstrie care se clădea din nou, și-n lăcrița aceea dăduseră peste niște pergamente scrise cu litere

gotice, dar în vers castilian, ce cuprindeau multe din isprăvile sale și vorbeau despre frumusețea Dulcineii del Toboso, despre deșirata arătare a lui Rocinante, despre credința lui Sancho față de stăpînul său și despre înmormîntarea lui don Quijote însuși, dimpreună cu feluritele epitafuri și elogiile ale vieții și faptelor sale ; iar tot ce putu fi citit și lămurit fu ceea ce scrie mai jos vrednicul de crezare plămuitor al acestei noi și nemaivăzute istorii. Care autor nu cere celor ce ar citi-o, drept răsplată a uriașei munci, cîtă l-a costat răscolirea și cercetarea tuturor arhivelor din La Mancha pentru aducerea ei la lumină, decît să-i dea aceeași crezare pe care oamenii cumînți o dau de obicei cărților de cavalerie, ce află pe lumea asta, oriunde s-ar găsi, atîta izbîndă ; căci cu asta s-ar socoti el plătit de toate și foarte mulțumit, și l-ar îndemna inima să scoată la lumină și să caute altele, de nu la fel de adevărate, cel puțin la fel de iscusit aduse din condei, pentru desfătătoarea zăbavă a cititului.

Întîile cuvinte scrise în fruntea pergamentului ce a fost găsit în racla de plumb erau următoarele :

ACADEMICIENII DIN ARGAMASILLA ¹, LOCALITATE
DIN LA MANCHA, ÎNTRU VIAȚA ȘI MOARTEA VI-
TEAZULUI DON QUIJOTE DE LA MANCHA,
HOC SCRIPSERUNT :

¹ Argamasilla de Alba, satul mancheg unde Cervantes a fost închis o vreme (din pricina aceasta nu-i place să-și amintească de numele lui, vezi prima frază a primului capitol) și unde-și plasează eroul și o parte din acțiunea romanului, de care s-a dedus că ar fi fost conceput în timpul detenției scriitorului aici. Ideea că ar exista academicieni într-un asemenea cătun adaugă la ridicolul povestirii.

*De hanicongo, academician din Argamasilla, pe
mormîntul lui Don Quijote :*

E P I T A F

Zăludul cel ce Manchei dăruit-a
Mai mari în preț isprăvi ca Iáson Cretei,
Cel cuget cu tăiș de brici, ce-ncetei
Dar fermei minți i-a preferat grăbita,

Cel braț ce forța lui, nețarmurita
Și-o exersă din China la Gaeta
Cea muză, mult temută și discreta,
Ce-n plăci de bronz gravatu-i-a ursita,

Cel ce-a rămas în faimă Amadișii
Și n-a pus preț pe ce fac Galaorii
Scutieri avînd pe-Amor și Nehodină,

Cel ce lăsat-a muți Belianișii
Cît Rocinante l-a purtat spre glorii,
Sub lespezi reci, aicea doarme-n tină !

*De Paniagudo, academician de Argamasilla.
„In laudem Dulcineae del Toboso“*

S O N E T

Cea ce-o vedeți, cu-obrazul lat, smolită,
Rotundă-n sîni, cu mersul maiestuos, o
Regină, cum și fu, pe-ntreg Toboso
E Dulcinea, de Quijote-iubită.

Bătu în cinstea-i munți, cu pocăită
Figură-n Sierra, și la cap a scos-o !

Bătu și cîmpii-n Montiel, doar de-o s-o
Mai vadă-n Aranjuez, pe șes, venită,

Cînd Rocinante-l doborî ! O, soarte
Nefastă-a cavalerului ! Domnița
Mancegă-și dete, tinăra, sfîrșitul.

Și nu mai fu frumoasă după moarte.
Iar el, ce-i are-nscrisă-n marmori spița,
De coarne n-a scăpat, ca tot iubitul !

*De Caprichoso, plinul-de-bîzdîcuri,
înțelepțisim academician al Argamasillei,
întru slava lui Rocinante,
cal al lui Don Quijote de la Mancha*

SONET

Pe strălucitul tron diamantin
Călcăt de Mars cu talpa-i sîngerîndă,
Frenetic azi stindardul și-l avîntă
Mancegul cavaler și spadasin.

Mănunchi i-s armele ! Oțelul fin
Distruge, taie,-mpunge și se-mplîntă.
Isprăvi mereu tot altele. Te-ncîntă
Cu nou-i stil, ăst proaspăt palatin !

Cu Amadís de se mîndrește Gaula,
Ai cărui bravi scoborîtori Elada
O re-nviară-n slăvi, luptînd cu lancea,

Azi pe Quijote-l încunună aula
Belonei însăși, ce-a urcat, cu spada,
De Gaula cu mult mai sus, la Mancha.

Nicicînd uitată slava n-o să-și vadă
Çăci chiar și Rocinante-i, în humor,
Mai sus decît Bayarzi și Brilladori.

*De Burlador cel plin de haz academician argama-
silesc. Lui Sancho Panza*

SONET

Acesta-i Sancho Panza, mic de stat
Dar mare-n vitejii. Curat minune !
Scutier mai blind și mai cinstit pe lume,
Vă jur și dau în scris, nu s-a aflat.

S-ajungă conte, cît pe-aci ! Un stat
Ocîrmuia, de nu-l pășteau anume
Tertipuri ale veacului cu nume
Și pentru-un biet măgar, tot rău famat !

Çăci pe-un măgar (iertat să fiu) umblat-a
Scutierul blind, pe Rocinante-urmîndu-l
Și pe stăpîn, atît amar de drum !

O, seci nădejdi ce-nșeală lumea, biata !
Cum treceți, promițînd că vine rîndul
Odihnei, care-i umbră, vis, și fum !

*De Cachidiablo, academician argamasilit
pe mormîntul lui Don Quijote*

E P I T A F

Aicea și-a găsit pe veci mormîntul
Un cavaler ce rău a rătăcit ;
De Rocinante dus, bine-mblătit,
Cutreiera în lung și-n lat pămîntul.

Alături, Sancho Panza zace-n lutul
Ce puse neroziei lui un țel.
I-a fost scutierul bun, cel mai fidel
Din cîți scutieri în moarte-i duse scutul.

*De Tiquitoc, academic al Argamasillei,
pe mormîntul Dulcineei del Toboso*

E P I T A F

Aicea Dulcinea, cea
Cu carnea tare,-n groapă doarme.
Nu s-ar fi zis că moartea-n carne
Cenușa ei i-o strecura.

De viță nobilă, putea
Blazoane mîndre să răstoarne.
Lui Don Quijote-i dete arme,
Și-a fost vestită-n sat la ea.

Acestea au fost, dintre stihuri, cele ce s-au putut
citi : fiindcă restul, cum litera era peste măsură
de roasă, au fost încredințate unui academician,
pentru a le reconstitui pe bază de conjecturi.

Se zvonește că a izbutit, cu prețul multor nopți nedormite și multor osteneli, și că are de gînd să le publice, așteptînd cea de-a treia plecare a lui Don Quijote.

Forse altri canterà con miglior plettro¹.

(Sfîrșitul părții întii)

¹ „Cînta-va altul poate, pe-o liră mai sonoră.” (În italianește în original.)

CUPRINSUL

PARTEA ÎNTII

(CAPITOLELE XXVIII—LII)

Capitolul XXVIII — Care povestește despre noua și plăcuta aventură a preotului și bărbierului în Sierra Morena 7

Capitolul XXIX — Care povestește despre hazlul tertip ce-l găsiră, dimpreună cu rînduiala cuvenită, pentru a-l scoate pe îndrăgostitul nostru cavaler din aspra pocîință cu care îi plăcuse să se canonească 28

Capitolul XXX — Care povestește despre înțelepciunea frumoasei Dorotea și altele multe dătătoare de mari desfătări și de plăcută zăbavă 46

Capitolul XXXI — Despre convorbirea plină de haz dintre don Quijote și Sancho Panza, scutierul său, dimpreună cu alte întîmplări 61

Capitolul XXXII — Care povestește tot ce i s-a întîmplat la han întregii trupe a lui don Quijote 75

Capitolul XXXIII — În care se povestește nuvela curiosului nestăpînit 85

Capitolul XXXIV — Unde continuă nuvela curiosului nestăpînit 115

Capitolul XXXV — În care se vorbește de viteaza și nemaiauzita bătălie a lui don Quijote cu

niște burdufuri de vin roșu și ia sfârșit nuvela curiosului nestăpînit	145
Capitolul XXXVI — Care vorbește de alte întîmplări neobișnuite petrecute la han	157
Capitolul XXXVII — În care se povestește mai departe istoria slăvitei înfante Micomicona, dimpreună cu alte vesele pătărani	171
Capitolul XXXVIII — În care e vorba de ciudata cuvîntare a lui don Quijote despre arme și litere	186
Capitolul XXXIX — Unde robul își povestește întîmplările vieții	191
Capitolul XL — Unde continuă povestea robului	206
Capitolul XLI — Unde tot despre întîmplările robului se povestește	225
Capitolul XLII — Care povestește ceea ce s-a mai întîmplat la han, dimpreună cu multe alte lucruri vrednice a fi știute	254
Capitolul XLIII — Care povestește istoria plăcută a argatului de la catiri și alte întîmplări ciudate de la han	265
Capitolul XLIV — Unde urmează povestirea nemaiauzitelor întîmplări de la han	280
Capitolul XLV — Unde ajunge să se spulbere orice îndoială cu privire la coiful lui Mambrino și la samar, și pe lingă asta se povestesc o seamă de alte pătării, aidoma cum s-au petrecut	293
Capitolul XLVI — Despre vrednica de pomenit aventură cu patrula de arcași și despre înfricoșătoarea minie a bunului nostru cavalier don Quijote	305

Capitolul XLVII — Despre chipul straniu în care se văzu legat de farmece don Quijote de La Mancha, dimpreună cu alte faimoase întâmplări . . . 317

Capitolul XLVIII — Unde canonicul vorbește mai departe despre cărțile de cavalerie și despre alte lucruri vrednice de mintea lui ascuțită . . . 333

Capitolul XLIX — Unde se povestește înțeleapta convorbire dusă de Sancho Panza cu stăpînul său, don Quijote 345

Capitolul L — Despre înțeleapta gîlceavă dintre don Quijote și canonic, dimpreună cu alte întâmplări 357

Capitolul LI — Care cuprinde cele povestite de păstorul de capre tuturor celor care-l însoțeau pe don Quijote 367

Capitolul LII — Despre încăierarea lui don Quijote cu păstorul de capre și despre aventura nemaiauzită cu autoflagelanții, pe care o duse la bun sfîrșit cu sudoarea frunții lui 375

Versuri de încheiere 389

